www.urdubooks4download.blogspot.com

تاریخ شہر لاہور

بھولا ناتھ وارث

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تاریخ شہر لاہور

بھولا ناتھ وارث

www.urdubooks4download.blogspot.com

گگراف

میاں چیمبر3- ٹیمپل روڈ لاہور

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ਤਾਰੀਖ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਲਹੌਰ
ਭੋਲਾ ਨਾਥ ਵਾਰਿਸ

www.urdubooks4download.blogspot.com

سبھے حق راکھویں

ناں کتاب : تاریخ شہر لہور

: (Tareekh shehr Lhore)

چھاپن ہار : گراف

چھاپہ خانہ : المطبعہ العربیہ، لہور

مکھ چتر : ریاظ

پہلی وار : 1933ء

دُوجی وار : 1998ء

مُل : [redacted]

کتاب ملن دا پتہ : گراف

: میاں چیمبرز 3- ٹمپل روڈ، لہور

: فون 6305494

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

پبلشر ولوں

www.urdubooks4download.blogspot.com

کرنل بھولا ناتھ دی "تاریخ لہور شہر" پنجابی وچ لکھیاں تاریخ دیاں موڈھی کتاب وچوں اے۔ ایہہ پہلی وار 1933 وچ چھپی۔ پر لما چر ویلے دے رولیاں وچ گواچی رہی۔ ایہہ کتاب نری لہور دی تاریخ نہیں، اک پکھوں نال پنجاب دی تاریخ اے تے ایہہ نری سیاست دی ہی تاریخ نہیں، بھولا ناتھ نے پنجاب دی رہتل مذہب اتے زبان تے وی چانن پایا اے۔

اساں مان نال ایہہ کتاب پڑھن ہاراں لئی پیش پئے کردے ہاں۔

www.urdubooks4download.blogspot.com
www.poetrymania.com©
www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ویروا

بھومکا	7
شہر لہور	12
راجہ اشوک دے حکم	30
پتھر دیاں مورتیاں	31
مغلیہ خاندان	34
ظہیر الدین بابر	34
نصر الدین ہمایوں بادشاہ	36
جلال الدین محمد اکبر	36
تماکو	45
شراب	45
نور الدین جہانگیر	47
نورجہاں بیگم	49
انار کلی	52
سکھاں دا گرو ارجن دیو	53
میاں میر	53
شاہ بلاول	54
شہاب الدین شاہ جہان	55
سعد اللہ چنیوٹی	59
شیخ محمد صالح	59
آصف خان	59
جہاں آرا بیگم	60
دارا شکوہ	61
محی الدین اورنگ زیب عالمگیر	65
محمد سلطان	66
محمد معظم شاہ عالم	67
محمد اعظم تے کام بخش	67
سلطان اکبر	67
زیب النساء	73
ناصر علی دی کہانی	82

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شالا مار باغ دی کہانی	82
عاقل خان دی کہانی	89
مغلیہ خاندان دا خاتمہ	92
اسلام	99
پنجابی بولی اتے وتاندرے دا اثر	102
ہندو دھرم تے اسلام دا وتاندرا	109
صوفی مت	118
سکھ پنتھ	129
گرو نانک	131
گرو انگد	134
گرو امرداس	134
گرو رام داس	135
گرو ارجن	135
گرو ہرگوبند	136
گرو ہررائے	137
گرو ہرکرشن	137
گرو تیغ بہادر	138
گرو گوبند سنگھ	139
گرو متے	143
سکھ مثلاں	146
ملتان	155
کشمیر	155
پشاور	157
مالوہ	162
سندھ	163
افغانستان	165
مہاراجہ رنجیت سنگھ تے انگریزی سرکار	166
مہاراجہ رنجیت سنگھ تے ہور باہر دے راجے مہاراجے	173
مہاراجہ رنجیت سنگھ دا فوجی انتظام	173
مہاراجہ رنجیت سنگھ دے فوجی افسر	183
خاتمہ بھوگ	185
فٹ نوٹ	189

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

بھومکا (پہلا اکھر)

پُرانے سمیاں دیاں کہانیاں سُن کے یاں اِتہاس (تاریخ) پڑھ کے سانوں کئی لابھ ہوندے ہن۔

اِک تاں پُرانیاں کہانیاں پڑھن نال ویلے کو ویلے جی پرچاوا ہوندا اے۔ دُوجا اپنے وڈے وڈیریاں دے کمل دا حال سُن کے دل نوں خوشی ہوندی اے تے جی وچ اُتشلہ (خواہش) اُٹھدا اے جو اسیں وی اوہناں جیہے کم کریئے تے ساڈا وی ناں نموز ہووے۔

جیوندے جی تاں آدمی دے گُن اوگن نظر نہیں آوندے۔ یاں تاں گُناں دے پچھے لگ کے اسیں اوگناں نوں بُھل جاندے ہاں یاں اوگن دیکھ کے آدمی دے گُناں ول دھیان نہیں کردے۔

جیہڑے لوکاں دے ناں اِتہاساں (تاریخاں) وچ لکھے جاندے ہن اوہ وڈے ہوندے ہن تے اوگن وی وڈے۔ جیوندے جی لوکی کوئی تاں مطلب دے مارے، کوئی ڈردے مارے، کوئی کسی خوشلد دے مارے ایہناں نوں وڈیاؤندے رہندے ہن جس طراں پہاڑاں دے دوالے دُھند، بدل تے کُہرا اکٹھا ہو کے پہاڑاں دیاں ٹیسیاں وچ لُک جاندیاں ہن تے کسے پاسیوں ہرے رنگ دیاں، کدھروں چٹیاں تے کتے پیلیاں نظر آوندیاں ہن۔ اوسے طراں وڈیائی دی دُھند وڈے آدمیاں نوں جیوندے جی ڈھکی رکھدی اے تے اوہناں دے گُن اوگن وڈیائی وچ لُکے رہندے ہن۔

پر مرن دے پچھوں وڈیائی دی دھند دور ہو جان کر کے گُن اوگن نتر کے وکھو وکھ ہو جاندے ہن تے تاریخ ایس گل نوں کھول کے دس دیندی ہے جو فلانے فلانے گُن تے اوگن دا کیہ پھل ملیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

اجیہیاں گلاں پڑھ کے اسیں بڑے کماں توں ڈر کے کناں نوں ہتھ لاوندے ہاں۔
لِکلے لِکلے جنیاں دا گن اوگن پچھانتا تاں کوئی بڑی گل نہیں پر قوماں تے ملکاں دے عیب ثواب دیکھنے تے اوہناں نوں پرکھنا اوکھا کم ہے۔
قوماں اِک نہیں ' ہزاراں جنیاں دے کٹھے ہون نال بنیاں ہن۔ قوماں دی چنگیائی ' بُریائی قوماں دا ودھا گھٹا ' اوہناں دا جینا ' مرنا ' کھپنا ' نویاں قوماں دا جم پینا ' اک لکلے کارن نال نہیں ہوندا۔ کئی کارن ہولی ہولی قوماں اُتے اثر کردے رہندے ہن۔ کئی صدیاں اثر اُپر تھلے اکٹھے ہو ہو کے اپنا چنگا مندا پھل پیدا کردے ہن جیہناں نوں اِتہاسک اپدر (تاریخی حادثے) کہندے ہن۔ لڑائیاں فساد پیندے ہن۔ راجے مہاراجے مارے جاندے ہن۔ راج نشٹ ہو جاندے ہن۔ اک قوم مر جاندی اے تے دوجی نویں قوم اوہدی تھاں آ کے پیڑھا ڈاہ لیندی اے۔ اک دین دھرم دنیا توں اُٹھ جاندا اے تے دوجا مذہب اوس دی تھاں آ کے سکھشا (تربیت) کرن لگ جاندا اے۔
اِتہاس لکھن والیاں نوں کئی گلاں دی لوڑ ہوندی اے۔
اک تاں تاریخی اکھ دی لوڑ ہوندی ہے۔ اِتہاسک نظر دُور دُور دیاں چیزاں نوں ویکھ کے اوہناں دیاں چنگتاں تے جماتاں بنا لیندی اے۔ دُور دیاں گلاں بھاویں دُور ملکاں دیاں ہون ' بھاویں دُور سمیاں دیاں ہون۔
اوس دے نال اتہاسک (تاریخی) نیڑے دیاں اتے مہین مہین چیزاں و یکھن دی وی جوگ ہوندی اے۔ اوہناں نِکتاں نوں نالو نال جوڑ کے تے پاس پاس رکھ کے اتہاسک تکڑی وچ تولدی اے تے ٹھوک وجا کے دسدی اے جو اِتہاسک اپدراں (حادثات) دے کارن کیہ سن تے اوہ وی سمجھا کے دسدی ہے جو اوہو کارن جتھے ہون گے اوتھے ہُو بہُو اوہو اپدر (حادثے) پیدا ہو جان گے۔
اِتہاس لکھن والا سچائی دی سدھی پٹڑی پے کے سجے کھبے نہیں جھندا ' کسے دی رواداری یا پکش پات (طرفداری) نہیں کردا بھاویں اپنا پیو ہی کیوں نہ ہووے۔ اِتہاس لکھن والے نوں سچائی نال اینا ہت ہو جاندا اے جو دوجے اِتہاساں وچ جے کِدھرے

www.urdubooks4download.blogspot.com

پکش پات (طرفداری) دیاں تے جھوٹیاں گلاں و یکھدا ہے تے اوہناں توں اوس نوں تُرت (فورا") کھڑک ہو جاندا اے۔

سچا آدمی ہمیشہ نڈر ہوندا اے۔ ایس لئی اِتہاسک کے مذہب یاں "مجھے توں' لوکاں دی نموشی توں' سرکار دربار دے متھے وٹن توں بے خوف تے نڈر ہو کے جو کجھ سچ سچ ہوندا اے' تکڑی دے تول لکھدا ہے۔

اِتہاس لکھن والا اتہاس لکھ کے اِک سٹیج کھڑی کر دیندا اے۔ پُرانے سمیاں دیاں موئیاں مورتیاں نوں سوادھان (آزاد) کر کے سٹیج اُتے وکھاوندا اے تاں جو جس طراں جیوندے جی تُروے پھِروے اتے ونج وہار کردے سن۔ ایسے طرحاں اسیں اوہناں توں ہو بہو ویکھ سکیئے۔

پُرانے سمیاں دیاں گلاں اسیں کئی طراں نال معلوم کر سکنے ہاں۔

(۱) آپ بیتی یاں جگ بیتی گلاں لوک آپو وِچ کردے ہن۔ کردیاں کردیاں گلاں دیاں کہانیاں بن جاندیاں ہن جیہناں نوں لوک مونہہ زبانی یاد کر کے اک دوجے نوں سُناوندے ہن۔ کدی کوئی ہمت والا آدمی ایہناں کہانیاں نوں کٹھیاں کر کے لکھ چھڈدا اے۔ ایس لیکھ نوں اتہاس یا تاریخ کہندے ہن۔

(۲) کئی وڈے آدمی یاں بادشاہ اپنے جیون دا حال اپنی ہتھیں لکھ کے چھڈ جاندے ہن۔ ایس دا ناں جیون چرتریاں آٹو بایو گرافی ہے۔

(۳) یاتری (سیاح) لوک دوسرے مُلکاں وچ سیل کرن لئی جاندے ہن۔ اپنی یاترا وچ دوجے ملکاں دا حال جو جو دیکھدے ہن' لکھ لیندے ہن۔

(۴) بادشاہ راجے دوجے راجیاں کول دوت (سفیر) یاں ایلچی گھلدے ہن۔ اک دوجے نوں چٹھیاں' چِٹھیاں لکھدے ہن' سوغاتاں گھلدے ہن۔ ایہناں لکھت پڑھتاں توں اِک دوجے ملکاں دے حال بہت سارے معلوم ہو جاندے ہن۔

(۵) بہت سارے لوک اپنے رہن لئی محل ماڑیاں اُساردے ہن۔ سیل سپاٹے لئی باغ لواندے ہن۔ جیوندے جی دھرم ارتھ' مسیت یاں مندر بنواندے ہن۔ تاں نموز لئی

www.urdubooks4download.blogspot.com

کوئی مُل' سراں پواندا اے' کوئی کھوہ یاں تلا پڑواندا اے۔ وڈے آدمیاں تے بادشاہاں دیاں مڑھیاں اتے سوہنیاں سوہنیاں سمادھاں تے مقبرے بنوائے جاندے ہن۔

ایہناں عمارتاں نوں لوک اپنے وت موجب کوئی کچیاں بناؤندا ہے تے کوئی پکیاں' پتھراں تے سنگِ مرمراں نال سجاؤندے ہن پر عمارتاں کچیاں ہون بھاویں پکیاں' سماں پا کے سبھ ڈھیہہ کے ڈھیری ہو جاندیاں ہن۔ ایس طراں نال شہراں دے شہر ڈھیہہ کے اُجڑ جاندے ہن۔ جتھے شہر سن اوتھے ٹوئے ٹبے تے کھولے بن جاندے ہن۔

(۲) پرانے ٹوئے ٹبیاں نوں پٹیے تے اوہناں دے وچوں کئی پرانیاں وستاں نکل آوندیاں ہن۔ ایس طراں نال پٹ پٹ کے تے لبھ لبھ کے مُہراں' سِکّے بھانڈے' دان پتر' مُورتیاں' کھڈاونے' گہنے' ہتھیار' پتھراں اتے کھودے ہوئے تے کندھاں اُتے لکھے ہوئے لیکھ اکٹھے کر کے عجائب گھراں وچ رکھدے نیں' جیہناں نوں ویکھ ویکھ کے وِدوان (عالم) لوک پُرانے سمیاں دا حال معلوم کر کے ایہناں توں اتہاس تیار کر لیندے ہن۔

بُہتا چِر نہیں ہویا سندھ تے پنجاب دیس دیاں دو تھاواں وچوں اجیہیاں بہت ساریاں وستاں گورنمنٹ آف انڈیا دے آرکیالوجی محکمہ نوں (بھوں پٹ) کئی گز مٹی دے ہیٹھاں دبیاں لبھیاں ہن۔ اک تاں لاڑکانا دے کول موہن جو دڑو' دوجی ہڑپہ وچ۔

ایہناں دوہاں تھاواں وچوں پکی اِٹاں دے بنے ہوئے گھر نکلے ہن۔ گھر نال کر کے بنے ہوئے ہن۔ کوٹھے چھوٹے چھوٹے تے اک چھتے ہن۔ گلیاں بھیڑیاں تے ونگیاں تڑنگیاں' گلیاں وچ موریاں بنیاں ہویاں' پکے اِٹاں دے فرش لگے ہوئے' پانی دے کھوہ بنے ہوئے' مٹی دے بھڑولے' بھانڈے' پتّل تانبے دیاں تھالیاں' پراتاں' چاندی سونے دیاں چھاپاں کڑے' ہار میلاں' پتھر دیاں کونڈیاں تے کہاڑیاں' رُوں دے بنے ہوئے کپڑے' گُتے' ہاتھی تے بلداں دیاں مُورتاں بیٹھیاں تے اِٹاں اتے اکھنیاں ہوئیاں لبھیاں ہن۔ پر ایہناں چیزاں وچ لوہے دی بنی ہوئی کوئی چیز نہیں ملی جس توں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نتیجہ نکل سکدا اے جو ایہناں لوکاں نوں کھاناں وچوں لوہا کڈھن دا تے ورتن دا ول نہیں سی آوندا۔

اچرج دی گل ایہہ ہے جو موئن جو دڑو دے بنیے کراچی دے سمندر توں سو میل توں اُتے اندر وار سُکی زمین تے ہن پر اوتھے کوڈیاں، گھوگے، سنکھ آدی (وغیرہ) سمندری چیزاں دی دبیاں ہوئیاں ملیاں ہن جس توں خیال پیندا ہے جو اوہ شہر کسے سمے وچ سمندر دے کنڈے اُتے وسدا سی۔ موئن جو دڑو دے رہن والے لوک کون سن، کد ہوئے، کدوں مر کھپ گئے، کیہ بولی بولدے سن، ایس شہر دا کیہ ناں سی، ایس گل دا کجھ پتہ نہیں لگدا پر فیروی اوہناں وستاں نوں ویکھ چاکھ کے ایہناں سمیاں دی تاریخ، ایہناں شہراں دے وسنیکاں دا بہت سارا حال تے اوہناں دی رہت بہت دا نقشہ کجھ کے پیش کیتا جا سکدا ہے۔

سبھ توں پہلے ایہہ گل دیکھنی چاہیدی ہے جو ایہناں لوکاں دے جیون دا سماں کیہڑا سی۔ اوہ وستیاں کد توں اُجڑیاں پئیاں ہن۔

کہندے ہن اتے ایہہ گل اج کل اتہاسکاں وچ پکی منی جاندی ہے جو آریا لوک سینٹرل ایشیاء توں پنجاب دیش وچ عیسیٰ مسیح توں دو ہزار ورھا پہلاں آئے۔ آریا قوم دیاں پُرانیاں کتاباں وچ لوہے دے شستر (ہتھیار) تے بھانڈیاں دا ناں آوندا ہے جس توں منّنا پیندا ہے جو آریا قوم والے لوہا بناونا تے اس نوں ورتنا جاندے سن۔

ایسی گل توں نتیجہ کڈھنا کوئی مشکل نہیں جو موئن جو دڑو دے لوک آریا قوم کولوں بہت پہلے گزرے ہن۔

آریا قوم کولوں کِنا کو چر پہلاں گزرے ہن۔ ایس دے معلوم کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

پُرانے سمیاں وچ بابل ملک دے دو حصے سن۔ اُپر والے حصہ دا ناں اکڈ سی تے ہیٹھاں والے حصہ نوں سمیر کہندے سن۔ سمیر دا اُور اک مشہور نگر سمندر دے کنارے تے سی۔ ایس شہر دے کھولے تے بنیے موئن جو دڑو دے بنیاں دی طراں

www.urdubooks4download.blogspot.com

قیصریہ شہر دے کول دریا فرات دے کنارہ میسوپوٹیمیا وچ ملے ہن۔ ایہہ ٹبے اج کل سمندر توں سو میل توں وی ٹھیک دور کر کے اندر وار ہن۔ ایہناں ٹیلیاں وچوں گنیے بھانڈے۔ اکھیناں ہوئیاں مورتاں اوس طراں دیاں نکلیاں ہن جس طراں نال موئن جو دڑو وچوں۔

ایہناں گلاں توں نتیجہ کڈھیا گیا ہے جو موئن دڑو تے سمیر دی رہت بہت اتے تہذیب گھٹ و گھٹ اک دوجی دیاں ہانی سن۔

موئن جو دڑو دے تے اُور دے کھولے اج کل سمندروں سو میل دُور ہن۔ سو میل تیک سمندر نوں بھردیاں تے پدھری زمین بندیاں کئی ہزار ورھا لگدا ہے۔ سیانیاں تے ایہہ سبھ گلاں سوچ وچار کر کے حساب لایا ہے جو سمیر دی تہذیب دا سماں گھٹ توں گھٹ مسیح توں ترن ہزار ورھا پہلاں ہونا چاہیدا ہے۔ ایسے دلیل نال اسیں کہہ سکنے ہاں جو موئن جو دڑو دی تہذیب دی اینی پُرانی ہونی چاہیدی اے۔

ہن جے سمیر تے موئن جو دڑو دی تہذیب اک ہوئی۔

ایہناں دوہاں دا زمانہ وی اکو ہویا تے ایسی گل دی بابت عقل دوڑاونا مشکل نہیں جو ہو سکدا ہے، ایہناں تھاواں دے وسنیک وی اکو قوم ہون، موئن جو دڑو وچوں جا کے سمیر وچ یا سمیر وچوں آ کے موئن جو دڑو وچ وسے ہون۔ دوویں شہر سمندر دے کنڈھے تے سن۔ لوکاں دا سمندری کنڈھے کنڈھے یاں سمندرو سمندر اک تھاں توں دوسری تھاں چلے جانا کوئی اوکھی گل نہیں۔ اس دے بارے وچ اک گل ایہہ مشہور ہے جو سمیر دی رانی سیمیرہ مس پنجاب آئی تے ایسے دیس وچ مر گئی۔ موئن جو دڑو دے جیون دا سماں مقرر کرلین دے بعد اوتھوں دے وسنیکاں دی رہت بہت دا نقشہ کھچ لینا کوئی بڑی گل نہیں۔ شہر وچ گھر بنا کے رہن توں معلوم ہویا جو لوک ٹپری واس نہیں سن۔ اک تھاں پکی طراں نال بھائی چارے بنا کے رہندے سان۔ اتاں پکاونا آوے بناونا، گھر اُسارنا جاندے سن۔ گھر بناون والے راج مزدور، ترکھان وی ایہناں وچ سن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

اکٹھا رل کے رہنا ونج وہار بنا نہیں ہو سکدا۔ شہراں وچ بزار' بزاراں وچ دکاناں ہون گیاں' ہٹیاں وچ سبھ قسم دے کماں دے دوکاندار ہون گے۔ گھمیار' ترکھان' ٹھیمرڑے للاری' سنیارے' جلاہے' چترکار' بجاج' لُون تیل' آٹا گھیو وچن والے وی ضرور ہون گے۔

رُوں دے کپڑے ایس گل دا ثبوت دیندے ہن جو مل واہ کے کپاہ بیجی جاندی سی۔ کپاہ ویل کے تُنب کے کتی جاندی ہووے گی۔ پھیر کھڈیاں تے چاڑھ کے اُنی جاندی ہووے گی۔ گھراں دی تے ۔بھیڈاں بکریاں دے اجڑاں دی راکھی لئی لوک کُتے پالدے سن۔ گنواں وی رکھدے سن۔ دُدھ پیندے' دُدھ جما کے دہی بناوندے سن۔ دہیں رِڑک کے مکھن کڈھدے' لسی پیندے سن۔ جنانیاں گہنے پاوندیاں سن۔ لال پیلے کپڑے رنگاوندیاں سن۔ ویاہ شادیاں وچ گدھے پاوندیاں تے گاوندیاں سن۔ مُدا کیہ جو اج توں پنج ہزار ورھا پہلاں موئن جو دڑو دے وسنیکاں دا جیون تے رہت بہت اوس طراں دا سی جس طراں اج کل پنجاب دے پنڈاں وچ ویکھیا جاندا ہے۔

موئن جو دڑو دے لوک کسے قسم دی بولی وی ضرور بولدے ہون گے۔ ایہہ پنجابی بولی کیہ سی تے کتھے گئی ایس دا پتہ لاونا مشکل ہے۔

اج کل دی پنجابی بولی ہندی تے سنسکرت توں بنی ہوئی ہے۔ موئن جو دڑو دے وسنیک آریا قوم توں پہلے گزرے ہن۔ ایس کر کے ایہناں دی بولی سنسکرت اتے پراکرت کولوں وکھری ہووے گی۔

کہندے ہن جو آریا قوم جد ایس دیش وچ آئی' ایہناں دیاں پنجاب نواسیاں نال لڑائیاں ہوئیاں۔ ایہناں نوں مار کے فتح کر لیا تے اپنے کامے بنا لیا۔ ہولی ہولی ایہہ لوک کجھ تاں مرکھپ گئے' کجھ آریا قوم وچ رل مل گئے۔ ایس طراں ایہناں دی بولی وی آریا بولی وچ رل گئی ہووے گی۔

سانوں پورا یقین ہے جیکر اوس نوں چنگی طراں نال چھانیا جاوے اتے آریا بولاں تے گلاں توں اک پاسے وکھرا کر لیا جاوے تے ضرور بر ضرور کئی لفظ تے کئی بول ایسے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ملن گے جیہڑے پرانی پنجابی وچ بولے جاندے سن۔

ہن باقی ایہہ گل جو موئن جو دڑو دے سمے کوئی لکھت پڑھت سی، کوئی علم سی کہ نہیں ایہدا معلوم کرنا مشکل ہے۔ مصر دی بولی مورتاں وچ لکھی جاندی سی، سمیر وچ تے موئن جو دڑو وچ وی پتھراں تے اٹاں اتے اکھنیاں ہوئیاں مورتاں بلیاں ہن۔ جس توں خیال کیتا جاندا ہے ہو ایہناں لوکاں دی ایہو لکھت سی۔ ایس لکھت نوں پڑھن دی کنجی اجے توڑی نہیں ملی۔ ایس کر کے پکی طراں نال نہیں کہیا جا سکدا جو ایہناں لوکاں نوں لکھنا آوندا سی یاں نہیں۔

مدا کیہ جو پرانے زمانے دیاں نجلیاں ہوئیاں تے اُجڑیاں ہوئیاں قوماں تے ملکاں دے اِتہاس ایہناں جتناں نال بنائے جاندے ہن۔ بابل، مصر، ایران، نینوا، گریٹ سینٹرل امریکہ دی ملکاں دیاں تاریخاں ایسے طریقہ نال لکھیاں گئیاں ہن۔

پرانے شہر جتھے لوک صدیاں توں رہندے آئے، اوہناں دیاں پیڑھیاں مر کھپ گئیاں، جتھے بڑیاں بڑیاں ماڑیاں اُسریاں تے اُجڑ گئیاں۔ اوہناں پرانے سمیاں دے اِتہاس ہن۔ پُرانے شہراں دے پتھر تے اِٹاں اتہاس دے پتر ہن۔

ساڈے ملک وچ کیہ، ہور ساریاں تھاواں تے ایہہ بڑی مار ہے جو اپنا پرانا حال دسن ویلے لوک اوس نوں ہور ودھا چڑھا کے پرانا دسدے ہن اتے موئے بابے دیاں اکھیاں موٹیاں بنا بنا کے دکھاوندے ہن۔ پچ ست سو ورھیاں دا واوھا گھاٹا تاں کوئی گل نہیں سمجھی جاندی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شہر لہور

دنیا دے شہراں وچوں لہور اِک پُرانا شہر گنیا جاندا اے پر ایس شہر دے مُڈھ دی تاریخ انھیرے وچ لکی ہوئی اے۔

کہندے ہن جو راجہ رام چند دے دو پُتر سن' لو تے کشو۔ لو نے لوپور تے کشو نے کشپوریاں قصور وسایا۔

کرنل ٹاڈ اپنے پرسدھ گرنتھ راجپوتانہ دے اِتہاس وچ لکھدے ہن جو راجہ رام چندر دی کُل (خاندان) وچوں کانک سین اِک راجہ ہویا ہے جو عیسوی سمت دی دوسری صدی وچ لہور چھڈ کے دوار کا نوں ٹُر گیا تے اوتھے جا کے میواڑ دا راج بنایا۔

کہانیاں دے نال نال لہور شہر دے بہت ناں وی دسے جاندے ہن۔ ٹالمی دے جغرافیے وچ لو لوک تے لوکلا آوندا اے جس نوں کئی وِدوان لہور شہر سمجھدے ہن۔ فیر لوہکوٹ' لہاور تے لوپور وی ملدا اے۔ مسلمان اِتہاسک (تاریخ دان) ایس نوں لوہار' لوہر تے راہوار وی لکھدے ہن۔

ابو ریحان البیرونی جو محمود غزنوی دے نال آیا سی' لکھدا اے "جو اُس سمے وچ پنجاب دا ناں لہور سی تے دیش دی راجدھانی دا ناں مندھ کوریاں مندکا کور سی۔"

ہندوواں دیاں پُرانیاں کتاباں وید' مہا بھارت' رامائن' پُران تے راج ترنگنی (۲) وچ لہور دا کِتے ناں نہیں آوندا۔ دیش دا ناں پنجاب اکبر بادشاہ دے سمے وچ رکھیا گیا۔ (۳) چناب تے راوی دے وچکارلا ملک سنکلدیپ یا سنگل دوابہ کھاوندا سی جس دی راجدھانی سکلا یاں سیالکوٹ سی۔

عیسوی سمت توں پہلاں پنجاب دیش' کشمیر' افغانستان مدھ ایشیا وچ چارے پاسے بُدھ مت دا پرچار سی۔ بُدھاں دیاں کئی پُستکاں (کتاباں) ہُن توڑی موجود ہن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

فیر سکندر اعظم دی چڑھائی دی تاریخ وی ساڈے تیکر اپڑی اے۔ اوس دے پچھوں چین دیس دے رتن بُدھ یاتری چوتھی' پنجویں' ستویں صدی عیسوی سمت وچ ایس دیس وچ آئے۔ اپنی یاترا وچ اوہناں سلوترا' گندھار' کابل' پرش پور (پشاور)' ٹیکسلا' قصور' جالندھر' سانگلا شہراں دے ناں' جتھے جتھے ایہہ ٹھردے رہے لکھے ہن پر لہور دی اکھ نکھ کے اِتہاسک لکھت وچ نہیں ملدی۔

ایہناں گلاں توں اِکو نتیجہ نکل سکدا اے جو یاں ستویں صدی عیسوی توڑی اجے لہور شہر وسیا نہیں سی یاں جے ہے سی تاں اجیہا چھوٹا جیہا پنڈ سی جو اوس دا اِتہاسکاں تے یاتریاں نے ناں توڑی نہیں لیا۔

چینی یاتری ایہہ گل وی لکھدے ہن جو ایس دیس وچ سکلا' سنگلا' ٹکی' کھٹی' ککڑ' بھٹی' ملی قوماں آباد سن۔ ایہناں دیاں وکھو وکھ راجدھانیاں سن جیہناں وچوں سنگلا (سیالکوٹ) سبھ توں وڈی راجدھانی سی۔

ایس گل دا تاریخی ثبوت تاں ساڈے پاس کوئی نہیں پر معلوم ہوندا ہے جو نوویں یاں دسویں صدی عیسوی سمت وچ پنجاب دیس وچ برہمن راجے ہوئے ہن جیہناں دی راجدھانی بٹھنڈا سی۔ اوہناں راجیاں نے سنگلا نوں اُجاڑ کے یاں فتح کر کے لہور شہر وسایا جو پچھوں پنجاب دی راجدھانی بن گیا۔ ایس برہمن کل وچوں انند پال تے جے پال راجے ہوئے ہن جیہناں دا راج کابل قندھار توڑی اپڑیا ہویا سی۔

مسلمان مورخ لکھدے ہن جو محمود نے لہور دے راجے اتے فتح پا کے لہور شہر وسایا۔ شہر دی نینہہ رکھن دی تاریخ خلاصہ التواریخ دا کرتا ایوں لکھدا اے

محمو بنا کرد چو لاہر لہا نور' در ہند یکے کعبہ مقصود بنا کرد

اندیشہ چوکردم پے تاریخ بنایش فی الفور خرد گفت کہ محمود بنا کرد

"کہ محمود بنا کرد" توں ابجد دے حساب نال ۳۹۵ھ یاں ۱۰۰۴ء تاریخ نکلدی ہے۔

تحفتہ الواصلین اتہاس دا کرتا لہور دی فتح ہون دی تاریخ ۱۰۰۴ دسدا اے اتے تاریخ فرشتہ' طبقات اکبری' سیرالمتاخرین وچ ایہناں پُستکاں دے کرتا لکھدے ہن جو محمود

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نے لہور ۴۱۲ھ وچ فتح کیتا۔

ایہہ گل ہے تاں چھوٹی جیہی پر سوچ کے ویکھو تے لہور دے فتح کرن دیاں تاریخاں ترتن دسیاں گئیاں ہن۔ ۳۹۳ '۳۹۵ تے ۴۱۲ ہجری۔ ساڈوں ایس گل دے میرے نزدیک' نیاں کرن دی کوئی لوڑ نہیں جو ایہناں رتناں تریکاں وچوں کیہڑی تریک سچی ہے تے کیہڑی جھوٹھی۔ اسیں بس ایس تھاں اینا دسنا چاہوندے آں اتے ثابت کرنا چاہوندے آں جو ایہناں اتہاسکاں وچ تاریخی واقعات نوں سوچ وچار کے لکھن دی اتے پرکھن دی وادی (عادت) جس نوں انگریزی وچ تاریخی نکتہ چینی کہندے ہن' نہیں پائی جاندی۔ ایس کر کے ایہناں دے لیکھاں نوں سمجھ سوچ کے تے ٹھوک وجا کے گرہن (حاصل) کرنا چاہیدا اے۔

پر اُپر لکھے ہوئے مورخاں دا ایس گل وچ ایکا ہے جو پہلے لہور شہر ہے سی جس نوں محمود نے فتح کیتا اتے ایس گل وچ ایکا ہے جو محمود نے نواں اک شہر وسا کے اس دا ناں محمود پور رکھیا۔

پرانے شہر نوں ڈھا کے اوسے دیاں نیہاں اتے دوجے شہر دی نیہہ رکھی یاں پرانے شہر کولوں پرانہہ ہٹا کے نواں شہر پایا۔ ایس گل نوں کھول کے کسے نے نہیں دسیا۔ سو ایس دے معلوم کرن لئی تاریخی لکھت دی پکی زمین موجود نہ ہون کر کے ساڈوں خیالاں دے چکڑ وچ پیر رکھنا پیندا اے جتھے ہر ویلے تلکن تے کھبن دا ڈر رہندا اے۔

مسلمان اتہاسک لکھدے ہن جو محمود ہندوستان تے ۱۷ وار چڑھ کے آیا تے ہر ویلے ایسے گل تے لک بنھ کے آیا جو اپنے دھرم دا پرچار کرے تے کافراں نوں نشٹ (تباہ) کرے۔ بڑی شیخی نال اوس نے اپنے آپ نوں بت شکن آکھیا اے۔

محمود دی فوج وچ جنگلی وحشی پٹھان سن جیہڑے دوزخ تے بہشت دیاں عقیاں کھا کھا کے بُوسرے ہوئے سن اتے مرن مارن تے لک بنھ کے غازی تے شہید بنن لئی آوندے سن۔ جتھے گئے مندراں تے شوالیاں نوں ڈھایا' ہندواں نوں مسلمان بنایا' جیہڑا ناں بنیا اوہدا سر وڈھیا' بال بچے نوں زورو زوری کھو کے غلام بنایا تے غزنی تے ہرات

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دیاں منڈیاں وچ جا کے ۔ بھیڈاں بکریاں وانگر ویچیا۔

اجیہیاں لڑائیاں وچ شہر لہور دا ڈھے کے اُجڑ جانا کوئی اچرج دی گل نہیں۔ فیر ایہہ وی پکی گل ہے جو پرتھوی راج دی دلی اُجڑن دے پچھے سری، تغلق آباد، جہاں پناہ، کیلوکری، دین پناہ، فیرو آباد، شاہ جہاں آباد اگڑ پچھڑ اُجڑے تے وسے۔

ایس پرمان (گویڑ) توں معلوم ہوندا ہے جو نویں شہر پرانے شہراں دی تھاں توں پرے ہٹا کے بنا دینا تے نویں شہر دا نواں ناں رکھنا مسلمان بادشاہواں دا دستور سی پر جس طراں سارے نویں ناں بھلا کے لوکاں نے اک پرانا ناں دِلی یاد رکھیا، ایسے طراں محمود آباد وی بُھل بُھلا کے لہور دا ناں لہور رہ گیا۔

ہُن پچھو جو پرانا لہور جتھے بہہ کے لہور دا برہمن راجہ اک وار زبان دے کے محمود دے دُوتاں (سفیراں) کولوں مُکر گیا تے جتھے اوس نے اپنی بے دھرمی تے شرم نوں چِتا دی اگ وچ داہ کیتا اوہ لہور کتھے ہے تے کتھے ہیگا سی۔

ویکھیا جاندا ہے جو پرانے مسلمان شہراں دے دروازیاں دے مُونہہ سڑکاں ول رکھدے سن جیہڑیاں دوجیاں شہراں ول جاندیاں سن تے دروازیاں دے ناں وی ایہناں شہراں دے ناں پچھے رکھے جاندے سن۔

شاہ جہاں آباد دے اجمیری دوازے دا مونہہ اجمیر ول ہے، کشمیری دا کشمیر ول تے دِلی دا پرانی دِلی ول۔

پرانے بغداد دے چار دروازے سن، بابِ شام، بابِ کوفہ، بابِ بصرہ، بابِ خراسان۔ ایہناں چوہواں دروازیاں دے مونہہ شام، کوفہ، بصرہ تے خراسان ول سن۔

شہر لہور وی ایسے طراں محمود نے بنوایا جیہدا دلی دروازہ دلی ول، کشمیری دروازہ کشمیر ول تے لہوری دروازہ پرانے لہور ول رکھیا۔ ایس کر کے پرانا لہور لہوری دروازہ دے ساہمنے ول ہونا چاہیدا اے۔

لہوری دروازے دے ساہمنے ول اج کل تِن پنڈ وسدے ہن۔ اِک مزنگ، دوجا نواں کوٹ، تیجا اِچھرا۔ ایہناں وچوں نواں کوٹ تاں ہُنے جیہے سِکھاں دے ویلے لہنا سنگھ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نے پایا سی۔ دوجا مزنگ مغلاں دے ویلے پیر عزیز دا محلہ کہلوندا سی۔ پیر عزیز مزنگ گوت دا پٹھان سی جس کر کے محلے دا ناں مزنگ ہو گیا۔ پیر عزیز دی قبر اجے تیکر مزنگ وچ موجود اے۔ باقی رہیا اچھرا جس تے بہت سارے لکھاریاں دا خیال ہے جو یاں تاں ایہو پرانا لہور یاں لہور اچھرے دے آس پاس سی۔ مسٹر تھارنٹن لہور دے اِتہاس وچ لکھدا اے "جو ایس نے پرانے بادشاہواں دے ویلے دے زمیناں دے پٹے ویکھے ہن جیہناں اتے لہور اچھرا لکھیا ہویا سی"۔

اچھرے وچ دو پرانے ہندوواں دے استھان ہن۔ اک بھیروں دا استھان جس نوں سکھاں دے راج وچ دیوان ساون مل نے بنوایا سی۔ ایس استھان دے تھاں پہلے کوئی مندر سی یاں نہیں سی ایہدے بابت اسیں کجھ نہیں کہہ سکدے۔ دوجا چاند رات مندر ہے۔ اوہ وی نواں ہے۔

محمود دا بنایا ہویا نواں شہر محمود پور کتھے سی' اوس دی شکل کیکر سی' وسوں کتھوں تیکر سی؟ ایہناں سوالاں دا جواب دین دی لوڑ ہے کیوں جو ایہہ پکی اتہاسک گل اے جو اج کل دا شہر اکبر بادشاہ دا بنایا ہویا ہے۔ محمود دا لہور کدھرے ہوندا اے۔

مسلمان بادشاہ بہت کر کے شہراں نوں دریاواں دے کنڈھیاں تے بناوندے سن۔ ایس دے وچ کئی فائدے سن۔ اک تاں باغ بغیچیاں نوں پانی دین دا سبیتا (سکھیائی) ہوندا سی' دوسرا اک تھاں توں دوجے تھاں دریاؤ دریا بیڑیاں وچ بہہ کے جا سکدے سن۔ تیجی بڑی گل ایہہ سی جو دریا وی پٹھ ہون کر کے دشمن بے خبرا حملہ نہیں سی کر سکدا۔

پرانے سمیاں دے مسلمانی شہراں نوں ویکھو۔ سبھ دریاواں دے کنڈھیاں تے وسائے ہوئے سن۔ قاہرہ دریا نیل دے کنڈھے تے آگرہ شاہ جہاں آباد جمنا تے الہ آباد گنگا تے' بغداد دجلہ دے اتے ایسے طراں محمود پور وی راوی دے کنارے تے ہونا ہے پر راوی دا وگان محمود دے ویلے اوتھے نہیں سی جتھے اج کل ہے۔

ایہہ گل تاریخ دیاں لکھتاں توں ثابت ہو سکدی ہے جو پنجاب دے سارے دریا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

پورب ولوں ہٹ کے پچھم ول کھسکدے جاندے ہن۔

بہت دور نہ جاؤ۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ دے ویلے لہور دے قلعے بیٹھاں ہاتھی ڈُبدا سی۔ ہر ویلے ڈر لگا رہندا سی جو قلعہ ہُن رُڑھیا کہ رُڑھیا۔ کہندے نیں جو قلعہ دے بچاؤن دی خاطر بھگت وستی رام نے دریا دے کنڈھے اتے قلعے دے بیٹھاں ڈیرے لائے۔ بھگت ہوراں دے ڈر دا مارا دریا پچھانہہ ہٹ گیا۔ بھگت وستی رام دی سمادھ اوسے تھاں بنائی گئی۔

فیر اورنگ زیب بادشاہ نے شہر لہور نوں ہڑاں توں بچاون لئی دریا دے کنڈھے کنڈھے اک پکا چُونے گچ دا بند بنوایا جس دیاں راتاں تے کندھاں شاہ بلاول تے بھوگی پورہ ول ہُن تیکر کِتے کِتے ملدیاں ہن۔

ہمایوں بادشاہ دے بھرا کامران مرزا نے دریا دے کنڈھے تے نو لکھ روپیہ لا کے نو لکھا محل بنایا سی۔ نو لکھا محل ریلوے اسٹیشن دی تھاں تے سی۔ ایس توں معلوم ہوندا اے کہ جتھے اج کل شاہ بلاول، بھوگی وال، بیگم پورہ، سلطان پورہ تے میراں دی کھوہی آباد ہن، ایس سارے علاقے وچ دریا وگدا سی۔ ہُن جے لہور دے نقشے تے گوہ کیتی جائے تے قلعے دے کول دریا راوی وچ اک مروڑی پئی ہوئی دسدی ہے۔ ایس مروڑی دی تھاں دریا وچ گھُمن گھیر پیندا ہووے گا جس دے سبب نال دریا دے کنڈھے تے مٹی، ریت اکٹھی ہوندی رہی ہووے گی تے اکٹھا ہو کے اک ٹبہ بن گیا ہونا ایں جو مروڑی توں لے کے بھاٹی دروازے توڑی لما تے لنگھے منڈی توڑی چوڑا ہونا ایں۔ ایہہ ٹبہ لنگھے منڈی توں ڈھلدا ہویا ڈبی بازار تے کشمیری بازار جا کے پدھرا ہو گیا۔

دریا دے کنڈھے کنڈھے نیویں تھاں پانی ضرور کھلوندا ہووے گا جتھے جنگل بیلیاں وچ شیر، بگھیاڑ، جنگلی جانور پھردے ہون گے۔ بابر بادشاہ اپنے جنم چرتر وچ لکھدا اے۔ "جو لہور (ا) دے جنگلاں وچ اوس نے شیر تے گینڈے دا شکار کھیڈیا۔ اکبر بادشاہ نے وی ۱۵۶۷ء وچ قمرغہ دا شکار لہور کھیڈیا۔"

ایہناں تاریخی لکھتاں توں نتیجہ کڈھنا بے جا نہیں جو محمود پور نوں ایس اُچے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تھاں ٹبے اتے وسایا گیا ہووے گا تے محمود پور دی وسوں قلعے توں لے کے بھاٹی دروازے توڑی اِک پاسے' تے ڈبی بازار توڑی دوجے پاسے ہونی ایں۔ محمود پور دے اچے پاسے دا ناں رَبہ سی تے پدھرے میدان دا ناں سی رڑا۔ ٹبے دی یادگار ہُن توڑی وی موجود ہے۔ ایہہ جو کُجھ اساں لکھیا اے خیال توں لکھیا پر ایس خیالی ڈم دا ثبوت وی ساہنوں مل سکدا اے۔

محمود دے سمے دے اِک دو نشان ہُن تیکر موجود ہن جنھاں دے سہارے اسیں محمود پور دا نقشہ بنا سکنے ہاں۔

غزنوی نشانیاں وچوں اِک ہے داتا گنج بخش دا مقبرہ بھاٹی دروازے دے باہر دریا دے کنارے۔ گنج بخش اک مسلمان بزرگ ہوئے ہن جو سلطان مسعود ابن محمود دے نال غزنی توں آ کے لہور آباد ہوئے۔ اتھے ۳۴۔ ۳۵ ورھے رہ کے ۱۰۷۲ء وچ سرگباش (جنت مقامی) ہوئے۔ داتا صاحب گنج بخش دا پورا ناں سی ابو الحسن علی بن عثمان بن علی الغزنوی الجلابی الہجویری۔ گنج بخش بڑے عالم فاضل بزرگ سن۔ ایہناں دی بنائی ہوئی کتاب "کشف المحجوب" صوفی مت دی پرسدھ (مشہور) کتاب منی جاندی ہے۔

دوجی نشانی غزنی سمے دی ایاز دی قبر ہے جو رنگ محل دے کول ٹکسال بازار وچ موجود ہے۔ ایاز محمود دا پیارا غلام سی۔ محمود لہور نوں فتح کر کے جد غزنی مڑ کے جان لگا۔ پنجاب دی حکومت ایاز نوں دے گیا تے اوس نوں محمود پور آباد کرن دا حکم دے گیا۔ کہندے ہن جو ایاز نے قلعے تے شہر دا کوٹ اِک رات وچ تیار کرا لیا جس توں معلوم ہوندا ہے جو قلعہ تے شہر دا کوٹ کچا مٹی دا بنایا ہوتا ایں۔

تیجی نشانی غزنوی زمانے دی شیش محل سی جو ہیرا منڈی وانگر جواہریاں دا مشہور بازار ضلع دی کچہری دے پچھے وار سی۔ ایس تھاں توں ہُن وی کدی کدی مینہہ وسدا اے تے پرانے سِکے' گہنے نکل پیندے ہن۔ ایہہ گل وی کُجھ مشکل نہیں جو قبرستان تے فقیراں دے تکیے اکثر کر کے شہروں باہر بنائے جاندے ہن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ساﻧﻮں ہن محمود پور دیاں تن ٹکراں مل جاندیاں ہن۔ اِک ٹکر تے داتا گنج بخش دا مقبرہ' دوجے تے رنگ محل دے کول ایاز دا مقبرہ' تیجی ٹکر دریا دی مروڑی جس دا ذکر اسیں پہلے کر آئے ہاں۔ محمود پور ایہناں تِناں ٹکراں دے اندر وار بنیا ہوندا ایں۔ دریا دی وی مروڑی دی تھاں پتن ہووے گا جس توں پار ہو کے کابل قندھار تے کشمیر ول راہ جاندا سی۔ ایس تھاں پتن دی خبرداری واسطے ایاز نے قلعہ بنوایا ہووے گا۔ اوہناں سمیاں وچ توپاں' بندوقاں اجے نہیں سن بنیاں۔ ایس کر کے قلعہ تے شہر دا کوٹ کچا بنایا ہوندا ایں اتے شہر دے گھر وی کچیاں کُلیاں ہون گیاں۔ ودھ توں ودھ چار دروازے ہون گے۔ اِک داتا گنج بخش دے تکیئے کول' دوجا لہوری دروازہ لہور دے ساہمنے' تیجا دِلی دروازہ ایاز دی قبر کول' چوتھا دروازہ قلعہ ول جس توں کشمیر نوں راہ جاندا سی۔

شہر دی آبادی بہت کر کے مسلمانی ہووے گی۔ وچ وچ ٹاویں آٹے وال دیاں ہندوواں دیاں ہٹیاں ہون گیاں۔

محمود غزنوی دا آونا کیہ سی جو اوس تاں ہندوستان دا بوہا چوپٹ کھول دتا۔ ترکستان' ایران' افغانستان ولوں جیہڑا لُٹیرا اُٹھیا ہندوستان ول مُونہہ چک کے ٹُرپیا' جیہڑا جی کیتا آیا' جیہڑا جی کیتا گیا۔ اِک آیا' اِک گیا۔ ایہہ آوا جائی ۳ سو ورھیاں تیک لگی رہی۔ غزنوی سلطنت نوں سلجوق ترکاں نے شکست دتی۔ ایہناں دے پچھوں غوری پٹھاناں غزنویاں نوں غزنی تے ہرات توں باہر کڈھ کے ماریا۔ اوتھوں نکل کے غزنوی خاندان کئی ورھیاں تیکر پنجاب وچ ٹکیا رہیا تے لہور ایہناں دی راجدھانی بنیا رہیا۔ بارھویں صدی عیسوی دے اخیر وچ شہاب الدین غوری نے دلی فتح کیتی پر اوس نوں ہندوستان تے راج کرنا نصیب نہ ہویا۔ اوسے ورھے افغانستان مڑدا ہویا' پنجاب وچ گکھڑاں دے ہتھیں ماریا گیا۔

شہاب الدین دے پچھوں اوس دا غلام قطب الدین بادشاہ بنیا جس نے لہور نوں اپنی راجدھانی بنایا تے لہور وچ ای پولو کھیڈدا گھوڑے توں ڈِگ کے مر گیا۔ قطب

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

الدین دی قبر اجے تیکر لہور وچ موجود ہے۔ قطب الدین غلاماں دے خاندان دا پہلا بادشاہ سی۔ اوس دے پچھوں غلام بادشاہواں نے دِلی رہنا پسند کیتا تے لہور دِلی دا اِک صوبہ بن گیا۔ غلام بادشاہواں دے ویلے دی نشانی لہور وچ کوئی نہیں۔ غلاماں دے پچھوں خلجی تے تغلق بادشاہواں دا راج ہویا۔ ایہہ بادشاہ دلی وچ ای رہے۔ ایہناں دے ویلے اِک بزرگ پیر سراج لہور وچ آئے جنہاں دی قبر جوڑے موری وچ موجود ہے۔

تغلق دے بعد لودھی بادشاہ ہوئے۔ بہلول لودھی دا باپ لہور دا صوبیدار سی۔ اُتوں چھت ڈگ کے بہلول لودھی دی ماں ہیٹھاں آ کے مر گئی۔ ماں دے مرن ویلے ماں دے پیٹ وچ سی۔ مرن دے پچھوں ڈِھڈ چیر کے بہلول لودھی نوں جمایا۔ بہلول لودھی وڈا ہو کے دِلی دا بادشاہ بنیا۔ لودھی بادشاہاں دے ویلے دی بنی ہوئی نیویں مسجد ڈوگراں دی گلی وچ ہُن تیکر کھلوتی ہے۔

خلجی تے تغلق بادشاہاں دے راج وچ ہندوستان تے اِک ہور بھُچال آیا۔ منگولیا تے ترکستان وچوں نکل نکل کے مغل ٹکڑی دل وانگر ساری دنیا تے چھاپے مارن لگے۔ چنگیز خاں اِک پاسے مارو ماردا ایران، روس وچوں لنگھ کے کوہ قاف نوں چیردا ہویا ملک ہنگری تے پولینڈ تیکر اپڑ گیا۔ دوجے پاسے کُٹدا ماردا ہندوستان آ وڑیا۔ اوس توں پچھوں تیمور لنگ آیا۔ مغل جتھے گئے اگ لاوندے گئے۔ شہر ڈھاوندے گئے۔ مرداں نوں ماردے گئے، رنڈیاں بٹھاوندے گئے۔ نہ شہر چھڈیا نہ گراں، نہ رُکھ نہ درخت، جتھے جتھے شہر سن اوتھے سواہ دے ڈھیر لاوندے تے چیک چہاڑے پاوندے گئے (۲)

ایہناں مصیبتاں وچ لوکاں نوں اجیہی افراتفری پئی رہی جو سر لُکاون نوں تھاں نہیں سی لبھدی۔ ایہو سبب ہے ہو اوہناں سمیاں وچ کوئی عمارت نہیں بنی بلکہ جو بنیاں سن اوہ وی ڈھے کے ڈھیر ہو گئیاں۔ ایہناں لٹیریاں دی اک ٹولی پچھے رہ گئی جس نے شہروں باہر ٹبری پا کے اِک محلہ مغل پورہ آباد کر لیا جس ناں تے مغل پورہ سٹیشن بنایا گیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہندوستان دا ملک مُدھ قدیم توں سون چڑی سمجھیا جاندا سی۔ ایتھوں دی زمین اجہی زرخیز جو لپ بھر دانہ سٹو تے سونا پھُٹ پیندا سی۔ موسم موسم دے پھل، بھانت بھانت دیاں ترکاریاں، ون سونا اناج اینا ہوندا سی جو اپنا ڈھڈ بھر کے بچے کھچے نال اوہی دنیا دا ڈھڈ بھردا سی۔ مداناں وچ ہری ہری گھا دے غلیچے وچھے ہوئے جنہاں اُتے ہرن، پاڑہ، باراں سنگھے ڈاراں دیاں ڈاراں بے فکری نال چنگیاں ماردے سن۔ بوٹیاں دی ٹھنڈی چھاویں مور پیلاں پاوندے، باندر لنگور کھیڈاں کھیڈدے، ٹپوسیاں ماردے، رنگ برنگے جانور گاوندے سن۔ جنگلاں وچ ہاتھی، شیر، چیتے، بھیڈاں، بکریاں وانگر ہڑ ہڑ کردے پھردے سن۔

گنگا، جمنا، ہمالیہ دیاں دودھیاں پہاڑاں دیاں کھندراں وچوں کھیڈدیاں، جھرنیاں اُتوں اُچھلدیاں، اک دوجی نوں گلوکڑی پا کے بجے کھجے سونا چاندی کھلیردیاں جاندیاں سن۔ اکھاں ہیرے جواہر نال تتیاں ہوئیاں سونے چاندی اُچھالدیاں سن۔ ہندوستان دے بیگمی چاول، سلیمان بادشاہ دے لنگر وچ پکے۔ ایتھوں دے چندن بور تے سگندھاں نال یونان تے مصر دے مندراں وچ دھونیاں دتیاں گئیاں۔ لونگ الاچیاں نوں قیصر روم ترسدے سن۔ بنارس دے پٹ تے زری دے دو پٹیاں نال یونان دیاں سندر ناراں دے شنگار ہوئے۔

ہندوستان دے لوک ہنر دے پتلے تے گناں دے گھلے گنے جاندے سن۔ یونان مصر، چین توں یاتری آوندے تے علم دی، حکمت تے فلسفے دی پیاس بجھاوندے سن۔ مدا کیہ جو ہندوستان دولت کھان، علم دا سمندر تے بھوگول دا عجائب گھر منیا جاندا سی جس کر کے دنیا دے بادشاہواں دیاں اکھاں وچ رڑکدا سی۔

سنہ عیسوی توں سوا تن سو ورھے پہلاں سکندر اعظم ہندوستان دی مار تے یونانوں ٹریا۔ مصر نوں ماریا، سیریا نوں لٹیا، ایران دے تخت دا تختہ بنا کے ہندوستان اپڑیا۔ پورس پنجاب دا راجہ، سکندر توں ہار تاں گیا پر اوس دے اجیہے دند کھٹے کیتے جو یونانی فوج نے پنجابوں اگے پیر رکھن توں کناں نوں ہتھ لایا تے سکندر نوں پچھلیں پیریں مُڑ جان نال

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہندوستان دا دنیا اتے اجیہا رعب تے بھڑ بجھا جو اوس توں ۱۳ سو ورھیاں تیک کسے مال دے پتر نے ہندوستان ول اکھ اُچی کر کے نہیں تکیا۔ ایہناں ۱۳ سو ورھیاں وچ چندر گُپت، اشوک، وِکرما جیت سالباہن، ہرش وردھن، سکند گُپت آدی (وغیرہ) بڑے چکر ورتی راجے ہوئے۔

ہُن سوال ایہہ پیدا ہوندا اے جو ہندوستان ایڈا وڈا ملک ہو کے، اپنا مال دار ہو کے، ایتھوں دے لوک اینے بہادر تے عقل مند ہو کے اینا کیوں نگھر گیا جو جس دا جی کیتا آ کے گل گُھٹ لیا، جس دا جی کیتا چھاتی تے آ کے چڑھ بیٹھا۔

ایہناں سوالاں دا جواب دین دی کئی اِتہاس لکھن والیاں (۳) نے کوشش کیتی ہے اتے ایہہ گل ثابت کرن دے جتن کیتے ہن جو ہندوستانی ایہناں سمیاں وچ اک قوم سن۔ (۴)

باہر دے حملیاں دا مقابلہ تد ہو سکدا ہے جد ملک وچ ایکا ہووے۔ آپس وچ اتفاق ہووے۔ اِک دوجے دی پیڑ ہووے۔ ایکا نہیں ہو سکدا جد تیکر دل دے اندر دیش بھگتی نہ ہووے۔

دیش بھگتی، حب الوطنی، پیٹریاٹزم، نیشنل ازم، جس معنی وچ کہ اج کل سمجھیا جاندا ہے۔ اک نواں خیال ہے، جنھوں تہذیب دی ترقی نے لوکاں دے دل وچ پیدا کیتا اے۔

ہندوستان چھڈ دنیا دے کسے ملک وچ پرانیاں سمیاں وچ دیش بھگتی دا لوکاں نوں خواب خیال وی نہیں سی۔ ہوندا وی کس طراں۔ لوکاں دا پنڈاں وچ واسا سی جتھے جمدے پلدے مردے رہندے سن۔ دوجے کسے نال نہ رلدے سن نہ رَلدے سن۔ اک دوجے دی بولی نہیں سن بولدے۔ اک دوجے تھاں نال نہ وہار سی نہ کار۔ جے کسے دے جی وچ دیش بھگتی سی وی تے اوہ پنڈ بھگتی سی، دیش بھگتی نہیں سی بلکہ دوجے لئی پیڑ کرنا بُرا سمجھیا جاندا سی تے لوکاں اکھان بنائے سن۔ ”قاضی تم کیوں دبلے، اکھے شہر دا اندیشہ۔“ سعدی صاحب فرماندے ہن

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سعدیا حبِ وطن گرچہ حدیثی است صحیح
نتواں مرد بحسرت کہ من آنجا زادم

ایہہ تاں ہُن جدوں انگریزی راج ہویا، علم دا پرچار ہویا، کتاباں لکھیاں گئیاں۔ اخبار چھاپے گئے، لوکاں دیاں سمجھ دیاں اکھاں کھلیاں، ملک وچ لُٹ مار بند ہوئی، امن چین ہویا سڑکاں بنیاں، ریلاں ٹریاں، تاراں تے ڈاک خانے کھلے تاں جا کے لوک اِک تھاں توں دوجے تھاں جان جوگے ہوئے، اِک دوجے نال رلن جوگے ہوئے، اِک دوجے دی گل کتھ سمجھن جوگے ہوئے۔

انگریزی بولی نے ملک وچ ایکا ای نہیں کیتا بلکہ فرانس، اٹلی، امریکہ، انگلستان دی دیش بھگتی، علم، سائنس تے آرٹ دے خزانیاں دی کُنجی ساڈے ہتھ پھڑا دتی۔ تد جا کے لوکاں نوں عقل آئی تے ایکا سُجھیا۔ ایکے نال دیش بھگتی دا مُڈھ بجھا۔

دیش بھگتی ایس دا ناں نہیں جو پھوکیاں شیخیاں مار چھڈے جو ایہہ میرا ملک ہے۔ فلانی میری قوم ہے۔ دیش بھگتی اِک اگ دا ناں ہے جو دل وچ بھکدی ہے جس دا سیک دوجے دلاں نوں لگدا ہے، جس دا چانن انھیرے گھر نوں روشن کر دیندا اے۔ ایس اگ وچ دیش بھگت تن، من، دھن، دین دنیا سبھ کجھ وارن کرن دی پرواہ نہیں کردا۔ قوم تد بندی ہے جد ہر کسے رتویں، مرد، بڈھے، جوان دے سینے وچ دیش بھگتی دی اگ بھکدی ہووے تے اِک دا سیک دوجے نوں لگدا ہووے۔

ساڈے خیال وچ ہندوستان دیاں مُصیبتاں دے دو سبب سن۔ اِک سبب ایہہ سی جو ایس ملک وچ ایکا تے دیش بھگتی اُکا نہیں سی۔ دوجا ایہہ قدرت دا قانون ہے جو جمنا، مرنا جی دے نال لگا ہویا ہے۔ بھاویں جی اکلا اکلا ہووے بھاویں اکٹھے ہو کے قوم بنی ہووے۔ ہندوستان دے ہانی پرانے ملک یونان، مصر، سیریا، بابل، روم، ایران ول ویکھو کتھے گئے۔ دنیا اُتے راج کر کے اپنا اپنا ڈنکا وجا کے چلدے ہوئے۔ چندر گپت تے اشوک دے ویلیاں دا ہندوستان سماپا کے بڈھا ہو کے محمود دے حملیاں ویلے مر چکا سی۔ محمود نے ہندوستان دے مردے دے ٹوٹے ٹوٹے کیتے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

بھومکا دے لیکھ وچ اسیں دس آئے ہاں جو بیتے ہوئے حال لکھ کے تاریخ لکھن والیاں نوں اجیہی جیوندی جاگدی تصویر کھچ کے پیش کرنی چاہیدی ہے جو لیکھ نوں پڑھ کے مویاں مورتاں سٹیج اتے آ کے ٹردیاں پھردیاں اکھاں اگے پھر جان۔

شہر لہور دا حال اگے لکھن توں پہلاں سانوں ایس گل دی لوڑ ہے جو مسلماناں دے ایس ملک وچ آون توں اتے مسلمانی تہذیب دا ہندوانی تہذیب نال وٹا سٹا ہون توں پہلاں پنجاب دیس دا کیہ حال سی' ایتھوں دے لوک کون سن' ایہناں دی رہت بہت کیہ سی' کیہڑی بولی بولدے سن' کپڑے ریڑے کس طراں دے پاوندے سن' گھر کس طراں دے بناوندے سن' ویہار کیہ سی' اک تھاں توں دوجی تھاں کس طراں جاندے سن' راج کس طراں دا سی اتے دین دھرم اوہناں دا کیہ سی؟

افسوس سانوں ایس گل دا ہے جو ایس قسم دی تصویر کھچن لئی جیہڑے وچ مہین مہین تے نکیاں نکیاں گلاں اتہاس دے صفحیاں اُتے صاف صاف دس پین' مصالحہ موجود نہیں۔ پرانے زمانے دے حال و یکھن لئی سانوں اتہاس دی دور بین لاونی پیندی ہے پر پرانیاں لکھتاں وچ جو مصالحہ لبھدا اے اوہ ساڈے کم دا نہیں۔

پرانے ویلیاں اُتے اجیہا انھیرا چھایا ہے جو اتہاسک ہتھ پساریا نہیں دسدا۔ ایس انھیر وچ چانن دی لو کتوں کتوں پیندی ہے پر بڑی مدھم جیہی۔ ایس لو دے سہارے چنگی مندی تصویر جیہڑی بن سکدی اے اسیں کھچ کے پیش کرنے ہاں۔

ویدک سمیاں دا حال ہندو دھرم دیاں کتاباں وچوں تھوڑا بہت ملدا اے پر اوس توں تاریخ دی پدوی (عہدا) نہیں دتی جا سکدی۔ ویدک زمانے توں اگے لنگھ کے سمت عیسوی توں ۶ سو ورھے پہلاں توں لے کے ۶ سو ورھے پچھوں تانی ہزار ورھا ہوندا اے۔ ایس ہزار ورھے دے شروع وچ مہاتما بُدھ دا جنم ہویا۔ مہاتما بُدھ دا جیون چرتر تے اوس سمے دیاں راجدھانیاں کوشال کپل وستو ویسالی' راج گرہ دے حال بُدھ پُستکاں (کتاباں) توں ملدے ہن۔ پھیر عیسوی سمت توں ۳۲۵ ورھے پہلاں سکندر اعظم پنجاب دیس تے چڑھ کے آیا۔ ایہناں چڑھائیاں دا تے پنجاب دیس دا حال یونانی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

اتھاسکاں نے لکھیا ہے۔

یونانی لکھتاں توں حال معلوم کرن وچ مشکل ایہہ پیندی اے جو یونانی ایس ملک دے ناواں نوں اجیہا وگاڑ کے لکھدے ہن جو پتہ نہیں لگدا جو کیہ کہندے ہن تے کیہ نہیں کہندے۔ جہلم نوں لکھدے ہن' ہائی ڈیپس (سنسکرت وتستا) راوی نوں' ہائڈ راوٹس (سنسکرت اِیراوتی) بیاس نوں ہائی فیس (سنسکرت وپاس)۔

دوجی ایہہ گل وی ہے کہ اوس سمے شہراں دے ناں ہور سن تے اج کل ہور ہن۔ افغانستان وچ ہندوواں دا راج سی۔ اویان تے گاندھار اوس دے دو صوبے سن۔ ایس علاقے وچ مشہور شہر سن پرشپور (پشاور) پشکلوتی' پونا (بنوں) (کافن) کابل۔

سکندر اٹک دے قلعہ توں ۱۶ میل اُتے وار دریاؤں پار ہو کے پنجاب وچ وڑیا۔ ایس تھاں دا ناں اوہند سی۔ پنجاب دا پہلا شہر اوس نوں ٹکسلا (سنسکرت تکشا سیلا) ملیا۔ ایس شہر دا ہُن ناں نشان وی نہیں۔ حسن ابدال توں ۸ میل دور شاہ ڈھیری پنڈ دے کول بڑے بڑے ٹبے دِسدے ہن۔ ایہہ ٹبے ٹکسلا نگر دے کھولے ہن۔ ہُن جے ایہناں ٹبیاں نوں پُٹیا گیا اے تے ہیٹھوں بُدھ مت دے کئی مندر' سٹوپا' گھراں دیاں کندھاں' ٹٹے ہوئے بھانڈے' مُہراں سِکے' گہنے نکلے ہن۔ ایہناں نشانیاں توں تے یونانی لکھتاں توں معلوم ہوندا اے جو ٹکسلا کسے زمانے وچ بڑا بھاری نگر سی۔ کئی میلاں وچ پھیلیا ہویا سی۔ ایتھے بُدھ مت دی بڑی بھاری یونیورسٹی سی۔ چرک جس نے چرک شاستر ویدک دی مشہور کتاب لکھی اے ایسے تھاں دا پڑھیا ہویا سی۔ پانی مشہور سنسکرت گرامر دا کرتا وی ایسے یونیورسٹی دا شاگرد سی۔

شہر دے گھر کچے تے اِک چھتے سن پر کمرے نکے نکے۔ تن کمریاں توں ودھ والا کوئی مکان نہیں سی۔ گلیاں بھیڑیاں تے رستے کچے سن۔ شہر وچ دریا وگدا سی تے لوک دریا دا پانی پیندے سن۔ بھانڈے بھڑولے تے گہنیاں توں معلوم ہوندا اے جو لوکاں دا جیون اوسے طراں [illegible] سی جس طراں ساڈا اج کل اے۔

[illegible] یونانی فوجاں جہلم پُہنچیاں۔ اوتھے اوہناں دی راجہ پورس نال

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

لڑائی ہوئی۔ راجہ پورس ساڑھے چھ فٹ اُچا جوان سی تے جہلم تے شاہ پور دے علاقے دا راجہ سی۔ یونانی لکھدے ہن جو راجہ پورس کول ۵۰ ہزار فوج سی جیہدے وچ ۲۰۰ ہاتھی ۵۰۰ بھلاں تے ۸۰۰۰ سوار نن۔ سرکار انگریزی جو درہ خیبر توں لے کے اسام تے برہما تیکر تے نیپال توں لے کے راس کماری تیکر سارے ہندوستان دی مالک ہے اوہدے کول تاں کل جمع ۳ لکھ فوج ہووے۔ ایس توں دو ضلعیاں دے زمیندار نال ۵۰ ہزار فوج دا ہونا من وچ نہیں آوندا۔ ایہہ لکھت یونانیاں دی گپ معلوم ہوندی اے۔

پورس اُتے فتح پا کے سکندر پہاڑ دے کنڈھے کنڈھے چناب تے راوی پار ہو کے بیاس توڑی گیا۔ پھیر پچھلے پیریں مُڑ کے جہلم آیا تے اوتھے بیڑیاں بنا کے فوجاں نوں وچ بہا کے دریاؤں سمندر ول چلا گیا۔

ایہناں لکھتاں توں معلوم ہوندا اے جو یونانی فوجاں پچھمی پنجاب وچ ای بھوندیاں رہیاں۔ ماجھے مالوے ول نہیں گئیاں۔ یونانی فوجاں دیاں کئی پنجاب دے راجیاں نال لڑائیاں ہوئیاں تے کئی شہر اوہناں نے فتح کیتے۔ چھ ست وڈے وڈے راجیاں دے ناں تے ۱۵ ار ۱۲ قوماں بیان کیتیاں نیں۔ ہر اِک راجہ اپنے آپ نوں فرعون سمجھدا سی تے دوجے کسے نوں آپنے برابر نہیں سی سمجھدا۔ ہُن جے اپنے نِکے جہے ٹکڑے وچ اپنے راجے تے ایتیاں قوماں سن فیر باقی پنجاب دا کیہ حال ہونا ایں۔

یونانی لکھدے ہن جو پنجابی قد دے اُچے' چھاتی دے چوڑے سوہنے جوان سن تے [illegible] وچ بہادر۔ لڑائی وچ ڈھال' تلوار' تیر کمان تے برچھیاں نال لڑدے سن۔ کپڑے بہت کر کے چِٹے پاوندے سن۔

ساہنوں بڑا تعجب ایس گل دا ہے جو سکندر نے ڈیڑھ ورھا ملک وچ تھرتھلی پائی رکھی پر ہندو مت تے بُدھ کتاباں وچ کسے تھاں سکندر دا ناں تیکر نہیں لبھدا۔

سکندر دے بعد چندر گپت موریا ہندوستان دا راجہ ہویا۔ ایس راجے دی راجدھانی پاٹلی پُتر سی تے اوس دے راج وچ پنجاب' افغانستان' بلوچستان وی شامل سی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

چندر گپت دے منتری (وزیر) چانکیا دی لکھی ہوئی ارتھ شاستر اک کتاب موجود اے۔ ایس کتاب وچ راجہ دے محلاں دا تے دربار دا حال لکھیا ہے۔ شکار کرن دے' فوج دے' معاملہ اُگراہن دے' شہراں دے' گرانوں دے' منڈیاں دے تے ونج وپار دے قانون تے انتظام دا پورا پورا حال لکھیا اے جس توں ثابت ہوندا اے جو اوس زمانے وچ پنجاب دیش اُچے درجہ دی ترقی کر چکا سی۔

یونان دا ایلچی میگھتینیز چندر گپت دے دربار وچ سی۔ اوہ لکھدا اے جو ہندوستان دے لوک سچ بولدے سن' پروہنیاں دا پالن کردے سن۔ چوری' یاری' دھاڑا کدی نہیں سی سُنیا جاندا۔ ملک وچ امن چین سی۔ لوک براہمن تے شراہمناں دا اکو جیہا مان تے آدر کردے سن۔

چندر گپت دا پوترا راجہ اشوک ہویا اے۔ ایس راجے دی تاریخ تاں کوئی لکھی ہوئی نہیں ملدی پر اشوک دیاں ہور نشانیاں ملدیاں ہن جو اتہاساں نالوں کئی درجہ پکیاں تے منن دے لائق ہن۔ راجہ اشوک دی راجدھانی وی پاٹلی پتر وچ سی۔

(ا) راجہ اشوک دے حکم

ایہہ حکم راجہ نے پرجا دے منن تے ہدائت لئی اپنے راج دے چارے پاسے لاٹاں تے پہاڑاں دیاں کھنڈراں وچ پتھراں تے چٹاناں اُتے کھود کے لائے سن۔

ایہہ لکھتاں دو ہزار ورھے توڑی لکھیاں پئیاں رہیاں۔ ہیچ گلولیاں سمجھ کے کسے نے نہ ایہناں ول دھیان کیتا نہ اوہناں دے پڑھن دی کوشش کیتی۔ یورپ دے وِدواناں نے بڑی محنت دے نال ہڈ گوڈے رگڑ کے ایہناں لکھتاں نوں پڑھ کے ایہناں دا مطلب لبھیا ...... لکھتاں دو لپیاں وچ ہن۔ اک خروشٹی لپی جو سجے توں کھبے ہتھ ول لکھی جاندی ہے۔ دوجی براہمی لپی جنھوں کھبے توں سجے ہتھ ول لکھدے ہن۔ براہمی لپی توں دیو ناگری لپی بنائی گئی۔ ایہناں لکھتاں توں بہت ساریاں تاریخ دے کم دیاں گلاں لبھ پیندیاں ہن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

راجہ اشوک دے راج وچ افغانستان، بلوچستان، کشمیر، نیپال، آسام، بنگال، اوڑیسہ، میسور، دکن، مالوہ، گجرات تے سندھ شامل سن۔ جس توں معلوم ہوندا اے جو ایس راجے دا راج اج کل دے انگریزی راج کولوں گھٹ نہیں سی۔ لکھتاں دی بولی پالی ہے جو سارے راج وچ بولی تے سمجھی جاندی ہووے گی۔

ایہناں حکماں توں پتہ لگدا اے جو راجہ بُدھ مت دا سی پر دوجے مت ہندو تے جین دا اِکو جیہا آدر تے پالن کردا سی۔ کہندے ہن جو جس طراں دا راجہ ہووے اوسے طراں دی پرجا ہوندی اے۔ دھرم دا راج سی۔ ملک وچ امن سی۔ راہ کھلے سن۔ چوری ڈاکے دا کوئی ناں نہیں سی لیندا۔ سڑکاں کچیاں سن، کوہاں دے نشان لگے ہوئے، بُوٹے اگے ہوئے۔ مسافراں دے سر لکاون نوں سراواں بنیاں ہوئیاں، کھوہ پٹے ہوئے سن۔ شہراں وچ پشواں تے آدمیاں لئی ہسپتال بنے ہوئے سن جتھے مفت دوائی دتی جاندی سی۔ جیو دی رکھشا (حفاظت) دھرم سمجھیا جاندا سی۔ کوئی پشو یاں پنکھی شکار کرن یاں ماس دی خاطر ماریا نہیں سی جاندا۔ سارے راج وچ بُدھ مت دا پرچار سی۔ بُدھ مت دا پرچار کرن لئی راجہ نے بُدھ مت دے وِدوان ایران، ترکستان، سیریا، عراق، مصر، یونان تے روم وچ گھلے۔ اوتھوں دے بادشاہواں نال چٹھیاں چپٹھیاں کیتیاں۔ سوغاتاں گھلیاں۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

(۲) پتھر دیاں مُورتیاں

مندر، وہار تے کھنڈراں وچ رنگ برنگی چتر کاریاں تے بُتّیاں ملدے ہن، جنہاں وچ مُورتاں دے گلاں وچ ہار، ہیلاں، کنٹھے پئے ہوئے ہن۔ کناں وچ والے ہتھاں وچ کڑے، انگلاں وچ مُندریاں، لک وچ تڑاگی، نک وچ نتھ، پیراں تے جھانجراں بنیاں ہویاں ہن۔ پنڈے تے اِکو کپڑا دسدا اے جیہڑا اوہا تیڑ تے اوہا اُتے پایا ہویا ہے جس طراں نال اج کل سادھو پاؤندے ہن۔ تیویاں نے گل وچ انگی تے سر تے ساڑھی لئی ہوئی ہے۔ مرداں نے دھوتی بنھی ہوئی ہے۔ کیسے کیسے مُورت نے انگرکھا پایا ہویا ہے پر

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

بہت کر کے گوگڑاں بنکلیاں ہوئیاں دِسدیاں ہن۔ پَیر ننگے ہن تے سِراں دے وال لمے تے پِچھے نوں پٹے چھڈے ہوئے۔

کارلی، ایلورا، اجنتا، ا یلفنٹا، بھوونیشر دے وہار تے مندر اشوک دے زمانے توں بہت پچھوں دے بنے ہوئے ہن پر اوہناں دی چتر کاری، پتھر کاری تے لکڑ کاری توں معلوم ہوندا اے جو ایہناں کماں وچ کنی ترقی ہو چکی سی۔ چتر کاریاں دے رنگ ایس طراں سجرے ہن جیویں کاریگر ہُنے لا کے گیا ہے۔

ہندوستان دے اتہاس اتے راجہ اشوک دے مرن دے بعد پھیر انھیرا چھا جاندا اے۔ ایس سمے دا حال معلوم کرن لئی سانوں ہندواں دیاں دھرم دیاں کتاباں پران، ناٹک، راج ترنگنی، چینی یاتری، فاہیان (۳۹۹ء) ہواں شان (۶۲۹ ۔ ۶۴۵ء) دی یاترا تے البیرونی دی تحقیق الہند دا محتاج ہونا پیندا ہے۔

بُدھ مت نوں موریا راج دی رِشہ سی جس کر کے ایس مت دی بہت ساری مہماں ہوئی سی۔ موریا راج نشٹ (تباہ) ہو جان نال بُدھ مت دا بل (زور) وی گھٹ گیا۔ براہمن راج توں ڈردے چُپ کیتے ہوئے سُن۔ ہن ایہناں پھیر سر چُکیا۔

بُدھ مت دے وہار اُجڑدے گئے تے ہندو مندر اوہناں دی تھاں بندے گئے بلکہ بُدھاں نوں وہاراں وچوں کڈھ کے برہمن ڈیرے لاوندے گئے۔ بُدھ مت دے پرچار نے وید اپنشداں دا پاٹھ مندراں وچوں کڈھ چھڈیا سی۔ کپلا تے پتنجلی نوں بُھلا چھڈیا سی۔ ہُن برہمناں نے ہندو مت نوں نوجیون دیون دا نواں ڈھنگ بنایا۔ وید اپنشداں دے تھاں پران، رامائن، مہا بھارت وچ کئی ہونیاں انہونیاں کتھاواں گھڑ کے ہندوواں دے ہتھ پھڑائیاں۔

و یکھیا جاندا اے جو جمن مرن تے جیون توں باہر سرشٹی (کائنات) وچ کوئی وستو (چیز) نہیں۔ ایہہ ترَت لتاں ہن جنھاں دے سہارے تے ساری سرشٹی دی بنائی کھڑوتی ہے۔ جمن جیون تے مرن نوں سرشٹی سمجھو۔ سرشٹی دا رچن والا پرماتما ہے۔ سرشٹی پرماتما دا پرکاش (وکھاوا) تے جمن جیون تے مرن پرماتما دا پرچھاواں ہویا۔ ایس پرچھاویں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نوں براہمناں نے برہما وشن مہیش دی رَتر مُورتی چک بنایا۔

جیون سبھ نوں پیارا ہے۔ جیون دے سُکھ بھوگ کے پُرلنے جمن وا دکھ تے بال اوستھا (پن) دی اوجیتا نوں بُھل جاندا اے۔

مرن توں سبھ کوئی ڈردا اے تے موت سِراتے ہر ویلے کھڑی وِسدی ہے۔

براہمناں نے برہما نوں تاں چِھکے تے ٹُنگ رکھیا تے وشن نوں دس اوتار دتے۔ اوتاراں دے سمسر نال دے کے ہزاراں مورتیاں بنایاں تے مندراں وچ ستھاپت (قائم) کیتیاں۔

مرن نوں سبھناں دیوتیاں دا وڈا مہا دیو بنایا۔ اِک ابدھوت جوگی دی جٹا اُتے پھنئیر سپ ولیا۔ گل وچ رنڈ مالا پائی۔ پنڈے تے سواہ ملی۔ اِک دھتورا پیایا۔ اکھاں لال کر مساناں وچ جا بٹھایا۔ کالی، درگا، بھوانی، پاربتی، چنڈی نوں شیر تے چڑھا کے اس دی اِستری بنایا۔

جیو مر کے ساڑیا جاندا اے۔ بھسم ہو کے سواہ ہو جاندا اے۔ سواہ دی کھاد کھیتاں وچ پیندی اے۔ پیلیاں بلد واہندے ہن۔ موئی مِٹی پھیر سوادھان ہو کے اناج بندی ہے تے جیو دا ادھار کردی ہے۔ ایہہ نندی گن ہے جس دے اُتے موت شیو شنکر بن کے ہر ویلے سوار رہندی اے۔

گل کیہ جو ایس طراں دے جتناں نال براہمناں نے بھو ساگر توں پار ہون لئی لپاسنا، ارادھنا، بھگتی، گیان دی بکھشا لئی۔ تپیا، کرم، دھرم، نیم، تیرتھ یاترا دے پکھنڈ دا ڈھنگ بنایا۔ ذات پات دی بیڑی پیراں وچ پا کے ہتھاں نوں کھان پین دیاں ہتھکڑیاں لا، سِر تے بودی رکھ گل وچ جینو پا متھے تے ٹِکا لا، ہتھ وچ مالا پھڑ، پراچین مت (پرانے مذہب) دی تھاں نواں ہندو دھرم کھڑا کر دتا۔

مُدا کیہ جو اِک پرماتما دیاں ہزار مورتیاں گھڑ کے ہزار ناں رکھ کے ہندو دھرم بنیا۔ ہزاراں مندراں وچ ہزار دیوتاون سونّے وستر دہار کے ستھاپت ہوئے۔ جیہڑا کھڈونا کِسے نوں چنگا لگا اوسے نوں لے کے کھیڈن لگ پیا۔ سرشٹی برہما دی کھیڈ سی۔ آدمی نے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

پرمیشر نوں کھڈونا بنا لیا۔ انیکاں پرکار (وکھو وکھ رنگ) دے دیوی دیوتیاں نوں ویکھ کے لوکاں دی مت ماری گئی۔ سورج کیہڑا تے سورج دا پرکاش کیہڑا' پرمیشر کیہڑا تے پرمیشر دی مورتی کیہڑی' گری نوں چھڈ لوک چھلڑاں دے مگر دوڑے۔ اصل نوں چھڈ نقل دے پچھے لگ ٹرے تے جو کسے دے جی وچ آیا اوس دی پوجا کرن لگ پیا۔ ایس دُردشا (مندی حالت) نوں ویکھ کے سرنگیری مت دے شنکر اچارج نے ویدانت دا پرچار کر کے ہندو دھرم نوں نواں جیون دین دی کوشش کیتی پر ویدانت موڈھ مت تے موٹی عقل والیاں دی پہنچ توں باہر سی۔

مغلیہ خاندان

www.urdubooks4download.blogspot.com

اسیں پہلے دس آئے ہاں جو تغلق بادشاہاں دے پچھوں دِلی وچ لودھی بادشاہاں دا راج ہویا۔ اوہناں دِناں وچ لہور دِلی دا اک صوبہ گنیا جاندا سی۔

لودھی خاندان دا پچھلا بادشاہ ابراہیم لودھی سی۔ ایس دے راج وچ کئی پٹھان سردار باغی ہو کے بادشاہی فوجاں نال لڑے جنہاں وچوں دولت خاں لہور دا صوبیدا وی باغی ہو گیا۔

اوس ویلے بابر کابل قندھار دا حاکم سی۔ بابر قوم دا مغل سی تے تیمور لنگ دا چھیویں ستویں پیڑھی جا کے پوترا لگدا سی۔ تیمور ہندوستان وچ ۱۳۹۸ء وچ آیا سی۔ بابر نے تیمور دی ساکا داری کڈھ کے ہندوستان دے راج اُتے مالکی دا دعوی کیتا۔ ایس بہانے کئی واراں چڑھ چڑھ کے پنجاب تے حملے کیتے پر کُجھ نہ بنی۔

دولت خان لودھی ابراہیم لودھی بادشاہ کولوں باغی ہو کے کابل چلا گیا تے اوتھوں بابر نوں نال سد کے لے آیا۔ نالے اوس نوں لڑائی کرن دی ہر طراں نال مدد کیتی۔

۱۵۲۶ء وچ بابر نے پانی پت دی لڑائی جتی۔ ابراہیم لودھی ماریا گیا تے بابر نوں ہندوستان دا راج ملیا۔

ظہیر الدین بابر بادشاہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

بابر بادشاہ آپ تاں لہور کدی نہیں آیا۔ اوس دے نال بہت سارے ایرانی، ترک، پٹھان مغل آئے جو تھاں تھاں ملک وچ آباد ہو گئے۔ بابر بادشاہ نوں باغ لواون دا بڑا شوق سی۔ آگرہ وچ اوس نے اک بڑا باغ دریا جمنا دے پار زر افشاں لوایا سی۔ جس وچ کابل قندھار توں قسم قسم دے بوٹے انگور، ناشپاتیاں، سیب، انار، الوچہ، آڑو، بہی فالسہ، تربوزہ، خربوزہ منگوا کے لوائے۔ طراں طراں دے پھلاں دے بُوٹے بجوائے۔ بڑے بڑے شہراں وچ سرداراں تے امیراں نے وی ریسو ریسی باغ لوائے۔

دِلی تے آگرہ دے لانبھ چانبھ دا ملک فتح کردیاں بابر نوں دو،تن ورھے لگ گئے۔ ۱۵۲۹ء وچ اوس نے اپنے بال بچیاں نوں کامران مرزا دے ہمراہ کابل توں بلا گھلیا۔ کامران مرزا بابر دا چھوٹا پُتر سی۔ اوس نوں بابر نے لہور تے ملتان دا صوبیدار مقرر کیتا۔ کامران نے لہور وچ اپنی رہائش کیتی۔ ایتھے اوس نے دریا راوی دے کنڈھے تے اک بڑا سوہنا تو لکھا محل بنوایا۔ ایہہ محل اوس تھاں تے سی جتھے اج کل یکی دروازے ولوں جاندیاں ریل دی سڑک امرتسر والی سڑک دے اُتوں دی لنگھدی ہے۔ محل دے نال اِک بڑا بھاری باغ سی جو لہور شہر نال کوتوالی دے کول آ کے لگدا سی۔ دریا دے پرلے کنڈھے اُتے اِک بارہ دری بنوائی تے بغیچہ لوایا جس دیاں ٹُٹیاں بھجیاں کندھاں اجے ڈین پارک دے ساہمنے کھلوتیاں ہن۔

بابر دے مرن دی ابوالفضل نے اِک عجیب کہانی لکھی ہے۔ لکھدا ہے: "جو بابر دا لڑکا ہمایوں بہت سخت بیمار ہویا، سبھ طراں دے علاج کیتے گئے پر کُجھ فائدہ نہ ہویا۔ اخیر سیانیاں نے آکھیا جو بادشاہ دے کول جیہڑی سبھ توں ودھیک قیمتی چیز ہے اوہ بیمار دے سر توں واری جاوے، تد فائدہ ہووے گا۔

بابر سمجھ گیا جو اوہناں دا کوہ نور ہیرے توں مطلب ہے پر اوس نے سوچیا جو سبھ کولوں ودھیک پیاری چیز میرے کول میری جان ہے۔ میں اپنی جان نوں اپنے لخت جگر اتوں وارنا ہاں، سو اُٹھ کے تن وار ہمایوں دے بسترے دے آلے دوالے بھنویا تے دعا منگدا گیا۔ جو اے خدا اپنے لڑکے دی مصیبت میں اپنے سر تے لئی اپنے سر تے لئی،

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

اپنے سر تے لئی۔ ایس دے پچھوں ہمایوں راضی ہوندا گیا تے بابر بیمار ہو کے مر گیا۔"

نصیر الدین ہمایوں بادشاہ

بابر دے مرن دے بعد ۱۵۳۰ء وچ ہمایوں تخت اُتے بیٹھا۔ ہمایوں وی کدی لہور نہیں آیا۔ ۱۵۴۰ء وچ شیر شاہ توں شکست کھا کے جد اوس نوں ملک چھڈنا پیا تاں کامران مرزا دے پاس لہور آیا۔ دو چار دن ایتھے رہ کے بھکر دے راہ ایران ول چلا گیا۔ ایران توں مُڑ کے ۱۵۵۶ء وچ ہمایوں نے ہندوستان نوں نویں سریوں فتح کیتا پر چھ مہینے دے اندر اندر ای وچارا کوٹھے توں ڈھیہ کے مر گیا۔

جلال الدین محمد اکبر

شیر شاہ کولوں شکست کھا کے ہمایوں بادشاہ جد راجپوتانہ دے تھلاں وچوں سو مصیبتاں جھلدا نسدا پھردا سی۔ اوس دی بیگم حمیدہ بانو حمل نال اوس سفر وچ اوس دے نال سی۔ جد امر کوٹ پہنچے تے اکبر پیدا ہویا۔

اک فرنگی مورخ نے لکھیا ہے جو "اکبر ہاتھی وان دا لڑکا سی' حمیدہ بیگم دے جو بچہ پیدا ہویا' اوہ لڑکی سی۔ اتفاق نال ہاتھی وان دی عورت نوں وی اوسے رات لڑکا جمیا۔ اوس دا لڑکا لڑکی نال وٹا کے بیگم نوں دے آگیا۔"

پر ایہہ گل سچی نہیں معلوم ہوندی کیوں جو ہمایوں دے نسن ویلے اوس دے نال ہاتھی کوئی نہیں سی۔

جد تخت اُتے بیٹھا اکبر دی عمر اوس ویلے چوداں سال دی سی۔ اکبر سر تے پینڈیاں راج دیاں دھندیاں وچ پے گیا تے اوس نوں اپنی راجدھانی آگرہ وچ رہنا پیا۔ لہور دو تن واری آوندا جاندا تاں رہیا پر ایتھے بُہتا چر ٹکن نہیں ہویا۔ بنگال' بہار' اڑیسہ' گجرات' مالوہ' خاندیس' دکھن دیاں مہماں لئی کدی اوس نوں ایدھر کدی اودھر جانا پیندا سی۔ اکبر دا بھرا حکیم مرزا کئی وار باغی ہو ہو کے پنجاب وچ فساد کردا رہیا۔ جد

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

اکبر دیاں فوجاں اوس دا پچھا کردیاں تاں نس کے کابل جا وڑدا۔

اوڑک ۱۵۸۴ء وچ اکبر نے اوس دا پورا پورا گُو ٹھپن تے لک بنھ کے لہور آ ڈیرے لائے۔

لہور بیٹھ کے اکبر نے کشمیر فتح کیتا۔ کشمیر وچ ہری پربت دا قلعہ تے نسیم باغ اکبر دی یادگار ہن۔ یوسف زئی پٹھاناں دے سدھا کرن لئی فوجاں گھلیاں' کابل اُتے چڑھائی کیتی' سندھ دا علاقہ اپنے راج وچ رلایا۔

ایہناں مہماں دی خاطر بادشاہ نوں کئی ورھے لہور ٹھہرنا پیا۔ لہور وچ اپنے رہن لئی اکبر نے پکا قلعہ بنایا۔ قلعے دے اندر محل ماڑیاں اُساریاں' سوہنے سوہنے باغ لوائے۔ لہور شہر دے دوالے دوہرا پکا کوٹ بنایا۔ دوہاں کوٹاں دے وچکار کھائی پٹوائی جس دے اندر ہر ویلے پانی بھریا رہندا سی۔ شہر دے باراں دروازے سن۔

قلعے ولوں ٹُریئے تاں پہلے دروازے دا ناں مستی ہے۔ دروازے تے قلعے دے وچکار اکبر دی بیگم نے اِک مسیت بنوائی سی۔ اِک پُرانی مسیت اوس تھاں تے ہن تیکر موجود ہے۔ ایس مسیت کر کے مستی دروازے دا ناں پہلاں مسیتی دروازہ سی۔ ہولی ہولی بدل کے مستی ہو گیا۔

مستی توں اگے کشمیری دروازہ آوندا ہے۔ دروازے دا موہنہ کشمیر ول ہون کر کے اوس دا ناں کشمیری رکھیا گیا۔ کشمیری توں اگے خضری دروازہ ہے۔ خضری ایس کر کے کہندے سن جو دریا دروازے دے ہیٹھ وگدا سی۔ سکھاں دے راج وچ ایس دروازے دے اندر شیراں دے پنجرے رکھے رہندے سن۔ ایس کر کے ایس نوں شیراں والا دروازہ وی کہندے سن۔

یکی دروازے دا ناں اصل وچ ذکی سی۔ کہندے ہن جو ذکی (ذکاء اللہ) اک شخص سی جو مغلاں دے حملے وچ ایس تھاں تے لڑدا لڑدا ماریا گیا سی۔ اوس دا سر کٹ کے یکی دروازہ والے تھاں ڈِگ پیا تے دھڑ لڑدا لڑدا اندر وار جا کے ڈِگھا۔ سر تے دھڑ دیاں دو وکھو وکھ قبراں بنائیاں گئیاں۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دِلی دروازے دا مونہہ دلی شہر دل ہون کر کے ایس دا ناں دِلی دروازہ پے گیا۔

اکبری دروازہ بادشاہ دے ناں تے رکھیا گیا۔ موچی دروازے دا ناں موتی دروازہ سی۔ اکبر دے زمانے وچ موتی رام اِک بڑا سردار دروازے دے اندر رہیا کردا سی۔ شاہ عالمی دروازہ اکبر دے ویلے نہیں سی۔ اکبر دے بہت پچھوں شاہ عالم بادشاہ دے ویلے بنیا۔ لہوری یا لوہاری دروازہ بہت پرانا دروازہ ہے۔ محمود غزنوی دے محمود پور دے ویلے دروازے دا مونہہ پرانے لہور دل ہون کر کے لہوری مشہور ہویا۔

بھاٹی دروازے دے اندر بھٹی راجپوتاں دی بڑی بھاری وستی سی۔ ایہناں دے تھوڑے جیہے گھر ہُن تیکر وی موجود ہن۔

موری دروازہ' ایتھے شہر دی موری پیندی سی۔ ٹکسالی دروازے دے اندر اکبر' جہانگیر تے شاہ جہان بادشاہاں دے ویلے روپیہ ٹکے بنن دی ٹکسال ہوندی سی جس کر کے دروازے دا ناں ٹکسالی ہویا۔ بعض مؤرخ کہندے ہن جو ایس دروازہ دا مونہہ ٹکسلا نگر ول ہون کر کے ایس دا ناں ٹکسالی ہویا۔ اگے چل کے سڑک ٹکسالی دروازے ولوں جاندیاں پربت ول مڑدی اے۔ اوتھے دریا دے کنڈھے تے فصیل دی نُکر وچ اک چور کھڑکی سی' اوس توں اگے روشنائی دروازہ نی۔ روشنائی دروازہ حضوری باغ وچوں مہاراجہ رنجیت سنگھ دی سمادھ ول نکل آوندا ہے گُرو ارجن دیو دی سمادھ والا تھاں اوہناں دناں وچ کھلا میدان ہوندا سی جس دے گردے دوہری فصیل تے کھائی ٹکسالی دروازے توں لے کے قلعے دے باہرو باہر ول کے' مستی دروازے کول' شہر دی فصیل نال رل جاندی سی۔ گُرو ارجن دی سمادھ دی تھاں کوٹ وچ روشنائی دروازہ سی۔

اکبر دے زمانے وچ لہور دی آبادی بہت تھوڑی سی۔ امیراں' سرداراں نے اپنے رہن لئی قلعہ دے ساہمنے تے آس پاس محل بنائے ہوئے سن۔ شہر دے اندر اک پاسے قلعے توں لے کے بھاٹی دروازے تیکر آبادی سی تے دوجے پاسے موتی بازار تے چونے منڈی تیکر آباد سی۔ باقی شہر دا گھیرا خالی پیا ہویا سی یاں ہونا ایں تے کوئی ٹاواں ٹاواں گھر ہونا ایں۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شہر دے باہر جنگل تے اُجاڑ بیابان سن۔ لکھدے ہن جو اِک واری بادشاہی فوجاں نے لہور دے گردے ۴۰ میل دا گھیرا پا کے بادشاہ دے شکار کرن لئی جانور آندے۔ ایس طراں دے شکار کرن نوں قمرغہ آکھدے ہن۔

جہانگیر بادشاہ اپنی جیون چرتر وچ لکھدا ہے جو اکبر نوں شکار دا بڑا شوق سی۔ اک دن شکاریاں آ کے خبر دتی جو لہور توں دس میل دور اک جنگل وچ ۲۰۔ ۲۵ شیر رہندے ہن۔ بادشاہ اوسے ویلے چار ہزار فوج نال لے کے ہاتھیاں تے سوار ہو کے شکار کرن ٹُر پیا۔ اک شیر نے ہاتھی اُتے کُد کے بادشاہ دے پٹ نوں چک ماریا۔ رب دا کرنا ایسا ہویا جو مصاحب خان اک بڑا بہادر سردار اوس ویلے اوتھے آ اپڑیا۔ اوس نے جھٹ اک ہتھ نال شیر نوں کچیوں نپ کے ہیٹھاں کھچ لیا تے دوجے ہتھ نال خنجر مار کے اوس دے دو ٹک کر دتے۔ جے تاں جہانگیر بادشاہ ایس گپ نوں ایتھے ای چھڈ دیندا تے چنگا سی پر اوہ اگے لکھدا اے کہ اپنے بھراواں نوں ماریا جاندا ویکھ کے دو شیر ہور حملہ کر کے مصاحب خان اُتے کُد پئے۔ مصاحب خان نے اِک شیر نوں اِک ہتھ نال تے دوجے نوں دوجے ہتھ نال پھڑ کے اوہناں دے سراں دی آپس وچ ایسے زور نال ٹکر لڑائی جو دوہاں دا بھیجا نک تے مُونہہ دے راہ باہر نکل پیا تے دوویں مر گئے۔

اکبر بادشاہ لڑائیاں توں ویلھا ہو کے شکار ای نہیں کھیڈدا بلکہ ملک دے انتظام تے راج نوں پکا کرن دیاں ڈونگھیاں سوچاں سوچدا سی۔ لہور وچ بہہ کے اوس بڑی دھوم دھام نال دربار لائے۔ روم، ایران، ترکستان توں ایلچی آئے۔ اپنے اپنے ملک دیاں سوغاتاں لیائے۔

اکبر سی تاں ان پڑھ پر اوس نوں علم دا بڑا شوق سی۔ علماں دا مان کردا سی۔ دور دور دیساں دے گُنی تے وِدوان آ کے دربار وچ اکٹھے ہوئے۔ دربار جگمگ کرن لگا۔ دین تے علم دیاں گنجھلاں کھولن لئی مجلساں لگیاں۔ بحثاں ہوئیاں۔ دلاں دیاں ہواڑاں نکلیاں۔ پیراں فقیراں دے درشن کیتے۔ حضرت میاں میر تے گُرو ارجن دیو دا مان بہت آدر کیتا۔ رامائن، مہا بھارت، لیلاوتی، نلدمن، سنسکرت تے عربی، فارسی،

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ترکی کتاباں دے ترجمے کیتے گئے۔ بادشاہ نے اپنے سون دے کمرے دے نال اک کتاب گھر بنایا ہویا سی جس دے وچ چونویاں کتاباں رکھیاں رہندیاں سن۔ ودواناں توں پڑھا کے ساری ساری رات سُندا رہندا۔ دور دیساں توں مسافر آوندے' جنھاں کولوں ملک ملک دا حال پچھ پچھ کے بڑی گوہ نال سُندا۔

گووا شہر چنھیاں گھل کے پادریاں نوں بلایا۔ پادریاں نے پرتگالی سوغاتاں نال انجیل بادشاہ نوں پیش کیتی۔ اکبر نے آدر نال اٹھ کے انجیل نوں چمیا' متھے نال لایا۔ پادریاں نوں رہن لئی قلعے دے کول تھاں دتی۔ دھرم دے پرچار کرن دی اجازت دتی۔ پادری لہور دیاں گلیاں وچ منڈلیاں بنا بنا کے واجا وجاوندے تے عیسیٰ مسیح دے گیت گاوندے پھردے سن۔ ایسے طراں ہندوواں نوں وی مندر بناون دی تے منداں وچ پوجا پاٹ کرن دی کھل دتی گئی۔

اسلامی راج وچ راج نیتی تے دینی گلاں وچ کے طراں دا ویروا نہیں کیتا جاندا۔ راج نیتی دی رینہ دین تے شرع اُتے رکھی ہوندی ہے جو کوئی گل ملک وچ کیتی جاوے جو حکم بادشاہ ولوں جاری کیتا جائے' شرع دے موجب ہونا چاہیدا ہے۔ نہیں تاں حکم مَن جوگ نہیں سمجھیا جاندا۔

جنھاں ملکاں دی رعیت تے بادشاہ دوویں مسلمان ہون۔ اوتھے تاں اس قسم دے قانون چلاون نال کوئی ہرج نہیں ہوندا' کوئی خرابی نہیں پیندی پر جس ملک وچ دوجے مذہباں دے لوک گنتی وچ مسلماناں نالوں ودھیک ہون' اوس تھاں اس طراں قانون چلاون وچ مشکل پیندی ہے' جھگڑے فساد ہوندے ہن۔

ایس گل وچ اِک ہور وی گھاٹا ہے۔ شرع محمدی تعزیرات ہند وانگر کھول کے صاف صاف نہیں دسدی جو فلانے گناہ دی یاں فلانے جرم دی ایہہ سزا ہووے گی۔ شرع محمدی وچ صرف موٹے موٹے اصول دسے ہوئے ہن۔ روز دیہاڑے ورتارے وچ لیاونا مُلانیاں دے رائے تے منحصر ہوندا اے جنھاں نوں مُجتہد کہندے ہن۔

قاضی مفتی بہت کر کے تعصب وچ ڈبے ہوئے تے علم دے واہناں وچ کھبے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہوئے ہوندے ہن۔ میتاں دی چار دیواری دے اندر اپنے آپ نوں بند کر کے آلے دوالے خیالی دنیا بنا لیندے ہن جس دے وچ اوہناں نوں اپنے برابر دا دوجا کوئی نہیں وِسدا۔ اپنی رائے دے برابر دوسرے کسے دی رائے نہیں سمجھدے۔

ایس سبب کر کے مسلمانی راج وچ ملاں قاضیاں دی گُڈی چڑھی رہندی ہے۔ جے ایہناں دی اپنی مرضی دے مطابق نہ ہون تاں حکم بھاویں بادشاہ دا اپنا بنایا ہویا کیوں نہ ہووے اوس دے وچ کوئی نہ کوئی ڈِچّر کڈھ کے اجیہی جھوٹھی سچی شرع دی اُڑچ ڈاہ دیندے ہن جو حکم نوں چلن نہیں دیندے۔ اکبر ایہناں دے ہتھیں اک گیا۔

اوس ایہہ وی ڈِٹھا جو بادشاہی تخت دو دِھراں دے موڈھیاں تے ٹِکیا ہویا ہے۔ اک ہندو اِک مسلمان۔ جد توڑی دوویں دھراں آپس وچ رل مل کے نہ ورتن' اِک دوجے نال برادرانہ چال نہ ٹُرن' بادشاہ دا تخت اتے آرام نال بیٹھن مشکل ہے۔

ہندو مسلم سوال دیاں گُنجھلاں کھولن لئی اکبر نے بتیاں سوچاں سوچیاں۔ اوہناں دے آپس دے دلاں دے گبر (وِتھاں) دور کرن دے اوس کئی جتن کیتے۔ سبھ توں پہلوں اکبر نے ایہہ گل پرتیت کر لئی جو ہندو مسلماناں نوں اِک دوجے نال رلن توں جیہڑی گل روکدی ہے اتے جیہڑی گل بادشاہ نوں کجھ کرن نہیں دیندی' اوہ مُلّا مُلّانیاں دا تعصب تے کٹڑپن ہے۔ اپنے لالچ دے مارے جھُوٹھے فتوے لا لا کے ہندوواں دے مندراں نوں ڈھاوندے تے کُٹدے ہن۔ زورا زوری ہندوواں نوں مسلمان بناوندے ہن۔ سرکارے دربارے نہ پُچھ ہوندی ہے نہ پرتیت۔ جد تیکر مُلاں مُلانیاں دی آکڑ نہ بھنی جاوے تد تیکر کم سرے نہیں چڑھ سکدا۔ ایس کم تے لک بنھ کے اکبر نے پہلاں مجلساں رچائیاں جنہاں وچ سبھناں مذہباں دے وِدوان (عالماں) آ کے اک دوجے نال بحث کردے سن۔ اک دوجے دے سوالاں دا جواب دیندے سن۔ مولوی ہوری کئی واری بحثاں وچ پچھے پے۔ شرمندے ہوئے' جھتّے ہو کے لوکاں نوں گالھاں دین لگے۔ ایس ترکیب نال لوکاں دے ساہمنے اوہناں دے اپنے مونہوں آپ بھُگتی ہوئی۔

شیخ مبارک ابو الفضل دا پیو اک بڑا پڑھیا پڑھیا عالم فاضل آدمی سی۔ اوس نے دربار

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دے ہور کئی عالم فاضل مولویاں نال صلاح کر کے اِک لیکھ تیار کیتا۔ اِس لیکھ وچ لکھیا جو بادشاہ خدا دا پرچھاواں ہوندا ہے جس نوں خدا پرجا اُتے ٹھنڈیاں چھاواں پاون لئی گھلدا ہے۔ جو حکم بادشاہ دیوے بھاویں اوہ راج نیتی (سیاسی) دا ہووے' بھاویں شرع دے کماں دا اوس نوں خدا ولوں سمجھ کے پرجا نوں منا چاہیدا ہے۔ ایس لیکھ دے پرمان وچ قرآن (۵) اتے حدیث (۶) دے حوالے پیش کیتے۔ ایس محضرنامے اُتے دربار دے سارے عالم فاضل مولویاں دے دستخط کرا کے بادشاہ اگے پیش کیتا۔ محضرنامہ لے کے اکبر نے مخدوم الملک تے صدر الصدرو' جیہڑے سارے فساد دی جڑھ سن' اوہناں دوہاں نوں درباروں کڈھ کے باہر ماریا۔ اوہناں نوں حج کرن لئی مکے جان دا حکم دتا۔ مکے جا کے وی اوہناں نے ڈنگ چلائے۔ اوتھے اکبر اتے کفر دے فتوے لائے۔ اوڑک نوں جُھکے مردے ہتھ پرانے کھونٹڑے۔ بنتے ہوری پھیر گھر مُڑ آئے۔ مخدوم الملک (شیخ عبدالنبی سلطان پوری) دی قبر جلندھر وچ بنی۔

ایہہ تاں مسلماناں دا حال سی۔ ہن ہندوواں دا حال سنو:

ہندو گنتی وچ مسلماناں نالوں ودھیک سن۔ علم تے چترائی وچ لڑن مرن وچ' روپیہ پیسہ وچ' مسلماناں توں کسے گل وچ گھٹ نہیں سن۔ اوہناں وچ گھاٹا رہیا ہے تے ایس گل دا جو آپس وچ اوہناں دا ایکا نہیں سی۔ ایسے گھاٹے نے اوہناں نوں ماریا۔

ہندوواں دا دل موہن لئی اکبر نے بڑے بڑے جتن کیتے جنہاں گلاں دا دین مذہب نال کوئی واسطہ نہیں پر جنہاں نوں جاہل بیوقوف لوک اپنے دھرم دا انگ بنا کے اوہناں دے پچھے مرن مارن نوں تیار رہندے ہن۔ ایہناں گلاں نوں جے عقل والا آدمی جاہلاں دے خوش کرن لئی ورت لوے تے کوئی ہرج نہیں۔

اکبر نے آپ ہندوانی کپڑے پائے۔ داڑھی منائی' متھے ٹکے لائے۔ گل وچ مالا پائی۔ کھڑکی دار پگ بنھی۔ تلا دان کیتے۔ دیوے دی آرتی کرائی۔ کڑھائی چڑھائی وڑے تلے۔ ماس کھانا چھڈیا۔ ملک وچ گئو ہتیا بند کیتی۔ مندر بنوائے۔ مندراں وچ سنکھ وجوائے۔ جزیہ' زکواۃ تے تمغہ موقوف کیتا۔ ہندوواں نوں سرکار دربار وچ بڑے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

بڑے عہدے دتے' فوجاں دے افسر بنایا۔

مُدا کیہ جو اکبر ہندوواں نال اجیہا گھیو کھچڑی ہویا جو ہندو اوس اتے جاناں وارن لگ پئے تے بادشاہ نوں جگت گرو آکھن لگے۔

برہمناں نے اک پرانی پوتھی کڈھ ماری جس دے وچوں ثابت کیتا جو کسے زمانے وچ مکند برہمہ چاری ہویا سی جس دی آتما نے اکبر بادشاہ دا چولا پایا ہے۔

بھیڑیاں رسماں' ستی تے چھوٹی عمر دا ویاہ وغیرہ ذرا کو بادشاہ دے اشارے کرن دے نال اوہناں آپنے آپ چھڈ دتیاں۔ ایتھوں توڑی جو بڑے بڑے اکھڑ خاں تے آکڑے ہوئے راجپوت راجے جیہڑے چند سورج نال اپنی ساکاداری دسدے سن' اکبر نوں ہس کے دھیاں دین لگ پئے۔

اکبر نے ہندو مسلماناں نوں اِک مُٹھی کرن لئی اک نواں مذہب بنایا جس دا ناں دین الٰہی رکھیا۔ دین الٰہی اِک کھچڑی سی جیہدے وچ کئی دھرماں توں گلاں لے کے رلائیاں ہوئیاں سن۔ پر افسوس دی گل ہے جو ایہہ مذہب چل نہ سکیا۔ اکبر دے نال ای ایس دا خاتمہ ہو گیا۔

اکبر دی فراخ دلی دا ایس بات توں ثبوت ملدا ہے کہ جد دین الٰہی چلیا تے کئی خوشامدی درباری ایس مذہب وچ شامل ہو گئے تے اکبر نوں دین الٰہی دا پیغمبر منن لگ پئے۔

اک شاعر نے ایس اتے اک شعر بنایا

بادشاہ امسال دعوی نبوت کردہ است
گر خدا خواہد دگر سالے خدا خواہد شدن

اکبر شعر سُن کے ہس پیا تے شاعر نوں کجھ نہ آکھیا۔

اکبر نے سوچیا جو اِک قوم یاں نیشن بناون لئی دین مذہب دے سوا سودیشی (وطن پرستی) دا پرچار وی ضروری ہے۔ سودیشی ول اکبر نے پورے پورے جتن کیتے۔

بادشاہ دا ایس پاسے رخ ویکھ کے ایران' توران' افغانستان توں کئی کماں دے کاریگر

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

آ کے دربار وچ کٹھے ہوئے۔ تصویر بناونا اسلام وچ بڑا گناہ گنیا جاندا ہے۔ ایران دے چنگے چنگے اُستاد بُلا کے تصویراں رکھیاں۔ ایتھوں دے لوکاں نوں تصویراں رکھنا سکھایا تے مغل سکول آف پینٹنگ دی نینہہ رکھی۔

ایسے طراں، شال، کخواب تے غالیچے بنن دے کارخانے کھولے۔ لوہے پتل اتے سونے روپے دا کم کوفتہ دیاں چیزاں بنیاں۔ گاون وجاون دی ترقی ہوئی۔ پتھر کاری، لکڑ کاری، چتر کاری دا واوھا ہویا۔ لہور وچ اک کاریگر نے اک حوض بنایا۔ اوس دے وچکار اک کمرہ بنایا جس دے بوہے کھلے رہندے سن پر جد حوض پانی نال بھریا جاندا سی تے کمرے دے اندر پانی نہیں سی جاندا۔

منتخب التواریخ دا کرتا لکھدا ہے جو غبارہ (بیلون) بناون تے جہاز چلاون دے تجربے لہور کیتے گئے۔ توپ بناونا، بندوق بناونا، ہوا نال تے پانی نال چلاون دیاں چکیاں بناون دے کارخانے کھولے گئے۔

عام طور تے لوکاں دا خیال ہے جو اردو بولی شاہ جہاں بادشاہ دے ویلے بنی۔

اکبر دے زمانہ تیکر سرکاری دفتراں وچ ہندی فارسی دوہاں بولیاں وچ حساب رکھیا جاندا سی۔ راجہ ٹوڈر مل نے ہندی حساب نوں فارسی حرفاں وچ لکھن دا حکم دتا تے ہندی فارسی حرفاں وچ لکھی گئی۔ گز تے جریب زمین دی پیمائش کرن لئی مقرر کیتے۔ زمین دا بندوبست کیتا گیا۔ زمینداری تے معاملہ اگراہن لئی فارسی ہندی بولیاں رلا کے اک نویں بولی بنا لئی، جیہڑی پچھوں جا کے اردو بن گئی۔

اکبر نے سوچیا جو عربی فارسی لپی وچ بہت سارے حرف ایسے ہن جو ہندی لکھت وچ ورتے نہیں جا سکدے جس طراں ع، ق، ح، ث، ظ، ض، ایہناں اکھراں نوں لکھت وچوں کڈھ دین دا حکم دتا۔ عبداللہ تے عبدالقادر نوں ابداللہ تے ابدالکادر لکھن لگے۔

اکبر آپ ہندی بولدا سی تے دوسریاں توں ہندی بلواندا سی۔ سینکڑے فارسی، عربی شبد ہندی وچ ترجمہ ہو کے پرچلت (عام) کیتے گئے۔ جس طراں نال اکاس دیا، راوٹی،

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

گج نال' شترنال' پانی کی پوٹ' کپڑے کی اوٹ۔

عبدالرحیم خان خاناں ہندی دا پرسدھ کوی (مشہور شاعر) ہویا' اوس دا گسائیں تلسی داس نال بڑا سینہ سی۔

اکبر نے آدمی دی جماندرو بولی کیہ ہے ایس دے معلوم کرن لئی وی تجربے کیتے۔ اِک گُنگ محل بنوایا جس دے وچ نویں جمے ہوئے بچے رکھے۔ اوہناں دی خبرداری لئی گُنگے نوکر تے دائیاں رکھیاں۔ پر بچے سارے دے سارے گُونگے نکلے۔

تمباکو

پہلے پہل ہندوستان وچ اکبر دے ویلے آیا۔ گوا توں پادریاں نے لیا کے بادشاہ اگے سوغات دتی۔ بادشاہ نے دربار وچ پیتا۔ درباریاں نوں پیوایا پر کسے دے وی پسند نہ آیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

شراب

پین دا پہلے رواج نہیں سی۔ اکبر دے کول اک گولنداز فرنگی آ کے نوکر ہویا۔ اکبر نے اوس نوں نشانا مارن دا حکم دتا۔ اوس نے گولی چلائی پر نشانے اتے نہ لگی۔ اکبر نے پچھیا جو نشانہ کیوں نہیں لگیا...... اوس آکھیا حضور میتوں شراب پین دی عادت ہے۔ جد شراب نہ پیتی ہووے تے نشانہ نہیں لگدا۔ اکبر نے شراب پین دا حکم دتا۔ شراب پین دے بعد گولی ٹھیک نشانے تے لگی۔ اوس دے بعد بادشاہ نے فرنگیاں تے عیسائیاں نوں شراب بناون تے پین دی کھُل دے دتی۔ ایس دا ایہہ نتیجہ ہویا جو ہور سردار تے درباری ہندو مسلمان عیسائیاں کولوں مل لے لے کے چوری چھپے شراباں پین لگ پئے۔

اکبر بادشاہ لہور وچ کئی ورھے رہیا۔ اکبر دا پوترا شاہ جہان لہور وچ جمیا۔ کئی اکبری درباری مر کے لہور دی مٹی وچ دبے گئے۔

شیخ مبارک دی قبر چونا منڈی وچ ہے۔ راجہ ٹوڈر مل ' راجہ بھگوان داس ' نظام

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

الدین' طبقات اکبری دا کرتا تے عرفی ایسے لہور وچ موئے۔

دلی دروازے دے باہر سلطان دی سراں دی تھاں بادشاہ نے خیر پورہ تے دھرم پورہ بنوا کے مسلمان تے ہندو فقیراں واسطے لنگر لائے جتھے بادشاہ ولوں کھانا مفت دتا جاندا سی۔

ایسے دے کول اک شیطان پورہ محلہ پایا' جیہدے وچ سارے شہر دیاں کنجریاں نوں کٹھا کر کے رہن دا حکم دتا۔

بعض مؤرخ لکھدے ہن جو فیضی تے خان خاناں عبدالرحیم وی لہور وچ سرگباش ہوئے۔ پر ایہہ گل غلط ہے۔

جہانگیر نے اپنے جیون چرتر وچ اکبر بادشاہ دے بابت ہور بہت ساریاں گلاں لکھیاں ہن جو تاریخی لحاظ نال بڑیاں دلچسپ ہن۔ اکبر دا بڑا سوہنا حلیہ کھچیا۔ لکھدا ہے جو اکبر سوہنا درشنی جوان سی۔ قد اچا' چھاتی چوڑی' باہواں معمول کولوں لمیاں سن۔ رنگ کنک رنگا تے اکھاں موٹیاں کالیاں سیاہ سن۔ بھروٹے اک دوجے نال ملے ہوئے سن۔ نک دی کھبی ناس تے اک کلا موہکا سی جس نوں بڑا بھاگوان دسدے ہن۔ اکبر زور والا اینا سی جو ۹ من دی لوہے دی زنجیر نال روز سویر ویلے کثرت کردا سی۔ ۱۸ کوہ پیدل ٹرنا اوہدے اگے کوئی بڑی گل نہیں سی۔ نڈر اینا سی جو جس مست ہاتھی توں ڈردا مارا کوئی بہادر توں بہادر ہاتھی وان اوہدے نیڑے نہیں سی جاندا۔ اکبر ہاتھی دے دنداں اُتے پیر رکھ کے ٹپ کے اوس دی پچھی اُتے جا بہندا سی۔ دو ہاتھی لڑدے ہون تاں اک دی گردن توں اُچھل کے دوجے دی گردن تے جا بیٹھدا سی۔

ہور لکھدا ہے جو اکبر دے فیل خانے دے اول نمبر دے باراں ہزار ہاتھی ہر ویلے حاضر رہندے سن تے ۲۰ ہزار چھوٹے ہاتھی ایہناں لئی گھاہ چارہ لیاون لئی رکھے ہوئے سن۔

۱۲ ہزار لڑن والے ہرن سن۔ گھوڑے' اونٹ' کھچر' نیل گاؤ' کبوتر وی ایسے حساب نال سیکڑے تے ہزاراں سن۔ اک ہزار شکاری چیتے وی سن پر جہانگیر نے ایہہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نہیں دسیا جو اپنے چھپیا خانے نوں بادشاہ رکھدا کتھے سی تے ایہناں لئی اینا کھانا دانا بکھوں آوندا سی۔

فیر بادشاہ دے خزانے دے بابت لکھدا اے جو بادشاہ نے اک وار قلیچ خان نوں آگرے دے خزانے دا سونا تول کے دسن لئی کہیا' قلیچ خان نے چار سو کنڈیاں منگوئیاں۔ ہزار آدمی دنے رات پنج مہینے سونا تولدے رہے پر خزانے دی اک نکر وی نہ خالی ہوئی۔ واہ بھئی! جہانگیر بادشاہ گپ مارے تے اوہ دی بادشاہی۔

اکبر دے مرن دی بابت بعض فرنگی موئرخاں نے لکھیا ہے جو اکبر اپنے پاندان وچ دو طراں دے پان رکھدا سی۔ اک وچ زہر والی پان دی بیڑی ہوندی سی تے دوسری وچ بغیر زہر والی۔

ٹاڈ راجستھان دے اتہاس وچ لکھدا ہے جو اکبر زہر والا پان راجہ مان سنگھ نوں دینا چاہوندا سی۔ غلطی نال آپ زہر والا پان کھا گیا تے بغیر زہر والا پان مان سنگھ نوں دے دتا۔ دوسرے مورخ مان سنگھ دی جگہ مرزا غازی' مرزا جانی سندھی دے پتر دا ناں لیندے ہن۔

اکبر بادشاہ دیاں بنائیاں ہوئیاں عمارتاں ہن تیکر موجود ہن۔ آگرہ دا شہر آباد کیتا۔ اوس دا ناں اکبر آباد رکھیا تے اوس نوں سلطنت دی راجدھانی بنایا۔ آگرہ دا قلعہ الہ آباد دا قلعہ لہور شہر تے لہور دا قلعہ۔ سرنگر وچ ہری پربت دا قلعہ اتے نسیم باغ' فتح پور سیکری۔ سلیم چشتی دی درگاہ تے جامع مسجد ایسے بادشاہ دیاں نشانیاں ہن۔

نور الدین جہانگیر

رب جانے بادشاہواں دے تاج وچ کیہ شے وڑی ہوندی ہے جو اس دے اثر نال آدمی دا لہو سفید ہو جاندا ہے۔ تاج دے لالچ وچ بھرا بھرا دے تے پیو پتر دے خون دا پیاسا ہو جاندا ہے۔ اک دوجے دا سر وڈھدے ہن' اکھاں کڈھدے ہن۔

مغلیہ خاندان دی تاریخ پڑھن توں ایہو جاپدا ہے جو بادشاہ دے پتراں دا باغی ہو

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جاناں تے بھراواں نال لڑن مرن ایس خاندان دا ڈھنڈ دا دستور ٹریا آیا ہے۔ بابر دے پچھوں ہمایوں دے نال اوس دے بھرا مرزا عسکری تے کامران نے اوہ کیتی جو وچارے دے سر توں تاج لہوایا' ملکوں بے ملک کر کے دربدر ٹکڑے منگوائے۔

اکبر نوں حکیم مرزا کئی ورھیاں تیک چونڈھیاں وڈھدا رہیا۔ سرحدی پٹھاناں نوں چک چک کے ملک وچ فساد پواندا رہیا۔ اکبر نے جہانگیر نوں رانا پرتاپ دی مہم تے گھلیا۔ جہانگیر اجمیر جا کے وِڑ گیا۔ نس کے الہ آباد جا کے بادشاہ بن بیٹھا۔ جہانگیر دے ویلے شاہ جہاں کئی وار باغی بن بن کے پیو نوں تپاوندا رہیا۔

جہانگیر دی واری آئی تے دوویں بھرا دانیال تے مراد اوس دے بھاگ نال اکبر دے جیوندے جی مر چکے سن پر جہانگیر دے وڈے پتر خسرو نے مغلیہ خاندان دی رسم پوری کرن لئی پیو دے تاج اُتے ہتھ پایا۔ اجے جہانگیر نوں تخت اُتے بیٹھیاں چار مہینے نہیں سن ہوئے جو خسرو باغی ہو کے پنجاب ول نس ٹریا۔ جہانگیر فوجاں لے کے اوہدے مگرو مگر نٹھا۔ پنجاب وچ کئی لڑائیاں لڑیا۔ خسرو ہار کھا کے لہور آ وڑیا۔ لہور جہانگیری صوبیدار تے قلعہ دار موجود سن۔ صوبیدار تاں ڈر کے خسرو نال رل گیا پر قلعہ دار قلعہ دا بوہا مار کے آکی ہو بیٹھا۔

خسرو نے بتیرے جتن کیتے پر کجھ نہ کھسیا۔ اک پک کے سارا غصہ لہور شہر تے کڈھیا۔ شہر نوں لٹیا' گھراں نوں اگاں لائیاں' رتیویاں دی بے پتی کیتی' قتل عام کیتا۔ اینے وچ جہانگیری فوجاں نے سِروں آ پھڑیا۔ ہور فوجاں تاں نس بھج گئیاں' اک خسرو اوس دے نال دو سردار تے ست سپاہی پھڑے گئے۔ بادشاہ قاسم خان (ے) دے باغ دلکشا وچ آ کے اُتریا۔ خسرو دے ہتھاں وچ سونے دیاں ہتھکڑیاں' پیریں چاندی دیاں بیڑیاں پا کے دوویں سردار مشکاں بدھیاں ہویاں اِک سجے اِک کھبے۔ خسرو چیکاں ماردا روندا شرموں کُشری رسرنیواں کیتا ہویا' بادشاہ دے ساہمنے لیاندا۔ بادشاہ نے حکم دتا خسرو آگرے دے قلعے وچ قید کیتا جاوے۔ اِک سردار نوں کھوتے دے چم' دوجے نوں گاں دی کھل وچ سیوں کے کھوتے تے بٹھا کے شہر دے رگردے بھوایا۔ ہور

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

قیدیاں لئی راوی دے کنڈھے توں لے کے قلعے دے ثمن برج توڑی سولیاں گڈیاں گئیاں۔ سُولیاں دیاں دو قطاراں بنا کے بھمناں نوں سُولیاں تے ٹنگ دیا۔ جد ٹنگے گئے تے خسرو نوں بدھے بدھائے ہاتھی تے چڑھا کے سُولیاں دے وچوں دی لنگھایا۔ بادشاہ آپ ثمن برج تے بیٹھ کے تماشہ ویکھدا رہیا۔

نورجہاں بیگم

نورجہاں دا پیو غیاث بیگ ایران دا رہن والا سی۔ شریف خاندان دا سی۔ چنگا لکھیا پڑھیا سی۔ خوش نویس سی، شاعری پر قسمت دا ولی سی۔ نیعباں دی مار توں لاچار ہو کے وطن چھڈنا پیا۔ روزگار دی تلاش وچ ٹبر نال لے کے ٹُر پیا۔ جنائی پیر بھارے نال سی۔ پلے پیسہ نہیں سی، چڑھن نوں سواری نہیں سی۔ ڈِھڈوں بھکھے پیریں ٹُرنا پیا۔ پیڑاں لگیاں، راہ وچ کُڑی جم پئی۔ اوہ نورجہاں بیگم سی۔ نمانی ماں اگے ای بُھکھی تریہائی، تھکی سی اتوں سجری جچاں۔ اپنا آپ لے کے ٹُرنا مشکل، دھی نوں لے کے بکتوں ٹُرن ہووے۔ چھاتی تے وٹا رکھ کے دھی نوں اک ٹاکی وچ ولھیٹ کے بوٹے ہیٹھاں سٹ کے روندی کُرلاندی اگے ٹُر پئی۔

رب دا بھانا پچھوں اک قافلہ آوندا سی۔ سوداگراں نے بال نوں روندیاں تُن کے ترس کھاوا تے چک کے نال ٹُر پئے۔ پڑا اتے پہنچے تے اوسے بال دی ماں نوں لبھ کے دودھ پلاون لئی نوکر رکھ لیا۔ سوداگراں نے آپس وچ چندہ اُگراہ کے ماں دے چڑھن لئی اِک ٹٹُوی کرایہ کر دتا۔

جد ہندوستان پہنچے تے سوداگراں دی سفارش نال غیاث بیگ نوں اکبر دے دربار وچ نکی موٹی نوکری وی مل گئی۔ اکبر اوہنیں دِنیں فتح پور سیکری وچ سی۔ دربار دے دستور موجب غیاث بیگ دی ووہٹی بیگماں نوں سلام کرن بادشاہی محلاں وچ جایا کردی سی۔ جد نورجہاں سیانی ہوئی تے اوہ ماں دے نال جان لگ پئی۔

جد اکبر بادشاہ لہور آیا تے رستم خان دے باغ وچ مینا بازار لگدا سی۔ اِک دن کیہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہویا جو غیاث بیگ دی جنانی نورجہاں نوں نال لے کے مینا بازار و یکھن گئی۔ جہانگیر ۱۲-۱۳ ورھیاں دا' دو کبوتر ہتھ وچ پھڑے ہوئے' باغ وچ پھر رہیا سی۔ نورجہاں وی اوسے پاسے پھردی تُردی جا نکلی۔ جہانگیر نے نورجہاں دے ہتھ کبوتر پھڑائے تے آکھیا جو ایہناں نوں سنبھال کے رکھیں اتے آپ اِک ہور کبوتر پچھے دوڑیا۔ جد مڑ کے آیا تے ویکھیا کہ نورجہاں' ہتھ وچ اکو کبوتر رہ گیا سی۔ جہانگیر نے نورجہاں نوں غصے نال پچھیا کہ دوجا کبوتر کتھے گیا۔ اوس آکھیا قبلہ عالم اُڈ گیا۔ اوس نے پچھیا کس طراں اُڈ گیا؟ نورجہاں نے دوجا کبوتر وی ہتھوں چھڈ کے آکھیا جو ایس طراں نال۔ نورجہاں دی بھولی ادا جہانگیر نوں اجیہی پسند آئی جو اوسے ویلے توں محبت دے تیر نال اوس دا دل وِنھیا گیا۔

اکبر نوں جد ایس گل دی خبر لگی تے ڈریا جو درباریاں دیاں نوہاں دھیاں ساڈے محلاں وچ آوندیاں ہن' کدھرے جہانگیر ہور چن نہ چاڑھ بیٹھے۔ غیاث بیگ نوں بلا کے آکھیا جو دھی دا کدھرے ویاہ کر کے ایس نوں بنّے لا تے جہانگیر نوں اپنے پاس بلا کے سمجھایا جو پُتر توں وی اک دن بادشاہ بننا ایں' جیکر اسیں بادشاہ لوک لوکاں دیاں نوہاں دھیاں نال اجیہیاں گلاں کرن لگ پئے تے دوجے لوکاں دا نیاں اسیں کس طراں کراں گے۔

اکبر بھولا بادشاہ سی۔ سمجھیا جو ایہناں جتناں نال جہانگیر دے سینے وچوں عشق دی اگ بجھ جاوے گی۔ بھانبڑ بجھ تاں گیا پر چنگیاڑی رہ گئی تے وچوں وچ دُھکھدی رہی۔ جد جہانگیر تخت تے بیٹھا تے اوسے چنگیاڑی دا پھیر بھانبڑ بن گیا۔

غیاث بیگ نے نورجہاں دا ویاہ علی قلی خان نال کر دتا۔ اکبر نے علی قلی خاں نوں شیر افگن دا خطاب دے کے بنگالے ول گھل دتا تاں جو نورجہاں اُتے جہانگیر دی نظر نہ پے سکے۔ جہانگیر نے بادشاہ بندیاں سار بنگالے دے صوبیدار نوں چُپ چپیتا حکم گھلیا جو جس طراں نال بنے نورجہاں نوں بادشاہی محلیں پہنچا' بھاویں اوس نوں ثالثی نال یاں زور نال خاوند کولوں کھوہنا پوے۔ مُدا کیہ جو شیر افگن لڑ کے ماریا گیا تے نورجہاں رنڈی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہو کے آئی تے بادشاہ دے دل دی مراد پوری ہوئی۔ بادشاہی محلاں وچ آ کے پہلے نور محل پھیر نورجہاں بنی تے آوندے سار محلاں دی مالک' بادشاہ دی مالک تے ملک دی مالک بن بیٹھی۔ بادشاہ نوں اجیہا بھیں پایا جو روپیہ پیسے اُتے سکہ وی نورجہاں دے ناں دا' حکم وی نورجہاں دا' سیاہ کرے سفید کرے جو چاہے نورجہاں کرے۔ پیو نوں اعتماد الدولہ بھرا نوں آصف خان بنا کے سلطنت دیاں کُنجیاں اوہناں دے ہتھ پھڑائیاں۔ بادشاہ دے ہتھ وچ شراب دا ٹھوٹھا تے سیخ کباب رہ گیا۔ جد دربار وچ بیہندا بیگم پردے دے پچھے اوس دے پٹھ اتے ہتھ رکھ کے بیٹھدی سی۔

بادشاہ شاہی دھندیاں توں ہتھ دھو کے دن رات شراب نال مست رہندا۔ اپنے مونہوں کہندا سی جو اک دن وچ ۲۰ پیالے شراب دے پی جاندا سی۔ پیالہ تن چھٹانکاں دا سی' جد شراب دا اثر نہ ہووے تے وچ افیم گھول کے پیندا سی۔ شرابی دا شرابیاں نال یارانہ۔ سر ٹامس رو تے ہور کئی فرنگی ولایتی شراباں لیا لیا کے بادشاہ نال بیٹھ کے پیندے تے موجاں کردے سن۔

منوکی لکھدا اے جو بادشاہ لہور وچ اک دن بھیس وٹا کے شراب خانے گیا۔ اوتھے اِک سکندر جلاہیا وی شراب پی رہیا سی۔ شراب دے نشے وچ جلاہے نے بادشاہ نوں روٹی لئی آکھیا۔ اوہنوں معلوم نہیں سی جو ایہہ بادشاہ اے۔ دوجے دن بادشاہ ہاتھی تے چڑھ کے سرداراں نوں نال لے کے جلاہے دے گھر روٹی کھان گیا۔ جلاہیا شرمندہ ہویا۔ سیویاں پکیاں ہویاں سن' اوہو بادشاہ نے کھادیاں تے خوش ہو کے جلاہے نوں انعام دتا۔

جہانگیر شراب تاں ات دی پیندا سی پر تماکو توں اوس نوں بڑی چڑ سی۔

تماکو اکبر دے ویلے گوادے پادری لیائے سن۔ جہانگیر دے ویلے تماکو پین دا اینا رواج ہو گیا سی جو جنے کھنے دے مونہہ وچ حقے دی نڑی سی۔ جہانگیر نے تماکو بند کرن لئی حکم جاری کیتے جس کسے نوں تماکو پیندیاں و یکھدا کھوتے تے چاڑھ کے لہور دے بزاراں وچ پھراوندا تے کیناں دے بُلھ وی وڈھوا سُٹے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نورجہاں ات دی سوہنی سی۔ رنگ گورا، نک تکھا، قد اُچا، پنڈے دی پتلی سی۔ اکھاں موٹیاں سن۔ سبھ طرحاں نال چتر سی۔ فارسی بولدی سی، ترکی سمجھدی سی۔ فارسی شعر کہندی سی۔ عمر وچ بادشاہ کولوں دو ورھے وڈی سی۔

دلکشا باغ دے حوضاں وچ گلاب دا عرق بھروا کے بادشاہ دے نال نہاوندی سی۔ اک دن حوض دے کنڈے تے دوویں کھلوتے سن، دُھپ دا ویلا سی۔ حوض دے کنارے کنارے دُھپ دی گرمی نال گلاب وچوں جھگ دے بلبلے بن بن کے نکل رہے سن۔ بیگم نے اُنگل لا کے سُنگھیا تے دُھپ نال عطر گلاب بنیا ہویا سی۔ ایس اچنبے توں بیگم نے عطر گلاب بناؤنا سکھ لیا۔ نورجہاں نے جنانے کپڑیاں تے گہنیاں وچ کئی نویاں گلاں کڈھیاں۔ بیگم سی تاں سیانی پر پھیروی جنانی سی۔ درباری اک جنانی دا حکم من توں دِلاں وچ وٹ رکھدے سن۔ آکھدے سن جو بادشاہ تاں رن دا غلام بنیا پر اسیں کیوں بنیئے۔ آپس وچ دھڑے پے گئے۔ اِک پاسے مہابت خان، دوجے پاسے شہزادہ خرم وِڑ بیٹھا۔ تھاں تھاں گل بولن لگ پئے۔

بادشاہ نوں کشمیر جان دا بڑا شوق سی۔ ہر ورھے گرمیاں اوتھے جا کے کٹدا سی۔ راہ وچ لہور ضرور ٹھہرنا۔ کئی کئی مہینے ایتھے رہنا۔ آگرہ توں لے کے لہور توڑی سڑک بنوائی، دریاواں اُتے پل بنوائے، کھوہ پٹوائے، سراواں بنوائیاں، مسافراں دے سر لکاون لئی بوٹے لوائے۔ کوہ کوہ تے منارے بنا کے کھڑے کیتے۔ لہور دے قلعہ وچ ثمن برج، ہتھا پول دروازہ، دیوان عام تے محل ایسے بادشاہ نے بنائے۔

نورجہاں نے قاسم خاں دے باغ نوں ودھا کے، وچ باراں دریاں پوا کے بہشت بنا دتا تے اوس دا ناں دلکشا رکھیا۔ ایسے باغ وچ پچھوں جہانگیر دا مقبرہ بنیا تے آصف خان تے نورجہاں دی قبر وی اوسے دے کول بنی۔

انار کلی

اکبر دی لونڈی سی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

انار کلی دا ناں شرف النساء نادرہ بیگم سی۔ شکل دی سوہنی پر عمر دی چھوٹی سی۔ اکبر اوس نوں بڑا پیار کردا سی۔ اکبر دے ہتھ دھوا رہی سی' بادشاہ دے ساہمنے شیشہ رکھیا ہویا سی۔ پچھوں دی جہانگیر آیا۔ بادشاہ نے شیشے وچوں جہانگیر تے انار کلی نوں آپس وچ سینتاں ماردیاں ویکھ لیا۔ اکبر نے اکھاں لال کر کے حکم دتا جو انار کلی جیوندی نوں ٹویا پٹ کے دب دتا جاوے۔ ایہہ معاملہ ۱۵۹۹ دا اے۔ جہانگیر نے بادشاہ ہو کے ۱۶۱۶ء وچ انار کلی دی قبر اُتے پکا مقبرہ بنوایا۔ سوہنا سنگِ مرمر دا پتھر لوایا۔

سکھاں دے ویلے ایس مقبرے وچ جرنل ونتورا رہندا سی۔ انگریزاں نے ایہنوں پہلاں گرجا بنایا اج کل ریکارڈ آفس بنیا ہویا اے۔

جہانگیر نوں پیراں فقیراں دا بڑا شوق سی۔ گوواتوں پادری لوک اکبر دے ویلے آون لگ پئے سن۔ جہانگیر دے ویلے وی آوندے رہے۔ اک پادری فادر ڈی کاسٹا لہور وچ آیا۔ بادشاہ نے اوس نوں بڑی خاطر نال رکھیا۔ رہن نوں مکان دتا گرجا بنوا دتا۔ مولویاں نال اپنے ساہمنے اوس دیاں بحثاں کرائیاں۔ شراب پین دی خاطر جہانگیر فرنگیاں نوں بہت مُونہہ لائی رکھدا سی۔ ایس کر کے کئی فرنگی لکھاریاں نے ایہہ سمجھ لیا سی جو بادشاہ دا روں عیسائی پن ول ہے تے ایس دے متعلق منوکی نے کئی گلاں لکھیاں جو منیاں نہیں جا سکدیاں۔

سکھاں دا گُرو ارجن دیو

وی ایسے بادشاہ دے زمانے وچ ہویا۔ جد خسرو باغی ہو کے پنجاب ول آیا تے آ کے گرو ارجن دیو دے کول ٹھہریا' پروہنا سی۔ گرو ہوراں اوس دی خاطر کیتی۔ لوکاں جا کے بادشاہ کول چُغلیاں کھادیاں۔ بادشاہ نے گرو صاحب نوں قید کر دتا اتے قید وچ ای سُرگباش ہوئے۔ اوہناں دی سمادھی قلعہ دے ساہمنے بنی ہوئی ہے۔

میاں میر

وی جہانگیر دے سمے وچ لہور آیا۔ بڑا پُجیا ہویا بزرگ منیا جاندا سی۔ ایران تے عراق دے صوفیاں تیک اوہناں دا ناں مشہور سی۔ کہندے ہن جو جیہا دم کر کے کئی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کئی دن کجھ کھاندا پیندا نہیں سی۔ میاں میر دی قبر دارا شکوہ نے خواص پورہ وچ بنوائی۔ اوسے دے نال نادرہ بیگم دی قبر وی بنی ہوئی ہے۔

شاہ بلاول

اک ہور مشہور فقیر اوہناں دناں وچ گزریا ہے۔ شاہ بلاول دی قبر دریا دے کنڈے تے سی۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ دے راج وچ دریا دے واڈھ نال قبر جل پروا (پانی وچ رُڑھن لگی) ہون لگی۔ مہاراجہ نے حکم دتا جو قبر نوں پٹ کے پیر جی دی ارتھی (لاش) اوتھوں کڈھ کے' دریا توں پرے ہٹا کے دوجے تھاں مقبرہ بنایا جاوے۔ نالے اوسے دے کول اپنے لئی اک بارہ دری بنا لئی۔ مہاراجہ دے ریچھوں جد سکھاں دا آپس وچ فساد ہویا تے مہاراجہ شیر سنگھ ایسے بارہ دری وچ ماریا گیا سی۔

کشمیر وچ شالا مار باغ' اچھا بل دا باغ' ویر ناگ دا محل تے باغ بنوایا۔ ویر ناگ بادشاہ نوں اجیہا پسند آیا جو وصیت کیتی جو مرن دے بعد مینوں ایسے تھاں دفن کیتا جائے۔

کشمیر جاندیاں واہ وچ ٹھہرن دی خاطر باغ لوایا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شہاب الدین شاہ جہان

جہانگیر دے چار پُتر سن۔ خسرو' پرویز' شاہ جہان تے شہریار۔ پرویز جہانگیر دے جیوندے جی مرگیا۔

کہندے نیں جو شاہ جہان نے اوس نوں زہر دوا دتا۔ جہانگیر دے پچھوں خسرو تخت اُتے بیٹھا۔ شاہ جہان (۸) جھٹ بیمار بن بیٹھا۔ بچن دی کوئی امید نہیں سی۔ پھیر مشہور ہویا جو شاہ جہان مرگیا۔ کفن دفن دیاں تیاریاں ہوئیاں۔ اک جھوٹھی مُوٹھی دا تابوت بنا کے دبن لے چلے۔ خسرو بھرا دی میت نال قبرستان گیا۔ شاہ جہاں دے آدمیاں نے اوس دیاں مُشکاں بنھ کے قید کر لیا تے گوالیار دے قلعہ وچ لے گئے۔ خسرو دی تھاں شاہ جہاں بادشاہ بن بیٹھا۔ شاہ جہان دے ویلے مغلیہ راج بھر جوانی دے زور وچ سی۔ مغلیہ راج اک پاسے کابل قندھار توں لے کے بیجا پور' حیدر آباد تیک' دوجے ول گجرات' کاٹھیاواڑ توں لے کے آسام تک پھیلیا ہویا سی۔ ملک وچ امن سی' لوک سُکھ دی نیندر سوندے سن۔ اپنا اپنا کاروبار کردے سن۔ کِسے دی نہ پچھ سی نہ پرتیت۔

شاہ جہاں لہور دا جم سی۔ ایس کر کے اوس نوں لہور نال بڑا پیار سی۔ ایتھے آوندا کئی کئی ورھے رہندا' دربار لاوندے جس دے نال شہر دی رونق تے بھرم بھا بہت ودھ گیا۔ اوہناں سمیاں وچ گڈیاں تے لوک نہیں سن بہتے چڑھدے۔ شہر دے بازار بھیڑے سن پر صاف ستھرے' بُہاریاں ہر ویلے دتیاں ہوئیاں' پانی چھڑکے ہوئے۔ آبادی ودھن نال بزاراں وچ بھیڑ اینی رہندی سی جو تنگھن نوں راہ نہیں سی ملدا۔ لہور دی مشہوری دور دور اپڑ گئی۔ ملک ملک دا آدمی کاروبار لئی' سیل تماشے لئی لہور آوندا سی۔ بازاراں وچ کوئی تاں عراقی گھوڑے تے چڑھیا عربی فارسی بولی جاندا ہے' کوئی کابل قندھار دا مال اونٹ اُتے لدیا پٹھانی واہی جاندا ہے۔ کوئی پنجابی بولدا ہے کوئی ہندی۔ ایہناں سبھناں بولیاں دی کھچڑی پک کے اردو بولی بنی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سپاہی تیر کمان سجا کے ڈھال تلوار لا کے آکڑ نال ٹُردا ہے۔ سرداراں دیاں سواریاں ہاتھی گھوڑیاں تے ٹریاں جاندیاں ہن۔ ہٹو بچو' پوش پوش ہوندی جاندی ہے۔ شریف گھرانیاں دیاں جنانیاں برقعے پائے' مونہہ سر لکائے سودے سلف نوں نکلیاں ہن۔ اودھروں اک بانکی جیہی پالکی آ رہی ہے۔ کہاراں نے نیلی نبات دیاں وردیاں پائیاں ہوئیاں۔ پالکی اتے لال ریشمی پردہ پیا ہویا' زری دی جھالر تے پھُمن لٹک رہے ہن۔ اگے اگے اک نوکر جنانی ٹُری جاندی ہے۔ بزاز دی ہٹی اگے پالکی کھڑو جاندی ہے۔ نوکرانی بزاز نوں جا کے کُجھ کہندی ہے۔ بزاز کمخواب تے زری دے اک دو تھان چک کے لے آوندا ہے۔ پالکی وچوں اک بانہہ نکل کے تھاناں نوں اندر لے لیندی ہے۔ گوری گوری بانہہ' پتلی وینی' سونے دیاں جڑاؤ چوڑیاں' مہندی بھنے ہتھ' پتلیاں انگلیاں' نُچے نگاں دیاں مندریاں توں ایوں جاپدا ہے جو کوئی راج دلاری سودا لین آئی ہے۔

ملک ملک دا مال' کاشان دا پتل تانبے تے سونے چاندی دا کم' اصفہان دے مخمل تے ابرے' شیراز دے غلیچے' کابل دے دُمبے' کشمیر دے شال دوشالے۔ ڈھاکے دی ململ' بنارسی دوپٹے' بخارا دے کلابتو' دمشق دی ڈھال تلوار' مصر دا سونے چاندی دا کم' تبت دی کستوری' چین دا ریشم دند کھندوے کھڈونے' مُدا کیہ ہر قسم دے مال نال دوکاناں تُنیاں ہوئیاں سن۔

نان وائیاں دی دوکان تے پلاؤ زردے دیاں دیگاں چڑھیاں ہویاں' کباب سیخاں اُتے بُھج رہے' نان کلچے' باقرخانیاں تھالاں وچ سجائیاں ہوئیاں۔ کھانا اینا سستا جو اک ٹکے وچ جوان دا ڈِھڈ بھر جاوے۔

حلوائیاں دیاں ہٹیاں اگے گاہک مکھیاں وانگر بھیڑ لا کے کھڑدے ہوئے' دھک مدھکا پہلے مینوں' پہلے مینوں پئے کردے ہن۔ میوہ فروشاں نے دکاناں سجائیاں ہوئیاں' ساوگی تے کھوپیاں دے ہار بنا بنا کے لٹکائے ہوئے' انگوراں دیاں ڈبیاں' پستہ بدام دے چھابیاں وچ ڈھیر لگے ہوئے' ساہمنے کابلی سردے چُن چُن کے رکھے' ہوکے دے رہے ہن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شہر دے دوالے دے پنڈاں وچوں واناپھکا گڈیاں اُتے لد لد کے سبزی ترکاری ٹوکریاں وچ بھر بھر کے بالن لکڑ گنڈھاں بنھ بنھ کے پانڈی لئی ٹرے آوندے ہن۔ ہٹیاں اگے ودھا ودھا کے ڈھیر لگے ہوئے ہن۔

مُدا کیہ جو شہر وچ وسوں اینی ودھ گئی جو اندر رہن نوں تھاں نہیں سی لبھدا۔ لوکاں شہروں باہر گھر بنائے' محلے وسا لئے۔ داتا گنج بخش ولوں ٹریئے تے پہلے شیش محل تے موتی محل دا محلہ سی۔ اوس توں اگے پیر عزیز دا محلہ سی جو اجکل مزنگ کہاؤندا ہے۔ شاہ چراغ دا دفتر لنگر خان دا محلہ سی۔ سرکاری تار گھر دی تھاں عبداللہ واڑہ سی۔ پٹیالہ کوٹھی دی تھاں جوہری جڑیاں دا لکھی محلہ سی۔ رتن چند دا باغ لاڈو دا محلہ سی۔ موچی دروازہ دے باہر زین خان دا محلہ سی جتھے اجکل سلطان دی سراں ہے اوتھے چوک دارا ہوندا سی۔

درا شکوہ دیاں محل ماڑیاں تے باغ شہید گنج والی تھاں نخاس گھوڑیاں دی منڈی لگدی سی۔ کابل قندھاروں گھوڑے آ کے وِکدے سن۔ شاہو دی گڑھی سید سرسی جس دے پانی وچ پھوڑے پھمنیاں والے نہاؤندے سن۔ سکھاں دے ویلے شاہو دھاڑوی نے اوتھے گڑھی بنائی۔ میاں میر دے کول خواص پورہ' مغل پورہ تے گنج محلے آباد سن۔ ایس حساب لہور دی آبادی دس بارھاں کوہاں وچ شہر دے دوالے پھیلی ہوئی سی۔

شاہ جہاں بادشاہ نوں عمارتاں بناون دا بڑا شوق سی۔ قلعے دے اندر موتی مسجد' شاہ برج' خواب گاہ' دیوان خاص اوسے نے بنوائے۔ بٹی وچ میت تے سبز گنبد والی مسجد شاہ جہان دے ویلے بنی۔

لہور دا شالا باغ شاہ جہان دی مشہور نشانی ہے۔ ایہہ باغ ۱۶۳۴ء وچ لوایا گیا۔ اوس ویلے باغ دے تن تختاں دے تن ناں وکھو وکھ سن۔ اُتلے تختے دا ناں فیض بخش سی۔ ایہہ تختہ بادشاہ نے بیگماں نوں سیل کرن لئی دتا ہویا سی۔ سڑک توں باغ وچ وڑن دا پھاٹک شاہ جہان دے ویلے نہیں سی ہوندا۔ ایہہ انگریزاں نے بنوایا۔ پھاٹک

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

وڈیاں سجے کھبے والے کمرے بادشاہ دی خواب گاہ سن' وچکار ہرے پتھر دا حوض تے چٹل دا جڑاؤ پھوارا سی۔ کندھاں سنگ مرمر نال مڑھیاں ہوئیاں سن۔ پھاٹک دے سجے کھبے دو نکے بوہے ہن۔ ایہہ بیگماں دے اندر جان دا راہ سی۔ سڑکوں پار محل سن جس نوں خواص پورہ کہندے سن۔ خواص پورہ توں باغ تیکر دوئی کندھاں بنیاں ہوئیاں سن۔

وچلے تختے دا ناں فرح بخش سی۔ ایتھے بادشاہ دربار لاوندا سی۔ چارے باراں دریاں تے وچلے تخت پوش ساون بھادوں دے دوا کھیاں اتے سنگِ مرمر مڑھیا ہویا سی۔ پھواریاں تے چٹل دیاں چھاننیاں چڑھیاں رہندیاں سن۔ سجے پاسے اک حمام بنیا ہویا سی' جس نوں مہاراجہ شیر سنگھ نے مرمت کروا کے اپنے کم لیاندا۔

ہیٹھلا تختہ حیات بخش کہوندا سی۔ ایتھے دربار عام لگدا سی۔ لوکاں دے آون جان لئی ایس تختہ وچ تن پھاٹک سن۔

شالا باغ (۹) نوں پہلے پانی کھوہ دا لگدا سی۔ پانی دیاں آڈاں کندھاں دے اُپر اُپر بنیاں ہوئیاں ہن تیکر موجود ہن۔ علی مردان خان نے پچھوں نہر بلوہو پور ولوں لیاندی۔ شالا باغ دے چارے پاسے ہور امیراں نے باغ لوائے۔ اک پاسے مہتابی باغ سی' دوجے بنے دارا شکوہ دا باغ تے باراں دری سی۔ خواص پورہ ول انگوری باغ تے عنایت باغ سن۔ باغبانپورہ ول پچھلے سمیاں وچ مادھو لال حسین دی قبر تے حقیقت رائے دی سمادھ بنی جتھے بسنت دا میلہ لگیا کردا ہے۔

شاہ جہان دے ویلے علم الدین چنیوٹ دا رہن والا اک مشہور حکیم سی۔ بادشاہ نے پہلاں اوس نوں محلاں دا داروغہ بنایا' فیر وزیر خان دی ال دے کے وزیر بنا لیا۔ وزیر خان نوں وی بادشاہ دے ویکھو ویکھی عمارتاں دا بڑا شوق سی۔ وزیر خان دی مسجد تے چوک اوسے دا بنایا ہویا ہے۔ پنجاب پبلک لائبریری وزیر خان دی بارہ دری سی۔ آلے دوالے باغ سی جس دیاں کھجوراں دو چار اجے وی کھڑوتیاں ہن۔ شاہ عالمی دروازہ دے اندر پری محل وزیر خان دا زنان خانہ سی۔ جد مہاراجہ رنجیت سنگھ نے لہور فتح

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کیتا تے وزیر خان دی بارہ دری وچ آ کے پہلوں اُتریا سی۔

سعداللہ خان چنیوٹی

دی شاہ جہان دا مشہور تے عالم فاضل وزیر سی۔ پتھروالی حویلی جو اوس دے پُتر دے ناں تے میاں خان دی حویلی مشہور ہے' اوسے دی بنوائی ہوئی ہے۔ ایس حویلی دے تن حصے سن۔ اِک حِصے وچ اج کل خراسیاں دے گھر ہن۔ دوجا رنگ محل سی جیہدے وچ اج کل مِشن سکول لگدا ہے۔ تیجے حصے دی تھاں اج کل قلعی گراں دیاں دُکاناں ہن۔

شیخ محمد صالح

شاہ جہاں دے ویلے اِک مشہور مولوی سی۔ اوس نے عمل صالح یاں "شاہ جہان نامہ" (۱۰) اک پرسدھ اتہاس لکھیا۔ اوس دی بنائی ہوئی چینی مسجد موچی دروازے دے اندر موجود ہے۔ عنایت اللہ محمد صالح دا بھرا سی جس نے بہار دانش مشہور فارسی دی کتاب لکھی۔ دوواں بھراواں دیاں قبراں ایمپرس روڈ وچ سن جس دے گنبد دا اج کل گرجا بنیا ہویا ہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

آصف خان

نورجہاں بیگم دا بھرا تے بادشاہ دا سوہرا سی۔ ارجمند بانو بیگم ممتاز محل (۱۱) شاہ جہان دی پیاری بیوی آصف خان دی دھی سی۔ آصف خان شاہ جہان دا مدار المہام تے سلطنت دا کرتا دھرتا سی۔

کہندے ہن جو کشمیر وچ آصف خان نے نشاط باغ بنوایا۔ بادشاہ نوں بہت پسند آیا۔ گلاں گلاں وچ بادشاہ نے آصف خان کولوں نشاط باغ منگیا پر آصف خان نے نہ دتا۔ نشاط باغ نوں پانی شالا باغ ولوں آوندا ہے۔ بادشاہ نے پانی بند کروا دتا۔ نشاط باغ وچ نہر بند ہو گئی۔ پھوارے کھڑے ہو گئے۔ بوٹے سُک گئے۔ آصف خان غم دا مارا بڑا دِلگیر ہویا۔ کھانا دانا چھڈ کے جھگی منجی تے لیٹ گیا۔ وچارے نوں ایہی ہمت نہیں سی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جو بادشاہ کولوں جا کے پانی منگے۔ آصف خان دے نوکراں نے جد مالک دا بُرا حال ہوندا دیکھیا اک نے اوہناں وچوں جا کے شالا باغ وچوں پانی کٹ کے نشاط نوں لا لیا۔ آصف خان نے جد نہروگدی تے پھوارے چلدے ویکھے حیران ہویا فیر جد اوہنوں پتہ لگا جو کسے نوکر نے بغیر بادشاہ دی اجازت دے پانی لا لیا ہے تے ڈریا جو کدھرے بادشاہ غصے ہو کے جانوں نہ مروا دیوے۔

بادشاہ نوں جا کے ہتھ بنھ کے سارا حال دسیا۔ بادشاہ سُن کے چُپ کر رہیا تے اگے نوں نشاط لئی پانی دی کھل کر دتی۔

آصف خان نے ۲۰ لکھ روپیہ لا کے اک سوہنا محل لہور وچ ٹکسالی دروازہ دے اندر بنوایا۔ ایہہ محل اُس جگہ سی جتھے اج کل بادشاہی مسجد کھڑوتی ہے۔ محل بنوا کے آصف خان نے بادشاہ نوں نذر کر دتا۔ شاہ جہان نے دارا شکوہ نوں جد لہور دا صوبیدار بنایا تے اوہ محل دارا شکوہ نوں رہن واسطے دے دتا۔

شاہدرہ وچ جہانگیر دا مقبرہ وی آصف خان دی نگرانی وچ بنیا۔

ممتاز محل دے ۱۴ دھیاں پتر ہوئے جنہاں وچوں ۷ جیوندے رہے تے ۸ مر گئے۔

۱۶۳۱ء وچ گوہر آرا دے جمن ویلے بیگم مر گئی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

جہاں آرا بیگم

شاہ جہان دی سبھ توں وڈی دھی سی۔ شکلوں ات دی سوہنی سی، عملدار سی۔ سبھ طراں نال سُگھڑ تے چتر سی۔ بادشاہ اوس نوں سبھ توں ودھیک پیار کردا سی۔ بادشاہ دی قید وچ ۹ ورھے اوس نے پیو دی سیوا کیتی۔ بادشاہ نے سورت دا معاملہ جہاں آرا نوں دے چھڈیا سی تے اوس دے پان کھان لئی ۳۰ لکھ روپیہ سالانا ملدا سی۔ بادشاہ بیگم دا خطاب دتا سی۔ جد بیگم کپڑیاں نوں اگ لگ کے سڑ گئی تے بادشاہ نے اوس دا علاج کرن لئی سورت توں انگریز ڈاکٹر منگایا تے لکھاں روپیہ اوس دے علاج تے خیرات وچ

www.urdubooks4download.blogspot.com

جہاں آرا نوں صوفی مت دا بڑا شوق سی تے فقیراں تے صوفیاں دی بڑی سیوا کردی سی۔ اوس نے صوفی مت اُتے اِک کتاب "مُنیس الارواح" وی لِکھی ہے۔ ۱۶۸۱ء وچ جد موئی نظام الدین اولیا دے مقبرہ وچ دفن کیتی گئی۔ مرن توں پہلاں اوس نے ایہہ شعر اپنی قبر اتے لکھن لئی بنایا

بجز گیاہ نپوشد کسے مزار مرا
کہ قبر پوش غریباں ہمیں گیاہ بس است

میرے مرن دے بعد سہیلیو نی' چار اِٹاں دی قبر بنا دینا
تُسیں قبر غریب نمانیاں دی' ہری گھاہ دے نال سجا دینا

دارا شکوہ

شاہ جہان دا وڈا لڑکا سی۔ صوفی مت تے ویدانت دا بڑا شوق سا سی۔ فقیراں سادھواں نال رَل کے بحث مباحثہ کردا۔ میاں میر اُتے اوس نوں بڑا اعتقاد سی۔ میاں میر دا مقبرہ دارا دا بنوایا ہویا ہے۔ اوسے مقبرہ وچ نادرہ بیگم دی وی قبر ہے۔

دارا شکوہ نے اُپنشداں دا سنسکرت وچوں فارسی ترجمہ کیتا۔ لہور وچ سلطان دی سراں دی تھاں تے چوک دارا بنایا۔ شالا باغ دے پرے دارا دی باراں دری سی۔ کشمیر وچ باغ لوایا۔ بارہ دریاں بنوائیاں۔ دارا شکوہ دا باقی حال اورنگ زیب دے حال نال آوے گا۔

دارا شکوہ دے دو لڑکے سن۔ سپہر شکوہ تے سلیمان شکوہ۔ سپہر شکوہ نوں کجھ دن قید رکھ کے اورنگ زیب نے اپنی دِھی زبیدۃ النساء دا ویاہ اوس دے نال کر دتا تے سلیمان شکوہ نوں زہر دے کے مروا دتا۔ دارا شکوہ دی اِک نہایت خوبصورت دِھی سی جس دا ناں جانی بیگم سی۔ اوس دا ویاہ محمد اعظم' اورنگ زیب دے تیسرے پُتر نال ہویا۔

اورنگزیب شاہ جہاں دا تیسرا پُتر سی۔ مراد بخش تے شاہ شجاع دو ہور لڑکے سن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ایہناں بھیناں دا ذکر اورنگزیب دے حال وچ لکھیا جائے گا۔ روشن بیگم' شکل دی بُہتی سوہنی نہیں سی۔ اورنگ زیب نال ایس دا پیار سی۔ اوس نوں دربار دیاں ساریاں خبراں پُہنچاندی رہندی سی۔

کہندے ہن جو روشن آرا دا چال چلن چنگا نہیں سی۔ اوس دے بابت کئی قسم دیاں گلاں مشہور سن۔ اِک کہانی مشہور ہے جو اک دن شاہ جہان بادشاہ نوں رپوٹ ملی جو روشن آرا نے اپنے کمریاں وچ اِک مرد لُکایا ہویا ہے۔ بادشاہ اوسے ویلے اُچان چک روشن آرا دے کمرے وچ چلا گیا۔ روشن آرا نے جھٹ اوس مرد نوں دیگ وچ واڑ کے اُتے چپنی رکھ دتی۔ بادشاہ نے چارے پاسے دیکھیا کوئی مرد نظر نہ آیا پر سمجھ گیا جو ہویا تاں دیگ دے اندر ہونا ایں۔ اوسے ویلے دیگ وچ پانی پوا کے ہیٹھاں اگ بلوا دتی تے مرد نوں اُبل کے مروا دتا۔ منوکی روشن آرا دے بارے وچ اک ہور عجیب کہانی لکھدا ہے جو روشن آرا ہمیشہ ۸ مرداں نوں جنانے کپڑے پوا کے اپنے پاس رکھدی سی۔ فخرالنساء اورنگ زیب دی دِھی تے روشن آرا دی بھتیجی نوں جد ایس گل دا پتہ لگا تے اوس نے اپنی بُھوا کولوں اک مرد منگیا۔ اوس نے دین توں اِنکار کیتا۔ فخرالنساء نے اورنگ زیب نوں خبر کر دتی۔ اورنگ زیب نے ایس گل دا سچ معلوم کر کے روشن آراء نوں زہر دوا کے ۱۷۰۲ء وچ مروا دتا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

پر ساڈوں ایہہ کہانیاں سچیاں نہیں معلوم ہوندیاں۔ شاہ جہان بادشاہ دے بابت کئی قسم دیاں کہانیاں مشہور ہن۔ ایہناں وچوں اسیں اک کہانی ونگی دے طور تے ایس تھاں لکھدے ہاں۔

کہندے ہن جو شاہ جہان نوں شطرنج کھیڈن دا بڑا شوق سی۔ شطرنج دا کھڈاری وی تکڑا سی۔ دور دور دے کھڈاری آوندے سن تے بادشاہ کولوں بازی ہار جاندے سن۔ اک دن کوئی فقیر آدمی بادشاہ نال شطرنج کھیڈن آیا۔ شرط ایہہ لائی جو فقیر جے ہار گیا تے جو چاہے بادشاہ اوس دے نال کرے بھاویں مروا دیوے تے جے بادشاہ ہار جائے تے فقیر جو مونہوں منگے بادشاہ اوس نوں دے۔ رب دا کرنا اجیہا ہویا جو کھیڈدے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کھیڈدے بادشاہ ہارن والا ہو گیا۔ صرف اک چال چلنی باقی رہ گئی۔ بادشاہ نے بتھیرا سوچیا پر بازی بچاون دا کوئی راہ اوس نوں نظر نہ آیا۔ ہار من کے فقیر کولوں پچھیا کہ توں کیہ منگنا ایں۔ اوس آکھیا اپنے محلاں وچوں اِک بیگم مینوں بخشی جائے۔

بادشاہ محلیں گیا تے بیگماں نوں پچھن لگا۔ اوس ویلے بادشاہ کول چار بیگماں سن۔ جہان بیگم، حیات بیگم، فنا بیگم، دلا رام بیگم۔ سبھ توں پہلے جہاں بیگم کول گیا اوس آکھیا

تو بادشاہ جہانی جہاں ز دست مدہ
کہ بادشاہ جہاں را جہاں بکار آید

شاہ شہنشاہ توں، جہاں دا ایں بادشاہ
کتھوں توں جہاں باجھوں، شاہ جہاں کہاویں گا
دیویں نہ جہاں نہیں تے، شاہا! پچھوتاویں گا
پچھے گا نہ کوئی کوڈی، کوڈی توں وکاویں گا

جہاں بیگم کولوں جواب لے کے حیات بیگم ول گیا۔ اوس آکھیا

جہاں خوش است و لیکن حیات میباید
اگر حیات نہ باشد جہاں چہ کار آید

سُنیا جو حیات بیگم آکھن لگی

آکھیا توں سچ پر جہاں اک دم دا
جیوندیاں تک تاج تے طاؤس. تخت سوہندے نی
ہووے گی نہ جان تے جہان کس کم دا

ایس توں بعد بادشاہ فنا بیگم کو گیا۔ اوس آکھیا

جہاں و حیات و ہمہ بے وفا است
فنا را طلب کن کہ آخر فنا است

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جان تے جہان چار دن دے پروہنے نی
ہوندے نی فنا جیویں چاننی دی رات ہے
منگ توں فنا سنگ رکھ توں فنا بیگم۔
میرے نال شاہا تیری رات شبرات ہے

سبھ توں پچھوں بادشاہ دلا رام بیگم کول گیا۔ اوس پچھیا جو بازی بالکل ہار گیا ہیں یاں کوئی چال چلنی باقی ہے۔ بادشاہ نے شطرنج وچھا کے موہرے رکھ کے بیگم نوں دسیا جو اک چال باقی اے پر مینوں کجھ بندا نظر نہیں آوندا' بیگم نے سوچ سوچ کے چال کڈھی تے بادشاہ نوں آکھیا

شاہا دو رُخ بدہ و دلا رام رُ مدہ
پیل و پیادہ پیش کُن وکشت اسپ مات
بازی نوں نہ ہار دلا' رام نوں نہ چھڈ دیویں
بازی شطرنج وچ وڈی کرامات ہے
دے کے دوویں رُخ' اگے پیلے نوں ودھا دیویں
دھکیں جے پیادہ' پچھوں' اسپ کشت مات ہے

www.urdubooks4download.blogspot.com

○ شاہ جہان دیاں بنائیاں ہوئیاں عمارتاں ایہہ ہن
دلی وچ دلی دا شہر' قلعہ' قلعے دیاں عمارتاں' موتی مسجد' بادشاہی مسجد۔
شالا مار باغ لہور دی سڑک اتے دلی توں تن کوہ تے سی۔ تخت طاؤس۔
آگرہ روضہ تاج محل' قلعہ دے اندر مسجد' انگوری باغ' ثمن برج' لہور دا شالا مار باغ'
قلعے دی اندر عمارتاں' اجمیر انا ساگر دی باراں دری۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

محی الدین اورنگ زیب عالمگیر

شاہ جہاں بادشاہ دی اخیری عمر وچ مغلیہ دستور دے موجب اورنگ زیب پیو کولوں باغی ہو گیا۔ ایس باغی پن دا قصہ ایس طراں ہے۔ شاہ جہاں نے چار پتراں نوں صوبیدار بنا کے اپنے صوبیاں وچ گھل چھڈیا سی۔ دارا شکوہ نوں لہور، اورنگ زیب نوں دکھن، مراد بخش نوں گجرات تے شاہ شجاع نوں بنگال۔

۱۶۵۷ء وچ شاہ جہان بیمار ہویا۔ اوس نے دارا شکوہ نوں لہوروں بلا کے سلطنت دے کم وھندے کرن واسطے اپنی تھاں مقرر کیتا۔ ایسے وچ ہوائی اڈ گئی جو بادشاہ مر گیا۔ ایہہ خبر سُندیاں سار تینے شہزادے فوجاں لے کے آگرہ ول ٹُر پئے۔ شاہ شجاع تاں چنیدیاں سار راجہ جے سنگھ کولوں شکست کھا کے سدھا بنگال ٹُر گیا۔ اورنگ زیب نے مراد بخش نوں لکھیا جو میں تاں فقیر آدمی ہاں میتوں بادشاہی دی کوئی خواہش نہیں۔ خدا دی یاد کرنا تے قرآن دن رات پڑھنا میرے لئی کافی ہے۔ توُں سلطنت دے لائق ہیں۔ میں تیری مدد کرن لئی فوج لے کے آونا ہاں۔ اسیں دوویں رل کے دارا شکوہ نوں شکست دیئیے۔ اوس دے بعد توُں بادشاہ بن جاویں تے میں خدا دی یاد وچ لگ جاواں گا۔ مراد بخش نوں لوکاں بتیرا سمجھایا پر اوہ اورنگ زیب دے جھانسے وچ آ گیا۔ مُدا کیہ جو دارا شکوہ نوں شکست دے کے دوویں بھرا اکٹھے ہوئے۔ اورنگ زیب نے قسماں کھاویاں تے مراد بخش نوں اپنے لشکر وچ بلایا پر ساری قسماں نوں چھکّے تے رکھ کے مراد بخش نوں قید کر لیا تے گوالیار دے قلعہ وچ کجھ دن قید پچھوں زہر دے کے مروا دتا۔

شاہ جہان نوں آگرہ دے قلعہ دے اندر قید کر کے اعتبار خان خواجہ سرا دے سپرد کیتا۔ اورنگ زیب پہلے پیو نوں خراب خراب چٹھیاں لکھ کے ستاوندا رہیا، نکیاں نکیاں کمینیاں گلاں توں اوس نوں تنگ کروا رہیا۔ کئی وار اوس نوں زہر دے کے مارن دے جتن دی کیتی پر شاباش جہاں آرا بیگم دا۔ پیو دی ۹ ورھیاں تیکر دن رات

www.urdubooks4download.blogspot.com

سیوا کر کے راکھی کردی رہی۔

دارا شکوہ وچارہ شکست کھا کے نسدا . بھجدا بھکر جا کے پھڑیا گیا۔ ہتھاں وچ سونے دیاں ہتھکڑیاں' پیراں وچ بیڑیاں پوا کے ہاتھی تے سوار دِلی شہر دے بزاراں وچ پھرایا۔ خلقت دیکھ کے روندی سی تے اورنگ زیب نوں گالھاں دیندی سی۔ اورنگ زیب نے ملانیاں کولوں کفر دا فتوا لے کے دارا نوں مروا دتا تے اوس دا سر وڈھ کے شاہ جہان بادشاہ کول گھلیا۔ دارا دا دھڑ ہمایوں دے مقبرہ وچ دبیا گیا تے اوس دا سر تاج محل وچ!

اورنگ زیب نے دارا شکوہ دا نشان مٹاون لئی آصف خان والا محل جو شاہ جہاں نے دارا شکوہ نوں لہور وچ دتا ہویا سی' نیہاں توں پٹوا دتا تے اوس دی تھاں بادشاہی مسجد بنوائی۔ دارا دا مال اسباب ضبط کر کے' کافر دا مال اپنے کم وچ لیاونا حرام جان کے مسجد دے بناون وچ خرچ کیتا۔ چوک دارا تے باراں دری نوں ڈھوا دتا۔

سرمد اک صوفی فقیر گذریا ہے جس دیاں فارسی رباعیاں مشہور ہن۔ پہلاں یہودی ہوندا سی۔ دارا دے ہتھیں مسلمان ہو کے محمد سعید ناں رکھایا تے صوفی بنیا۔ جد اورنگ زیب نے دارا نوں مروایا' سرمد دے قتل دا وی فتوا دوا دتا۔ سرمد دلی وچ بادشاہی مسجد دے ساہمنے ماریا گیا تے اوس دی قبر ہن تیک قلعہ دے ساہمنے موجود ہے۔

اورنگ زیب جس طراں آپ دل دا کھوٹا سی' اوسے طراں اوہ ہورناں نوں وی کھوٹا جاندا سی۔ کسے اُتے اعتبار نہیں سی کردا۔ اپنی اولاد ولوں اوس نوں ہر ویلے ڈر لگا رہندا سی جو میرے نال اوہو کجھ نہ کرن جس طراں میں شاہ جہان نال کیتی ہے۔ اورنگ زیب دے ۵ پتر' ۴ دھیاں دا ذکر تاریخاں وچ آوندا ہے۔

محمد سلطان

سبھ توں وڈا لڑکا سی۔ اورنگ زیب نے شک کر کے اوس نوں قید کر دتا۔ کہندے ہن جو اک دن بادشاہ نے اک تربوز اپنی ہتھیں کٹ کے شہزادے کول اک خواجہ سرا دے ہتھ گھلیا۔ شہزادے نے تربوز کٹن لئی چھری منگی۔ خواجہ سرا نے آکھیا جو قیدیاں نوں چھری نہیں دتی جاندی۔ شہزادہ نوں زہر دا شک سی۔ خواجہ سرا نوں آکھیا

www.urdubooks4download.blogspot.com

جو اپنے ہتھیں کٹے بغیر میں کوئی چیز نہیں کھاندا۔ اینا کہہ کے تربوز خواجہ سرا دے سر وچ ماریا جد اورنگ زیب نوں رپورٹ ملی تے اوس نے زہر دوا کے شہزادے نوں مروا دتا۔

محمد معظم شاہ عالم

ایس نوں وی تھوڑے دن قید رکھ کے آگرہ توں دور دور پنجاب تے دکھن دل گھلی رکھیا۔ اورنگ زیب دے بعد شاہ عالم بادشاہ ہویا۔ لہور دا شاہ عالمی دروازہ اسے بادشاہ دے نام تے بنایا گیا۔

محمد اعظم تے کام بخش

دوویں شہزادے اورنگ زیب دے مرن دے بعد تخت لین دی خاطر شاہ عالم نال لڑے تے دوویں لڑائی وچ مارے گئے

سلطان اکبر

بڑی انکھ والا شہزادہ سی۔ پیو نال ناراض ہو کے ایران چلا گیا۔ باپ نے بتھیریاں چٹھیاں لکھیاں' محبت ظاہر کیتی سونہاں کھادیاں پر شہزادہ پیو نوں جاندا سی یاں ڈردا مارا نہ آیا۔ اوس نے اپنے باپ نوں بڑا سخت خط لکھیا۔ ایہہ خط ایشیا ٹک سوسائٹی دے نمبر ۱۷ نسخہ دے ۳۷ صفحہ تے موجود ہے۔ ایس خط وچ ایہہ شعر لکھ کے گھلے

بدورِ شاہ عالمگیر غازی' شدہ صابن فروشاں صدر و قاضی
'بدہ جولاہا و بافندہ را ناز دریں بزم ملک گرویدہ ہم راز
ارازل را شدہ آن دستگاہے کہ فاضل بپرورش جوید پناہے
بدست جاہلاں آن است مایہ کہ ہرگز عالماں را نیست پایہ
معاذ اللہ ازیں دور کے آشوب

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کہ تازی از خراں باشد لگد کوب

سلطان اکبر ایران وچ مویا تے مشہد وچ دفن کیتا گیا۔

اورنگ زیب دیاں ۳ لڑکیاں دا ناں تاریخاں وچ آوندا ہے۔ زبیدۃ النساء دی شادی سپہر شکوہ نال ہوئی تے بدر النساء مراد بخش دے لڑکے نال ویاہی گئی۔ زیب النساء دی شادی نہیں ہوئی۔

مآثر عالمگیری دا کرتا لکھدا ہے جو شہزادہ محمد سلطان' شہزادہ معظم تے بدر النساء دی ماں دا ناں نواب بائی سی۔ ایسے نوں خوشحال چند نادر الزمانی لکھدا ہے جو ایہہ بیگم راجپوتنی سی۔ راجہ راجوری (کشمیر) دی دھی سی۔ سلطان اکبر' اعظم شاہ تے زیب النساء دلرس بانو بیگم دی اولاد سن جس نوں اتہاسک بیگم کر کے لکھدے ہن۔ دلرس بانو بیگم شاہ نواز خان بدیع الزمان صفوی دی دھی سی۔

اورنگ زیب جد پیو نوں قید کر کے تے بھراواں نوں مار کے بے فکرا تخت اُتے بیٹھا تے اوس نے شاہ جہاں دے سارے ہاتھی گھوڑے و یکھن واسطے منگائے۔ ایہناں وچ خالق داد دا ناں بادشاہ دے خاصہ دا ہاتھی سی۔ ایہہ بڑا سوہنا لما چوڑا زبردست جانور سی۔ ہور ہاتھی تاں آئے پر خالق داد نے قلعہ دے اندر وڑن توں انکار کیتا۔ ہاتھی واناں بتیرا ماریا' پچکاریا' گنے اگے پائے' گُر دِتا پر خالق داد اڑ بیٹھا۔ نہ ہی ہلیا۔ جد اورنگ زیب نوں خبر ہوئی تے اوس حکم دتا جو رہن دیو۔ خالق کجھ دناں دے بعد پیش کیتا جاوے۔ پنج ست دناں دے بعد خالق نوں رشنگار کے لے گئے۔ بادشاہ دے ساہمنے چپ کر کے چلا گیا پر باہر نکل کے کھرمستی کرن لگا۔ کئی آدمیاں نوں ماریا' کوٹھے بھنے' دکاناں ڈھائیاں' مال دا نقصان کیتا۔ شہر وچ تھرتھلی پے گئی۔ لوک چارے پاسے نسے پھرن۔ خالق داد کسے دے قابو نہ آوے۔ جد بادشاہ نوں خبر کیتی تے اوس حکم دتا جو تاج محل دے روضہ وچ لے جا کے ایس نوں بنھ دتا جاوے۔ ۹ برس توڑی خالق داد اوتھے بجھا رہیا پھیر جد شاہ جہاں مویا تے خالق داد دے مہاوت نے اوس نوں آکھیا' بیٹا تیرا مالک مر گیا۔ ہُن تینوں کھانا کون دیوے گا۔ خالق داد ایہہ سُن دے سار چیکاں مارن

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

لگا تے سنڈ نال، مٹی چک چک کے سر اُتے پاون لگا۔ کھانا دانا چھڈ کے پنجویں دن مر گیا۔

اپنے آپ نوں بڑا متقی تے پارسا، شرع دا پابند ظاہر کردا سی۔ ایس زمانہ وچ شراب خوری دا ایسا رواج ہو گیا سی جو جنا کھنا، کیا ہندو کیا مسلمان، کوئی ظاہر کوئی لک کے شراب پیندا سی۔ اورنگ زیب خود کہندا سی جو میری ساری سلطنت دے وچ صرف دو آدمی ہن جیہڑے شراب نہیں پیندے۔ اِک میں، اِک قاضی عبدالوہاب۔ قاضی دے بابت منوکی کہندا ہے جو میں آپ شراب دی بوتل رات دے ویلے قاضی دے گھر گھلدا سی۔ اورنگ زیب نے شہر دے کوتوال نوں حکم دتا جو جتھے شراب پیندی یاں وِکدی نظر آوے اوس گھر دا مال اسباب ضبط کیتا جاوے تے شراب بناون والیاں دے ہتھ کٹ دتے جان۔ ایسے طراں لمیاں داڑھیاں رکھنا وی شرعی گناہ سی۔ شہر دے گلی کوچیاں وچ نائی مقرر کیتے۔ جتھے کوئی لمی داڑھی والا ویکھے پھڑ کے اوس دیاں داڑھی مُچھاں شرعی بنا دیندے۔

گاون وجاون والے دے بر خلاف وی حکم ہویا۔ کنجریاں تے گاون والیاں نوں شہروں باہر کڈھن دا حکم ملیا۔ مراثی کچھرے ہوندے ہن۔ اک دن بادشاہ جمعہ دی نماز پڑھن لئی بادشاہی مسجد گیا۔ باہر نکلیا تے کیہ ویکھدا ہے جو ویہہ پنجھی تابوت لوک لئی جاندے ہن، نال ہزاراں مرد جنانیاں روندے چھاتیاں پٹدے ٹرے جاندے ہن۔ بادشاہ نے پچھیا جو ایہہ کیہ آفت آئی، اینے لوک کس طراں مر گئے۔ مراسیاں آکھیا حضور دے حکم موجب گاون وجاون نوں دبن جا رہے ہاں۔

اورنگ زیب دے بھراواں دے مرن توں تے پیو نوں قید کرن توں ہندوستان وچ ہی نہیں بلکہ تمام جہان وچ اورنگ زیب نوں پھٹکار ہوندی سی۔ منوکی لکھدا ہے جو اورنگ زیب نے تخت تے بیٹھن دے بعد ے لکھ روپیہ مکہ نذرانہ گھلیا۔ شریف مکہ نے لین توں اِنکار کیتا اتے روپیہ موڑ دتا۔

شاہ عباس ایران دے بادشاہ نے ۱۶۶۱ء وچ اورنگ زیب دے دربار ایلچی گھلیا۔ ایلچی دے ہتھ بہت سارے تحفے گھلے، نال اِک چٹھی لکھی۔ جس دے وچ اوس نوں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

بڑی لعنت ملامت کیتی۔ اورنگ زیب نے بڑی حماقت ایہہ کیتی جو ایلچی دی دربار وچ بے عزتی کرائی۔ ایہہ گل ایس طراں ہوئی جو ایران وچ سلام کرن دا ایہہ دستور ہے جو چھاتی اُتے رکھ کے سر نیواں کر لیندے ہن۔ اورنگ زیب نے ایس گل تے ہٹھ کیتی جو ایلچی ہندوستانی دربار دے طریقہ موجب فرشی سلام کرے۔ دربار وچ چار مشٹنڈے رکھے جنہاں ایلچی نوں پھڑ کے زبردستی فرشی سلام کروایا۔ شاہ عباس ایہہ سُن کے سڑ گیا۔

پھیر جد اورنگ زیب نے اپنا سفیر شاہ عباس دے دربار گھلیا تاں اوس وی چنگی طراں نال بدلا کڈھیا۔ اورنگ زیب دے ایلچی دا ناں تربیت خاں سی۔ تربیت خاں بڑا لما چوڑا تے موٹا تازہ آدمی سی، بڑی لمی داڑھی سی۔ ایلچی دے نال اک خفیہ نویس، اک وقائع نویس سی۔

جد ایلچی اصفہان پہنچیا تے اول تاں شاہ عباس رکناچ تیکر اوس نوں ملیا ای نہ۔ پھیر ملیا تے دربار وچ نہیں ملیا۔ گھوڑی تے چڑھیا چڑھیا ملیا۔ پھیر اک دن رات ویلے ایلچی نوں بلا گھلیا۔ اوس نوں پچھیا جو ایہہ دو آدمی تیرے نال کون ہن۔ اوس نے دسیا جو اِک خفیہ نویس ہے تے اک وقائع نویس۔ شاہ عباس نے آکھیا جو تیرے اُتے اعتبار نہیں سی جو دو آدمی رپورٹ لکھن واسطے تیرے نال گھلے ہن۔

فیر اس نوں پچھیا جو تیرے پاس اورنگ زیب دی کوئی تصویر یاں سکہ ہے۔ ایلچی نے اورنگ زیب دی اِک تصویر تے اِک سکہ پیش کیتا۔ شاہ عباس نے مسالچی نوں اگدوں ای سمجھایا ہویا سی۔

بادشاہ نے پُچھیا جو سکے اتے کیہ لکھیا ہے۔ پڑھ کے سُنا تے مسالچی نوں آکھیا جو مسال ایلچی دے اگے کر۔ اوس نے ٹھوکر لگن دا بہانہ کر کے تربیت خان دی داڑھی نوں اگ لا دتی۔ شاہ عباس نے آکھیا اصفہان وچ نائی بتھیرے ہن، داڑھی نوں ٹھیک کر دین گے۔ ایلچی نے سکہ اُتے لکھیا پڑھ کے سنایا

سکہ زد در جہاں چو بدر منیر

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شاہ اورنگ زیب عالمگیر

عباس نے کہیا' ایس دے اُتے چاہیدا ہے۔

سکہ در ہند زد بقرص پنیر
کُشت خویشان و کردہ پدر اسیر

ایس شعر دے وچ کجھ غلطی ہے۔

پھیر جد اوس نوں اورنگ زیب دی تصویر دکھائی گئی اوس نے ہزار ہزار گالھاں کڈھیاں نالے تصویر اُتے تُھکیا تے اوس نوں جُتیاں لوائیاں تے خفیہ نویس نوں آکھیا جو ایہہ سبھ کجھ لکھ کے اورنگ زیب نوں گھل۔ ایس طراں نال ایلچی نوں اک ورھا بھر خراب کر کے واپس گھلیا تے اوس دے نال ۴۰ ایرانی گھوڑے گھلے' نالے آکھیا جو ایہہ گھوڑے اورنگ زیب نوں دئیں تاں جو اوس نوں بہانہ نہ رہوے جو شاہ عباس نال لڑائی کرن تے چڑھن لئی اوس دے کول گھوڑا کوئی نہیں۔"

اورنگ زیب دا بہت سارا زمانہ دکن دیاں مہماں وچ گزریا۔ بیجاپور' احمد نگر' گول گنڈہ دیاں لڑائیاں لڑدا رہیا۔ سیوا جی نال لڑائیاں ہوندیاں رہیاں۔ لہور صرف اک وار آیا۔ اوہ وی اوس ویلے جد اوس نوں شاہ عباس دے ہندوستان اُتے حملہ کرن دا ڈر سی۔

ایس زمانہ وچ منوکی اک اٹلی دا رہن والا شہزادہ شاہ عالم دے نال لاہور آیا۔ اتھے کئی ورھیاں تیک حکیمی کردا رہیا۔ اوہ لکھدا ہے جو لہور بڑا پیارا شہر ہے۔ شہر دے مکان پکے چھ چھ اٹھ اٹھ چھتے ہن۔ ملک ملک دا آدمی شہر وچ ملدا ہے۔ شہر دے لوک شکل دے سوہنے تے رنگ دے گورے ہن۔ ملتان' ٹھٹھ' بلوچستان' کشمیر' افغانستان توں جیہڑا مال آوندا جاندا ہے اوس دی منڈی لہور لگدی ہے۔ لہور وچ بڑے بڑے سوہنے باغ ہن' جنھاں وچ آڑو' بہی' تربوز' خربوز' شہتوت' انگور' سیب' امب لگدے ہن۔ آڑو دے بابت لکھدا ہے جو چھ چھ چھٹانک دا اک آڑو ہوندا ہے۔

شہر دی آبادی دا لکھدا ہے جو شہر وچ کسبی عورتاں دے گھر گھٹ توں گھٹ چھ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہزار ہن۔ ایس توں شہر دی آبادی دا اندازہ ہو سکدا اے۔ شہر دے دوالے پکا کوٹ بنیا ہویا ہے تے کوٹ وچ برج تے دروازے ہن۔ ایہناں دروازیاں دے ایہہ ناں ہن

(۱) قادری دروازہ (شہر دے شمال) ول (۲) ذکی دروازہ (۳) دلی دروازہ (۴) اکبری دروازہ (۵) موچی دروازہ (۶) شاہ عالمی دروازہ (۷) ملتانی دروازہ (۸) موری دروازہ (۹) بھاٹی دروازہ (۱۰) ٹکسالی دروازہ (۱۱) کشمیری دروازہ

اورنگ زیب نے لاہور وچ بادشاہی مسجد بنوائی۔ شہر نوں بچاون واسطے اِک پکا بند بنوایا۔ زیب النساء نے چوبرجی تے نواں کوٹ دا باغ لوایا۔ پنجور دا باغ فدائی خان نے اس بادشاہ دے ویلے بنوایا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

زیب النساء

کُجھ سال پا کے فوٹو دیاں تصویراں پرانیاں ہو کے مدھم ہو جاندیاں ہن تے فوٹو والے دا چہرہ موہرا صاف نہیں دِسدا۔ شکل نہیں پچھانی جاندی۔

جیکر تصویر قیمتی ہووے یاں کسی بہتر پیارے دی ہووے تے فوٹو دی نقل کرا کے نویاں کاپیاں بنوا لئیاں جاندیاں ہن پر نقلی فوٹو تد ہی چنگی بندی ہے جے اصل فوٹو اچھی بھلی ہووے یاں بُہتی مدھم نہ ہووے۔ تاں وی کاریگر فوٹو کھچن والا گھٹا ودھا کر کے مدھم تصویراں نوں وی چنگیاں بنا دیندا ہے۔

تاریخ اپنے زمانے دا حال لکھ کے پچھلے سے دیاں تصویراں کھچ کے ساڈے ساہمنے رکھ دیندی ہے۔ ایس خیال نال اتہاس نوں تصویر گھریاں فوٹو دی البم سمجھنا چاہیدا اے جس دے وچ گزرے ہوئے لوکاں دیاں تصویراں کھچ کھچ کے تے سنبھال کے آپو آپنے تھاں رکھیاں ہوئیاں ہن۔ جد اسیں تاریخ نوں چنگی طراں گوہ نال پڑھنے ہاں کئی مُورتاں سجریاں وسدیاں ہن' چہرہ موہرا صاف ہوندا ہے تے فوٹو والیاں دی چنگی طرحاں نال پچھان ہو سکدی ہے پر تاریخ دیاں بہت ساریاں مورتاں سے نال مدھم ہوئیاں ہوئیاں ملدیاں نیں۔ تاریخی چیزاں دے چن کیہ ہن؟ مثال دے طور تے اک دو دا ذکر کرنے ہاں۔

جیوندے جی سوارتھ (نیکی) لئی آدمی مدرسہ بنواؤندا ہے تلایاں کھوہ پٹواؤندا ہے' باغ لواؤندا ہے۔ اوس دے مرن پچھوں عمارتاں آدمی دی یادگار رہ جاندیاں ہن۔ ایس قسم دیاں یادگارہ تاریخی ہستی دا چن (نقش) ہن۔

کوئی عالم فاضل جیوندے جی علم دا پرچار کردا ہے' شاگرداں نوں سکھاؤندا ہے' کتاباں بناؤندا ہے۔ کتاباں لکھ کے اپنے علم تے تجربے دی گنڈھ بنھ کے پچھلیاں پیڑھیاں لئی چھڈ جاندا ہے۔ تاں جو مرن پچھوں وی لوک اوس دے علم توں فائدہ لیندے رہن تے اوس نوں نہ بھلاؤن۔ شاعریاں ودوان (عالم) کرتا دی کتاب اوس

دے جیون دا تاریخی چن ہے۔

www.poetrymania.com©

سماں پا کے عمارتاں پرانیاں ہو کے کھولے ہو جاندیاں ہن۔ عمارت بناؤن والیاں دے تاریخی چن مدھم پے جاندے ہن۔ ویکھو راجہ اشوک دے اتہاسک چن۔ سانچی سار ناتھ وچ مدھم مدھم ہُن تیکر کھڑوتے ہن پر چندر گُپت دا ناں دے سوا کوئی اتہاسک چن اجے توڑی نہیں ملیا۔

ایسے طراں کئی وِدواناں دے لیکھ نشٹ (تباہ) ہو کے اوہناں دی اُگھ سُگھ نہیں رہی۔ دوجے کے وِدوان دی پُستک وچ اوہناں دا حال پڑھ کے اوہناں دے عالم فاضل ہون دی تصویر اتہاس دے البم وچ شوبھا دین لگ پیندی ہے۔

اتہاسک تصویراں اک ہور سبب نال وی مدھم ہو جاندیاں ہن۔ بہت کر کے ایہہ وی ویکھیا جاندا ہے جو اتہاس لکھن والا اکھیں ڈِٹھا حال نہیں لکھدا۔ سُنی سُنائیاں گلاں اکٹھیاں کر کے یاں لکھیاں لکھائیاں گلاں پڑھ کے اتہاس لکھ چھڈدا ہے۔ کہندے ہن جو اکھ اوہلے لکھ۔ ویکھن تے سُنن وچ بڑا فرق ہوندا اے۔ ایس قسم دیاں تصویراں بناوٹی ہون کر کے مُڈھ توں ہی مدھم ہوندیاں ہن جنھاں دے اُتے اتہاس دا ملمع چاڑھیا ہوندا اے۔ سماں پا کے ایہناں دا کُھرا نہیں رہندا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

مسلماناں وچ جنانیاں نوں پردے وچ رکھن دی اجیہی رسم اے جیہڑیاں جنانیاں دیاں اتہاسک تصویراں نوں جیوندے جی دسن نہیں دیندی۔ مسلمانی تاریخ کوئی لے لئو کسے بادشاہ دا حال پڑھو، سانوں اُکا پتہ نہیں لگدا جو بادشاہی محلاں دے اندر پردے دے پچھے کیہ کُجھ ہوندا اے تے کیہ کُجھ نہیں ہوندا۔

چنگیاں تاریخاں ساڈی نظر توں گزریاں ہن اوہناں وچوں جس طراں نال ابو الفضل نے اکبر بادشاہ دے حال دا ہنگ پیاز پھول کے لکھیا ہے، ہور کسے مسلمان مورخ نہیں لکھیا۔ بادشاہ دے جاگن دا، سون دا، کھان پین دا، کم دھندے دا، رتی رووال وال وال کھول کے لکھیا سو۔ ایتھوں توڑی دس گیا ہے جو بادشاہ دی کھچڑی وچ کنا گھیو تے لون پیندا سی تے کنے دال تے چاول رلاؤن نال کھچڑی پکائی جاندی سی پر اکبر نامہ دا پتر پتر

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

پھول کے ویکھو کتے نہیں لبھدا جو محلاں وچ بیگماں رکنیاں سن، کون کون سن، رکنیاں دیاں ہتڑاں سن تے رکنیاں لونڈیاں باندیاں سن۔

جے ہن اکبر جیہے بادشاہ تے ابو الفضل جیہے اتہاسک دا ایہہ حال ہے تے زیب النساء دا حال پردے دے اندروں اسیں کتھوں کڈھ کے لیایئے جس توں اوہدی تاریخی تصویر بنائی جاوے۔ زیب النساء دی تاریخ نہ کسے لکھی نہ ای اورنگ زیب جیہے بادشاہ دی دھی دے بابت کسے نوں لکھن دی جرات ہوئی۔ تاریخ لکھی وی کس طراں جاندی زیب النساء دا جیون اک نہیں کئی کئی پردیاں دے اندر گھٹ کے ولھیٹیا ہویا سی۔

پہلا پردہ ایہہ سی جو زیب النساء پردے والی مسلمان جنانی سی۔ دوجا بادشاہ دی دھی۔ بادشاہ وی پھیر اورنگ زیب جیہا جس دی دھی دے ول کوئی اکھ چک کے نہیں سی ویکھ سکدا۔ تیجا پردہ ایہہ سی جو بادشاہی محلاں دی پلی ہوئی سی جتھے باہرلی چڑی نوں پھڑکن دی طاقت نہیں سی۔ چوتھا اوہ کواری سی جس دے مونہہ اتے شرم تے حیا دا جندرا وجیا ہویا سی۔

ایہناں پردیاں دے بابت زیب النساء آپ لکھدی اے

بلبل از گل بگزرد گر در چمن بیند مرا
بت پرستی کے کند گر برہمن بیند مرا
در سخن پنہاں شدم چوں بوئے گل در برگ گل
ہر کہ میل دید دارد در سخن بیند مرا

جس دا پنجابی ترجمہ ایہہ ہے

مست ہو کے مستیاں ہرن کردے، جے میں زلف کھلیردی رات اندر
میرے مکھ دی جھکو نوں پوجدے نیں، باہمن بت میرا سومنات اندر
قبلہ چھڈ اسلام سلام کردا، میرے حسن نوں لات منات اندر
میرے مشک نوں بلبلاں ڈھونڈھ رہیاں، پھل پھل تے پھل دے پات اندر

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

زیب النساء دے حسن نوں ویکھ وارث، شعر شعر نے اوس دی بات اندر

پر اپنے پردیاں وچوں پھٹ کے نکل پین تے جہان وچ نال مشہور کرا لین توں صاف جاپدا ہے جو زیب النساء کوئی معمولی جنانی نہیں سی بلکہ ہزاراں وچوں اک ہونی ایں۔ پر جے گوہ نال ویکھیا جائے تے زیب النساء دی مشہوری دا بڑا بھارا سبب ایہو سی جو اوہ پردے دے اندر لکی ہوئی سی، جیہڑی چیز ان ڈٹھ ہووے یاں جو نظر نہ آوے اوس دے ویکھن نوں تے اوس دا حال معلوم کرن نوں آدمی دا جی ترسدا اے۔ کئی سوہنیاں صورتاں کھلے مونہہ بازاراں وچ ٹریاں پھردیاں ہن۔ اوہناں ول کوئی اکھ چک کے نہیں ویکھدا پر جے کوئی مونہہ لکا کے برقعہ پا کے لنگھی جاندی ہووے تے خواہ مخواہ جنا کھنا اوہدے ول مڑ مڑ کے تکدا ہے بھاویں اندروں شکل دی کوڑھی ہووے۔

خدا تعالیٰ نظر نہیں آوندا۔ اوس نوں کسے اکھیں نہیں ڈٹھا۔ ایسے کر کے ہر کسے نوں اللہ تعالیٰ دے ویکھن دا شوق ہے۔ اوس دے ویکھن لئی لوک کئی کئی مصیبتاں جھلدے ہن۔ روزہ رکھ کے نعمتاں ورت کر کے بھکھے مردے ہن۔ تیرتھ یاترا وچ جھکاں ماردے ہن۔ جپ کرن لئی کچھیں گھنٹا پاوندے ہن۔ دھونیاں بھکھا کے پنڈے ساڑدے ہن۔ دنیا دیاں نعمتاں چھڈ کے سختیاں تے کشٹ کٹدے ہن۔ سنکھ وجا وجا تے چیکاں مار مار اسمان نوں سراں تے چاوندے ہن۔ جے خدا پردے دے پچھے لکیا نہ ہوندا تے ٹروا پھرا راہ وچ مل پیندا تے اوہدے ول کوئی تکدا وی نا۔ خدا دی خدائی ایسے وچ اے جو وڑ وٹ کے لکیا ہویا اے۔

سوچ کے ویکھیا جائے تے مرن دے پچھوں دا حال کسے نوں معلوم نہیں۔ مرن دے پچھوں کوئی مڑ کے نہیں آیا۔ کسے نہیں آ کے دسیا جو اوتھے کیہ بیتی تے کیہ نہ بیتی۔ فیر وی لوکاں بہشت وچ ہرے ہرے باغ لائے۔ شہد تے دودھ دیاں نہراں چلا لئیاں۔ حوراں پریاں دے ہتھیں شراباں دے پیالے پی لئے۔

ہن [illegible] زیب النساء نوں کسے مورخ نے اکھیں نہیں ڈٹھا اوس دے جیون دی کسی نہیں [illegible] تے لوکاں نے زیب النساء دے بارے اڈیاں تراقاں کتھوں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جوڑ لئیاں۔

فارسی شاعری دی اک کتاب "دیوانِ مخفی" ملدی ہے جو زیب النساء دی تصنیف گنی جاندی ہے۔ کئی لوک ایس تے شک کردے ہن جو دیوان مخفی زیب النساء دی نہیں ہور کسے مردِ شاعر دی بنائی ہوئی ہے۔ جھگڑے والی گل نوں چھڈ کے اسیں من لینے ہاں جو "دیوانِ مخفی" زیب النساء دی لکھی ہوئی ہے۔ کیوں جو زیب النساء دے بارے جنیاں کہانیاں مشہور ہن اتے جیہڑی من موہنی تصویر خیال توں کجھ کے ساڈے ساہمنے پیش کیتی جاندی اے۔ اوہ ایسے دیوان دے سہارے نال اے۔

اسیں پہلاں زیب النساء دا تھوڑا بہت حال جیہڑا اِتہاس وچ ملدا اے، لکھ کے پیش کرنے ہاں۔ کہانیاں تے بُجھارتاں پچھوں لکھاں گے۔

زیب النساء دا پیو مغلیہ خاندان دا مشہور بادشاہ اورنگ زیب عالمگیر سی تے اوس دی ماں دا ناں دِلرس بانو بیگم سی۔ دِلرس بانو بیگم دے ماں پیو ایرانی سن۔ ایران توں آ کے جہانگیر بادشاہ دی بیگم تے ہندوستان دی مالک بن گئی سی۔ اوہدا حال سُن کے کئی ایراناں موہنہ چک کے ہندوستان ول ٹر پئیاں۔ زیب النساء دا نانا نانی وی ایسے مارتے دلرس بانوں بیگم اپنی دھی نوں نال لے کے ہندوستان ٹُر پئے۔ زیب النساء دے نانے دا ناں بدیع الزماں صفوی (۴) سی۔ بدیع الزماں لہور آ کے جہانگیر دے دربار وچ حاضر ہویا۔

چنگا پڑھیا لکھیا، ویکھن چاکھن نوں درشنی سی۔ بادشاہ نے ویکھدیاں ای نوکر رکھ لیا تے تھوڑے دِناں پچھوں خوش ہو کے شاہ نواز خان میرزا دکنی دا خطاب عنایت کیتا۔ جہانگیر دے پچھے شاہ جہان بادشاہ دے ویلے وی شاہ نواز دی سرکارے دربارے عزت بنی رہی۔

مغل بادشاہواں دا دستور سی جو درباری سرداراں دیاں جنتیاں بادشاہی بیگماں دے سلام لئی محلاں وچ جاندیاں سن۔ جے اوہناں دے گھر دھیاریاں جوان دھی ہویا کردی سی، اوس نوں وی نال لے جاندیاں سن۔ خاص کر کے جے دِھی شکل دی سوہنی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہووے۔ محلاں وچ بادشاہ نال' شہزادیاں نال رلن مجلن دا موقعہ مل جاندا سی۔ جے کڑی بادشاہ نوں یاں کسے شہزادے نوں پسند آ گئی تے ماں پیو کولوں اس دا ڈولا منگ لیندے سن۔ اِک دن شاہ نواز دی تیویں دل رس بانو بیگم نوں نال لے کے محلیں گئی۔ شاہ جہان بادشاہ نے ویکھیا کڑی ٹھیار اے' شکل دی سوہنی' رنگ دی گوری' گل بات وچ چتر ہے۔ ہسدی اے تے پھل کردے ہن' بولدی اے تے مونہوں شعر نکلدے ہن۔ بادشاہ نوں بہت پسند آئی۔ اوسے ویلے ماں کولوں شہزادہ اورنگ زیب لئی منگ لئی۔ ماں پیو نوں ہور کیہ چاہیدا سی۔ جیویں انھے نوں کیہ چاہیدیاں نیں' دو اکھاں' خوشی خوشی نال من لیا تے جھٹ پٹ ۱۰۴۷ ہجری وچ ویاہ کر دتا۔ ویاہ توں اک ورھے پچھوں زیب النساء بیگم پیدا ہوئی۔

بادشاہی محلاں دے اندر بیگماں کس طراں نال رہندیاں سن۔ ایس دا حال کسے مسلمانی تاریخ وچ نہیں ملدا پر اورنگ زیب بادشاہ دے دربار وچ منوکی اک اٹلی دا رہن والا کئی ورھیاں تیک حکیمی کردا رہیا۔ شاہ عالم دے پاس نوکر سی' شہزادا نوں اوس اتے اینا اعتبار ہو گیا جو محلاں دے اندر باہر جان دی اُس نوں کھُل دتی ہوئی سی۔ منوکی نے اِک لمی چوڑی کتاب مغلیہ خاندان دے اتہاس اتے چار جلداں (۱۳) وچ لکھی ہے۔ اوس دے وچ لکھدا ہے جو بادشاہی جنان خانے دی آبادی گھٹ توں گھٹ دو ہزار ہووے گی۔ دو ہزار آبادی وچ مرد اک وی نہیں' ساریاں دیاں ساریاں عورتاں یا خواجہ سرا سن۔

جنانیاں وچ سبھ توں اُچا درجہ بیگماں دا ہے۔ بیگماں درباری سرداراں یاں راجے مہاراجیاں دیاں دھیاں ہوندیاں ہن جنھاں دی اولاد شہزادہ کھلاوندا ہے تے ایہناں وچوں بادشاہ اپنا ولی عہد بناوندا ہے۔

ہندو بیگماں اپنے ہندو دھرم دے موجب بادشاہی محلاں دے اندر دیوی دیوتیاں نوں پُوجدیاں ہن' جس طرحاں راجہ راجوری دی لڑکی نواب بائی یاں نادر الزمانی کردی سی بادشاہی بیگماں توں سوا بادشاہ دیاں کواریاں دھیاں شہزادیاں دی محلاں وچ رہندیاں ہن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

بیگماں دے نال بادشاہ چُن چُن کے آپ رکھدا ہے جس طراں تاج محل' نور محل' ممتاز محل' فرزانہ بیگم' نواب بائی' اودیپوری' اورنگا بادی' اکبر آبادی' جانی بیگم' فرخندہ خانم' شاہ خانم' نادرہ بیگم' جہاں آرا' گیتی آرا' گوہر آرا وغیرہ۔ ہر اِک بیگم اتے شہزادی نوں وکھو وکھ محل' بھانڈے ٹینڈے' کپڑا' گہنا' نوکر چاکر ملے ہوندے ہن۔ بیگماں دے سوا بادشاہ دیاں خواصاں دی محلاں وچ رہندیاں ہن۔ ایران توران توں سوداگر سوہنیاں جوان کڑیاں لیاوندے ہن جنہاں نوں مُل لے کے بادشاہ محلاں وچ پا لیندا ہے یاں کوئی درباری خوبصورت کُڑیاں مُل لے کے بادشاہ دی نذر کر دیندا ہے۔ بادشاہی محلاں تے امیراں دے گھراں وچ پھپھے کٹنیاں وی ہوندیاں ہن پھپھے کُٹنیاں بھلے مانساں والے کپڑے پا کے' بھلے لوکاں دے گھراں وچ جاندیاں ہن' جے کدھرے کوئی خوبصورت کڑی ویکھی اوس دے نال پیار کر کے' سہیل پنا بنا کے دھوکھے نال لالچ نال' یاں ہور کسے بہانے نال وچاری معصوم کڑے نوں اُوہاں لیاوندیاں ہن تے بادشاہ یاں امیراں دے محلاں وچ پا دیندیاں ہن۔ ایس قسم دا اپرادھ (گناہ) اج کل وی کئی ریاستاں وچ ہوندا سُنیا جاندا ہے۔ کئی بیگماں بادشاہ دا دل کھچ کے اپنے قابو وچ رکھن دی خاطر سوہنیاں کُڑیاں نوں مُل لے کے اپنے نال محلاں وچ رکھدیاں ہن۔ بیگماں تے شہزادیاں نوں قرآن تے مذہبی کتاباں پڑھاون لئی یاں فارسی عربی سکھاون لئی استانیاں ہوندیاں ہن۔ خواصاں دے ناں اکثر کر کے ایس طراں وی ہوندے ہن۔ رعنا دل' نازک بدن' مطلوب' سُکھ دائک' سنگار' پیار بیگماں دا دل بہلاون واسطے گاون تے نچن والیاں کسباں وی ہوندیاں ہن۔ ایہناں کولوں بیگماں گاونا وجاونا سکھدیاں ہن۔ اوہناں دے ناں ہندوانے ہوندے ہن پر ہن ایہہ مسلمانیاں: سندر بائی' سروش بائی' ہیرا بائی' گلرو' چنچل بائی' مرگ نین' خوشحال بائی' نہال بائی' گلال بائی' کستوری بائی۔ بیگماں دی سیوا تے محل دا کم کرن واسطے جنانیاں تے خواجہ سرا ہوندے ہن۔

نہاون دھواون' کپڑے پواون' مُٹھیاں بھرن' پکھا جھلن' روٹی پکاون کھواون وغیرہ کماں واسطے نوکرانیاں ہوندیاں ہن۔ اک بیگم یاں شہزادی کول نوں نوں دس نوکرانیاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہوندیاں ہن جنھاں دے ناں ہندی ہن : نیلوفر' چمپا' بیل' گلرنگ' سلونی' نیکی' کوئل' نیاز بو۔ نوکرانیاں پاسوں کم لین واسطے سیانیاں عورتاں ہوندیاں ہن۔ ایہناں دے ناں اکثر کر کے نیاز بی بی' بانو' فہیمہ بانو' قادر بی بی بانو' دلجو بانو' مانک بانو' ماہ بکر بانو وغیرہ ہوندے ہن۔

خرچ دا حساب کتاب' گہنے کپڑے دی خبرداری' باہروں چیزاں لیا دینیاں یاں لے جانیاں خواجہ سراواں دے سپرد ہوندا ہے جنھاں نوں ناظر کہندے ہن ۔ بادشاہ دا ایہناں اتے بڑا اعتبار ہوندا ہے۔ خواجہ سراواں دے ناں ایس طراں دے ہوندے ہن : نادر' زمرد' آبنوس' یوسف' الماس' امانت' مرجان' یاقوت' نیلم' فیروز وغیرہ۔

بادشاہ شام دے نوں وچ زنان خانے جاندا ہے تے اوتھے ہی خیر . نویساں تے وقائع نویساں دیاں رپوٹاں سُندا ہے۔ ایہہ رپوٹاں عورتاں پڑھ کے سناوندیاں ہن تے اوہو بادشاہ دے حکم لکھ کے باہر گھلدیاں ہن۔

ایتیاں جوان عورتاں دا اک مرد دی خاطر بند کر کے رکھنا غیر قدرتی گل ہے۔ عورتاں نے چنگا کھانا' چنگا ہنڈاھنا' نہ کوئی کم نہ دھندا' یاں کھاناں یاں شنگار کرنا۔ خرمستیاں کر کے سو سو طراں دے فساد تے بھیڑے کم محلاں وچ ہوندے رہندے ہن۔ جد بادشاہ محلاں وچ جاندا ہے اوس دی راکھی لئی ترکناں' قلماقناں تیر کمان' بنجی' ڈھال تلوار لا کے بادشاہ دے نال نال پھردیاں ہن۔ ابو الفضل لکھدا ہے جو اکبر بادشاہ دے محلاں وچ پنج ہزار جنانیاں دی آبادی سی۔ زیب النساء دی تعلیم ایہناں محلاں وچ ہوئی۔ ہُن ایس سوال دا جواب جو زیب النساء سوہنی سی یاں کوجھی سی' خیالی ڈھاں نال دتا جا سکدا اے کیوں جو زیب النساء نوں کسے مورخ نے اکھیں نہیں ڈِٹھا' نہ زیب النساء دی کسے تصویر کدھی یاں دیکھی۔

اورنگ زیب رنگ دا گورا شکل دا سوہنا جوان سی۔ زیب النساء دی ماں دلرس بانو بیگم ایران دی جم پل سی جس دی سوہنی شکل پچھے شاہ جہان نے اوہدا اورنگ زیب نال ویاہ کیتا۔ ایس کر کے جے ماں پیو توں خیال کیتا جاوے تے زیب النساء دی شکل

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سوہنی تے رنگ گورا ہونا چاہیدا اے پر سوہنے ماں پیو دی اولاد سدا سوہنی نہیں ہویا کردی۔ شاہ جہاں دیاں دھیاں‘ جہاں آرا بیگم تے روشن آرا بیگم اکو ماں دی کُکھ وچوں سن پر جہاں آرا سوہنی‘ دن کھند دی تپلی سی تے روشن آرا کوجھی سی۔

فیر ایس گل وچ وی شک نہیں جو زیب النساء ساری عمر کواری رہی۔ اوس دا ویاہ نہیں ہویا۔ زیب النساء دیاں ہور چھوٹیاں (۱۴) بھیناں سن۔ زبیدہ النساء‘ زینت النساء ایہہ دویں ویاہیاں گئیاں۔ جے زیب النساء سوہنی ہوندی تے اینی لائق ہو کے‘ شاعر ہو کے‘ چالاک ہو کے ویاہی کیوں نہ گئی۔ زیب النساء آپ آکھدی اے

دختر شاہم ولیکن سر بفقر آوردہ ام
زیب و زینب بس ہینم نام من زیب النسا است

بادشاہ دی دھی ہاں مان مینوں‘ وچ واہن فقیری پھاتیاں میں
ایہو حُسن میرا ایہو مان میرا‘ جیہڑا نال سوہنا دتا ماپیاں نیں

زیب النساء اورنگ زیب دی لاڈلی دھی سی۔ جتھے جاندا سی اوس نوں نال لے جاندا سی۔ اورنگ زیب جد لہور آیا تے دھی نوں نال لیایا۔ زیب النساء نے نویں کوٹ اپنے رہن لئی محل بنوایا۔ اوس دے پاس اک باغ لوایا۔ باغ اُجڑ گیا پر ساہمنے دا پھاٹک چوبرجی ہُن تیکر موجود ہے۔ جد زیب النساء لہور (۱۴) ۱۷۰۲ء وچ موئی تے نویں کوٹ (۱۵) ایس دا مقبرہ بنیا۔ مقبرے دا سنگ مرمر لاہ کے سکھاں دے ویلے کتے دا کتے لے گئے۔ پچھے جیہے کے بھلے لوک نے مشہور کیتا سی جو زیب النساء دی قبر دلی وچ ریل دی پٹڑی کول ملی ہے۔ اگے رب دیاں رب جانے۔ ہُن اسیں تھوڑیاں اجیہیاں کہانیاں لکھ کے دس دینے ہاں جنہاں کہانیاں دا ہار گندھ کے زیب النساء دے سلاہون والیاں نے اس دے گل وچ پایا ہویا اے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ناصر علی دی کہانی

کہندے ہن جو اک وار زیب النسا دے مُونہوں اِک فارسی مصرعہ نکل گیا "از ہم نمے شود ز حلاوت جُدا لبم" میرے مونہہ وچ اجیہا سواولا رس آگیا جو بُلھ نال بُلھ رل گیا ہے تے مونہہ نہیں کُھلدا۔ ایہہ مصرعہ لکھ کے زیب النسا نے درباری شاعراں کول گھلیا جو ایس دے نال دا دوجا مصرعہ لکھ کے شعر پورا بناؤن۔ سارے شاعراں شعر لکھے، کیسے کُجھ لکھیا کسے کُجھ۔ ناصر علی سرہند دا رہن والا مشہور شاعر سی۔ اوس دوجا مصرعہ بنایا "گویا رسید برلب زیب النسا لبم" پئی ایس طراں جو میرا بُلھ زیب النسا دے بُلھ نال جا لگا۔ زیب النسا مصرعہ سُن کے خوش تاں ہوئی پر شاعر دی گستاخی تے غصہ دی کھاوا تے اوس نوں لکھیا "ناصر علی بنام علی بردہ پناہ، ورنہ بذوالفقار علی سر بُرید مت" ناصر علی تیرے ناں وچ علی دا ناں آون کرکے توں بچ گیا ہیں۔ نہیں تے علی دی تلوار دی سونہہ تیرا سر وڈھا دیندی۔

ایس کہانی دا سواد فارسی شعر سمجھن بناں نہیں آ سکدا۔ سارنگ (۱۵) دے پاٹھک جیہڑے فارسی نہیں جاندے اوہناں لئی اس شعر دا مطلب پنجابی بنا کے لکھنے ہاں

جام وصل توں ہوکے نراس عاشق، مزے لیندے نی تھوٹھے شراب وچوں
بھانبڑ ہجر دے جگر دے وچ بلدے، دھویں نکلدے بھجے کباب وچوں
زیب النسا دے حُسن نے قہر کیتا، کلی حُسن دی کھڑی شباب وچوں
ناصر علی دی لباں تے پہنچ ناہیں، مِٹھے لیندا ہے لباں دے خواب وچوں
مٹھے لباں چوں نکلدے شعر مٹھے، مال کونس جیوں نکلے رباب وچوں
پڑھ کے شعر اُسدے مزے لے وارث، مکھی چنگھدی شہد گلاب وچوں

شالامار باغ دی کہانی

اک دن رات دے ویلے زیب النسا سہیلیاں نوں نال لے کے لہور دے شالامار باغ دی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سیر کرن گئی۔ رات دا ویلا' چانی کھڑی ہوئی' چودھویں رات دے چن نے بوٹیاں دے سراں تے روپہری چادر تانی ہوئی۔ ہرے ہرے گھا اُتے اوس دیاں بُونداں' موتی کھلیرے ہوئے نہر دا پانی ہولی ہولی نخریاں نال وگ رہیا' باغ دے وچکار والا تلا صاف نرمل پانی نال بھریا ہویا۔ پانی چند دیاں کرناں نوں چمیاں پا کے رنگیاں رنگیاں پارے دیاں چمکدار لہراں ماردا ہے۔ پھوارے خوشیاں دے مارے اُچھل اُچھل کے لشکدی موتی سراں توں وار رہے ہن۔ ٹھنڈی ٹھنڈی واء پکھیاں جھل کے بُلبلاں تے گُھگیاں نوں لوریاں دے آہلیاں وچ سواوندی سی۔ تلاء دے کنارے کنارے پھلاں دے کیارے جنھاں وچ پھل کھڑ کھڑ ہس رہے سن۔ کلیاں دے مونہہ شرم نال سیتے ہوئے چپ کریتیاں مشک نال گُھنی ہوئی رات دا مونہہ چُم چُم مست کر رہیاں سن۔ ساہمنے باراں دری توں لہرئی دار سنگ مرمر دی سِلاں اُتے نرمل پانی دی چادر چھٹ کے گوٹے کنارے دی تاراں وٹ وٹ جاوو دا کھیڈ وکھا رہی ہے۔ تلاء دے وچکار والی رونس اتے محفل لگی ہوئی ہے۔ ریشمی غلیچے سجے ہوئے ہن۔ اُتے چادراں وِچھیاں ہوئیاں ہن۔ زری دے کم نال کڈھے ہوئے وڈے وڈے گاؤ تکیے لگے ہوئے ہن۔ شمعدان جگ رہے ہن۔ کستوری تے کپور دیاں لپٹاں نکل رہیاں ہن۔ ٹھنڈی واء ہو کے مار مار صدقے لیندی ہے تے موتیے چنبیلی دی مشک سراں توں وار وار سجے کھبے کھلیر دی ہے۔ مُیار سوہنیاں کڑیاں دا جھُرمٹ لگا ہویا ہے۔ جوبن دے سمندر وچ ہڑ آیا ہویا چھلاں پینگھیاں ہن۔ جوانی دا ابال اچھل رہیا ناز انداز اُبل رہیا۔ مُلک مُلک دا حُسن لُٹ کے کٹھا کیتا ہویا ہے۔ ترکی' ایرانی' تورانی' راجستھانی سبھن دے گلدستے بنا بنا کے محفل سجائی ہوئی۔ کوئی کُڑی کھڑوتی ہے' کوئی بیٹھی ہے' کوئی لاڈ نال لیٹی ہوئی ہے اک کِھڑ کِھڑ ہس رہی۔ دوجی چونڈھی لا لا کے دوجے پاسے نوں نس رہی ہے۔ ایرانن حافظ شیراز دی غزلاں ہیکاں لا لا کے سُناوندی ہے۔ دِلی دی البیلی پان دا بیڑا بنا کے چاندی دے ورقاں نال سجاوندی ہے۔ اِک کہانیاں سُناوندی ہے۔ اک بجھارتاں پاوندی ہے۔ کوئی مُٹھیاں بھر بھر تلیاں ملدی ہے۔ دوجی کیوڑا گلاب چھڑک کے پکھا جھلدی ہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

اک پاسے کیاریاں وچ لال لال پھُل تے کلیاں کھڑیاں ہوئیاں۔ دوجے پاسے رنگو رنگ پوشاکاں پاکے کُڑیاں کھڑیاں ہوئیاں اک پاسے موتیا چنبیلی دی مشک دیاں لپٹاں آوندیاں ہن۔ دوجے پاسے کھلریاں ہوئیاں زلفاں نافہ دا مُشک لٹاوندیاں ہن

www.poetrymunir.com©

لال لال ہولی ہاکس
پینسی ڈیزی تے فلاکس
مست موتیے دی مُشک
مست کر دی ہے تاتار نوں

بُلھ ڈلیا دے لال
سینے پاپیاں دی خال
مست نرگساں دی اکھ
اکھ مار دی خمار نوں

کئی رنگ دے گلاب
ناہیں انت تے حساب
کلی کھلی سی اکلی
چھاتی لاوندی بہار نوں

کوئی کیسری پیازی
کوئی سوسنی عنابی
عشق پیچ پاکے پیچ
پاوے جھمیاں چنار نوں

رناں آئیاں ڈارو ڈار
کیتی بُلبلاں پُکار
آئیاں کرن لُٹ مار
لُٹ چین تے تاتار نوں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

رناں سوہنیاں نی آئیاں
سوہنی ساڑھیاں نی پائیاں
ساڑھی پائی کے پٹ
کے باولے دے تار دی
ایہناں ساڑھیاں دے ساڑے
باغ بلبلاں اُجاڑے
گھر گھر نی پواڑے
چھاتی سڑی پُھل انار دی
اک پا جراب رنگی
دوجی اڈی کرکے ننگی
پاکے اڈی والا بوٹ
دوجی جُتی پوٹھوہار دی
مخمل وانگ سی گوبندی
متھے لال لا کے بندے
کر دی پیتی نوں شرمندی
سینت بلبلاں نوں مار دی
گھگری والی جی لہوروں
سُتھن والی جی پشوروں
بلبل بولی ہے شیرازوں
اک ہرنی ہے تاتار دی
دیکھ رن نیار
تیز پائی شلوار

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سر ستے ریشمی دوپٹہ
پیریں جُتی پوٹھوہار دی
گھوڑے حسن دے سوار
ٹُردی اڈیاں دی بہار
پُگی بجے کھبے مار
جیویں ہرنی کے بار دی
رنگ چِٹا سو گلابی
سوہنا مکھڑا متابی
لمی جیہی ٹمیار
سرو کچھاں وچ ماردی
نک تِکھا سو کٹار
نیئنیں کجلے دی دھار
مست کالی کالی اکھ
اکھاں نرگساں نوں ماردی
وال کالے کالے کٹ
گولے گولے جیویں پٹ
کالی پٹیاں دے پھٹ
وڈی نوک تلوار دی
ملیا بُلھ نوں وندراسہ
مٹھا مونہہ جے پہاسہ
نکلن دند آوے ہاسہ
جتی جھلے دے پار دی
مالا سونے دی سُہاوے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جیبھی گُھٹ گُھٹ پاوے
کدی سجے کدی کھبے
ٹردی وکھیاں نوں ماردی

زیب النساء تکیے نال ڈھاسنا لا کے بیٹھی ہوئی ہے۔ دوالے شہزادیاں، نواب زادیاں نے گھیرا پایا ہویا۔ اسمان اُتے چند دے گردے تارا گن نے منڈل لایا ہویا۔

شالامار دے چارے پاسے فوجاں دے پہرے لگے ہوئے کوئی مرد دا بچہ، آدم، آدم زاد نیڑے نہیں آون پاؤندا۔

چند تاریاں نوں لے کے اسمان دی اٹاری اُتے چڑھ جاندا ہے۔ دُوروں جھاتیاں پاوندا ہے۔ حُسن دی محفل نوں ویکھ ویکھ موہنوں لاراں وگوندا ہے۔

چند اسمان تے چمک رہیا کوئی کوئی تارا ٹمک رہیا۔ سبھا وچ زیب النساء بیٹھی ہوئی، سرتوں جڑاؤ ٹوپی لاہ کے ساہمنے رکھی ہوئی، چند جیہا مکھڑا جس دے ویکھن دی چاہ وچ کئی غافل بیاکل ہوئی پھردے ہن۔ ہوا نے زلفاں نوں کھلیر کے چہرے نوں ڈھک دتا ہے تاں جو کتے چند تاریاں دی نظر پے کے حسن دے کوارے پن نوں داغ نہ لگ جائے۔ کرتے دا تکمہ کھلیا ہویا، چڑھدی جوانی دیاں ابھریاں ہوئیاں چھاتیاں گریبان وچوں جھاتیاں ماردیاں ہن۔ کدی اسمان ول چند تے تاریاں نال تاڑیاں لاوندیاں ہن تے کدی زیب النسا دے چندر مکھ نوں ویکھ ویکھ کے گل دے ہار نکلدے موتی وار دیاں ہن۔

زیب النسا دے جوبن دی بہار، بھر جوانی دی مستی دا ہار پا کے اکھاں لال، اک ہتھ وچ ستار، پھلاں دی مٹھی مٹھی خوشبو نال مست ہو کے ستار دی تار نوں چھیڑدی ہے۔ تے آبشار ول ہتھ ہلار کے شعر پڑھدی ہے

اے آبشار نوحہ گر از بہر کیستی، چیں بر جبیں فگندہ در اندوہ کیستی
آیا چہ درد بود کہ چوں ماہ تمام شب

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سر را بسنگ ے زدی و میگریستی

پنجابی ترجمہ

ملکہ زاوی نے آکھیا جھرنیا وے' کدے سوگ وچ گُرلاونا ایں
کدی مار دو ہتھڑاں پِٹنا ایں' نیل چھاتیاں دے وچ پاونا ایں
بِرہوں لا کے پیڑ وِچھوڑیاں دی' ساڈے وانگ پیا پچھوتاونا ایں
ناہیں آپ سُتوں ناہیں سون دِتو' ڈھائیں مار کے ڈنڈ کیوں پاونا ایں

اورنگ زیب دی کہانی

اک دن زیب النساء باغ دی سیل پئی کر دی سی تے اوہدے مونہوں ایہہ شعر نکل گیا

چہار چیز کہ دل می برد کدام چہار
شراب' سبزہ' آب رواں و روئی نگار

پچھوں ملکڑے جیہے بادشاہ آ نکلیا۔ زیب النساء دا شعر سُن کے غصے ہویا تے اوس نوں جھڑک کے آکھیا۔ جو ایہہ توں کیہ کہہ رہی سَیں۔ زیب النسا نے جھٹ آکھیا قبلہ عالم میں تاں کوئی بے جا گل نہیں کہی میں تاں آکھیا سی

چہار چیز کہ دل می برد کدام چہار
نماز' روزہ و تسبیح و توبہ استغفار

پھر پچھوں ایہہ شعر بنا کے پڑھن لگی

ای عندلیب نالاں دم درگلو فرو گیر
نازک مزاج شاہاں تاب سخن ندارد

جس دا مطلب پنجابی وچ ایہہ ہے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

موتیے وے تے ڈال پپیہا بیٹھا گاوندا
ٹھنڈی ٹھنڈی چھاں ثریا بادشاہ سی آوندا
پی پی دا بول سن کے متھے وٹ پاوندا
چپ وے پپیہا تیرا بول نہیوں بھاوندا

عاقل خان دی کہانی

عاقل خاں تے زیب النسا دیاں ان گنت کہانیاں مشہور ہن' جہناں توں خیال ہو سکدا اے جو ایہناں وچ تھوڑا بہت سچ ضرور ہونا ہے۔ زیب النسا اورنگ زیب دی لاڈلی دھی سی۔ ہر ویلے بادشاہ اس نوں اپنے پاس رکھدا سی تے جو مونہوں منگدی سی دیندا سی۔ اوس دا آکھیا کدی نہیں سی موڑدا۔ جد زیب النسا سیانی ہوئی تے بادشاہ نے اوس نوں ویاہ کرن لئی آکھیا۔ زیب النسا نے جواب دتا جو میں ور اکھیں ڈٹھے بناں ویاہ نہیں کرنا۔ مرداں دا جنانیاں نوں تے جنانیاں دا مرداں نوں ویکھنا مغلاں وچ ان ہونی گل سی پر اورنگ زیب نے اپنی لاڈلی دھی دی خاطر اینا کیتا جو جیہڑے سرداراں وچوں زیب النسا نال ویاہ کرنا چاہوندا سی' اوہناں دیاں تصویراں رکھوا کے زیب النسا نوں وکھائیاں۔ اوہناں بھاگ والیاں امیدواراں وچ عاقل خاں دا ناں نہیں سی پر کسے پھر مصیح نال عاقل خان نے اپنی تصویر وچ اڑنب کے گھل دتی۔

زیب النسا نے عاقل خاں دی تصویر نوں پسند کیتا۔ جد اورنگ زیب نے سنیا تے بڑا غصے ہویا۔ عاقل خان نال ویاہ کرن دی اجازت نہ دتی۔ زیب النسا دی ایس گل اتے اڑ بیٹھی جو کرنا ہے تے عاقل خان نال نہیں تے ویاہ ای نہیں کرنا۔

ایس توں پچھے زیب النسا نے فقیری جیون اختیار کر لیا تے دن رات نمازاں پڑھدی تے روزے رکھدی سی۔ فقیراں' سادھاں دی خدمت کردی سی۔ اک بڑا بھارا لنگر لوایا۔ کھانے پکواوندی جو کوئی مونہوں منگدا اوہو کجھ اوہنوں کھان نوں دیندی۔ ایہہ معاملہ اوس ویلے دا ہے جد زیب النساء نویں کوٹ لہور وچ رہندی سی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com
www.poetrymania.com©

عاقل خان ملتان دا صوبیدار سی۔ جد اوس نے زیب النساء دا حال سُنیا تے نوکری چاکری چھڈ' فقیری بھیس کر' لہور ول تیار ہو پیا۔ زیب النسا نوں اجے وی امید سی جو عاقل خان نال ویاہ کرن لئی بادشاہ نوں منائے گی۔ زیب النساء نے عاقل خان نوں لکھ کے ایہہ بیت گھلیا

شنیدم ترک خدمت کرد عاقل خاں بنادانی
چرا کارے کند عاقل کہ باز آید پشیمانی (۱۶)

پر عاقل خان (۱۷) بیاکل ہو کے بے عقلی نال نوکری ناکری چھڈ کے لہور آ پہنچیا تے زیب النسا دے لنگر تے کھان لئی منگن گیا۔ لانگری نے آکھیا جو کجھ کھان پین نوں چاہیدا اے اک رُقعے تے لکھ کے اندر بیگم صاحبہ کول گھل۔ اوہ پکوا کے اندروں گھل دیوے گی۔

عاقل خان نے لکھ کے گھلیا

سنبوسہ بے سن مے خواہم

زیب النسا رقعہ پڑھ کے سمجھ گئی جو ایہہ عاقل خان ہے اوس نے جواب وچ لکھ گھلیا

از مرغ ما دربگیر

فیر کہندے ہن جو زیب النسا چوبرجی دا باغ بنوان لئی جایا کردی سی۔ عاقل خان مزدور بن کے اوتھے وی پہنچیا زیب النسا برقعہ پاکے پھر رہی سی۔ جد عاقل خان دے کولوں جد یکی لنگھی تے عاقل خان نے آکھیا

"ترا اے مہ جبیں بے پردہ دیدن آرزو دارم"

زیب النسا سمجھایا جو بادشاہ نوں ایہناں گلاں دی خبر لگی تے کولھو وچ پڑا دیوے گا۔ اوس نوں آکھیا جو ایتھوں چلا جا۔ عاقل خان نے کہیا

مقرر کردہ ام در دل ازیں درگاہ نخو اہم رفت
سرا اینجا' سجدہ اینجا' بندگی اینجا قرار اینجا

زیب النسا نے آکھیا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

مگر بازیچہ طفلاں شمردی عشقبازی را
تپ اینجا' آتش اینجا' اخگر اینجا' شعلہ نار اینجا

پنجابی ترجمہ

روزہ رکھاں دیاں زکواۃ ایتھے' وضو کراں نماز وی پڑھاں گا میں
دین دُنی تے جان قربان کرکے' تیرے دراں تے حج وی کراں گا میں

○

کھیڈ مُنڈیاں دی جا کے آ بیٹھوں' گلیں پا کے عشق دے ہار ایتھے
بھوت جن چڑیل اسیب سارے' وڈھن شیر بگھیاڑ سنسار ایتھے

نوٹ:

عاقل خان دی بابت اسیں اِک دو گلاں دسنیاں چاہوندے ہاں جو تاریخ نال تعلق رکھدیاں ہن۔

اکبر بادشاہ دے ویلے فتح اللہ شیرازی' حکیم گیلانی تے طالب آملی بڑے فاضل بزرگ سن۔ ایہناں دی اک بھین سی ستی خانم' جس طراں دے بھرا عالم فاضل سان اوسے طراں اوہناں دی بھین وی سی۔ ستی خانم جہاں آرا بیگم دی اُستاد سی۔ ستی خانم دا اپنا کوئی دِھی پُتر نہیں سی۔ اوس نے طالب آملی دیاں دو دھیاں گودی لے لئیاں۔ ایہناں وچوں اک تاں عاقل خان نال ویاہی ہوئی سی تے دوجی دا ویاہ مرحمت خان نال ہویا سی۔ ایہہ بڈھی ۱۰۵۰ ہجری وچ موئی۔ جد اوہدیاں دھیاں دے ویاہ ہوئے اوس ویلے اوس نوں مویاں ویہہ ورھے ہو چکے سن۔ تُن جے ویاہ کرن ویلے عاقل خان دی عمر ۲۰-۲۵ ورہے سی تے ایس حساب نال عاقل خان ستی خانم دے مرن ویلے ۴۰-۴۵ ورھیاں دا ہونا ہے۔

زیب النسا دی پیدائش ۱۰۴۸ء ہجری وچ ہوئی۔ ایس حساب نال جد زیب النسا بھر جوانی وچ لہور آئی تے اوس نوں عشق ہُندیا' اوس ویلے عاقل خاں دی عمر سٹھاں توں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

اُتے ہونی چاہیدی ہے۔ اس توں سوچیا جا سکدا ہے جو عاقل خاں تے زیب النسا دیاں کہانیاں رکھتوں تیکر چج دی ڈوری نال پروتیاں ہوئیاں سن۔

ہور کسے دوجے عاقل خان دا ناں تاریخ وچ نہیں آوندا۔

منوکی نے اورنگ زیب دے حال وچ ہور بیگماں تے شہزادیاں دی بابت کئی چنگیاں مندیاں گلاں لکھیاں ہن پر زیب النساء تے عاقل خان دی بابت کجھ نہیں لکھیا۔

مغلیہ خاندان دا خاتمہ

اورنگ زیب نے ۱۷۰۷ء وچ اکھاں میٹیاں۔ اوسدے مرن نال مغلیہ خاندان ختم ہویا۔ مغلاں نے ہندوستان اُتے دو سو ورھا راج کیتا تے ملک دے کھلرے ہوئے پتراں نوں اک تھاں کٹھا کیتا تے راج دوڑی دے پکیاں دھاگیاں نال سیوں کے اک سوہنی جلد بنائی رکھیا۔ ہُن راج ڈور دے ٹُٹ جان نال جلد دے ورقے وکھو وکھ ہو کے پھیر کھلر گئے۔ جدھر واء وگی ورقیاں نوں اُڈا کے لے گئی۔ بھناں نوں آپ دھڑا بی پے گئی۔

مغل خاندان دے بادشاہ ایس ملک وچ آ کے آباد ہو گئے سن۔ ہندوستان نوں اپنا گھر بنا لیا۔ اکبر بادشاہ نے ہندوستان نوں رلا کے اک قوم بناون دے جتن کیتے۔ جیکر اوسدی اولاد ایسے کم نوں جاری رکھدی تے ہندوستان وچ اک قوم دے بن جان وچ کوئی شک نہیں سی پر ہندوستان دی بدقسمتی نال اکبر دے بعد ایس قسم دیاں دور دیاں سوچاں والا بادشاہ کوئی نہیں ہویا۔ جہانگیر نے سوائے شراباں پین تے عیشاں کرن دے ہور کوئی کم نہیں کیتا۔ شاہ جہان نے عمارتاں بناون تے باغ لاون وچ وقت لنگھایا۔ اورنگ زیب نے اکبر دی بنی بنائی قومی عمارت نوں کہی لائی تے ڈھا کے ڈھیری کیتا۔

اورنگ زیب دے پچھوں شہزادے آپو وچ لڑدے مردے رہے۔ اک اج ماریا گیا کل دوجا بادشاہ بنیا۔ اج موئی کل دوجا دن۔ نویں دن نواں بادشاہ۔ نواں حاکم، نویں حکم جاری ہوون لگے۔ ملک وچ بادشاہ نہ رہیا۔ انتظام نہ رہیا، فوجاں نہ رہیاں، افسر نہ رہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

صوبیاں دے افسر سرچک کے بادشاہ تے نواب بن گئے۔ گھر دے باہر دے لٹیرے جیہڑے گدھاں وانگ گھیرا پا کے ایس اڈیک وچ بیٹھے سن جو ڈنگر مرے تے بوٹیاں لاہیے۔ مغلیہ راج دے نشٹ (تباہ) ہوندیاں سار چارے پاسیوں چیلاں کلواں وانگر ٹٹ پئے۔ سارے ملک وچ تھاں تھاں فساد جھگڑے پے گئے۔ لٹ مار ہون لگ پئی۔ دھاڑویاں نے زمیناں زور و زوری دب کے گڑھیاں تے قلعے اسار لئے۔ راج تے نواباں دے جھنڈے گڈ لئے۔

مرہٹے اورنگ زیب دے جیوندے جی پھونکراں مار دے رہے۔ ہن چوتھ کٹھا کردے کردے اٹک دے کنڈھے توڑی اپڑ گئے۔ اک بنے روہیلیاں تے رنگھڑاں دوجے پاسے سکھ گھوڑ چڑھیاں ماجھے، مالوے تے داتری پھیر کے گنگا جمنا دے گھاٹاں تے جا گھوڑیاں نوں پانی پوایا۔

اک بکریاں دا ایالی، نادر ناں دا نادر شاہ بن بیٹھا۔ ایرانوں ٹر کے ٹُندا ماردا دلی اپڑیا۔ شہر نوں نکھسما دیکھ کے لٹیا۔ قتل عام کیتا۔ اگلاں لائیاں جنتاں دی بے پتی کیتی۔ محمد شاہ رنگیلے دے سروں پگ لاہی، کوہ نور دا ہیرا کھویا۔ شاہی خزانہ جس نوں کوڈی کوڈی جوڑن وچ مغلاں نوں دو سو ورھا لگا سی دو دناں وچ لٹ پٹ کے اجاڑ سٹیا۔ تخت طاؤس نوں کچھ وچ مار کے سونے چاندی دے بھانڈے، ہیرے جواہر لکھاں کروڑاں روپیاں دا مال اسباب لٹ پٹ اونٹھاں کچراں تے لد کے گھر نوں ٹُردا ہویا۔

نادر شاہ دے پچھوں احمد شاہ درانی آیا۔ احمد شاہ نوں لٹن دا اجیہا مونہہ پے گیا جو مار دا گھُندا ہر ورھے آ وڑدا۔ اتھ ویریں آیا تے اتھ ویراں گیا۔

پرتگالی تے ڈچ آپو وچ لڑ لڑ کے مر چکے سن۔ اوہناں دی تھاں انگریز تے فرانسیسی آئے۔ اوہناں دوواں اک نواں اشٹنڈ بنایا۔ راجیاں نواباں نال یاریاں لائیاں، اک نوں اشکا کے چک چکا کے۔ ہلا شیریاں دے دے کے کے دوجے نال لڑا دیندے۔ اوہلے بہہ کے آپ پچھوں دی تکھیاں دیندے رہندے۔ جد کوئی راجہ مر گیا تے اپنے مطلب دا کوئی بھنڈ اوتا پھڑ کے گدی تے بہا دیندے تے اوس نوں ٹھمنا بنا کے راج اپنے ہتھیں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

لے لیندے اوہناں کرتوتاں نال ہولی ہولی ملک کھوندے تے دبدے گئے۔ گل کیہ جو اورنگ زیب دے مرن توں لے کے مہاراجہ رنجیت سنگھ دے ویلیاں تیکر سارے ملک وچ لڑائی فساد دی ہنیری تے جھکھڑ ٹوگ وگ کے تھرتھلی پئی رہی۔

اتہاس لکھن والیاں دا کم اینی گل وچ نہیں مُک جاندا جو دس کے چُپ کر رہن جو فلانے سمے وچ فلانا اتہاسک اُپدر (حادثہ) ہویا۔ اوہناں نوں ایہہ گل وی کھول کے سمجھاونی چاہیدی ہے جو اتہاسک واقعات کیوں ہوئے۔ اوہناں دے کارن کیہ کیہ سن۔ تاں جو آون والیاں پیڑھیاں اتہاس توں فائدہ لین تے تاریخی اُپدراں (تاریخی حادثیاں) توں اپنا بچا کر لین۔

محمود غزنوی دا حال لکھن ویلے اسیں دس آئے ہاں جو مسلماناں دے حملیاں دا سبب ایہہ سی جو راجہ اشوک تے چندر گپت دے سمیاں دا ہندوستان مرچکا سی۔ لوکاں دا آپس وچ ایکا نہیں سی۔ دیش بھگتی دی جاگ نہیں سی جس کرکے ایس دیش دے لوک باہر دے ویریاں نال ٹاکرے وچ پورے نہ اُترے۔ مغلیہ راج نشٹ (تباہ) ہون دے ویلے ہندوستان دا نقشہ پھیر اوہو بن گیا جو محمود غزنوی دے ویلیاں وچ سی۔

ہر کسے جی دا جماندرو سبھا ہے جو دوجے جی نال رل مل کے رہندا اے۔ اک جی دوجے جی دی سہائتا (مدد) دا محتاج ہوندا اے۔ ویکھو گاواں، مہیاں وگاں دے وگ بکریاں ۔بھیڈا، اجڑاں دے اجڑ، اڈن والے جناور ڈاراں دیاں ڈاراں بن بن کے کول کول آلھنے پاکے اک دوجے نال سیہہ کردے ہن۔ اک دوجے دی سہائتا کر دے ہن بوٹے باغاں وچ اکٹھے سُہاوندے ہن۔ جنگلاں وچ جھُنڈاں دے جھُنڈ سوبھا دیندے ہن۔ مچھلیاں جھولاں دے جھول پانی وچ تردیاں ہن۔ ایہہ جیون دا سربت اتے سبھا وک قانون ہے جس توں کوئی جی باہر نہیں۔

ایس سربت جیون دے قانون موجب آدمی دوجے آدمیاں نال کٹھا ہوکے جتھا بندی کر لیندا ہے۔ ہور جیواں تے پشواں کولوں آدمی دیاں لوڑاں بہت زیادہ ہوندیاں ہن۔ ایس کرکے آدمی دیاں جتھا بندیاں دی پشواں دی نسبت زیادہ ہن تے کئی قسم

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دیاں ہن۔

اک تھاں کٹھا رہن نال آپس وچ ہت تے سیہہ (برداشت) ہو جاندا ہے۔ محلے دے گوانڈھی ویاہ شادیاں وچ مرن جیون وچ کٹھے رل بھندے ہن۔ ساکا داریاں کر لیندے ہن۔ گراواں تے شہراں والیاں دے شریکے ہو جاندے ہن۔ اِک کم کرن والے لوہاراں ترکھاناں دیاں براوریاں بن جاندیاں ہن۔ اِک بولی بولن والے اک دوجے دی بولی سمجھدے ہن۔ آپس وچ گلاں کردے ہن۔ اِک بولی ہون نال ساہت (ادب) بندا ہے۔ سانجھی تہذیب سانجھی کلچر پُنگر پیندی ہے۔ سانجھا علم' سانجھے اتہاس لکھے جاندے ہن۔ سانجھی راج نیتی' سانجھیاں رسماں' سانجھے قانون دی نینہہ رکھی جاندی ہے۔ اِک بولی والیاں دیاں اکھاناں' بجھارتاں' کوتا' کہانیاں' ہاسا مخول تے خیال اکو ہوندے ہن۔ اِک مت یاں اک مذہب دے منن والے' اِکو خدا یاں دیوی دیوتیاں نوں مندے ہن' اِکو طراں نال اوہناں نوں پوجدے ہن۔ مرن دے پچھوں کیہ ہونا ہے تے کیہ نہیں ہونا اکو گلاں نوں مندے ہن۔

پر جے گوہ نال ویکھیا جاوے یاں سوچیا جاوے تے ایس طراں دیاں جتھے بندیاں آدمی لئی سبھاوک نہیں' سبھاوک تاں ہون دے سبھ ایہناں جتھے بندیاں نوں جھوٹھا تے بناوٹی سمجھنا چاہیدا ہے جس کر کے اوہناں جتھا بندیاں نال سارے ملک وچ ایکا نہیں ہو سکدا تے اوہناں اتے دیش بھگتی (حب الوطنی) دی نیہہ نہیں اُسر سکدی۔ پولی زمین اتے جناں بھار زیادہ پایا جاوے اونیاں ای کندھاں زیادہ تھردیاں ہن۔

ایس گل دے لکھن توں ساڈا کیہ مطلب ہے۔ ایس نوں کھول کے تے ذرا کو صاف کر کے دسن دی لوڑ ہے۔ آدمی اپنے رہن دی تھاں بدل لیندا ہے۔ اک شہر یا گراں چھڈ کے دوجے شہر وچ جا ڈیرہ لاؤندا ہے نویں ملک وچ نویں لوکاں نال سیہہ کر دا ہے۔ یاریاں دوستیاں بنا کے پرانے رشتراں سربندھیاں نوں بُھل جاندا ہے۔ اک کم چھڈ کے دوجا کم کرنا سکھ لیندا ہے۔ مُدا کیہ جس تھاں یاں جس نویں کم وچ اس نوں لابھ ملدا اے۔ پُرانا کم چھڈ نواں کم کرن لگ جاندا ہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

بولی وی آدمی دی سبھاوک نہیں۔ جو بولی آدمی نوں بالک پن وچ سکھائی جاوے اوہو بولنا سکھدا ہے۔ وڈا ہو کے دوجیاں بولیاں سکھ لیندا ہے۔ کئی وار ایہہ ہوندا اے جو نویں بولی سکھ کے پرانی بولی بھُل جاندا ہے۔ بالک پن دی سکھی ہوئی مات بولی نال جے بہت مدت تیک ورتن یاں بولن دا کم نہ رہے تاں ایہہ وی بھُل بھُلا جاندی ہے۔

ہُن رہیا مذہب' ایہہ وی آدمی لئی سبھاوک نہیں۔ جس مت وچ آدمی جمدا پلدا اے' اوہو اوس دا مت بن جاندا ہے۔ وڈیاں ہو کے جد چاہے آدمی اپنا مت وی بدل سکدا اے۔ مسلمان توں عیسائی تے عیسائی توں مسلمان وی بن سکدا اے۔ مذہب دے بارے اک ہور گل وی سوچن جوگی ہے۔ مذہب ان ڈِٹھ گلاں دی شکشا (تربیت) کردا ہے۔ سرشٹی (کائنات) کیوں بنی کس نے بنائی۔ رب ہے کہ نہیں؛ نجے ہے تے آکار ہے یاں نراکار۔ اوس دی ذات کیہ ہے۔ اوس دی صفات کیہ ہن؟ مرن دے بعد کیہ ہونا ہے تے کیہ نہیں ہونا۔ بہشت ہے یاں دوزخ؟ دوزخ دی اگ توں کس طراں بچیے؟ بہشت دیاں موجاں کس جتناں نال مانیے؟

ہُن ڈِٹھ تے ان ڈِٹھ چیزاں وچ ایہہ فرق ہوندا اے کہ جے نظر آون والی چیز اتے جھگڑا ہووے تے اوس نوں پر تکھ وکھا کے آدمی اک دوسرے نوں جھوٹھایاں سچا ثابت کر سکدا اے پر ان ڈِٹھ چیزاں دا فیصلہ نہیں ہو سکدا۔ کیوں جو ان ڈِٹھ چیزاں دے بارے جو کجھ کہیا جا سکدا اے ایہہ عقلی دلیلاں نال خیالی ڈھم ہوندا اے۔

ان ڈِٹھ گلاں دی بابت عقلی ڈھم جی پرچاون لئی یاں دل دے بھرم مٹاون لئی جو لوکاں وچ پرچلت (مشہور) ہن۔ ایہہ لوکاں دے مذہب' دین تے مت ہن جنہاں نوں کئی تاں من بھاونیاں دلیلاں دے دے کے من لیندے ہن۔ اتے کئی اوہناں نوں رب دے گھلے ہوئے نبی پیغمبراں دی شکشا سمجھدے ہن۔

آدمی نوں سوچن تے سمجھن دی شکتی جماندرو اجیہی دتی گئی اے کہ جو کجھ آدمی سندا یاں ویکھدا ہے اوس دے وچ اپنی عقل تے دلیل دی لت ضرور اڑا دیندا ہے تے اپنیاں دلیلاں موجب اوس نوں سمجھ لیندا ہے۔ لوک ان پڑھ بے علم وی ہن' علم

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

وار وی ہن' علم داراں وچوں کوئی گھٹ علم جاندا ہے' کوئی ودھ' کوئی عقلمند ہے' کوئی بے عقل ہے' عقل موجب علم موجب' تجربے موجب لوکاں وا ان ڈٹھ گلاں دے بارے خیال وکھو وکھ ہوندا اے۔

اوسے گل نوں اوہو آدمی بال پن وچ ہور طراں سمجھدا ہے' جوانی تے بڑھاپے وچ اوس دے خیال ہور جاندے ہن۔ جیکر ان ڈٹھ گلاں دے بارے وچ لوکاں دے خیال اکو جیہے ہونا ان ہونی گل ہے تے ایہہ گل اوش (یقینی) ہے جو مذہبی خیال تے مذہبی یقین لوکاں دے اکو کدی نہیں ہو سکدے۔ ایہہ ہی کارن ہے جو دنیا وچ اپنے مت متاثر تے مذہباں وچ اپنے بھید پائے فرقے جاندے ہن' اکو مذہب' اکو پیغمبر' اکو کتاب دے منن والیاں وچ کئی کئی فرقے' جنڈلیاں ٹولیاں بن جاندیاں ہن۔ بلکہ جنہاں وی اوہناں نوں ملاون دی تے آپس وچ ایکا کرن دی کوشش کیتی جاندی ہے۔ اوتا ای بھید تے ویروا آپس وچ ودھدا جاندا اے۔ ایتھوں توڑی جو اک دوجے نال لڑن رن تے سروڈھن توں فرق نہیں کردے۔

ایہناں گلاں دے کہن توں مطلب ایہہ ہے جو اک تھاں تے رہن۔ اک بولی بولن۔ اک کم یاں وبہار کرن یاں اک مت ہون نال جیہڑیاں جتھابندیاں انسان بنا لیندا اے۔ ایہہ آدمی دے سبھا دی پکی نیہہ اُتے نہ بنیاں ہون کر کے ذرا کُو دھکا لگا تے جھٹ ڈھے پیندیاں ہن جنہاں ڈوراں نال ایہہ جتھے بندیاں بنھیاں جاندیاں ہن۔ کچے دھاگیاں دیاں تنداں ہن جو چھیتی ٹُٹ جاندیاں ہن بلکہ آپس وچ ویواد (اختلاف) تے بھید پیدا کر کے اس قسم دیاں جتھے بندیاں سچے تے سبھاوک (فطری) خیالاں دے راہ وچ رُکاوٹ بن جاندیاں ہن۔ جنہاں خیالاں اُتے دیش بھگتی دی نیہہ رکھی جانی چاہیدی اے۔

اک قسم دی جتھے بندی ہور ہے جو راج ڈور نال بدھی جاندی ہے۔ دیس وچ اک راج ہووے تے اوتھے اک حکم اک قانون بن جاندا ہے جو سبھ نوں منّنا پیندا ہے۔ بھاویں کسے نوں چنگا لگے بھاویں منّدا۔ راج پاس فوج ہوندی ہے' پولیس ہوندی اے

www.urdubooks4download.blogspot.com

جنہاں دے راہیں تے جنہاں دے ڈر نال راج دا حکم منوایا جاندا ہے پر ایہہ جتھے بندی دھکو زوری دی ہے۔ جس طرحاں سوٹا لے کے بھیڈاں بکریاں نوں اگے لا لیندا اے۔ جد تیکر سوٹے دا ڈر رہندا ہے۔ بھیڈاں اکٹھیاں چردیاں رہندیاں ہن۔ جد ڈنڈے دا زور نہ رہیا تے اجڑ کھلر جاندا اے۔

ایس جتھے بندی وچ راج تے پرجا دا ویر وار رہندا اے۔ راجہ اپنے آپ نوں نبیاں پیغمبراں وانگر رب ولوں گھلیا ہویا سمجھدا اے۔ راجے لئی کھان نوں چھتی بھوجن، پاون ہنڈاون نوں چنگے توں چنگا، رہن نوں محل ماڑیاں، چڑھن نوں گھوڑے ہاتھی ہون پرجا وچاری دا کم بس اینا جو محنت کرے، جیٹھ ہاڑ دی دھپ وچ سڑے پیلیاں دا ہے مامله تارے تے راجہ موجاں کرے۔

مسلماناں دے آون توں پہلاں بدھ مت نوں چروکنا دیس نکالا مل چکا سی۔ اجات سترو، چندر گپت اشوک راجیاں نوں مویاں صدیاں ہو گئیاں سن۔ راجیاں دیاں کہانیاں بنا بنا کے ایہہ وی لوک بھل چکے سن۔ راج دی سہایتا نال بدھ بھکشو دور دور ملکیں گئے۔ تبت، چین، ایشیا نوں بدھ مت دا چانن پچایا۔ سیام، انام وچ وہار تے پاٹ شالا بنائیاں۔ یونان، روم، مصر وچ ہندومت، ہندو علم تے ہندو فلسفے دیاں دھماں پائیاں۔ اینٹوکس، ٹالمے تے قیصر روم نوں سگاتاں گھلیاں، چٹھیاں لکھیاں۔ راجے مر کھپ گئے۔ اوہناں دیاں راجدھانیاں پاٹلی پتر، کانشی، قنوج، تھانیسر اجڑ گئیاں۔ مندر ڈھے ڈھو کے کھولے ہو گئے۔ ڈگوبا دیاں ٹیہاں تے پپل اتے بوڑھاں دے بوٹے اگ پئے۔ ربل تیوریاں آہلنے پا لئے۔ جتھے محل ماڑیاں سن اوتھے گدڑاں گھرنے بنا لئے سپاں کھڈاں پٹیاں۔

راج دی سہائتا (امداد) نال بدھ مت دا درخت پھلیا پھلیا۔ راج دی بے پرواہی نال برہمن مت سکیا سڑیا سی بدھ راج دے نشٹ (تباہ) ہون نال برہمن دھرم نے پھیر لگراں کڈھیاں تے بدھ مت نوں باہر کڈھ کے دیس نکالا دے دتا۔ گپتا راجیاں دے سمے برہمن مت نوں پھیر بہار آئی۔ برہمناں بدھ شرامناں دے پچھے پچھے جا کے سماڑا،

www.urdubooks4download.blogspot.com
www.poetrymania.com©

جاوا وچ مندر اُسارے۔ سیام وچ اجودھیا نگری وسائی' بالی وچ را مائن دی لیلا کیتی' مہابھارت دی کتھا سُنائی۔ ہندو بیڑیاں سارا سمندر گاہ ماریا۔ دور دور دیساں وچ ہندوستان دا مال لے گئے۔

جس سمے مسلمان آئے۔ ہندوستان دیش دا پتلا دیوی دیوتیاں نال جھمنیاں وانگر پھلیا ہویا سی۔ جات پات دے روگاں نال گلیا ہویا سی۔ تکیاں تے جنیواں نال جکڑیا ہویا سی۔ پالی بولی بُھلی جا چکی سی۔ بھانت بھانت دیاں بولیاں بولیاں جاندیاں سن۔ برہمن' راجپوت اپنے آپ نوں رب دے سکے دس کے ہور لوکاں نوں جُتی دے برابر وی نہیں سی جاندے۔ نویں راجے' نویں راجواڑے برساتی کیڑیاں وانگر جم پئے سن۔ اپنے اپنے گھر لوک ناڈو خان بن بیٹھے۔ راج ڈور جس دے نال ملک نوں پہلوں موریا راجیاں اوہناں دے پچھوں گپتا راجیاں بنھی رکھیا' ٹُٹ چکی سی۔

ہندوستان اک بے سرا' بے ڈھنگا' بے تکا بنیا ہویا سی جس دا نہ سر سی نہ پَیر۔ لوکاں نوں آپ دھڑا پی پئی ہوئی سی۔ اجیہے ملک نوں مار لینا کوئی اوکھا کم نہیں سی۔

اسلام

اسلام سِدھا سادھا مَت سی۔ اِک خُدا' اک پیغمبر' اک قرآن نوں منا' کلمہ تے نماز پڑھنا' خیرات دینی' روزہ رکھنا' حج کرنا' اسلام دا مذہب سی۔ ایہناں گلاں نوں آپ سچے دل نال منا تے دوسریاں نوں منوانا اسلام دی سِکھشا سی۔ ایس سِکھشا دے منن لئی فلسفی دھنگاناں یا منطقی دلیلاں دی کوئی لوڑ نہیں۔ اسلام عربستان دے ریتلے میداناں وچ جمیا۔ اُونٹنیاں دا دودھ پی کے تے مٹھیاں کھجوراں کھا کے پلیا تھلاں وچ کھیڈیا۔ بیاباناں دیاں کھلیاں ہواواں کھلیاں جنگلاں دے تمبواں وچ جوان ہویا۔

عرب سدھی قوم' جوں دیاں سُکیاں روٹیاں کھان تے بکریاں۔ بھیڈاں دا دُودھ پِین سِکھے ہوئے سن۔ مہذب زندگی دے ولاں چھلاں تو ناواقف سن۔ پروہنیاں دا آدر کرنا اوہناں دا دھرم سی۔ سبھا دے سِکھے' بدن دے سخت پر دل دے نرم تے رحم دل سن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دیوی دیوتیاں دی پوجا چھڈ کے عرب قوم نے اسلام قبول کیتا۔ اسلام پرچار کرنا اپنا دھرم سمجھ کے ایس کم تے لک بدھا۔

عربستان دے آنڈھ گوانڈھ روم تے ایران دیاں پرانیاں سلطنتاں صدیاں دی عیش عشرت نال و یکھن نوں باہروں عالیشان پر وچوں بوڈیاں ہوئیاں ہوئیاں سن۔ اسلامی حملیاں نال دو دیں کلفد دی لنکا وانگر ڈھے کے ڈھیر ہو گئیاں۔

اسلام نے مدینہ وچوں نکل کے دمشق تے بغداد ڈیرے پائے۔ جتھوں لہراں دیاں لہراں بن بن کے اک پاسے مصر افریقہ تے ہسپانیہ نوں اُلنگھ کے بحراوقیانوس توڑی اپڑیا تے دُوجے بنے عراق ایران مدھ ایشیا توں پار ہو کے چین دی دیوار نال جا ٹکر کھادی۔ ایہہ اسلام دی پہلی یاں عربی لہر سی۔

ایس لہر دے زور نال اسلام نے یونان' سیریا تے مصر دے علمی خزانے پرانے ویلیاں دے دبے ہوئے پٹ کے قابو کیتے۔ جتھے جتھے اسلامی لہر پھری نویاں سلطنتاں قائم ہو گئیاں۔ نویں تہذیب' نویں علماں دیاں گلزاراں کھڑیاں' ہسپانیہ' مراکو' مصر' فلسطین' ایران' خوارزم وچ عالیشان مسجداں بنیاں' مدرسے کھلے' باغ بغیچے لہراون لگ پئے۔

مدھ ایشیا دے ریگستاناں وچوں اِک دوجی لہر اٹھی۔ مغل تے ترک ٹڈی دَل بن بن کے ساری دنیا اُتے پھیل گئے۔ ایس لہر نے ایران تباہ کیتا۔ عراق نوں روڑھیا خلافت دا خاتمہ کیتا۔

بغداد لُٹن توں تھوڑا چر بعد مغل مسلمان بن گئے۔ عربی اسلامی لہر نے مسلمانی ریاستاں پچھم ول سیریا مصر' افریقہ وچ قایم کر چھڈیاں سن۔ مسلمان تُرکاں نوں اوس بنے حملہ کرن تے لُٹن مارن دا کوئی بہانہ نہ ملیا جس کر کے ترکی لہر نے ہندوستان تے چین ول رخ کیتا تے لٹ دی بھڑاس ایہناں بدقسمت ملکاں اُتے کڈھی۔

مغل تے ترک مزاج دے سخت' دل دے بے رحم تے ظالم ہوندے ہن۔ لُٹنا مارنا' اگاں لا دینا ایہناں دا جماندرُو کم ہے۔ ترکاں نے ہتھ وچ تلوار پھڑی۔ مسلمان بن کے دین دے پرچار نوں ٹُھمنا بنا کے' لُٹن' مارن تے لک بَدھا' پہلے ایس ملک وچ اِکڑ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ڈکڑ آون لگے۔ پچھوں واچھڑاں دیاں واچھڑاں چھڑ پئیاں۔ ملک نوں نکھسما ویکھ کے ایلتھے ٹِک پئے۔ ظلم کمائے۔ بادشاہیاں کیتیاں۔ غزنوی، غوری، غلام تغلق، لودھی، مغلیہ جنے اسلامی بادشاہ ہندوستان وچ ہوئے، سارے مدھ ایشیا توں آئے۔

جیکر اسلام ہندوستان وچ پہلی عربی لہر نال آوندا، سانوں پورا یقین ہے جو ایس ملک دی تاریخ ہور دی ہور لکھی جاندی اتے تاریخ دے ورقے لہو دیاں چھٹاں نال اپنے رنگے ہوئے نہ ہوندے۔

ایہہ خیال غلط ہے جو اسلامی تہذیب تے ہندو تہذیب دا ٹاکرا اسلام دے ہندوستان وچ آون نال ہویا۔ ایہناں تہذیباں دا ٹاکرا اسلام کولوں وی کئی صدیاں پہلے ہو چکا سی۔

ایہہ گل اِتہاسکاں وچ پرمان ہے جو پرانے ایرانی تے ہندو اکو قوم سن۔ دوویں اِکو دیوی دیوتیاں نوں پُوجدے سن۔ اِک بولی بولدے سن۔ ہندواں دے ہندوستان آ جان دے بعد وی اوہناں نے ایرانیاں نال سانجھ بنائی رکھی۔ آپس دا آونا جاونا، ونج وپار راجیاں دا اک دوجے نوں چھٹیاں چٹھیاں لِکھنا، سوغاتاں گھلنا، دارا تے سکندر دے زمانے توڑی جاری رہیا۔ ایس گل دی لکھی ہوئی تاریخ گواہ ہے جو اسلام دی پیدائش توں پہلاں نوشیرواں دے زمانہ وچ مدائن توں ایلچی ہندوستان آیا تے ہندوستان دا ایلچی عراق گھلیا گیا۔ پنج تنتر دا سنسکرت توں پہلوی وچ ترجمہ ہو کے کلیلہ دمنہ کتاب لکھی گئی۔ شطرنج کھیڈنا تے چوگان بازی ایرانی بادشاہواں ہندو راجیاں کولوں سکھیا۔ ٹاڈ راجستھان دا کرتا لکھدا ہے جو بہرام گور ایران توں ہندوستان آیا تے پہارا ول میواڑ دا راجہ ایران گیا تے اوتھے جا کے اوس نے ویاہ کیتا۔

ہندو راجیاں دی سلطنت افغانستان، بلوچستان وچ پھیلی ہوئی سی۔ پہلے لڑائی سبکتگین دی راجہ جے پال دے نال افغانستان وچ ہوئی۔ محمود غزنوی نے ہندوستان اتے ۱۷ حملے کیتے۔ ہندواں دے مندر ڈھائے، مندراں دے پنڈتاں تے پانڈیاں نوں مسلمان بنا کے چھڈ نٹھ نے گیا۔ ہندو تہذیب تے ہندو خیال اوہناں پنڈتاں دے نال تند سار راہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

غزنی وچ ضرور گئے ہون گے۔

عباسی خلیفیاں دے ویلے چرک سشرت بیج گنت (الجبرا) ہندسہ، جوتش، سورج سدھانت (اصول) (عربی سندہند) عربی بولی وچ ترجمہ کیتے گئے۔ کنکا منکا دو مشہور وید ہارون رشید دے درباری حکیم سن تے بغداد دے شفا خانیاں وچ بیماراں دا علاج اوہناں دے سپرد سی۔ عربی لکھاری ابنِ وہن اک ہندی حکیم دا ناں لکھدے ہن جس نے سنسکرت دیاں کئی کتاباں عربی وچ ترجمہ کیتاں۔ ہندی دواواں عربی حکمت وچ کھلیاں ورتیاں جاندیاں سن۔

اُپرلے لیکھ توں ثابت ہوندا ہے جو اسلام دے آون ویلے ہندو تہذیب تے اسلامی تہذیب اک دوسرے نال ان جانو نہیں سن۔ ہُن ہندو مسلمان اک تھاں رہ کے دو دھراں دا آپس وچ رل ورتن بنا کم نہیں نبھدا۔ رل کے آپس وچ ونج وہار، کپڑے لیڑے، رہت بہت، کھان پین، ہنر پیشہ، بول چال، ملکی قانون، فوجی انتظام، علم فلسفہ، مذہب وچ وٹا سٹا گوڑھی طراں نال ہویا جس دے سبب نال ہندوستانی جیون تے اک نواں رنگ چڑھ گیا۔ حرفت پیشہ دے کم دوہاں دھراں نے آپس دا سمجھوتہ کرکے ونڈ لئے۔ لوہار، جھینیے، للاری، کرو بجڑے، پھلیرے، کھٹیک، موچی قصائی، ماشکی، تیلی، چکن دوز، درزی، جولاہے، لکڑ ہاری، نانوائی دا کم، مسلماناں سانبھیا تے شاہوکارا دلالی، حلوائی، آٹا دال پٹواری، کلال، لوہٹے، ٹھٹھیرے، دا کم ہندواں لیا۔ کجھ اجیہے کم سان جیہڑے ہندو مسلمان دوویں کردے سن۔ دھوبی ترکھان، راج درزی۔ مُدا کیہ جو باہروں ویکھن نوں دو دھراں اک سانجھی قوم بندیاں جاندیاں سن۔

ہندو مسلم تہذیب دے وٹے سٹے نال جو نتیجہ پیدا ہویا اس دے وچوں دو گلاں دا ذکر کرنا ضروری معلوم ہوندا ہے کیوں جو اوہناں دوہاں گلاں دا پنجابی نال خاص تعلق ہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

(ا) پنجابی بولی اُتے وٹاندرے دا اثر

اسیں بھومکا وچ لکھ آئے ہاں جو میریں تہذیب جس دے نشان تے کھولے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

موہن جو دڑو تے ہڑپہ وچ دبے ہوئے نکلے ہن' آریا تہذیب کولوں بہت سال پہلے ہو چکی ہے۔ ایس وچ شک نہیں ہو سکدا جو سمیرین زمانے وچ پنجاب دے لوک پنجابی بولی بولدے سن جو آریائی بولیاں توں بالکل نو یکلی سی۔ ایہہ بولی کیہ سی کس طراں دی سی ایس دا پتہ لگنا اوکھا ہے پر ایس گل وچ کسے قسم دا شک نہیں ہو سکدا جو سمیرین پنجابی دے کئی بول ساڈی اج کل دی بولی وچ ضرور رلے ہوئے ہن۔ سمیرین دے پچھوں جد آریا لوک پنجاب وچ آئے اوہ لوک سنسکرت بولدے سن۔ کجھ سال پا کے آریا مر کھپ گئے تے اوہناں دی بولی وی اوہناں دے نال مرکھپ گئی۔ سنسکرت دی تھاں پراکرت بولیاں بولیاں جان لگیاں۔ پراکرت بولیاں وچوں پالی بدھ راجیاں دے ویلے سارے ہندوستان وچ پرچلت ہوئی اتے پراکرت بولی وچوں دوجیاں بولیاں بنیاں جیہڑیاں اج کل بولیاں جاندیاں ہن۔

آریا دے آون توں لے کے یارویں صدی عیسوی تیکر پنجابی بولی نرول پراکرت سی۔ فیر ستویں' اٹھویں تے نویں عیسوی صدی وچ مسلماناں نے پنجاب دی لانبھ چانبھ' سندھ' بلوچستان' افغانستان' ملکاں نوں فتح کیتا' گوانڈھ ہون کر کے بہت سارے مسلمانی شبد آ کے پنجابی بولی وچ رلن لگ پئے۔

یارہویں صدی وچ محمود غزنوی نے پنجاب فتح کیتا۔ فیر کیہ سی' ہزاراں ایرانی عرب' ترک' پٹھان' مغل مسلمان پنجاب وچ آ کے آباد ہو گئے۔ ایہہ لوک اپنی اپنی بولی اپنے نال لیائے۔ پنجابی بولی نے اوہناں بدیشی بولیاں دا آدر کر کے جی آیاں آکھیا تے تھوڑے دناں وچ ایہہ بولیاں پنجابی بولی نال گھیو کھچڑی ہو گئیاں۔

مسلماناں دی رہت بہت' کھان' پکان' کپڑا لیڑا' دین دھرم بول چال وکھری سی پر بولیاں اک دوجی نال گھیو کھچڑی تد ہو سکدیاں ہن جد قوماں دا آپس وچ گوڑھا میل جول ہووے۔ مسلمان ایس دیس وچ ملک مارن تے دھرم دا پرچار کرن دی خاطر آئے سن۔ مسلمانی لشکراں نال قاضی' مفتی' عالم' فاضل سن اتے سبھ قسم دے پیشیاں دے آدمی ہن۔ ترکھان' لوہار' موچی' نانوائی' للاری وغیرہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ملک وچ پیر ٹکا کے جھنڈاں اپنا اپنا کم شروع کر دتا۔ بابا فرید' داتا گنج بخش' بہاؤ الدین زکریا ورگے بزرگاں نے پاکپتن' لہور' ملتان جالندھر' سرہند تکیے بنا کے مسلمانی دھرم دا پرچار شروع کیتا۔ پنجاب دے لوک فارسی عربی نہیں سن جاندے۔ ایس کر کے اوہناں بزرگاں پہلے آپ پنجاب دی بولی سکھی تے پنجابی بولی وچ اسلام دی شکشا دینی شروع کیتی۔ مسلمانی دھرم دیاں کتاباں پنجابی وچ ترجمہ کیتیاں۔ اوہناں نوں فارسی حرفاں وچ لکھیا۔ اسلام دین دے ٹوٹکے تے موٹیاں موٹیاں گلاں لکھ کے نکیاں نکیاں آسان کتاباں بنا کے پنجابی مسلماناں دے ہتھ پھڑائیاں۔ ایس دا نتیجہ ایہہ ہویا جو تھوڑے چر وچ چار چفیروں اللہ اکبر اللہ اکبر دیاں گونجاں اٹھ پئیاں۔ پنڈاں دے پنڈ تے شہراں دے شہر مسلمان ہو گئے۔ نالو نال لوکاں دے دل پرچاون دی خاطر لیلیٰ مجنوں' شیریں فرہاد' امیر حمزہ دے قصے فارسی عربی وچوں لے کے پنجابی وچ لکھ سٹے۔ غزلاں بیت رباعیاں وی پنجابی وچ بنیاں۔ تشبیہ' استعارہ' ردیف' قافیہ' بحر دا پنجابی کوتا وچ رواج ہویا۔

مدا کیہ جو فارسی عربی دا رنگ چاڑھ کے پنجابی اچیاں اچیاں علمی اڈاریاں لین لگ پئی۔

پنجابی دی بھین ہندی بولی سی جو متھرا برندا بن دے پیڑے کھا کے پلی ہوئی سی۔ ہندی دا ٹاکرا مسلمانی بولیاں نال دلی وچ ہویا۔ کئی صدیاں تیک ہندی فارسی دی آپس وچ بول چال نہ ہوئی۔ مغلاں دے ویلے اوہناں دی صلح صفائی کرا کے اکبر بادشاہ نے ہندی نوں فارسی لکھت دا بانا پوایا تے دوہاں دا میل کرایا پر ہندی وی اپنی اڑی پوری کر کے رہی۔ ایرانی کپڑے پا کے اردو نال تد دھریا جد اپنی سوکن نوں گھروں باہر کڈھیا۔ ہندی متھرا دے دودھ ملائیاں دی پلی ہوئی نرم سی' اردو دی شکل وٹا کے فارسی نال بھیتی رل مل گئی۔

پنجابی مسی روٹی تے لسی نال پلی ہوئی سبھا دی کرڑی سی۔ فارسی شبد لے کے اپنے نال رلاتاں لئے۔ پھر مروڑ مراڑ کے اوہناں نوں پنجابی شبد بنا لیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

فارسی عربی دیاں کئی شُراں تے کئی لفظ پنجابی وچ نہیں بولے جا سکدے۔ اوہناں دی تھاں پنجابی سُراں ورتیاں ـ ہوراں نوں بدل کے اوہناں اتے پنجابی رنگ چاڑھ لیا۔ کدھرے شبد وچ اک حرف گھٹایا' کتے اک حرف ودھایا' کتے اک حرف اگے کیتا' کتے پچھے کیتا کتے فارسی عربی شبد لے کے وچ نواں مطلب پا کے اوہناں نوں پنجابی بنا لیا۔ کئی نویں پنجابی لفظ گھڑ لئے یاں تاں فارسی لفظاں وچوں یاں فارسی دی نقل کر کے۔ فیر سینکڑے ہزاراں فارسی لفظ سن جنھاں دے پنجابی طریقہ نال بولن وچ کوئی اوکھ نہیں سی۔ اوہناں نوں ایس طراں بنیا بنایا ورت کے پنجابی بولی دا انگ بنا لیا۔ تھوڑے جیہے فارسی عربی شبد اسیں ونگی دے طور تے رکھ کے دسنے ہاں جس توں پتہ لگ جائے گا۔ جو پنجابی بولی نوں فارسی عربی توں کس طراں نال مدد ملی ہے۔

(۱) فارسی عربی دیاں کئی سُراں پنجابی وچ نہیں بولیاں جا سکدیاں۔

فارسی یا عربی	پنجابی	فارسی یا عربی	پنجابی	فارسی یا عربی	پنجابی
مشعل	مسال	تعویذ	تویت	فضیحت	پھجیتی
چرخ	چرکھا	پلید	پلیت	ناموس	نموج
سوز	سوج	مسجد	میت	تاریخ	تریک
بغل	بُکل	ثوم	تھوم	فالسہ	پھلوو
فریب	پھر یبج	رمزاں	رمجاں		
کاغذ	کاگت	زکوۃ	جکاتاں		

www.urdubooks4download.blogspot.com

(۲) اِک حرف اگے پچھے کر کے

محتاج ر مُتھاج ـ فتیلہ ـ پلیتہ ـ قفلی ر قلفی ـ قفل کُنجی ر کلف کُنجی

(۳) اک حرف گھٹا کے

بادام ر بدام ـ فالودہ ر فلودہ ـ روزینہ ر رُجیہ ـ پاپجامہ ر پجامہ ـ مازار ، بجار

(۴) لفظ نوں بالکل

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ذات الجنب ر جانل جم ۔ چوزہ ر چوچا۔ دہل ر ڈھول ۔ فریب ر پھر ۔ صبح ۔ منضج ۔ منجش

(۵) نویں پنجابی لفظ بنائے ہوئے

مزاج	مجاجی	جراحت	جراحی	ہوا	ہوائی
دماغ	دماغی		بادشاہت	بادشاہی	دلبر	دلبری
مغرور	مغروری	جوان	جوانی	جان	جانی
مزدور	مزوری	پلید	پلیتی	بندہ	بندی
حکمت	حکیمی	نماز	نمازی	موج	موجاں
پیغمبر	پیغمبری	وزارت	وزیری	حکومت	حاکمی

(۶) ۔بنے بنائے شبد پنجابی زبان وچ رل گئے۔

فوجی شبد : فوج، فوجداری، دستہ، فتح، شکست، حملہ، قلعہ، فیل، برج، خندق، مینار، قواعد، پیادہ، سوار، توپ، بندوق، تیر، کمان، رکاب، زین، لگام، نمدہ، برقنداز، گولنداز، زرہ، زنجیر، بادشاہ، حاکم، وزیر، تخت

کپڑا رلیرا : پجامہ، جامہ، سلوار، کلاہ (کلا)، لنگی، کمر بند، ازار بند، تہمت (تہ بند) تنبی (تنباں) لباس لحاف (لیف) رومال، چوغہ، چادر

کھانا پکانا : حلوا، پلاؤ، قورمہ، زردہ، قیمہ، کباب، شکرپارہ، شوربا، نان، خطای، کلچہ، باقر خانی، خمیری، برف، شربت، کلفی

دین دھرم : اللہ، خدا، رب، الٰہی، رسول، نبی، پیغمبر، مرشد، فقیر، پیر، مرید، حلال، حرام، موت، حیات، دوزخ، بہشت، قبر، مقبرہ، روضہ، جنازہ، میت کفن (کھپن)، نماز، روزہ، وضو، غسل، فرشتہ، پری، بانگ، قرآن، پارہ، حافظ، مسجد (مسیت) مولوی، قاضی، مفتی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

گھر: دیوار' بالاخانہ' برانڈہ (برامدہ)' منزل' بارہ دری' بخارچہ' رونش (روش) دلان' صحن' شہتیر' سہات (ساباط) تہ خانہ' سرد خانہ' پاخانہ' جاجرور (جای ضرور) سیت خانہ (صحت خانہ) میز' کرسی' دروازہ

رنگ: قرمچی (قرمزی) جمروتی (زمردی) عنابی' نافرمانی گلابی' پیازی' سرمئی' جنگالی (زنگاری)

ساکاداری: مرد' خاوند' بیوی' سوہرا (صہرہ) رشتہ داری' مالک' غلام' پردہ' برقعہ داماد' شادی' نکاح' طلاق' حق مہر

باغ: باغ' غنچہ' پھوارہ (فوارہ) تختہ' سرو' گل' بلبل' نرگس' عاشق' معشوق' نہر' دریا' لہر' زلف رخسار' ابرو' بوسہ' شراب' ساقی' پیالہ' خمار' مستی' نشہ' بہار' ہوا' بارش' ہجر' وصل

حاکم: حاکم' صوبہ' صوبیدار' تحصیلدار' تھانے دار' قلعہ دار' مزکوری' قانون گو حاضر' غیر حاضر' ناظر' سرشتہ دار وغیرہ

میوہ تے سبزی:

و پہلوا (فالسہ) ناسپاتی' آڑو' تربوز خربوزہ' الوچہ' انجیر' انگور' سیو (سیب) بہی' گلاب' کدو' پیاز' خربا' انار' تھوم

پیشہ: حجام' استرہ' حجامت' قینچی' موچنا (موچیہ) فصد' جمور' زنبور' ترازو' تیشہ' نشتر' ہاون' دستہ' ارہ' رنگریز' کمگر' حلوای' قصائی (قصاب) شالباف' چکندروز' سکلی گر' (صیقل گر) زرگر' تارکش' قالین' کمخواب

پنجابی ناں: فتح چند' خوشحال سنگھ' فیروز' چند' گلزاری لعل' گلشن رای' رام داس عبداللہ بھگوان داس عبدالرحمن اللہ دتہ' پھتو' پھجو' پھجل' چاگا' گاما امیرن' پھجاں'

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تاجاں، کرم نشان

کاغذ، قلم دوات، مسوانی، صفحہ، ورقہ، کتاب، سبق، مدرسہ، حرف، لفظ تختی

طبابت اتے بیماریاں:

بیمار تندرست، جلاب، دست، پیچش، درد، سوج (سوز) معدہ، تے، سدہ، عرق، شربت، جوشاندہ، جاتی جم، دل، گردہ، جگر، دماغ، سر، نبض، سرسام، ہیضہ، یرقان، سل، تپ دق، محرقہ، یرقان، خارش سینہ، مجون، خون، خناق، رحم، حیض، منی، بچہ، پستان، زبان، زخم مرہم (ملہم) منجش، منضج عطار، معجون، کشتہ، جراح، حمام، مالش، پاشویہ، رگ، ناف، بنی، قارورہ، بلغم، صفرا حریرہ، خمیرہ، علاج، دارو، سرمہ، بنفشہ، گاؤزبان (کاجبان)

کئی عربی فارسی شبداں وچ نواں مطلب پا کے اوہناں نوں پنجابی بنایا۔

ابرتوں امبر بنایا جس توں امبر ٹُٹیا محاورہ بنیا۔

غبارتوں گُبر بنایا جسدے وچ بعض کینہ دشمنی دا مطلب رکھیا

وقت توں وخت بنیا جسدے معنی مصیبت رکھے گئے۔ فیلسوف دے معنی فضول خرچ، افلاطون دا بچہ، جو آدمی اپنے آپ نوں وڈا سمجھے۔ جان وچوں جانی بنیا جس دی معنی دلبریاں معشوق رکھے گئے۔ بندہ توں بندی بنایا۔ اب دست دا ترجمہ ہتھ پانی پنجابی بنیا۔ مدا کیہ جو بولی ولوں جے دیکھیا جاوے تے ہندو مسلمان اک قوم بن گئے سن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

(۲) ہندو دھرم تے اسلام دا وٹاندرا

ایہہ قدرت دا قانون ہے جدوں دو چیزاں ٹُردیاں اِک دُوجے نال ٹکر کھاندیاں ہن تے دوہاں دی چال وچ تھوڑا بہت فرق آ جاندا ہے۔ ہندو مت تے اسلام دا ٹاکرا ہون ویلے اسلام بڑے زوراں تے سی۔ راج دی شہہ سی‘ جوانی دی ہینکڑ سی۔ مسلمانی فوجاں نے ہندو راجیاں نوں شکست دے کے اوہناں کولوں ملک کھوہ لیا۔ دیس وچ اپنا راج کر لیا۔ اللہ نے دیوی دیوتیاں نوں بھانج دتی۔ اوہناں دے مندر ڈھائے‘ مندراں دیاں نیہاں اُتے مسیتاں اساریاں‘ دیوتیاں نوں مندراں وچوں باہر کڈھیا۔ مورتیاں دے ٹوٹے ٹوٹے کیتے‘ ٹوٹیاں نوں مسیتاں دے بوہیاں اگے پیر پُونجھن لئی سٹیا۔

مندراں نوں ڈھاون توں دین دا پرچار ہی اُکا مطلب نہیں سی‘ اللہ دے ناں تے لُٹ مار وی کیتی۔ ہندوواں وچ ایہہ دستور سی جو مورتیاں نوں وچوں پولا بناؤندے سن تے اوہناں دے اندر مال دولت لُکا کے رکھدے سن۔ مُورتیاں دے مونہہ سر رتناں نال سجاؤندے سن۔ مسلماناں نے مورتیاں وچوں ہیرے جواہرات دل کھول کے لُٹے تے دوہیں ہتھیں کھیسے بھر لئے۔ مندراں دے پُجاریاں نوں زبردستی مسلمان بنا کے کابل قندھار لے گئے۔ ہندو دیوتے رفو چکر ہوئے۔ اپنشد تے ویدانت دا پربرہم اللہ دا بانا پا کے نراکار اکال سرویا پک پرمیشر بنیا جس دی سِکشا (تعلیم) رامانند‘ چیتن‘ کبیر‘ گورکھ ناتھ تے بابا نانک نے کیتی۔

دیوی دیوتے مندراں وچوں تاں نکلے پر نکل کے مسلمانی قبراں تے مقبریاں وچ جا وڑے۔ مسلمانی مورتی پُوجا نوں کفر کہندے سن۔ قبراں تے مقبریاں اگے سجدے تے پیراں فقیراں نوں سلاماں کرن لگ پئے۔ برہمن‘ راجپوتاں دیاں تھاواں سید تے پٹھاناں نے ملیاں۔ رب دے سکے بن کے سبھ کولوں اُچے بن بیٹھے۔ کئی ہندوانیاں رسماں جو مذہب دا انگ منیاں جاندیاں سن‘ مسلماناں نے لے لئیاں۔ ہندو جیہڑے مسلمان بن گئے سن‘ ہندو رسماں اپنے نال لے گئے۔ اکبر بادشاہ نے ہندو مسلماناں دا آپس وچ ویاہ

www.poetrymania.com©

شادیاں دا دستور چلایا۔ دینِ الٰہی گھڑ کے بنایا۔

کہندے ہن اک دن اک چیلے نے مہاتما بدھ نوں آ کے آکھیا: مہاراج میں کل باہمناں نال بحث کر رہیاں ساں۔ اوہناں نے میتھوں پُچھیا جو ایس دنیا نوں کس نے بنایا تے کیوں بنایا' مرن دے بعد آدمی کتھے جاندا ہے؟ میرے کولوں اوہناں سوالاں دا جواب نہ دتا گیا۔ آپ کرپا کر کے شکشا کرو تاں میں کل جا کے اوہناں نوں جواب دیواں۔

مہاتما بدھ نے مُونہہ موڑ لیا تے چُپ کر رہیا۔ چیلے نے دوجی وار پھیر اوہو گل آکھی۔ مہاتما بدھ نے پھروی کجھ جواب نہ دتا۔ چیلے نے کھِجھ کے آکھیا مہاراج میں آپ دے کولوں دو تن وار پُچھیا تُسیں جواب کیوں نہیں دیندے؟ مہاتما بدھ نے آکھیا' مُورکھا میں جواب تاں دے رہیا ہاں۔ اوہناں گلاں دا جواب چپ ہی بھلی۔

اس قسم دے سوال کرن والا اُس بندے جیہا ہے جو اگ لگے ہوئے گھر دے اندر بیٹھا بیٹھا کہندا ہے جو باہر نہیں نکلاں گا جد تیکر معلوم نہ کر لواں جو گھر نوں اگ کس نے لائی' تے کیوں لائی تے کس طراں لائی۔

اسلام بدھ مذہب وانگر وہارک مت ہے جو عملی طور نال شکشا کردا اے جو فلانا کم مندا ہے اس توں بچو تے فلانا کم چنگا ہے اوس نوں کرو۔ ایس جیون دے وہار تے اگلی دنیا دے ادھار لئی موٹیاں موٹیاں گلاں دس چھڈدا ہے۔ اوہناں دا ناں دین تے ایمان ہے۔

کلمہ شہادت آکھنا' نماز پڑھنا' روزہ رکھنا' کمائی وچوں زکوات کڈھنی' صدقہ دینا' حج کرنا اسلام دا دین ہے۔ خدا نوں خالق تے حاضر ناظر پچھاننا' قرآن نوں الہام' پیغمبر نوں سچا تے آخری رسول جاننا' مخلوق وچ جن تے فرشتیاں نوں منناں' قبر وچ مُنکر نکیر دا سوال جواب' قیامت دے دن نیک بدی دا حساب کتاب' بہشت دیاں نعمتاں' دوزخ دیاں مصیبتاں اسلامی ایمان کہلاوندا ہے۔ ایہناں گلاں دے منن لئی کوئی منطق یا دلیل درکار نہیں۔ نہ ہی اسلام منطق تے دلیل دا روادار ہے۔ اسلام نے قرآن دا اک گھیرا کھچ چھڈیا ہے۔ ایس گھیرے دے اندر اندر بے شک دلیلاں دڑاؤ۔ سوچاں دیاں اڈاریاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

ماروپر گھیرے توں رتی وی پیر باہر نکلیا تے کافر بنے۔
www.poetrymania.com

اک دِین' اک ایمان' اک قرآن' اک خدا' اک رسول' اسلام وچ بڑی پکی جتھا بندی سی۔ بلکہ اک ہور وڈھیک گل ایہہ سی جو اسلام وچ کھان پین دا پرہیز' ذات پات دا بھید' اچے نیویں دا فرق اکا نہیں۔ اسلام وچ رل کے مسلمان اکو جیہے برابر ہو جاندے نیں۔

اسلام ہر شئی "قدرت' فطرت) وچ دو انگ و یکھدا ہے۔ اک انگ دا ناں خدا' ہے جو آد جگاد توں ٹُریا آوندا ہے جس کر کے قدیم ہے۔ اوس دا نہ کوئی مڈھ ہے نہ انت' اننت انا (بے انت تے ابدی) منیا جاندا ہے۔ خدا ہر شئی دی نکر نکر وچ رچیا ہویا حاضر ناظر ہے۔ اوس نوں نہ کسے نے بنایا نہ اوہ کسے دے سہارے نال کھڑوتا۔ اک وجود' واجب الوجود' قائم بالذات ہستی دا ناں ہے۔ خدا خالق یاں کائن کہلاوندا ہے کیوں جو اوس نے ہر شئی نوں کجھ نہیں وچوں بنا کے پیدا کیتا۔ ہر شئی دے دوجے انگ دا ناں مخلوق یاں مکون ہے۔ مخلوق نیست وچوں ہست بن کے حاوث ہوئی یاں جس طراں مخلوق ہست ہوندی اے۔ اوڑک نوں نیست اتے فنا وی ہو جاندی ہے۔ آدمی مخلوق ہے۔ خدا نے پیدا کر کے اوس نوں دنیا وچ لیاندا۔ دنیا دے رنگ وکھائے۔ رنگ برنگیاں نعمتاں دی دتیاں۔ ایس احسان دا بھار آدمی دے سر تے چڑھایا۔ ایس کر کے خدا دا شکر کرنا' اوس دی بندگی تے عبادت کرنی آدمی دا فرض ہویا۔ عبادت نال آدمی دے دل تو دنیاوی مَیل دھوتی جاندی ہے۔ آدمی خدا نوں پچھاندا ہے' دوزخ دی اگ توں بچ کے بہشت دیاں موجاں ماندا ہے۔
www.urdubooks4download.blogspot.com

اسلام نے تاں منطق تے دلیل نوں اپنے نیڑے ڈھکن نہیں دتا۔ دلیل وچ مذہب وچ دخل دین نہیں دتا۔ ہندو مت نے دلیلاں تے منطق دی اوڑک کر دتی۔ اک پاسے "نہ وستو وستو نوں سدھی" دیاں دلیلاں نال ہر شئی نوں اننت تے اناوی منیا' دوجے پاسے اودیت (ایکتا' وحدانیت) تے منطق دیاں جنجیراں نال بنھ کے اکو پدارتھ قائم کیتا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سرشٹی دے چنے نال اتے رُوپ ماتر وستاں ہن' اوہناں سبھناں نوں کڈھ لین دے پچھوں ست چت انند رہ جاندا ہے۔ اوس دا ناں پربرہم رکھیا۔ پربرہم نے سرشٹی نوں نہیں بنایا۔ سرشٹی پربرہم وانگر اننت اناّدی ہے۔ ہُن جے سرشٹی تے پربرہم دوویں اناّدی ہوئے تاں دوہاں دا آپس وچ تعلق کیہ ہویا' رشتہ کیہ ہویا؟ ایہہ ساڈی نیجھ دا قصور ہے جو دو پدارتھ (تت' وکھالیاں) سانوں نظر آوندے ہن یاں سچ مچ جگت دو چیزاں دا بنیا ہویا ہے۔ جے اکو پدارتھ ہے تے ایہہ دو جو نظر آ رہے ہن' اوہناں وچوں کیہڑا سچا پدارتھ ہے تے کیہڑا جھوٹھا؟

اِک نے آکھیا سرشٹی دی رچنا پرکرتی (اصل وجود) دا کھیڈ ہے۔ پرماتما دوروں تماشا ویکھدا ہے جس طراں سورج دا پرچھاواں اُتوں سمندر وچ پیندا ہے۔ سمندر دیاں لہراں وچ پانی دی ہل جل نال کئی سورج بن بن کے نظر آوندے ہن۔ پھر دوجے آکھیا جے پرماتما تماشا ویکھن والا ہویا' کرتا کترتا کجھ نہیں تے اوس دے نال ساڈا کم ای کیہ بھاویں اوس نوں منیے بھاویں نہ منیے۔ اک ہور دوجے آکھیا جو سرشٹی تے پرماتما اکو پدارتھ ہے۔ سرشٹی پرماتما دا سروپ ہے۔ اِکو پدارتھ دے دو پاسے ہن۔ ڈِٹھ پاسے دا ناں سرشٹی ہے تے ان ڈِٹھ پاسے دا ناں پرماتما۔

اودیا (بے علمی) تے آگیان (جہالت) بدل روپی بن کے مایا دا جال بن جاندا ہے۔ حال دے چین نال پربرہم پرمیشر بن کے سرشٹی دا کرتا (خالق) کہاوندا ہے تے مایا دا آکار لے کے برہما مہیش بن جاندا ہے۔ مایا وچ پھس کے اوہو پربرم مہت چت' آہنکار من اندریاں پنج بھوت دے جنجال نال اپنے آپ نوں پربرہم کولوں وکھرا سمجھ کے بھو ساگر وچ ٹبیاں لاوندا ہے تے سنسار دے دُکھ سُکھ بھوگدا رہندا ہے۔

جد اوس نوں گیان پیدا ہووے تاں اکھاں توں پٹّی دے کھوپے لاہ کے سرشٹی دے ذرے ذرے وچ اپنے آپ نوں ویکھ کے "سروم کھل وِ آدم برہم" پچھاندا ہے۔ دوجائیگی دُور ہو کے جیو تے پربرہم اک ہو جاندا ہے۔

'مدا کیہ جو منطقی جھگڑیاں نے ہندو مت وچ کئی قسم دے بھید پیدا کر دتے۔ اوہناں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دکھو وکھ متاں تراں نوں تتر بتر ہون توں روکن لئی ہندو مت نے جتھے بندی دے جتن کیتے۔ سارے مت متاں تراں لئی ویداں دا منّنا ضروری بنا دتا' کپلا' پاتنجلی' جیمنی' گوتم' کناڈ' شنکرا چارج' آستک' ناستک (منّن تے نہ منّن والے) سبھناں نے ویدا اگے سر نوائیا۔ دوجا ہندو مت نے تلکے لاؤن' بودیاں رکھن' کھان پین' جات پات دیاں رسماں بنھ کے رکھن دے جتن کیتے پر اوہناں گلاں نے ہندواں وچ ایکا پیدا کرن دی تھاں ہور وی پھُٹ پا دتی۔

پہلے دے مسلمان بادشاہ غزنوی' غوری' غلام' خلجی' تغلق لودھی' یاں ترک سن یاں پٹھان۔ ات دے اُجڈّ تے وحشی سن۔ ظلم' بے رحمی' بے انصافی' سنگدلی' اوہناں قوماں دا سبھا سی۔ رعیت نوں لٹنا مارنا' قتل کر سُٹنا' دھنگو زوری ہندواں نوں مسلمان بنا دینا' بودیاں وڈھنیاں' جنیو لاہونے' پھڑ کے مونہاں وچ تھکنا' گئو دا ماس مُونہاں وچ تُننا' اوہناں بادشاہواں دے ویلے ہوندا رہیا۔ مسلماناں دے مذہبی اُبال نوں ٹھنڈا ہوندیاں کئی صدیاں لگیاں۔ ہندو مسلمان اک دوجے توں نفرت کردے تے پرے پرے رہے۔ ایہہ کھچا تانی تن سو ورھے تیکر ہوندی رہی۔

جد مغلیہ سلطنت قائم ہو گئی تے ملک وچ لُٹ مار بند ہوئی۔ امن چین ہویا تاں جا کے اوہناں دا جی مویا۔

دو دھِراں دا اک دوجے دے گوانڈھ وچ رہنا' رل ورتن بناں نہیں ہو سکدا۔ ہندو مسلمان اک دوجے نال ملن لگے' اک دوجے دے مذہب اُتے گوہ کرن لگے تاں جا کے اوہناں نوں معلوم ہویا جو اوہناں متاں وچ فرق جو نظر آوندا ہے' ایہہ اُپر اُپر دا فرق ہے' وچوں بھلکھا اِکو ہے۔

دنیا بݨاون والی ہستی نوں بھاویں خدا کہو' بھاویں پرماتما' گل اِکو ہے۔ خدا کیہ ہے؟ نہ مسلمان دس سکدے ہن نہ ہندو۔ دنیا کیوں بݨی' ایہہ وی کوئی نہیں دس سکدا۔

مسلمان آکھدے ہن جو مخلوق نیست وچوں ہست ہوئی۔ ہندو مندے ہن جو او یکت وچوں و یکت پرگٹ (ظاہر) ہویا۔ دوویں رب نوں رب العالمین تے جگت پتا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymunia.com©

مندے ہن۔ فیر دنیا دے وہار کار وچ سارے مذہب ایہو شکشا کردے ہن جو حلال دی کمائی کھاؤ' حرام دے نیڑے نہ جاؤ' جتھوں تیک بنے نیکی کرو تے بُرے کماں توں ڈرو۔

ایس قسم دیاں سوچاں توں معلوم ہویا جو بہت ساریاں گلاں اسلام تے ہندو مت دیاں سانجھیاں ہن تے بہت گلاں رلدیاں مِلدیاں ہن۔

ایہناں خیالاں توں سوچن والیاں نوں یقین ہویا جو باہرے فرق نوں جیکر دور کر سٹیا جاوے تے دوویں مت رل کے اِک ہو سکدے ہن۔ کبیر داس نے ایس اُپرلے فرق نوں کیا سوہنی طراں دسیا ہے

اِن جھگڑی اُن بِسل کینی' دنیا دوہاں تھیں باگی
کہت کبیر سنو بھی سادھو' آگ دوہاں گھر لاگی

ایس فرق نوں میٹن دے جتن ہندواں ولوں وی ہوئے تے مسلماناں ولوں وی۔ ہندوواں وچ راما نند' کبیر داس' چیتن' گورکھ ناتھ' بابا نانک دے ناں خاص طور تے ذکر کرن جوگ ہن۔ مسلماناں ولوں نظام الدین اولیاء' بختیار کاکی' سلیم چشتی' معین الدین چشتی' بہاؤالدین زکریا' بابا فرید شکر گنج' داتا گنج بخش' گیسو دراز صلح کُل دے جتناں لگے رہے۔ ایہہ لوک وچارے غریب فقیر سن۔ اکبر بادشاہ نے بادشاہی دا سارا زور لایا۔ دوہاں متاں دا رلا کے اک نواں مذہب وی چلایا پر سبھ کُجھ کردیاں کتردیاں رسی سڑ گئی پر وٹ نہ گیا۔ اسلام تے ہندو مت نیڑے نیڑے تاں ہو گئے پر سانوں افسوس نال آکھنا پیندا ہے جو دوہاں دا ایکا نہ ہویا بلکہ آپس دا وردھ ودھ گیا تے کئی نویں پنتھ تے کئی فرقے پیدا ہو گئے۔ ۱۴ ویں ۱۵ ویں تے سولھویں صدی وچ جنے فرقے پیدا ہوئے اوہناں وچوں ونگی دے طور تے دو فرقیاں دا تھوڑا جیہا ذکر کر کے دسنے ہاں۔ اک ہندو اتے اک مسلمانی فرقہ۔ اسیں دوویں فرقے اچیچ لینے ہاں جنھاں دا پنجاب تے لہور دی تاریخ نال سبندھ ہے پر اوہناں دوہاں فرقیاں دا ذکر کرن توں پہلاں ایہہ گل دسنی وی ضروری ہے جو ہندو مسلم مذہب دا ایکا نہ ہون دے کیہ کارن ہن۔ ایہہ مذہب دا قصور

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نہیں سی' مذہب من والیاں دا قصور ہے۔

(ا) دنیا دے سارے مذہب ان ڈِٹھ گلاں دے بارے بکشا کروے ہن اتے دو دُنیاواں مندے ہن۔ اک ایس سنسار دی دنیا جس نوں چند روزہ تے جُھوٹھی آکھدے ہن۔ دوجے اگلی دنیا جتھے ہمیشہ رہنا ہووے گا۔ اوس نوں سچی مندے ہن۔ اپنے اپنے مذہب دی سچائی دے ثبوت لئی الہامی کتاباں پیش کیتیاں جاندیاں ہن' جو اچیچیاں لکھ کے خدا نے اوہناں دی ہدائت لئی گھلیاں۔ الہامی کتاباں دے پرچار لئی اوتار اُترے' پیغمبر آئے جنہاں اپنی پیغمبری نوں ثابت کرن لئی کئی انہونیاں گلاں اجبنے کوتک (معجزے) کر کے وکھائے جو آدمی ربی حکم بناں نہیں کر سکدا۔

(۲) تعصب یاں اڑی کرنی آدمی دے خمیر وچ گُنھ کے پائی ہوئی اے۔ ہر کوئی ایہو سمجھی بیٹھا ہے جو کجھ میں آکھنا ہاں یاں سمجھنا ہاں اوہیو ٹھیک اے۔ رب میرا ہی چاچا ہے' ہور کسے دا کجھ نہیں لگدا۔ میری کتاب رب نے اپنی ہتھیں لکھ کے گھلی۔ ہورناں دیاں کتاباں سبھ بناوٹی ہن' میرا پیغمبر ہی سچا ہے' ہور سبھ جھوٹھے ہن' جس راہ میں ٹریا جاناں ہاں اوہو سدھا بہشت ول جاندا ہے۔ ہور سبھے کراہے پئے ہوئے ہن۔ ہر کوئی سچائی دا ٹھیکہ لے کھوتے والی اڑی کر کے بیٹھا ہے۔ کھوتے دی اڑی تے آدمی دی اڑی وچ اینا فرق ہے جو ویہہ کھوتیاں وچوں اک کھوتا اڑی کر کے کھڑو جاندا ہے۔ اپنے راہے لگے جاندے ہن۔ وِیہہ آدمیاں وچوں اک آدمی اڑی کرے گا تے اُنی (۱۹) اوس دے ویکھو ویکھی اوس دے نال اڑی کر کے کھڑے ہو جاندے ہن۔ ایہہ اڑی یاں تعصب آدمی نوں کجھ کرن نہیں دیندا۔ اینی گل سوچن نہیں دیندا جے خدا نے آدمی دی ہدائت لئی الہام دتا' پیغمبر گھلے تے وکھو وکھ ملکاں وچ' اوہناں دی تہذیب تے ترقی دے مطابق اوہناں دیاں لوڑاں موجب اوہناں دیاں اپنیاں بولیاں والے پیغمبر کیوں نہ گھلے ہون گے۔

ہندو اپنے مت نوں سرشیٹ (الہامی) تے اُچا کہندے ہن ہور جنہاں نوں ملیچھ آکھدے ہن۔ کھان پین وچ چھوت چھات اینی کردے ہن جو مسلمان نال کھاندے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نہیں۔ اوہناں دا جوٹھا پانی، نہیں پیندے۔ دوجے کسے توں، پرہیز کرنا، اوس نوں ہینا سمجھنا، اوس توں گھن کرنی، ایہناں گلاں نال نفرت ودھدی اے، ایکا نہیں ہوندا۔

مسلمان اپنے آپ نوں مومن تے ہور متاں والیاں نوں کافر کہندا اے پر کافر کہہ کے چپ نہیں کر رہندا، کافر دا پچھا نہیں چھڈدا۔ کافر نوں مسلم بناؤنا تے بدھے راہ لیاؤنا مسلم دا فرض اے۔ جے بھلے منسوں نال یاں سمجھایاں من جائے تے واہ بھلا! نہیں تاں اوس نوں زوری زوری مسلمان بناونا چاہیدا اے۔ کافر دا مال، بال بچہ زبردستی کھوہ لینا اسلام نے حلال کیتا۔ جے کر اوہناں جتناں وچ مسلمان ماریا جاوے تاں شہید ہو کے سدھا بہشت نوں جاندا ہے، نہیں تاں غازی ہون وچ تاں کوئی شک نہیں۔ ایہہ خیال ایس طراں سمجھو جو تہاڈے کول اک فائدے والی پر کوڑی دوا ہووے جے تاں بیمار آدمی اپنے آپ سمجھایاں پی لئے تاں واہ بھلا، نہیں تاں ڈھا کے، ہتھ پیر پھڑ کے دوا اوہدے سنگھ وچ سُٹنی چاہیدے ہے۔

(۳) ساڈے ملک وچ اک ایہہ بڑا گھاٹا ہے جو جیون دی ہر گھار وچ مذہب وڑیا ہویا ہے۔ بال اجے ماں دی کُکھ وچ نہیں پیندا، جد مذہب آ کے اوس نوں چمڑ جاندا ہے۔ بال جمدا ہے مذہب نال، پلدا ہے مذہب نال، بچہ جد اناج کھانا سکھدا ہے جد ناں رکھیا جاندا ہے، سر مُنیا جاندا ہے، بڈھا ہو کے قبر وچ پیندا ہے، مذہب اوس نوں ہر پاسیوں تے ہر ویلے گھیرا پائی رکھدا ہے۔

لباس کتراوے یاں پھُلاں رکھے، داڑھی منلوے یاں ودھا کے رکھے، سر دے وال لے رکھے یاں نکے، کُرتے دا تکمہ سجے پاسے رکھے یاں کھبے پاسے، سون لگا سر اُتر ول کر کے سووے یاں دکھن ول، مرن ویلے مونہہ پورب ول رکھے یاں پچھم ول، ماس کھاوے یاں نہ کھاوے، دھوتی بنھے یاں تمبی پاوے، مُدا کیہ جو کجھ وی کرے مذہب کولوں پچھ کے کرے۔

(۴) ہندوواں وچ تے مسلماناں وچ جاہل، مُڈھوں ان پڑھ آدمی زیادہ ہن تے لکھے پڑھے سمجھ والے تھوڑے ہن۔ اوہناں نوں معلوم نہیں ہوندا جو اسلام کیہ ہے تے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©
ہندو مت کیہ۔ سمجھ والے ہندو مسلم دوویں جاندے ہن جو ایہناں نکیاں نکیاں گلاں دا مذہب نال کوئی تعلق نہیں پر جاہل لوک ایہناں گلاں نوں ہی مذہب سمجھ کے اوہناں اُتے لڑن مرن تے سر بھنن نوں تیار ہو جاندے ہن۔

(۵) اپنے مونہوں میاں مٹھو بننا یاں اپنی چیز نوں سلاہنا جاندا ہے بُرا سمجھیا جاندا ہے پر ایڈا بُرا نہیں۔ ساڈے ملک وچ اپنے آپ نوں وڈیاؤنا اک ہور راہ نال کیتا جاندا ہے۔ دوجے مذہب وچ نقص کڈھنے، غلطیاں کڈھ کڈھ کے وکھاوناں دوجے مذہب دے پیغمبراں نوں جھوٹھا ثابت کرن دی کوشش کرنا، اک دوجے نوں گالھاں دین وچ اپنے مذہب دی وڈیائی سمجھی جاندے ہے۔ ایہہ نہ صرف برا ہے بلکہ جاہل تے نالائق آدمی اجیہا کم کردے ہن۔ بھلے لوک نہیں کردے۔

اسلام مذہب دیاں کتاباں عربی فارسی وچ لکھیاں ہوئیاں ہن۔ عربی دی اچھی تکڑی اوکھی۔ ہندو مت دیاں کتاباں سنسکرت وچ لکھیاں ہن، سنسکرت وی اوہ جو بڑے بڑے پنڈت نہیں سمجھ سکدے۔ ہندوواں وچ کتے کو عربی دے وِدوان ہن جو اسلام نوں سمجھ کے اوس اُتے نکتہ چینی کر سکدے ہن۔ مسلماناں وچوں ساہنوں کوئی اجیہا سنسکرت دا وِدوان نظر نہیں آوندا جیہڑا ہندو مت دیاں غلطیاں کڈھن جوگا ہووے۔

(۶) اسیں اپر لکھ آئے ہاں جو ہندو مسلماناں وچ بے سمجھ لوک بہت ہن تے عقل والے تھوڑے۔ بے سمجھ لوک وچارے سدھے سادھے لائی لگ ہوندے ہن، جس پاسے لاؤ اوسے پاسے لگ پیندے ہن پر جھگڑیاں تے فساداں دی جڑھ سمجھ والے لوک ہوندے ہن۔ کئی تاں بس تماشہ ویکھن دی خاطر تاتیاں لا دیندے ہن۔ لوکاں کولوں اِک دوجے دا سر بھنا دیندے ہن۔ کئی اپنے مطلب دی خاطر جتھے ریوڑیاں ونڈ بجدیاں ہون، خان بہادری یا رائے بہادری لیتی ہووے، سر محمد فلانا بننا ہووے، پُتر پوترے نوں نوکر کراؤنا ہووے، آپ وزیری دی گدی تے بہنا ہووے، اوتھے بے سمجھ لوکاں وچ چودھری بن کے، اوہناں نوں اپنے پچھے لا کے آپ اگے ودھ کے بیٹھدے نیں پر جتھے جُتیاں پیندیاں ہون یاں پھڑے پھڑائے جان دا ڈر ہووے اوتھے ماواں دیاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ٹھکریاں وچ وڑ جاندے نیں تے اوتھوں بیٹھے بیٹھے ٹکے لاوندے رہندے نیں تے بے سمجھ لوکاں نوں نچاوندے رہندے نیں۔

مُدا کیہ جو اوہناں کارناں دے سبب ہندو مسلماناں دا آپس وچ ایکا نہ ہویا۔ دوہاں دھراں نوں ملاوّن لئی دووّیں پاسیوں جنے وی جتن کیتے گئے سبھ کوششاں اکارتھ گئیاں۔ ہندو ایس گل اُتے اڑ بیٹھے جو اساں' جاتاں' ٹکے' جنیو چھڈے' دیوی دیوتیاں نوں تیاگیا' مسلمان اللہ نوں چھڈ کے وشنو دی پوجا کرن تے ساڈا اج میل ہو جاندا ہے۔ مسلمان دوجے پاسے ایس ضد اُتے رہے جو تساں ٹکے' جنیو چھڈ دتے ہن' اک نماز دی اُٹھک بیٹھک ہور کر لو تے اسیں تہاڈے نال مِلن نوں تیار ہاں۔

صُوفی مت

www.urdubooks4download.blogspot.com

صوفی مت دا ذکر کرن توں پہلاں سانوں ایہہ گل معلوم کر لینی چاہیدی ہے جو ایس مت دا اسلام نال سمبندھ کیہ ہے تے فرق کیہڑیاں گلاں دا ہے۔

قرآن وچ لکھیا ہے جو اسلام ابراہیم خلیل اللہ دے ویلیاں توں مُڈھ قدیم دا مذہب ٹُریا آوندا ہے۔ یہودیاں تے عیسائیاں نے اسلام نوں وِگاڑ کے اپنے مطلب دا بنا لیا۔ انجیل توریت لِکھ کے جھُوٹھے متاں نوں دنیا وچ پرچلت کیتا۔ اُپر لِکھی ہوئی گل سچ ہے یاں جھُوٹھ ایس دے نال سانوں کوئی مطلب نہیں پر ایس کتھن (آکھن) توں گھٹ اینا ضرور ثابت ہوندا ہے جو ایہہ تنے مت اصل وچ اِکو ہن تے ایہناں دیاں نیہاں سانجھیاں ہن۔ ایہناں متاں نوں شامی کہیا جاندا ہے۔ ایہناں متاں دی سانجھی گل اک ایہہ ہے جو ایہہ مت دو ہستیاں نوں مندے ہن۔ اک ہستی دا ناں خدا ہے جو آد جگاد (ازل) توں انت اناری (بے انت تے ابدی) ٹری آوندی ہے۔ نہ خدا نوں نہ کسے بنایا نہ اوہ کدی نشٹ (تباہ) ہوندا ہے' ہمیشہ قائم دائم ہے۔ ایسے کر کے خدا نوں قائم بالذات وجود' واجب الوجود منیا جاندا ہے۔ شروع وچ خدا دے سوا ہور کوئی دوسری ہستی موجود نہیں سی۔ خدا دے سوا بالکل سُن مُسان سی۔ خدا نے اپنی مرضی نال آکھیا" ہو

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جا" اینی گل کہندے سار اِک دوجی ہستی فیست وچوں نکل پئی۔ ایہہ دوسری ہستی دنیا یاں کائنات ہے۔ ایس نوں مخلوق ایس لئی کہندے ہن جو اخدا دے حکم نال پیدا ہوئی۔ خدا مخلوق دا پیدا کرن والا تے ایس دا سہارا ہے جس طراں دنیا پیدا ہوندی ہے اوسے طراں سماں پا کے نشٹ (تباہ) وی ہو جاندی ہے۔ ایس کر کے مخلوق نوں حاوث اتے فانی منیا جاندا ہے۔

ایہناں دوہاں ہستیاں دا آپس دا سمبندھ ایہہ ہویا جو خدا کائین یا پیدا کرن والی تے دنیا مکوں پیدا کیتی ہوئی ہستی ہے۔ فرق ایہناں ہستیاں دا آپس وچ ایہہ ہے جو خدا اننت اناوی، دائم قائم ہے تے مخلوق حاوث اتے فانی ہے۔ آدمی مخلوق ہے۔ خدا نے آدمی نوں پیدا کر کے دنیا وچ لیاندا۔ دنیا دیاں نیامتاں دے اوس نوں مزے چکھائے تے اوہدے سر اُتے احسان چڑھایا۔ ایس احسان دی خاطر آدمی تے واجب ہویا جو ایہناں احساناں دا شکر ادا کرے تے خدا دی بندگی تے عبادت وچ ہر ویلے لگا رہوے۔ اسلام نے نماز، روزہ، حج، زکوات وغیرہ اسلامی فرض مقرر کر دتے ہن جنہاں نال آدمی خدا دی بندگی کردا ہے تے اوس دا شکریہ ادا کردا ہے۔ اُپر والے لیکھ نوں اسلام دا بنیادی اصول سمجھنا چاہیدا ہے جس توں گھٹا ودھا اسلام وچ کدی نہیں ہو سکدا۔

صوفی مت اِک مت دا ناں نہیں۔ ایس دے وچ گھٹ توں گھٹ ترن مت شامل ہن۔

(۱) پہلا تے پرانا صوفی مت اوہ ہے جس دے منن والیاں وچ ذوالنون مصری، رابعہ، شبلی، جنید بستامی معروف کرخی ابراہیم اوہم وغیرہ مشہور صوفی گزرے ہن۔

ہندوستان وچ مشہور مشائخ بابا فرید گنج شکر، داتا گنج بخش، شیخ مبارک، نظام الدین اولیاء، شیخ سلیم چشتی، معین الدین چشتی، بختیار کاکی، چراغ دھلی، بہاؤ الدین زکریا وغیرہ بزرگ ایسے مت (۱۸) نوں مندے سن۔

ایہہ صوفی مت بڑا پرانا گنیا جاندا ہے جو پیغمبر دے ویلے توں ٹریا آوندا ہے۔ پیغمبر دے ساتھی ایس مت دے پہلے صوفی کہاوندے ہن۔ کشف المحجوب اک پرسدھ

www.urdubooks4download.blogspot.com

(مشہور) کتاب ہے جس وچ ایس مت دے اصول تے قاعدے چنگی طراں نال کھول کے دسے ہوئے ہن جنھاں توں معلوم ہوندا ہے جو ایس مت والے اسلامی شرع دی پوری طراں نال پابندی کردے ہن تے اُپر لکھے ہوئے اسلام دے بُنیادی اصولاں توں باہر پَیر نہیں رکھدے بلکہ جے کوئی دوسرا اسلامی شرع یاں بنیادی اصولاں توں باہر جاوے تاں اوس نوں کافر جاندے ہن۔

(۲) دُوجا اِک ہور صوفی مت ہے جیہڑا وحدت الوجود نوں مندا ہے۔ خالق مخلوق' خدا اتے دنیا نوں وکھو وکھ ہستیاں نہیں مندا بلکہ کہندا ہے جو اک ہستی (وحدت الوجود) نوں دو ہستیاں منناں بڑی غلطی تے جہل ہے۔ ایہہ غلطی آدمی تد کردا ہے جد اوس دی عقل تے پردا پے جاندا ہے۔ دنیا دیاں نعمتاں آدمی دی عقل اتے غفلت دا پردا پا دیندیاں ہن۔ سارے جتن تے کوششاں ایس مت دیاں ایسے گل ول کیتیاں جاندیاں ہن جو کسے طراں ایہہ پردا آدمی دی سمجھ توں لہہ جائے تے خالق مخلوق' میں توں' ہمہ' شمہ دی دوجائگی جو اوس نوں نظر آوندی ہے' دور ہو جائے تے وحدت الوجود دی ہستی دا سمندر اِکو جیہا لہراں ماردا نظر آوے۔

فیر جد اکو ہستی ہوئی' تاں فیر خدا تے انسان وچ کوئی فرق نہ رہیا۔ دوویں قدیم تے اِکو ہوئے۔ خدا نے نہ ساہنوں پیدا کیتا نہ اوس دا ساڈے سر احسان چڑھیا' نہ ساہنوں اوس دا شکریہ ادا کرن دی یاں عبادت کرن دی لوڑ ہوئی۔ ایس خیال توں نماز' روزہ' حج' زکوات سبھ بے فائدہ ہو جاندے ہن۔

اوہ صوفی مت اسلام وچ نویں دسویں عیسوی وچ پیدا ہوندا نظر آوندا ہے اوس توں پہلے ایس قسم دا صوفی مت اسلام وچ موجود نہیں سی۔ دسویں' گیارہویں صدی وچ ایس مت دا اَینا آ کے زور ہویا جو ہر کوئی عالم فاضل ایس مت نوں باہروں یاں چوری چھپے منن لگ پیا۔ ایس مت نوں منن والیاں وچ مشہور ناں ایہہ ہن: حکیم سنائی' فرید الدین عطار' حافظ شیرازی' عمر خیام' بو علی سینا' جامی' عراقی' منصور حلاج' شمس تبریز۔ ہن جیکر اسلام دے بنیادی اصولاں نوں صوفی مت دے اصولاں نال رکھ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کے گوہ کیتی جاوے تے صاف معلوم ہووے گا جو ایہناں دا آپس وچ زمین آسمان دا فرق ہے۔

اسلام دو ہستیاں نوں مندا ہے	صوفی مت اک ہستی نوں مندا ہے
خدا خالق تے کائنات خلوق ہے	دنیا نوں خدا پیدا نہیں کیتا۔ تے دنیا پیدا نہیں ہوئی۔
خدا دائم قدیم ہے مخلوق حادث اتے فانی ہے	دوویں ہستیاں اکو جیہیاں قدیم اتے دائم ہن۔
خدا دا احسان ساڈے سر تے ہے	سانوں پیدا نہیں کیتا ساڈے سر تے کوئی احسان نہیں کیتا
سانوں نماز پڑھنی تے روزہ رکھنے چاہیدے ہن	سانوں کوئی فرض ادا کرن دی لوڑ نہیں

ایہہ فرق اِس قسم دا ہے جو اسلام دے اصولاں نوں منن والا صوفی نہیں بن سکدا تے صوفی مت دے اصولاں نوں منن والا مسلمان نہیں رہ سکدا۔ ایس بنیادی فرق نوں ویکھ کے اسلام نے صوفی مت نوں روکن دیاں تے اوس نوں نشٹ (تباہ) کرن دیاں کوششاں کیتیاں۔ منصور حلاج اتے کفر دا فتویٰ دے کے سُولی چاڑھ دتا گیا۔ شہاب الدین سہروردی تے شمس تبریز دی کسی نہ کسی طراں نال مروا دتے گئے۔ دارا شکوہ تے سرمد ایسے قصور پچھے مارے گئے۔ صوفی وچارے ڈر گئے۔ اسلام اوہناں دناں وچ زوراں تے سی۔ ملاں ملائیاں دی گڈی چڑھی ہوئی سی۔ صوفی مت اسلام دا مقابلہ نہ کر سکیا۔ اپنے آپ نوں بچاون دے تے سر لکاون دے اوس دو جتن کیتے۔

اک تاں صوفی مت دی شکشا دین دی بولی وکھری بنا لئی جس وچ ظاہر دا مطلب ہور ہوندا سی تے وچلا گجھا مطلب ہور۔ ایس وچلے مطلب نوں سمجھن لئی مرشد یاں گرو دی لوڑ سی جس دے بناں ہور کوئی صوفی مت دا مطلب سمجھا نہیں سی سکدا۔

شراب، پیالہ، ساقی، معشوق، بوسہ، وصل وغیرہ لفظ جو صوفی بول چال تے صوفی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymanic.com©

کوتا وچ ورتے جاندے ہن۔ ایہناں دا مطلب صوفی ہور دا ہور دسدے ہن۔ دوجا جتن ایہہ کیتا گیا جو صوفی مت دی اسلام نال ساکا داری گنڈھ کے ثابت کیتا گیا جو صوفی مت دی اسلام وچوں نکلیا ہے۔ ایہناں وچ کوئی بنیادی فرق نہیں۔ اسلام تے صوفی مت دا فرق اسیں اپر دس آئے ہاں۔ خالق تے مخلوق نوں اکو ہستی من کے اوہناں نوں حادث منّنا اسان کم نہیں۔ قرآن دیاں ڈھونڈ ڈھونڈ کے آئتاں کڈھیاں۔ آئتاں دا مطلب اپنے مطلب دا بنایا کجھ مطلب اوہناں وچ اپنے ولوں گھڑ کے پایا کجھ منطقی دلیلاں دیاں کلابازیاں لائیاں بلکہ ہندو مت جیہڑا وحدت الوجود نوں شروع توں مندا آیا ہے' اوس وچوں وی مدد لئی گئی۔ ایہناں جتناں دا حال جیکر پورا پورا کھول کے لکھیا جاوے تے کہانی لمبی ہوجاندی ہے۔ اسیں نمونہ دے طور تے مختصر جیہا حال لکھنے ہاں۔

صوفی مت تے اسلام نوں رلاون لئی سبھ توں پہلے مولانا روم نے کوشش کیتی پر خالق مخلوق نوں ملا کے وحدت الوجود بناونا تے قدیم نوں قدیم وی تے حادث وی منّنا تے حادث نوں حادث وی تے قدیم وی منّنا اسان کم نہیں۔ ایہناں کوششاں وچ صوفی مت دے وچوں وچ کئی مت نکلے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

رب دے بارے اسلام نے بہت بحثاں کیتیاں ہن جنہاں دا تت یاں خلاصہ ہے جو خدا دی ذات دا علم کسے نوں نہیں۔ آدمی نوں خدا دی صفات دا علم تھوڑا بہت ہو سکدا ہے پر ذات دا علم نہیں ہو سکدا۔ خدا دی صفات دو ہن' جمال تے جلال۔ ایہناں صفتاں دا خاصہ ہے جو اپنے آپ نوں ظاہر کیتے بناں نہیں رہندیاں۔ جس طراں سوہنی عورت کسے نہ کسے بہانے نال اپنا حسن دکھا دیندی ہے۔ قرآن وچ اک آیت ہے "کنت کنزا مخفیا" میں اِک لُکیا ہویا خزانہ سی۔ صوفی ایس دے معنے دسدے ہن جو وحدت الوجود دا جلال تے جمال اک گھنڈ یاں نقاب وچ لُکیا ہویا سی۔ جد نقاب چُکیا گیا۔ جمال نے جلوہ وکھایا تے مخلوق پیدا ہو گئی۔ ایہہ وی آکھیا جاندا ہے جو دنیا پیدا کرن ویلے خدا نے کہیا "کُن" ہو جا اینا کہندے سار "فیکون" (ہو گئی) دنیا پیدا ہو

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

گئی۔ صوفی خیال دے موجب "کُن" کہن دے ویلے کوئی چیز سنن والی موجود سی۔ جس نوں خدا نے "کُن" آکھیا۔

مُدا کیہ جو ایس قسم دیاں دلیلی کلا بازیاں لا کے صوفی مندے ہن جو وحدت الوجود وچوں مخلوق بنی۔ خدا دے جمال اتے نقاب پاون یاں گھنڈ گڈھن دی لوڑ ایس کر کے ہوئی جو خدا دا جمال اینا زبردست سی' اس وچ روشنی اینی تیز سی جو آدمی دی اکھ اوس نوں ویکھ لیندی تے انھی ہو جاندی۔ روشنی اتے پردا پایا گیا تاں جو چانن مدہم ہو کے دِسے تے نظر خراب نہ ہوئے۔ ہن جد انسان وحدت الوجود کولوں ٹٹ کے وکھرا ہو گیا' دنیا دیاں نعمتاں تے لذتاں وچ پھس کے اوہنوں اپنی اصل بُھل گئی تے اپنے آپ نوں وکھ ہستی سمجھن لگا۔

آدمی دا وحدت الوجود دا حصہ ہونا اک گجھا بھید ہے جو مرشد کامل دے بناں آدمی نوں ہور کوئی نہیں دس سکدا۔ دنیا دے کھبناں توں نکلن دا رستہ وی مرشد بنا ہور کوئی نہیں دس سکدا۔ ایہہ مرشد کامل اسلام دے پیغمبر ہن اتے قرآن دی سِکشا (تعلیم) آدمی نوں سِدھے راہ پا کے وحدت الوجود دے نال ملا سکدی ہے۔

پرُ لکیا ہویا خزانہ ظاہر ہو کے مخلوق بنیا تے کس طراں بنیا۔

توریت وچ لکھیا ہے جو خدا نے کل کائنات نیست وچوں کڈھ کے پیدا کر دتی۔ اک دن خدا نے اک چیز بنائی' دوجے دن دوسری چیز۔ ایس طراں اوس نوں ساری کائنات بناوندیاں ست دن لگے۔ ایس مطلب لئی صوفیاں نے قرآن وچوں اک ہور آیت کڈھی۔

"لولاک لما خلقت الافلاک" جس دے معنی ایہہ ہن جو اے پیغمبرؐ جے تیری خاطر مینوں منظور نہ ہوندی تے میں دنیا نوں نہ بناوندا۔ ایس خیال نوں ایس طراں وسدے ہن۔ دنیا پیدا ہون توں پہلاں وحدت الوجود اکلا یعنی "احد" سی۔ احد دے وچ اللہ نے میم (م) پا دتا۔ میم دی گنتی ابجد دے حساب نال ۴۰ ہوندی ہے۔ کل جہان دی مخلوق ارکان' قویٰ' ارواح' جہات' کواکب' موجودات وغیرہ گنتی وچ ۴۰ ہوندے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہن۔

کل کائنات دا اڈمبریاں نقشہ بنا کے خدا نے اپنے دل یاں مرضی وچ رکھ لیا۔ پھیر خدا نے مکھڑے توں نقاب چک لیا تے اوس دا جمال بجلی وانگ لشک پیا۔ ایس دا ناں تجلی ہے۔ پہلی تجلی ہوں نال اگ دے بنے ہوئی مخلوق فرشتہ تے جِنات پیدا ہوئے۔ فیر دوجی تجلی ہوئی تے انسان پیدا ہویا۔ ایس طراں نال چار پنج تجلیاں دے بعد ساری مخلوق جیوندی جاگدی نکل پئی

دنیا دے چکڑ وچوں نِکل کے آدمی وحدت الوجود دے نال کس طراں مل سکدا ہے۔ ایس منزل اُتے پُہنچن لئی صوفی مت نے کئی رستہ دسے ہن۔

اِک رستہ ایہہ ہے جو پہلے شریعت تے طریقت دے موجب تیاریاں کیتاں جان۔ تیاریاں کر کے پیر مرشد دی شِکشا دے موجب آدمی دنیا دیاں سبھ چیزاں توں خیال ہٹا کے دن رات رسول خدا ول دھیان کر کے رسول وچ اپنا غرق ہو جائے جو اوس نوں سوا رسول دے ہور کجھ نہ دسے۔ ایس منزل دا ناں فنا فی الرسول ہے۔ ایس منزل وچ صوفی نوں حقیقت معلوم ہو جاندی ہے۔ ایس منزل توں اگے ودھ کے صوفی خدا ول تاڑی لاوندا ہے تے سوا خدا دے دنیا وچ اوس نوں ہور کجھ نظر نہیں آوندا۔ ایس منزل دا ناں فنافی اللہ ہے جتھے پُہنچ کے وچھڑیا ہویا انسان وحدت الوجود نال مِل کے اِک ہو جاندا ہے۔

دُوجا رستہ ایس منزل تے پُہنچن دا ایہہ ہے جو اپنا اندر باہر پاک صاف کر کے کسے ایکانت جگہ یاں کوٹھڑی وچ بیٹھ جاوے۔ بیٹھنا وی اوس نوں خاص طریقے نال چاہیدا ہے۔ بیٹھ کے دنیا دے دھندیاں دا خیال چھڈ دیوے۔ اک دیوا بال کے دیوے دی لاٹ ول تاڑی لاوے۔ فیر اکھاں میٹ کے خدا تعالیٰ دا دھیان کرے۔ ہولی ہولی ساہ بند کردا جاوے۔ تھوڑے چر پچھوں نیندر آ کے صوفی غافل ہو جاندا ہے۔ ایس حالت دا ناں مراقبہ ہے۔ ایس غفلت دی حالت وچ اوس نوں وحدت الوجود دا جمال روشنی دی لاٹ جیہا کے نظر آوندا ہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تیسرا رستہ وحدت الوجود نال وصل کرن دا ایہہ ہے جو اِک محفل سجا کے راگ رنگ سنیا جاوے۔ راگ وراگ تے وجوگ دے ہون۔ صوفی دنیا ولوں دھیان ہٹا کے راگ سُنن لگے۔ دن دا صوفی اتے اینا اثر ہوندا ہے جو سبھ کُجھ بُھل کے غافل تے بے ہوش ہو جاندا ہے تے دین دنیا دی اوس نوں خبر نہیں رہندی۔ ایس بے ہوشی دی حالت وچ صوفی نوں وحدت الوجود دا دیدار ہو جاندا ہے۔ ایسے طراں دے ہور وی کئی طریقے ہن جنہاں دے موجب صوفی مت دے کئی فرقے بن گئے نیں۔ ایہناں فرقیاں دے وکھو وکھ ناں ہن پر اصل وچ صوفی مت دے دو وڈے فرقے ہن۔

(۱) صوفی مت دا اک فرقہ اوہ ہے جیہڑا ہمہ اوست نوں مندا ہے جس دا مطلب ہے جو دنیا وچ جو کجھ ہوندا ہے تے ہو رہیا ہے سبھ اوسے دی کھیڈ ہے۔ دنیا تے خدا کوئی وکھرے نہیں۔ دنیا ای خدا ہے تے خدا ای دنیا ہے۔

(۲) دوسرا فرقہ صوفی مت دا ایس گل نوں مندا ہے جو دنیا وچ جو چانن دسدا ہے جو گلزار کھڑی ہوئی نظر آوندی ہے تے جو کھیڈ ہو رہی ہے ایہہ ایسے جوت دا پرکاش یاں عکس ہے جس نوں صوفی وحدت الوجود مندے ہن۔

دنیا دے نظارے دی اصل حقیقت کجھ نہیں۔ ایہہ وحدت الوجود دی صرف اک جھلک ہے جس نوں ویکھ ویکھ کے آدمی حیران ہو رہیا اے۔

پہلے فرقے دا ناں تناسخیں تے دوسرے نوں حلولی آکھدے ہن۔ اوہناں دوہاں فرقیاں نوں پکے مسلمان کافر (۲۰) آکھدے ہن۔

اُپرلے لیکھ توں معلوم ہووے گا جو وحدت الوجود دے مسئلہ نوں اسلام وچوں کڈھن دی صوفیاں نے کوشش کیتی۔ ایس کم وچ کنی کُو کامیابی ہوئی اس دی بابت اسیں رائے نہیں دیندے پر اینی گل دے کہن وچ کوئی ہرج نہیں جو وحدت الوجود دا مسئلہ اسلام وچ اوپرا ہے۔ شاہی متاں وچ رکتے وی ایہہ مت نہیں ملدا۔ ایس گل دا کھرا کڈھن دی کوشش کیتی گئی ہے جو ایہہ مسئلہ کس تھاں توں تے کس زمانے وچ اسلام وچ آ کے داخل ہویا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ڈاکٹر براؤن عربی فارسی دا اک پرسدھ وِدوان (مشہور عالم) ہویا ہے۔ اوس دی ایہہ رائے ہے جو وحدت الوجود دا مسئلہ حیرہ دے پادریاں دی راہیں یوناں تے مصر وچوں آیا معلوم ہوندا ہے۔

اپنے دعوے دے ثبوت وچ ڈاکٹر براؤن نے بہت ساریاں دلیلاں دتیاں ہن پر اوہناں دلیلاں نال ساڈی تسلی نہیں ہوندی۔ ساڈا خیال ایہہ ہے جو وحدت الوجود دا مسئلہ ہندوستان توں گیا تے ہندو مت وچوں لیا گیا۔ ایس دعوے دا ثبوت ایس طراں رل سکدا اے۔

(ا) ایس وچ شک نہیں جو وحدت الوجود دا قرآن وچ کسے تھاں ذکر نہیں آوندا۔

(۲) ایس گل وچ وی شک نہیں جو دسویں بارھویں صدی عیسوی توں پہلاں وحدت الوجود والے صوفی مت دا کسے مسلمان مصنف دی لکھت وچ ذکر نہیں لبھدا۔

(۳) مسلماناں نے حیرہ خلیفہ ابوبکر دے زمانے وچ فتح کیتا۔ عباوی پادریاں دے لیکھ اوس توں تھوڑا چر پچھوں مسلماناں وچ پرچلت (مشہور) ہو گئے تے اوہناں دے عربی وچ ترجمہ کیتے گئے پر وحدت الوجود دا کسے لکھت وچ وی پتہ نہیں لبھدا۔

(۴) وحدت الوجود نوں منن والے صوفی جنے ہوئے ہن سبھ ایرانی ہوئے یعنی آریا قوم وچوں' عربی قوم دا شاید کوئی ناں اوہناں وچ ہووے۔ ایہہ گل ایس بات دا ثبوت ہے جو وحدت الوجود دا خیال آریا قوم وچ پرچلت سی۔ شامی قوماں نے اس نوں نہیں منیا۔

اُپر لکھیاں دلیلاں نال ڈاکٹر براؤن دا دعویٰ غلط ثابت ہوندا ہے۔ ہُن ایس دعوے دا ثبوت جو وحدت الوجود دا خیال ہندو مت وچوں نکلیا تے ہندوستان وچوں نکل کے اسلام وچ داخل ہویا' اوس دیاں دلیلاں پیش کرنے ہاں۔

(ا) ایس گل وچ شک نہیں ہو سکدا جو ہندو تے ایرانی آریا مُڈھ دیاں دو ٹہنیاں ہن۔ ایہناں دوہاں دی آپس دی سانجھ دارا' سکندر تے نوشیرواں دے زمانے توڑی تاریخ توں ثابت ہوندی ہے۔ افغانستان' بلوچستان مغل بادشاہاں دے ویلیاں تیک ہندوستان دے صوبے سمجھے جاندے سن۔ پنجاب دیس دارا دے ویلے ایران دا صوبہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©
ی۔ ایہناں سمیاں وچ راہبے مہاراجے اِک دوجے نوں سنگاتاں، سفارتاں تے علمی کتاباں گھلدے رہے، ویاہ شادیاں آپس وچ کردے رہے۔

وحدت الوجود دا خیال ہندواں وچ وید تے اپنشد دے ویلیاں توں چلیا آیا ہے بلکہ کہہ سکنے ہاں جو ہندواں نے وحدت الوجود دے خیال نوں مانجھ کے لشکایا تے کمال تے پچا کے اوس نوں اپنے دھرم دا انگ بنا لیا۔ ایہہ کم ہور کسے قوم نے نہیں کیتا۔ ایہہ خیال ضرور ہندوستان وچوں پھیل کے ایران وچ پہنچے ہون گے۔

(۲) ایرانیاں نے اسلام تاں قبول کر لیا پر پرانے قومی خیالات اوہناں دے دل وچ ضرور بیٹھے رہے ہون گے۔ جد ۱۰ ویں ۱۱ ویں صدی وچ وحدت الوجود دے خیال اسلامی ملکاں وچ پھیلے تے ایرانیاں دے پرانے خیالات نویں سریوں پنگر پئے۔

(۳) ہارون رشید تے ماموں رشید نے کئی وِدوان (عالم) پنڈت بغداد بلا کے دربار وچ نوکر رکھے جنہاں ہندو مت تے ہندو علماں دیاں بہت ساریاں کتاباں عربی وچ ترجمہ کرائیاں۔ ایہناں ترجمیاں دے راہیں ہندو فلسفہ تے وحدت الوجود دے خیالات عربی وِدواناں وچ پرچلت ہو گئے ہون گے۔

(۴) ہندوستان وچ اٹھویں نویں صدی عیسوی وچ شنکر اچاریہ نے ویدانت دا پرچار کر کے وحدت الوجود دے خیال نوں بڑے زور نال ہندو مت دا انگ بنا لیا۔

شنکر اچاریہ توں تھوڑے چِر بعد محمود غزنوی دے حملے ہوئے جنہاں وچ ہزاراں مندر ڈھائے گئے تے اوہناں دے وِدوان پجاری زورو زوری مسلمان بنا کے غزنی تے ہرات لے گئے۔ اوہناں پنڈتاں دے راہیں ہندو مت دے پرچلت خیالات مسلمانی ملکاں وچ ضرور پہنچے ہون گے۔

(۵) پر سبھ توں ودھ کے بھاری دلیل جس دے نال وحدت الوجود والا صوفی مت ہندو مت دا انگ ثابت ہوندا ہے صوفی مت دیاں اصطلاحاں ہن جو ہو بہو ہندو مت توں نقل کیتیاں ہوئیاں معلوم ہوندیاں ہن۔ اوہناں اصطلاحاں دا مہاندرا اجائیں یاں اتفاقی نہیں ہو سکدا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

وحدت الوجود	ویدانت دا دویت
صوفیاں دیاں بیٹھکاں	جوگ دے آسن
صوفیاں دا حبسِ دم	جوگ پرانا یام
صوفیاں دا مراقبہ	جوگ دی سماوی
اک خیرول خیال لاونا	جوگ دا دھیان
صوفیاں دا شریعت طریقت	ہندو مت دا کرم مارگ وغیرہ
حقیقت' عرفان	گیان مارگ وغیرہ
صوفیاں دا مرشد	ہندو مت دے گرو
صوفیاں دا وصل	ہندو مت دے جوگ
'صوفیاں دا حلول	ہندو مت پرش دا پرکاش پرکرتی وچ
صوفیاں دا اخفی	ہندو مت دے او یکیت
صوفیاں دا ہمہ اوست	ہندو مت سروم کھلوادم برہم
صوفیاں دا نقاب	ہندو مت دے مایا دا پردہ

اُپر لکھیاں دلیلاں توں ساڈے دل وچ کسے طراں دا شک نہیں رہندا جو وحدت الوجود والا صوفی مت ایہناں کوششاں دا نتیجہ ہے جو مسلمان بزرگاں نے اسلام تے ہندو مت دا اِک مت بناون لئی کیتیاں پرافسوس ایس گل دا ہے جو اک مت بنن دی تھاں صوفی مت اِک وکھرا فرقہ بن گیا جس نوں من والے ہندو ہندو تے مسلمان مسلمان بنے رہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سکھ پنتھ

پراگ راج ہندوواں دا مشاہور تیرتھ منیا جاندا ہے۔ الہ آباد دے قلعے دے بجے پاسیوں جمنا آوندی ہے تے کھبے پاسیوں گنگا۔ قلعہ دے ہیٹھاں ایہہ دوتوں ندیاں رلدیاں ہن۔ ایس تھاں دا ناں سنگم ہے۔

امسیا پُورن ماشی تے کنبھ دے ویلے پراگ راج بڑا بھارا میلا لگدا ہے۔ ملک دے دور دور تھاواں توں ہندو آ کے سنگم وچ نہاوندے ہن۔ سنگم نہاون دا مہاتم (ثواب) گنگا، جمنا دوہاں دے اشنان توں اُتم گنیا جاندا ہے۔ کہندے ہن جو سنگم وچ نہاون نال جنم جنم دے پاپ ناس ہو جاندے ہن۔

اسلام ہندوستان وچ پچھم ولوں آیا۔ مسلمان بزرگ اُچ، ملتان، پاک پتن، لہور جالندھر، سرہند وچ آ کے ٹھہرے۔ پنجاب وچ ہندومت تے اسلام دا میل ہویا۔ ایہناں دوہاں متاں دا سنگم پنجاب ہے۔ ایس سنگم توں جیہڑا مت بن کے نکلیا اوس دا ناں سکھ پنتھ ہے۔

پنجاب وچ ہندو تے اسلام متاں دے خیالاں دا وٹاندرا کئی صدیاں توں ہوندا رہیا۔ دوہاں متاں دے مہاپرشاں (وڈے بندیاں) ویکھیا جو اوہناں متاں وچ کئی گلاں اجیہیاں پرچلت ہن جیہڑیاں اوہناں متاں نوں وکھو وکھ رکھ رہیاں ہن۔ جے کسے طریقے نال ایہہ گلاں کڈھ سٹیاں جان تے دوہاں متاں دیاں سانجھیاں گلاں دا اک ایسا مت بن سکدا ہے جس نوں من وچ نہ تاں ہندو نوں نہ مسلمان نوں کوئی اوکھ ہو سکدی ہے۔

بہت ساریاں گلاں تاں اجیہیاں ہن جنہاں دا مذہب نال کوئی لاگ نہیں تے اوہناں دے منن یاں نہ منن نال مذہب وچ کوئی اڈا فرق نہیں پیندا پر سربت (تمام) ہندو مسلمان اوہناں گلاں نوں مذہب سمجھ کے اک دوجے نال وِٹرے رہندے ہن تے جھگڑ کے اِک دوجے دا سر بھندے رہندے ہن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہندو مت وچ مورتی پوجا' اوتاراں تے دیوی دیوتیاں نوں منّنا' تیرتھ یاترا کرنا' ورت رکھنا جنیو پاؤنا' ٹِکے لاؤنا' چوکے چُلھے' وید پران' اُچ نیچ دا خیال' مسلمانی دھرم دا قرآن تے پیغمبر اتے وشواس' روزہ رکھنا' حج کرنا' قربانیاں دینا' پیراں فقیراں دیاں قبراں نوں سجدے کرنا' گنڈے تعویذ بنھنے' گاں تے سور دا ماس کھانا نہ کھانا' اوہ گلاں ہن جیہڑیاں اسلام تے ہندو مت نوں رلن نہیں دیندیاں۔

ایس شُبھ کم یعنی ہندو مت تے اسلام نوں اک بناون دا بیڑا سکھ گُرواں نے چکیا۔ سکھ گرواں دا حال لکھن توں پہلاں اک دو گلاں کھول کے دس دینا ضروری معلوم ہوندا ہے۔ پہلاں ایہہ گل یاد رکھن جوگ ہے جو اتہاسک دا کم ہے تاریخ لکھنا' تاریخ وچ اجیہے واقعات لکھے جیہڑی عقل دے کول ہون۔ اوس دا کم نہیں جو اتہاسک ہستی نوں بدوبدی اپنا ہیرو بنا لوے تے جنج دا لاڑا بنا کے مراسیاں وانگر اوس دے سوہلے گاؤندا پھرے بلکہ اوہنوں چاہیدا ہے جو اتہاسک ہستی دے چِناں (نقشاں) وچ سفید سیاہ جو اوس نوں نظر آوے' اوس نوں ہوبہو اوسے رنگ دا بنا کے دکھلاوے۔

دوجی گل ایہہ وی ہے جو تاریخ دے صفحیاں اُتے جیہڑیاں ہستیاں سانوں اُچیاں وسدیاں ہن۔ اوہ ہستیاں اپنے جیون دے سمے وڈیاں نہیں سمجھیا جاندیاں۔ تاش ہو جان توں کئی سال پچھوں تاریخ وچ ہستاں نواں جنم لے کے وڈیائی نوں پراپت ہوندیاں ہن۔ ایس دا سبھ یاں تاں ایہہ ہندا ہے جو ایہناں بزرگاں دے کماں دا مُل اوہناں دے جیون ویلے نہیں پیندا مرن دے بعد اوہناں دے کتھناں تے اوہناں دے کمان دی قدر کرن والے جمدے ہن۔ اوہناں دی عزت کیتی جاندی ہے۔ اوہناں نوں بزرگ' پیغمبریاں اوتار منیا جاندا ہے۔ اوہناں دے اتہاسک تصویر اتے کئی ہونی انہونی گلاں شردھا (عقیدت) دے پُھلاں وچ گندھیاں ہوئیاں شوبھا دین لگ پیندیاں ہن۔ اس قسم دا بناں شِنگار اتہاسک تصویر وچ مذہب نال تعلق رکھدا ہے۔ تاریخ دا ایہناں گلاں نال کوئی کم نہیں۔

ایس خیال نال سکھ گرواں دے بارے جو کجھ اسیں پیش کرنا چاہوندے ہاں نرول

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تاریخی واقعات ہن۔ سکھ گرواں دی تاریخی ہستی نال ساڈا کم ہے۔ اوہناں دے پنتھک یاں دھارک پرچار دا ایتھے ذکر نہیں کیتا گیا۔ سکھ گرو دس ہوئے ہن۔

(۱) گرو نانک ۱۴۶۹ء ـ ۱۵۳۹ء لودھی بادشاہواں تے بابر بادشاہ دے زمانے۔

(۲) گرو انگد ۱۵۳۹ء ـ ۱۵۵۲ء ہمایوں بادشاہ تے شیر شاہ دے ویلے

(۳) گرو امرداس ۱۵۵۲ء ـ ۱۵۷۴ء اکبر بادشاہ دے سمے

(۴) گرو رام داس ۱۵۷۴ء ـ ۱۵۸۱ء اکبر بادشاہ دے سمے

(۵) گرو ارجن ۱۵۸۱ء ـ ۱۶۰۶ء جہانگیر دے سمے

(۶) گرو ہرگوبند ۱۶۰۶ء ـ ۱۶۴۵ء ـ جہانگیر' شاہ جہاں دے سمے

(۷) گرو ہررائے ۱۶۴۵ء ـ ۱۶۶۱ء شاہجہان ـ اورنگ زیب دے سمے

(۸) گرو ہرکشن ۱۶۶۱ء ـ ۱۶۶۴ء اورنگ زیب دے سمے

(۹) گرو تیغ بہادر ۱۶۶۴ء ـ ۱۶۷۵ء اورنگ زیب دے سمے

(۱۰) گرو گوبند سنگھ ۱۶۷۵ء ـ ۱۷۰۸ء بہادر شاہ دے سمے

(۱) گرو نانک

بابا نانک سکھاں دے پہلے گرو تے سکھ پنتھ دے بناون والے ہوئے ہن۔ تلونڈی ضلع شیخوپورہ وچ ۱۵ اپریل ۱۴۶۹ء نوں آپ دا جنم ہویا۔ آپ ذات دے بیدی کھتری سن تے آپ دے باپ دا ناں مہتہ کالو سی۔ مہتہ کالو اک معمولی زمیندار سی۔ جد بابے نانک دی عمرے' ۸ ورھے دی ہوئی' مہتے کالو نے اوس سمے دے دستور موجب بالک نوں پاندھے (ہندو معلم کول) پایا جو پہاڑے' حساب تے ہندی سکھاوندا سی۔

سیر المتاخرین دا کرتا لکھدا ہے جو سید حسن اک صوفی ودوان (عالم) مہتے کالو دے گوانڈھ وچ رہندا سی۔ اوس نے بابا نانک نوں ہونہار تے ہوشیا ویکھ کے فارسی عربی پڑھنا سکھایا تے صوفی مت دی سکھشا دتی۔

کہندے ہن جو ہونہار بروا دے چکنے چکنے پات ہوندے ہن۔ بابے ہوراں نوں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

چھوٹے ہوندیاں توں گیان دھرم تے ربّی گلاں دا بڑا شوق سی۔ جد پنڈوں باہر ڈنگر چراؤن جاندا یاں ہور مُنڈیاں نال کھیڈاں کھیڈنیاں اوہناں دے وچ وی کوئی نہ کوئی ربی بھا پا دینا۔ سادھ سنتاں دی سنگت کرنی۔ اوہناں دے اُپدیش سُنن دا بابے ہوراں نوں مُڈھ توں شوق سی۔

جد بابا نانک سیانے ہوئے تے اوہناں دے پتا نے اوہناں نوں بھین نانکی دے پاس سلطان پور ضلع کپور تھلہ رہن لئی گھل دتا۔ اوس سے دولت خاں لودھی لہور دا صوبیدار سی تے بھین نانکی دا گھر والا جے رام سلطان پور دا عامل سی۔ جے رام نے سفارش کر کے بابے نانک نوں مودی خانے دا داروغہ مقرر کروا دتا۔ بابا نانک نے کئی مدتاں مودی خانے دا کم کیتا تے اوتھے ہی آپ دا ویاہ مول چند چونے دے گھر وٹالے نگر وچ ہویا تے اوہناں دے گھر دو بالک لکھمی چند تے سری چند پیدا ہوئے۔

بابا نانک نوں سادھ سنتاں دی سنگت گیان اتے دھرم اُپدیش دا شوق مُڈھ توں سی۔ جتھے کدھرے کسے ودوان گیانی دا سُنیا اوس دی تلاش وچ اوتھے ہی ٹُر پیندے۔ ہندواں دے تیرتھاں دی یاترا کیتی، گنگل، کورو کشیتر، کانشی، گیا، رابگڑھ، جگن ناتھ، رامیشر، کامروپ، لکھیا دیوی، جونا گڑھ دوارکا سبھ تھاواں تے پھر پھر کے ہندو مت دی پریکشا کیتی۔ کہندے ہن جو ہندوستان توں باہرلے ملک، جلال آباد، ایران، ترکستان تے عربستان وی دیکھے۔ مسلمانی متاں نوں وی چنگی طراں نال ٹوہیا پر دل دی تسلی نہ ہوئی۔ اوڑک پنجاب واپس آ کے دریا راوی دے کنارے ضلع جالندھر تھوڑی جیہی زمین مُل لے کے کرتار پور ناں نگر وسایا تے سچے کرتار دی سکھشا دینی شروع کیتی تے سکھ پنتھ چلایا۔ بھائی بُڈھا، بھائی لہنا، بھائی دودا تے اس دی عورت بی بی بھاگ دئی، دیوان مُنی چند، بابے ہوراں دے ماتا پتا نے آپ دا اُپدیش سُنیا تے آپ دے شش (شاگرد) سکھ بنے۔ بھائی بالا تے مردانا بابے نانک دی سیوا وچ ہمیشہ رہے تے جتھے بابے ہوری گئے اوتھے اوتھے اوہناں دے نال پھردے رہے۔ بابا نانک کرتار پور وچ ۲۲ دسمبر ۱۵۳۹ء وچ سُرگباش ہوئے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

بابا نانک نے ہندو مت تے مسلمانی دین وچ جو جو برائیاں و یکھیاں' کھول کے دسیاں پر جو کجھ دسیا سچے دل نال دسیا جس کر کے کسے برا نہ منیا بلکہ ہندو مسلمان دوویں رب دا بھیجا ہویا من کے اوہناں دے مرید بن گئے تے جتھے جتھے آپ نے پیر رکھیا اوتھے اوتھے اوہناں دے بالکاں نے گُردوارے بنا بنا کے بیس نوائے۔ پنجاب وچ کئی گُردوارے بابا صاحب دے ناں تے مشاہور ہن۔

تحصیل شیخوپورہ وچ مالجی صاحب' بل لیلا' تمبو صاحب' پٹی صاحب' کیارا صاحب' کھرا سودا' جنم استھان دے گردوارے شوبھا دے رہے ہن۔

ضلع کپور تھلہ وچ سنت کھاٹ' لکھمی چند تے سری چند دا جنم استھان' ہٹ صاحب' کوٹھڑی صاحب' گرو کا باغ' دھرم سالا گرو ارجن' بیری صاحب۔

ضلع گورداسپور کچی کندھ' ڈیرہ صاحب' اوکی' چتوکی' آپ دا وسایا ہویا کرتارپور

ایمن آباد کھوہی بھائی لالو' چکی صاحب' روڑا صاحب

پٹیالہ مور جومر صاحب' نابھ وچ منصور پور

لہور جاہمن' کھاڑا' گھوڑی' چاہل' مانگا' الپا' کنگن پور' بانکے دیکھیے

منٹگمری دیپال پور' ست گھرا

ہوشیاپور کیرت پور' بدھن شاہ دا تکیہ

حسن ابدال جلال آباد وچ چوہا صاحب

فیروزپور ماکھے دی سدا

www.urdubooks4download.blogspot.com

پنجاب توں سوا یوپی' دکن' مدراس تے آسام وغیرہ دیساں وچ جتھے جتھے بابا صاحب دے پیر پئے اوتھے گُردوارے بن گئے۔ بابا صاحب نوں سنگیت نال پوری رُچی سی۔ مردانا ربابی ہمیشہ آپ دے نال رہندا سی۔ بابا صاحب دا جو اُپدیش ملدا ہے' راگ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

وچ ملدا ہے۔ بابا صاحب دی بانی اوہناں دے جیون ویلے لکھت وچ نہیں آئی جو کچھ اُپدیش آپ نے کیتے اوہناں دے شش (شاگرد) مونہہ زبانی یاد کر لیندے سن۔ بابا صاحب دے دو پُتر موجود سن پر گُریائی دے جوگ سمجھ کے اوہناں لہنا نام شیش نوں گُریائی دی گدی بخشی۔

(۲) گُرو انگد ۲۱ مارچ ۱۵۳۹ء ۲۹ مارچ ۱۵۵۲ء

آپ دا ناں لہنا سی تے ذات دے تیھن کھتری سن۔ روایت کیتی جاندی ہے جو بابا نانک نے اپنا جانشین بناون لئی اپنے مریداں دی پریکشا (پرکھ) کیتی۔ کرتار پور شہر دے باہر جا رہے سن جو راہ وچ اِک مردہ پیا ہویا ملیا۔ بابا جی نے آکھیا کوئی تہاڈے وچوں گرو دا پیارا ہے جو ایس مردے نوں کھاوے۔ ہور سارے تاں پچھے ہٹ گئے۔ بھائی لہنا ودھ کے مردے اتوں کپڑا چک کے، چک مارن لئی تیار ہو گیا۔ اپنے وچ کیہ ویکھدا ہے کہ مردہ تاں گم ہو گیا۔ اس دی تھاں گرو نانک جی آپ موجود سن۔ گرو نانک نے لہنے نوں چھاتی نال لایا تے اوس نوں گریائی بخشی۔ بھائی لہنے دا ناں اوس ویلے توں انگ خود یاں انگد ہو گیا۔ گرو انگد نے سبھ توں پہلاں بابا نانک دی جنم ساکھی اکٹھی کر کے لکھی۔ گورمکھی لکھت بنائی تے بابے نانک دی بانی نوں اک تھاں لکھ کے اکٹھا کیتا۔

(۳) گُرو امرداس ۵ مئی ۱۴۷۹ء یکم ستمبر ۱۵۷۴ء

آپ ذات دے بھلی کھتری سن۔

بابے سری چند دے چیلے اپنے آپ نوں اُواسی کہندے سن۔ گُرو امرداس نے اواسیاں نوں سکھاں کولوں وکھرا کر دتا۔ بابے نانک دا سکھ پنتھ چلان دا مطلب ایہہ سی جو ہندو، مسلم، کھتری، باہمن دا ویروا آپس وچوں نکل جائے۔ گُرو امرداس نے بڑے بڑے لنگر لا دتے جو کوئی گرو صاحب کول آوندا سبھناں نال اکٹھا بہہ کے کھاندا۔ گُرو امرداس نے ستی تے پردہ کرن دیاں بھیڑیاں رسماں دی سکھاں وچوں دُور کیتیاں۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کہندے ہن جو اکبر بادشاہ نے گرو امرداس دی مشاہوری سُن کے امرتسر وچ کجھ زمین گرو صاحب دی لڑکی بی بی بھانی دے ناں پٹہ لکھ کے دتی۔ ایہہ جاگیر پچھوں چیہے گرو دا چک مشہور ہوئی۔

(۴) گرو رام داس ۱۵۷۴ء ۱۵۸۱ء

ذات دے سوڈھی سن تے گرو امرداس دے جوائی۔

گرو رام داس نے اکبر بادشاہ دی دتی ہوئی زمین اُتے اِک پنڈ وسایا تے اوس دا ناں رام داس پور رکھیا۔ رام داس پور پچھوں جیہے امرت سر بن گیا۔ شہروں باہر اک تلا دی پٹواونا شروع کیتا۔ گرو رام داس دے ویلے توڑی سکھ پنتھ نے کوئی بہت ترقی نہیں کیتی، سکھاں دی گنتی اوس ویلے ۸۴ (۲۱) دسی جاندی ہے۔

(۵) گرو ارجن ۱۵۸۱ء ۱۶۰۶ء

گرو رام داس دے بعد اوہناں دا لڑکا گرو ارجن گریائی دی گدی تے بیٹھا۔

گرو ارجن نے امرت سر دے تلا نوں مکمل کیتا تے حکم دتا جو سارے سکھ سال بھر وچ گھٹ توں گھٹ اک وار امرت سر دیوالی دے دناں وچ اکٹھے ہویا کرن تے تلاء وچ اشنان کرن۔

گرو ارجن اچھا لکھیا پڑھیا عالم فاضل آدمی سی۔ گرواں دیاں بانیاں نوں اکٹھا کیتا۔ ہور دوسرے مسلمان تے ہندو بزرگاں دے کلام نوں اوہناں نال رل کے گرنتھ صاحب لکھیا جو سکھاں دی مذہبی کتاب بن گئی۔ گرو ارجن دے ویلے سکھ پنتھ گنتی وچ بہت ودھ گیا۔ اوہناں دے کھان پین تے لنگراں دے انتظام لئی روپے دی لوڑ ہوئی۔ گرو صاحب نے مسلمانی زکوٰۃ دی طراں سکھاں اُتے دسوندھ مقرر کیتا تے دسوندھ اُگراہن لئی سکھ دور دور ملکاں وچ جاندے سن تے نال تھوڑا بہت ونج وپار وی کر آوندے سن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

گرو ارجن دی بزرگی تے اپدیشاں دی اینی مشاہوری ہوئی جو چندو شاہ لہور دے کار دار نے اپنی دِھی دا ناتا گرو صاحب دے لڑکے نال کرنا چاہیا پر گرو صاحب نے نامنظور کیتا۔ جد شہزادہ خسرو اپنے پیو جہانگیر بادشاہ کولوں باغی ہو کے پنجاب آیا، گوئندوال وچ گرو صاحب دے پاس آ کے ٹھہریا۔ چندو شاہ نے جہانگیر بادشاہ کول چغلیاں کھادیاں تے گرو ارجن تے تہمتاں لائیاں۔ جہانگیر نے گرو ارجن نوں قید کر کے چندو شاہ دے حوالے کیتا۔ گرو صاحب ایسے قید دی حالت وچ سُرگباش ہوئے۔ گرو ارجن میاں میر صاحب دے بڑے معتقر سن۔

بھائی گرداس بھلے نے "گیان رتناولی" لکھی ہے جو سکھ پنتھ دی پرسدھ (مشہور) کتاب منی جاندی ہے ایس کتاب وچ گرو ارجن نوں بڑا وڈیایا گیا ہے۔

(۶) گرو ہرگوبند ۱۶۰۶ء ۱۶۴۵ء

گرو ہرگوبند گیارہ سال دے بالک سن جد اوہناں دے پتا گرو ارجن جی گزر گئے۔ گرو ارجن دے بھائی پرتھی چند نے گریائی لین دے جتن کیتے پر کجھ پیش نہ چلی۔ بعضے مورخ لکھدے ہن جو اپنے باپ دے بدلے وچ گرو ہرگوبند نے چندو شاہ نوں مروا دتا۔

ہن توڑی سکھ گرواں نے فقیرانہ ڈھنگ رکھی رکھیا سی تے ہندو مسلماناں نوں اک دوجے نال ملاون دی خاطر دوواں قسماں دا ماس کھانا چھڈی رکھیا پر گرو ہرگوبند نے ماس کھانا، شکار کرنا، شستر دھارنا (ہتھیار لاونا)، سکھاں وچ جاری کیتا۔ اٹھ اٹھ نو نو سو گھوڑ چڑھے۔ بندوق تلواراں نال سجے ہوئے گرو صاحب دی اردل وچ رہندے سن۔ گرو صاحب دی سواریاں دی شان شوکت ویکھ کے سکھ پنتھ نے بہت ترقی کیتی۔ کہندے ہن جو کئی دھاڑوی، خونی تے لُکے چھپے چور اچکے سکھ بن کے سواراں وچ بھرتی ہو گئے۔

جہانگیر بادشاہ نے سواریاں توں فائدہ لین دی خاطر گرو ہرگوبند نوں اپنے پاس رکھ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کے اپنے نال کشمیر لے گیا۔ کہندے ہن جو جہانگیر بادشاہ نے گرو ارجن اتے دو لکھ روپیہ جرمانہ کیتا سی۔ ایہہ روپیہ گرو ہرگوبند کولوں منگیا گیا۔ جد اوس نے نہ دتا بادشاہ نے گرو نوں گوالیار دے قلعے وچ قید کر دتا پر حضرت میاں میر دی سفارش نال بادشاہ نے گرو صاحب نوں چھڈ دتا۔

جہانگیر دے مرن دے بعد شاہ جہاں بادشاہ دے ویلے مخلص خاں تے پائندہ مغل سرداراں نے خواہ مخواہ خاراں کھا کے گرو صاحب تے حملے کیتے پر دوہاں نوں گرو صاحب نے شکست دتی۔ محسن نامی دبستان دا کرتا گرو ہرگوبند دے ویلے ہویا۔

(۷) گرو ہر رائے ۱۶۴۵ء ۱۶۶۱ء

گرو ہرگوبند دے دو لڑکے سن۔ گر دت تے ہر رائے گرو دت باپ دے جیوندی جی مر گیا سی۔ گرو ہر رائے پہلاں کیرتی پور، پھیر بعد سرمور وچ رہندا رہیا۔ اینہیں دنیں دارا شکوہ اورنگ زیب توں شکست کھا کے ایس پاسیوں نسدا ہویا لنگھیا۔ گرو ہر رائے دے آدمیاں نے اورنگ زیب دی فوج نوں روک کے دارا شکوہ نوں بچا دتا۔ ایہہ خبر سن کے اورنگ زیب ناراض ہویا تے گرو ہوراں دے پتر رام رائے نوں ضمانت وچ دلی بلا گھلیا۔ اورنگ زیب نے اک دن رام رائے کولوں گرنتھ صاحب دا کوئی شبد سنیا۔ رام رائے نے بادشاہ نوں خوش کرن لئی گرو بانی نوں وٹا کے پڑھ دتا گرو صاحب ایہہ سن کے بڑے غصے ہوئے تے رام رائے نوں گرگدی توں چھیک دتا۔

(۸) گرو ہر کشن ۱۶۴۵ء ۱۶۶۱ء

روایت ہے جو گرو ہر رائے دے بعد رام رائے تے ہر کشن دا گرگدی توں جھگڑا ہویا تے جھگڑے دا فیصلہ اورنگ زیب بادشاہ تے چھڈیا گیا۔ اورنگ زیب نے گرو ہر کشن نوں ہونہار تے ہوشیار لڑکا سمجھ کے فیصلہ اوس دے حق وچ دتا۔ گرو ہر کشن چار سال دی عمر وچ ماتا نکل کے مر گیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

(۹) گرو تیغ بہادر ۱۶۲۴ء ۱۶۷۵ء

گرو تیغ بہادر گرو ہرگوبند دا لڑکا سی۔ گوبندوال وچ گرو ہرگوبند دے کئی ہور ساک رہندے سن جنہاں وچ رام رائے وی سی۔ رام رائے نے گرُیائی دا پھیر دعویٰ کیتا پر سکھ پنتھ نے گرو تیغ بہادر نوں گرو من لیا۔ ایس دے بارے اک روائت مشہور ہے۔

مکھی شاہ اِک پیسے والا شاہوکار بکالا پنڈ آ کے ٹھہریا۔ اوس نے پنج سو پنجی روپے دی بھینٹ سکھی ہوئی سی۔ گوبند وال وچ گرُوواں دے بروچوں کئی اپنے آپ نوں گرو دسدے سن۔ مکھی شاہ نے اصلی سچے گرو دا امتحان کرن لئی سبھناں نوں اک اک روپیہ ٹکایا۔ جد تیغ بہادر نوں اک روپیہ دتا تے اوس آکھیا باقی روپیہ کتھے؟ ایس توں اوس نوں یقین ہویا جو سچا گرو تیغ بہادر ہے تے ہور سکھاں نے اوسے ویلے تیغ بہادر نوں گرو من لیا۔ معلوم ہوندا ہے جو رام رائے تیغ بہادر دے گرُو منے جان دے بعد وی کجھ نہ کجھ رکس کردا رہیا تے جھُوٹی سچی تہمتاں لا کے تیغ بہادر نوں پھڑوا کے دِلی بھجوا دتا۔ اوتھے رام سنگھ جے پور دے راجہ دی سفارش نال گرو تیغ بہادر نوں معافی دتی گئی۔ گرو تیغ بہادر راجہ دے نال بنگالے ول چلا گیا۔ سکھ لکھتاں وچ ایس واقع نوں ہور طراں دسیا گیا ہے۔

گرو تیغ بہادر دا بھتیجا دھیرمل سی۔ اوس نے اِک سبھاں منتدے نوں چُک کے گرُو صاحب اُتے گولی چلوا دتی۔ رب دی کرنی گرو تیغ بہادر نوں نہ لگی۔ دو سکھاں نوں ایہہ گل معلوم ہوئی تے اوہناں دھیرمل تے سبھاں نوں پھڑ کے گرُو دے ساہمنے لیاندا۔ گرو نے دوہاں نوں معاف کر دتا۔ پٹنہ جان دی بابت ایوں دسیا ہے جو گرو صاحب سکھی پرچار دی خاطر پٹنہ ول گئے۔ پٹنہ وچ ۱۱ نومبر ۱۶۷۵ء نوں گرو گوبند سنگھ پیدا ہوئے۔ کجھ عرصے دے بعد گرو تیغ بہادر پنجاب واپس آئے تے کجھ چر کیرتی پور رہ کے انند پور آباد کیتا تے اوتھے رہن لگے۔

مسلمان مورخ لکھدے ہن جو گرو تیغ بہادر آدم حافظ اک مسلمان پیر نال رل

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کے بانسی، بٹھنڈے دے آس پاس لٹ مار کر کے لوکاں نوں ستاون لگا۔ مغلیہ فوجاں نے اوہناں دا پچھا کیتا تے دوہاں نوں گرفتار کر کے دلی لے گئے۔ آدم حافظ نوں تاں اگلوں پار دیس نکالا ملیا تے گرو تیغ بہادر نوں قتل کیتا گیا۔

کہندے ہن جو قتل کرن توں پہلا اورنگ زیب نے گرو تیغ بہادر نوں آکھیا' توں جو گرو کہاوندا ایں' کوئی کوتک یاں معجزہ کر کے دکھا۔ گرو تیغ بہادر نے آکھیا جو میرے کول اک منتر ہے' جے اوس نوں کاغذ اُتے لکھ کے گل نوں بنھ لیا جاوے تے تلوار گردن نوں نہیں پوہندی۔ تویت لکھ کے تیغ بہادر نے اپنے گل وچ بنھ لیا تے گردن جلاد دے اگے رکھ دتی۔ جلاد نے تلوار مار کے سر دوڑھ سُٹیا۔ جد تویت کھول کے ویکھیا تے لکھیا ہویا سی۔ "سر دیا پر سر نہ دیا"

(۱۰) گرو گوبند سنگھ ۱۶۷۵ء ۱۷۰۸ء

گرو گوبند سنگھ دی عمر ۱۵ برس دی سی جد اوہناں دا پیا گرو تیغ بہادر بے رحمی نال ماریا گیا تے اوسدی لاش بڑے زر آور نال ٹوٹے ٹوٹے کر کے کوتوالی دے ساہمنے سُٹی گئی۔ ایس صدمے دا اثر گرو گوبند سنگھ دے بالک دل تے بڑا بھاری ہویا۔ ہر ویلے باپ دا بدلہ لین دی خواہش دل وچ اُبال کھاندی سی۔

مغلیہ سلطنت چارے پاسے مضبوطی نال جمی ہوئی سی۔ ہندو قوم نکھری ہوئی سی' موئی موئی سی۔ جاتی بھید' اُوچ نیچ دیاں بھیڑیاں رسماں نے آپس وچ پھُٹ پا رکھیا سی۔ راج دا ظلم سہندے سن پر کُسک نہیں سن سکدے۔ گرو گوبند سنگھ کول نہ راج سی' نہ ملک سی' ناں فوجی سی۔ نال روپیہ پیسہ سی' کردا تے کیہ کردا۔ اوتھاں سوچاں تے ویلیاں وچ ۲۰ ورھے گزر گئے ایس عرصے وچ گرو گوبند سنگھ نے فارسی سنسکرت سکھی۔ مسلمانی دھرم تے ہندومت نال چنگی واکی کر لئی تاہن دے کول پلوتھا' انند پور مکھوال' چکور' تن تھاں ویلے کویلے سر لکاون لئی قلعے بنا لئے۔

بابا نانک دے گرنتھ نے ہندو مسلمان دی دوجانگی مٹاون دے تے ایہناں دا اک

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

مت بناون دے جتن کیتے۔ گرو گوبند نے دسویں بادشاہ دا گرنتھ لکھیا۔ رہت نامہ، تنخواہ نامہ بنایا۔ سکھاں لئی قانون نے دھارمک پابندیاں مقرر کیتیاں۔ خالصہ اِک وکھری قوم بن گئی۔ سکھ پنتھ اک وکھرا مت ہو گیا۔

سکھ بنن ویلے پوہل چھکنا' کیس دھارنا' لوہے دا شستر (ہتھیار) پہننا' ناں دے نال سنگھ دا لفظ ضروری بنا دتا جد سکھ آپس وچ ملن تے واہے گرو دی فتح بلاؤن۔

ہندوواں وچ کئی ذاتاں لوہار' ترکھان' نائی' چھینبے' کلال' سنیار' جٹ' زمیندار' جھیور بن جو محنت مزدوری کر کے حلال دی کمائی کھاندے ہن۔ ملک دا سارا دہار کر دے ہن پر ہندو مت' ایہناں ذاتاں نوں ہیٹا سمجھدا آیا۔ کھتری باہمن اپنے آپ نوں اُچا سمجھ کے ایہناں ذاتاں دے نیڑے نہیں جاندے۔ گرو گوبند سنگھ نے کل ناش' کرم ناش' دھرم ناش' کیرت ناش' دا پرچار کیتا' کھان پین' جات پات' اُوچ نیچ دے بھیداں نوں دور کیتا تے بھناں نوں سکھ پنتھ وچ رلا کے اپنی چھاتی نال لایا۔

چھوٹیاں ذاتاں اُچیاں ذاتاں دیاں دو ھیکیاں تے ظلم کئی صدیاں توں سہندیاں آئیاں۔ وگار کر کے تے کلے بن بن کے اوہناں دے لک ٹُٹ گئے تے اجیہے اوھین تے ملین ہو گئے سن جو باہمن کھتریاں دے اگے سر چک کے ٹُرن دیاں اکھیاں اچیاں کر کے ویکھن دی ہمت نہیں سی رہی۔ ایہہ لوک سکھ پنتھ وچ رل کے باہمن کھتریاں دے برابر ہو گئے بلکہ ہمت وچ' بل وچ' حوصلہ وچ اوہناں توں وی ودھ گئے۔

نیچ ذات تے ڈیپرسڈ (Depressed) کلاس دا رولا اج کل بہت سُنیا جاندا ہے تے کسے نوں ایس سوال دے حل کرن دا راہ نہیں لبھدا۔ دو سو ورھے ہوئے جو گرو گوبند سنگھ نے ایس سوال نوں عملی طریقے نال حل کر کے وکھا دتا تے نیچ ذاتاں لئی اُچا ہون دا راہ سکھ پنتھ وچ کھول دتا۔ جے نیچ ذاتاں ایس توں فائدہ نہ لین تے قصور اوہناں دا اپنا ہے۔

شکست کھادی ہوئی فوج دا ڈھارس دے کے دل ودھاونا' ہمت ہاریاں نوں ہمت دینا' بودے دلاں نوں بہادر بنانا پھیر اوہناں نوں دشمن نال لڑاونا' اسان کم نہیں پر

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نگھری ہوئی۔ قوم نوں ادہارنا' مُئیاں ہوئیاں باہواں وچ بل پاؤنا' رتر بتر ٹھیکریاں دا قالب بنا کے اوس دے اندر قومی روح پھوکنا' ستی ہوئی قوم نوں جگاون دا کم جو گرو گوبند سنگھ نے کیتا' اوس دے نال دی مثال تاریخ وچ نہیں ملدی۔ ایس کم دا احسان ملک نے قوم اُتے اینا ہے جو گرُو گوبند سنگھ دا جِناماں یاں پُوجا کیتی جاوے اونی تھوڑی ہے۔

ایہناں جتناں نال سکھ پنتھ دا وادھا ہویا۔ گنتی وچ' ہمت وچ' بل وچ' سکھ قوم ودھدی گئی۔ پہاڑی راجے سکھاں دی طاقت نوں ودھدیاں ویکھ کے ڈر گئے۔ مغل صوبیداراں نوں پتُو پئے۔ چمکور' انند پور تے ایہناں دوہاں دِھراں نے رل کے حملے کیتے۔

کتھے ہندوستان دیاں شاہی فوجاں تے کتھے گینویں الفڑ سکھ گھوڑ چڑھے۔ باز تے چڑی دا مقابلہ سی۔ گرو گوبند سنگھ دے دو لڑکے چمکور وچ مارے گئے۔ دو چھوٹے لڑکے گرُو گوبند سنگھ دی ماتا دے نال سرہند نس گئے۔ اوتھے دغے نال سرہند دے صوبیدار دے ہتھیں پے کے جیوندے جی کندھ وچ چنا دتے گئے۔ گرُو گوبند سنگھ مسلمانی بھیس وٹا کے چمکور وچوں بچ کے نکل گئے۔ ہانسی حصار دے جنگلاں وچ پھر دے پھردے دمدمے صاحب جا کے ساہ لیا۔

اورنگ زیب نے دو وار گرو گوبند سنگھ نوں دلی بلا گھلیا پر گرو گوبند سنگھ اورنگ زیب نوں جاندا سی۔ اوہدی لباں لیسیاں دا دھوکا نہ کھلوا تے دلی نہ گیا۔ اورنگ زیب دے بعد بہادر شاہ بادشاہ نے گرو گوبند سنگھ نوں فوج دی کمان دے کے دکھن گھل دتا۔ دکھن وچ ناندیڑ یاں گرُو پچھلا نگر ۱۷۰۸ء اک پٹھان دے ہتھوں شہید ہوئے۔

گرُو گوبند سنگھ دے سرگباش ہون دے بعد آپ دا مرید بندا بیراگی سی۔ اوہ گرو صاحب دے بچیاں دا بدلہ لین دی خاطر دکھن توں ٹر کے پنجاب آیا۔ سکھاں نے سرہند نوں فتح کیتا۔ صوبیدار نوں قتل کیتا۔ اوس باہمن نمک حرام دا سر وڈھیا جس نے دغے نال بچیاں نوں پھڑایا سی۔ بادشاہی فوجاں نال سکھاں دیاں لڑائیاں ہوئیاں۔ اوڑک نوں صوبیدار عبدالصمد خاں کشمیر توں چڑھ کے آیا تے اوس نے سکھاں نوں گورداسپور

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دے قلعہ دے اندر گھیر لیا۔ سکھ بڑی بہادری نال لڑے پر جد کھانا دانا مُک گیا تے ہار منی۔ بادشاہی فوجاں نے سکھاں دیاں مُشکاں بنھ کے بڑی بے عزتی نال اوہناں نوں پہلے لہور لیاندا۔ مُشکاں بدھیاں ہوئیاں مونہہ کالے کر کے کھوتیاں اُتے چاڑھ کے بزاراں وچ پھرایا۔ کئیاں نوں بے رحمی نال قتل کیتا۔ رہندے کھوندیاں نوں بادشاہ دے کول دلی پچایا۔ کہندے ہن جو اوتھے کوتوالی دے اگے ہر روز اک سو سکھ قتل کیتے جاندے سن۔

سیرالمتاخرین دا کرتا حیرانی نال لکھدا ہے جو سکھ اک توں اک ودھ ودھ کے بر وڈھا دیندے سن۔ ظالماں نے بندے دے پتر نوں بندے دی گودی بٹھا کے اوس دے ہتھیں اوس نوں حلال کرایا۔ پچھوں لوہے دیاں سیکھاں تا کے لہو لال کر کے، بندے دی بوٹی بوٹی لاہ کے جان لئی۔

عبدالصمد خاں دے پچھوں ذکریا خاں تے شاہنواز لہور دے صوبیدار ہوئے۔ اوہناں دی سکھاں اُتے ظلم تے سختیاں جاری رکھیاں۔ جتھے کوئی سکھ ملدا سر وڈھ سُٹدے۔

ایہہ قاعدے دی گل ہے جنا کے قوم نال ظلم تے سختی کیتی جاوے اونی ہی مقابلہ کرن دی طاقت اوس قوم وچ ودھدی ہے۔ سکھاں نے وی چارے پاسے لٹ مار شروع کر دتی۔ جتھے بنا بنا کے کدی اک تھاں سر چک کے نکل پئے۔ کدی دوجے تھاں مُڈا کیہ جو اٹھارھویں صدی عیسوی دا سو ورھا پورا سکھ پنتھ نے طراں دیاں مُصیبتاں جھلیاں۔ ایہہ زمانہ سکھ پنتھ لئی بڑا کٹھن تے آزمائش دا زمانہ سی۔ پر گُرو گوبند سنگھ دا کیتا ہویا کم کچا ثابت نہیں ہویا۔ اوس دے بالکے آزمائش دے ویلے پورے اُترے۔

اگ وچ گالن نال سونے دی چمک دمک ودھدی اے۔ اوہناں مصیبتاں دی اگ نے خالصہ پنتھ دی آب نوں دونا چونا کر دتا تے انیسویں صدی دے شروع وچ خالصہ نے پنجاب دیس دا راج تلک متھے لایا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

گرُومتے

اسیں پہلے دس آئے ہاں جو سکھ پنتھ دا جم اوس ہل چل دا نتیجہ سی جیہڑی تیرھویں چودھویں صدی عیسوی وچ ہندومت تے اسلام نوں اِک مُٹھی کرن دے مطلب نال چارے بنے ہو رہی سی۔ ایس شُبھ کم وچ حصہ لین والے ہندو وی سن تے مسلمان وی۔

ہندواں وچوں راما نند، چیتن، کبیر بھگت، تُلسی داس، سور داس، گورکھ ناتھ، بابا نانک تے دادو دے ناں مشہور ہن۔ مسلماناں وچ فرید الدین گنج شکر پاک پتن والے، داتا گنج بخش لہوری، معین الدین چشتی اجمیری، بہاؤالدین تے رکن الدین ملتانی، قطب الدین بختیار کاکی، نظام الدین اولیا، نصیر الدین چراغ دہلوی اکبر بادشاہ تے شیخ مبارک دے ناں خاص طور تے لکھن جوگے ہن۔

ایہناں بزرگاں دی کوششاں دی پہلی پوڑی ایہہ سی جو ہندواں نے ایہہ جتن کیتے جو پہلاں ہندو مت وچوں بھیڑیاں رسماں مورتی پوجن، جاتی بھید، کھان پین دے ڈھکوسلے دور کر کے ہندو دھرم نوں پوتر کیتا جاوے۔ مسلمان بزرگاں نے وی ایہہ کوشش کیتی جو ہک دا زور، تعصب تے کٹڑپن جیہڑا اسلام نوں دوجے متاں نال رلن نہیں سی دیندا، اس نوں پہلوں دور کیتا جاوے پر دوہاں دھراں دا خیال ایہو رہیا جو ہندو تے مسلمان مسلمان بنے رہن۔ گھٹ توں گھٹ اینا تاں کرن جو اک دوجے نوں رب دے بندے سمجھ کے آپس وچ رل مل کے گذارہ کرن۔

بابا نانک اِک اجیہا شخص ہویا جس نے دوہاں متاں نوں رلا کے اِک مت بناون دا خیال کیتا۔ دوہاں متاں دیاں چنگیاں چنگیاں گلاں لے کے سکھ پنتھ بنایا۔ ہندو مسلمان جس دا دل کرے سکھ پنتھ وچ رلن دی سبھ نوں کُھل دتی۔

بابے نانک دے پچھوں سکھ گرواں ایہو دستور جاری رکھیا۔ مسلماناں نوں کجھ چر تاں ایس گل دی کھڑک نہ ہوئی پر اورنگ زیب دے تعصب نوں سکھاں دی جتھا بندیاں وچ اسلام دا گھاٹا نظر آیا۔ پولیٹکل (سیاسی) ڈراوے دا بہانہ کر کے اوس سکھاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

اُتے سختیاں کرنیاں شروع کیتیاں۔ اورنگ زیب دے پچھوں بہادر شاہ تے فرخ سیر نے سکھاں نوں ات دا اوکھا کیتا۔ گرواں نوں شہید کیتا۔ گرواں دے پُتراں نوں جیوندے جی کندھاں وچ چُنایا۔ بندے دیاں بوٹیاں لاہ کے ماریا۔ گرو دے ہزاراں سکھاں نوں برے حالیں مار مکایا۔ ایس ظلم دا نتیجہ ایہہ ہویا جو نمانے سکھ بھگتاں نے صلح کل دی مالا جپنی چھڈ دتی تے اپنی جان بچاون لئی تلوار دھولئی۔

اِک پک کے گرو گوبند سنگھ نے سکھاں نوں شستر دھارنا تے گھوڑی تے سوار ہونا سکھایا۔ مرن مارن دا ڈر سکھاں دے دلاں وچوں لاہیا تے جٹ زمینداراں توں ہل پنجالیاں چھڈ کے ایہناں نوں لڑنا مرنا سکھایا تے بہادر سپاہی بنا دتا۔

اورنگ زیب دے بعد کوئی کم دا بادشاہ نہیں ہویا جس کرکے پنجاب اتے مغلیہ سلطنت دے دوجے صوبے بادشاہ دے ہتھوں ہولی ہولی تلکدے گئے۔ اندروں باہروں دشمن ٹُٹ پئے۔ پہلاں نادر شاہ فیر احمد شاہ ابدالی دے حملیاں نے مغلیہ سلطنت دا رہیا سہیا لک توڑ دتا۔ ملک دا نہ کوئی کھسم رہیا نہ سائیں۔ دن دہاڑے دھاڑے تے لُٹ مار ہون لگ پئی۔ سکھاں نے وی ایہو کم پھڑ لیا۔ اک تاں سکھاں دے دلاں وچ مسلماناں دے ظلماں دی رڑک سی۔ اوس دا بدلہ لینا ضرور سی۔ دوجا اپنے بال بچے تے گھر گھاٹ دی راکھی کرنا وی ایہناں دا دھرم سی۔ تیجا ایہناں سمیاں وچ لُٹ مار توں بناں لوکاں نوں کرن لئی ہور کوئی آہر نہیں سی پر لُٹ مار اکلیاں دو کلیاں نہیں کیتی جا سکدی۔ لُٹ مار لئی سکھاں جتھا بندیاں کیتیاں تے لٹن دے کرتب وچ ڈاڈھے استاد بن گئے۔

گرو رام داس دے ویلے رام داس پور وس چکا سی۔ گرو ارجن نے ہور بہت ساری زمین نال رلا کے پنڈ نوں ودھا کے اک تکڑا نگر بنا دتا تے تلاء پٹوا کے شہر دا ناں امبر سریاں امرت سر ہو گیا۔ امبر سرور ھے وچ اک وار جا کے یاترا کرنی' اشنان کرنا سکھ پنتھ دا دھرم بن گیا۔ عام طور پر تے سکھ امبر سر دسہرہ دے دناں وچ تیرتھ کرن جایا کردے سن تے سربت خالصہ دا اوتھے کٹھ ہوندا سی۔ گرو گوبند سنگھ نے مردے سمے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

سکھاں نوں رکھشا کیتی جو میرے بعد ہور گرو پرگٹ (ظاہر) نہیں ہووے گا پر جتھے پنج گرو کے سکھ اکٹھے ہو کے وچکار گرنتھ صاحب رکھ لین اوتھے مینوں حاضر سمجھو۔ سکھاں دے اک تھاں اکٹھا ہون دا ناں گرو متا رکھیا گیا اتے جو کجھ صلاحواں گرو متے وچ پکائیاں جاندیاں سن اوہ سکھ پنتھ دی سیوا تے گرو دی سہائتا (مدد) ناں سمجھیاں جاندیاں سن۔

گرو ارجن دیو دے ویلے توں سکھاں دا دسہرہ دے دناں وچ کٹھے ہونا تے رل کے گرو متے پکاون دا دستور بجھ گیا۔ گرو متیاں دے کئی مطلب ہوندے سن۔

جنہاں دناں وچ درانیاں دے حملے ہوندے سن۔ سکھ رل کے صلاحواں کردے سن جو سکھ پنتھ نوں ایہناں حملیاں توں کس طراں ناں بچایا جاوے۔ فیر جد حملے ٹک گئے تے گرو متے ایس گل تے پکدے سن جو لٹ، کس ڈھنگ ناں کیتی جاوے، کیہڑا جتھا کیہڑے پنڈ تے چھاپا مارے تے لٹ دی ونڈ کیہڑی تھاں بہہ کے کیتی جاوے اوڑک نوں جد سکھاں ویکھیا جو ایہناں نوں روکن ٹوکن والا کوئی نہیں رہیا۔ لٹ دے ناں مالکاں کولوں کھوہ کے ایہناں زمیناں وی مل لئیاں۔

سکھ جتھے پیدل دی لٹ مار کردے سن تے گھوڑیاں تے چڑھ کے وی پر گھڑ چڑھے واوھے وچ رہندے سن کیوں جو گھوڑے تے دور دور مار کر سکدے سن۔ ایس کر کے ہر کوئی سکھ ایہو چاہوندا سی جو جس طراں ناں بنے گھوڑا ہتھ آ جاوے بھاویں مل لے کے بھاویں لٹ کے، خالصہ جتھے جد اکٹھے ہو کے ہلا کردے سن تے اپنے آپ نوں خالصہ دل کہندے سن۔ سکھ دل وچ دو قسم دے گھڑ چڑھے ہوندے سن۔ اک تاں جیہڑے زمیناں دے مالک سن پر لٹ وچ دوجیاں ناں شامل ہو جاندے سن۔ باقی دے گھڑ چڑھیاں کول اپنیاں زمیناں نہیں سن خالی لٹ پٹ دا کم کردے سن۔

ہولی ہولی جتھیاں دیاں مثلاں بن گئیاں تے جتھیدار مثلدار کہاون لگ پئے۔ مثلاں دے ناں وی رکھے گئے۔ کئی مثلاں مثلداراں دے ناں تے کہاوندیاں سن۔ کئی جتھوں جتھوں دے رہن والے جتھے ہوندے سن ایہناں تھاواں دے ناں پچھے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کماندیاں سن۔

رشلداراں نے اپنے اپنے علاقے وچ قلعے تے پکیاں گڑھیاں وی بنا لئیاں اتے پچھوں چھیتے ایہو رشلدار راجے تے مہاراجے وی بن بیٹھے۔ کرکرتر کے باراں رشلاں بن گئیاں۔ کوئی تاں ایہناں وچوں وڈی سی کوئی چھوٹی خالصہ دل دی رگنتی نہ کسے کیتی نہ کسے نوں ٹھیک طراں معلوم سی۔ کسے نے بجھ رلکھیا کسے نے بجھ وسیا۔ فارسٹر اک انگریز لکھاری پنج لکھ سوار وسدا ہے تے جارج ٹامس سٹھ ہزار گھڑچڑھے تے پنج ہزار پیدل لکھدا ہے۔

سکھ رشلاں

(ا) بھنگیاں دی رشل ایس رشل دیاں زمیناں جہلم دریا دے نال نال لگدیاں سان۔ سیالکوٹ' لہور' امرتسر دے ضلعیاں تیکر پھیلیاں ہویاں سن۔ ایہہ رشل ساریاں رشلاں وچوں وڈی سی۔ ہری سنگھ دے زمانے وچ ایس رشل نے ات دی ترقی کیتی۔ اک پاسے ملتان' شجاع آباد' منکیرہ' ڈیرہ غازی خان' کالا باغ تیکر چھاپے مارے۔ قصوروں او مین کیتا۔ کشمیر تے حملے کیتے۔ راولپنڈی تے قبضہ کیتا۔ دُوجے پاسے رائے سنگھ بھنگی دے گھڑچڑھے جمنا لنگھ کے لُٹدے ماردے بریلی دے نیڑے اپڑ گئے۔ بھنگی ملک مار کے عیشاں وچ پے گئے۔ دن رات شراباں پین تے کنجریاں دے مُجرے ویکھن توں سوا ایہناں نوں کُئی آہر نہیں سی۔ نتیجہ ایہناں کھے خرابیاں دا ایہہ ہویا جو سونے دی چڑی قابو ہوئی ہوئی ہتھوں اُڈ گئی۔

افسوس ساتوں ایس گل دا آوندا ہے جو سکھ وچارے جٹ زمیندار سن۔ ایہناں دا آپس وچ ایکا نہیں سی' راج کرن دا چج نہیں سی۔ نہ ای بھنگیاں وچ کوئی دور دیاں سوچاں والا رنجیت سنگھ جمیا۔ نہیں تاں کوئی شک نہیں جو انگریزاں دے آون تے لت مارن توں کتے پہلاں بھنگی رشل دا راج جمنا دے کنڈھے توں لے کے اٹک تیکر قائم ہو جان وچ کوئی فرق نہیں سی رہیا۔ بھنگیاں دی اک بنے سکر چکیاں نال تے دوجے بنے

www.urdubooks4download.blogspot.com

کنہیا مثل نال ان بن رہندی سی۔
www.poetrymania.com©

لہور بھنگیاں کول سی۔ جد زمان شاہ نے ۱۷۹۸ء وچ لہور اُتے حملہ کیتا تے رنجیت سنگھ بھنگیاں ولوں ہو کے درانیاں نال لڑیا۔ رنجیت سنگھ دی بہادری دا شاہ زمان دے دل اُتے بڑا بھارا اثر ہویا۔ شاہ زمان نوں بڑی چھیتی وچ لہور چھڈنا پیا۔ دریا چناب وچ شاہ زمان دیاں کئی توپاں گاہن وچ پھس کے رہ گئیاں سن۔ رنجیت سنگھ نے توپاں دریا وچوں کڈھوا کے بادشاہ کول گھلوا دتیاں۔ بادشاہ جاندا ہویا لہور دی حاکمی دا پروانہ رنجیت سنگھ دے نال لکھ کے دے گیا۔

بھنگی سرداراں نے شراباں پی پی کے تے لُچ پنے کر کر کے لہوریاں نوں ات دا دکھی کیتا ہویا سی۔ لہور والیاں سُنیہا بھیج کے رنجیت سنگھ نوں گوجرانوالیوں بلا گھلیا۔

(۲) سُکر چکیا مثل دا علاقہ اک پاسے بھنگیاں نال لگدا سی۔ دوجے بنے نکائیاں نال لگدا سی۔ سُکر چکیاں دیاں زمیناں چناب تے راوی دے وچکار گوجرانوالہ دے علاقہ وچ سن۔ میانی پنڈ دادنخاں تے سیالکوٹ ایہناں دی ملکیت سی۔

جد مہاں سنگھ مویا جے سنگھ کنہیا نے اوس دے پُتر چڑت سنگھ نوں ہر طراں دی مدد دے کے رسول نگر دوا دتا۔ پچھوں جیہے مہاں سنگھ تکڑا ہو کے جموں دے علاقہ وچ وی جتھہ مارن لگ پیا۔ ایس کر کے جے سنگھ کنہیا نال اوسدا وگاڑ ہو گیا۔ مہاں سنگھ نے جسا سنگھ رام گڑھیئے تے راجہ سنسار چند نال کانگڑا گنڈھ کے کنہیا مثل اُتے چڑھائی کیتی۔ گور بخش کنہیا جے سنگھ دا پتر لڑائی وچ ماریا گیا تے مثل نوں شکست ہوئی۔ ایس شکست دے بعد کنہیا مثل نے سر نہیں چکیا۔ جے سنگھ کنہیا دے مرن دے بعد اس دی ووہٹی سدا کور نے اپنی کُڑی مہتاب کور نوں مہاں سنگھ دے پُتر رنجیت سنگھ نال ویاہ دتا۔ ایس ساکا داری توں سدا کور نے ایہہ سوچیا جو ایہناں دوہاں مثلاں نوں رلا کے آپ حکومت کرے گی۔ کنہیا مثل دی مدد لے کے رنجیت سنگھ نے لہور تے امبرسر فتح کیتا۔

مہتاب کور دے گھر کوئی دھی پُتر کئی ورھیاں تیکر نہیں ہویا۔ اوڑک ۱۸۰۷ء وچ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

شیر سنگھ تے تارا سنگھ دو مُنڈیاں دے جمن دی خبر مشہور ہوئی۔ کئی لوک شک کردے اتے کہندے رہے جو دویں مُنڈے رنجیت سنگھ دے پُتر نہیں سن۔ رنجیت سنگھ نے وی ایہناں مُنڈیاں ول کوئی گوہ نہیں کیتی۔ جد سدا کور نے ویکھیا جو جس مطلب لئی اوس نے مہتاب کور دا رنجیت سنگھ نال ویاہ کیتا سی اوہ مطلب پورا نہیں ہویا۔ اوس نے انگریزاں نال رنجیت سنگھ دے برخلاف مِتے پکائے پر جد اودھروں وی کجھ نہ بنیا تے جھک مار کے رنجیت سنگھ نال راضی نامہ کر لیا۔

۱۸۲۰ء وچ رنجیت سنگھ نے شیر سنگھ نوں اپنا پتر من لیا تے سدا کور نوں آکھیا جو کنہیا مثل دے علاقے وچوں اوہیاں زمیناں اپنے دوہترے شیر سنگھ دے ناں لکھ دے۔ جد اوس انکار کیتا۔ رنجیت سنگھ نے ایسے بہانے نال سدا کور دی ساری جائداد ضبط کر لئی۔ ایس جائداد وچ ستلج دے پار کنہیا مثل دی اک ودھنی گڑھی سی پر انگریزاں نے رنجیت سنگھ اُتے زور پا کے سدا کور نوں واپس دوا دتی۔

رنجیت سنگھ نے خزان سنگھ نکئی دی دِھی چند کور نال وی ویاہ کر لیا تے ۱۸۰۲ء وچ اوس دے ڈھڈ وچوں کھڑک سنگھ جمیا۔ مہاراجہ نے ۱۸۱۲ء نبی شہر لہور وچ بڑی دھوم دھام نال کھڑک سنگھ دا ویاہ کیتا۔

(۳) نکئی مثل ایس مثل دا علاقہ پاک پتن دے لاہنبے چاہنبے دریا راوی دے نال نال سی۔ ایس مثل نے کوئی وڈا مشہور کم نہیں کیتا پر ایہناں دی مدد تے ساکا داری نال رنجیت سنگھ نے بھنگی مثل دا زور توڑیا تے لہور شہر مار کے پنجاب دا راجہ بن گیا۔ نکئیاں دی حویلی لہور اجے تیکر موجود ہے۔

(۴) کنہیا مثل ایس مثل دیاں زمیناں بٹالہ، گرداسپور، جالندھر، ہوشیار پور وچ سن۔ جئے سنگھ دے ویلے ایس مثل نے بڑا زور پھڑیا۔ جئے سنگھ نے چڑھت سنگھ شکر چکیے نوں اپنے نال رلا کے جموں دے راجے دی مدد کیتی تے بھنگیاں نوں اوتھوں کڈھوایا۔ پھیر جے سنگھ نے جسا سنگھ آہلو والیہ نال رل کے جسا سنگھ رام گڑھیئے نال لڑائی کیتی تے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

اوس نوں شکست دے کے ہریانہ ول کڈھ دتا۔ ایس توں بعد کنہیا مثل نے راجہ گھمنڈ چند کٹوچ نال رل کے کانگڑے دا قلعہ تے آس پاس دا علاقہ فتح کر لیا۔

جد سکھاں نے سرہند دا علاقہ ماریا اوس ویلے سرہند دا صوبہ بڑا بھارا سمجھیا جاندا سی، کیوں جو دہلی دی راکھی دی کنجی سرہند دے حاکم دے ہتھ گنی جاندی سی۔

سرہند فتح کرن والے سکھ جتھیاں ستلج تے بیاس دے لانبھے چانبھے دیاں زمیناں مل مل کے کئی مثلاں بنا لئیاں۔ فیصلہ پوریا سنگھ پوریہ مثل ستلج تے بیاس دے سجے کنڈھے دے نال نال سی۔ ڈلی وال فیصلہ پوریاں توں اوپر وار ستلج دے کنڈھے کنڈھے سن۔ کروڑ سنگھی جالندھر دے مالک سن۔ رام گڑھیئے ہور پرے وار امبرسر دے آس پاس سن۔

(۱۰) آہلو والیہ مثل دا مڈھ بنھن والا جسا سنگھ کلال ہویا ہے۔ جد احمد شاہ ابدالی اخیری ہلہ کر کے واپس چلا گیا۔ اوس ویلے جسا سنگھ نے خالصہ دل کٹھا کر کے اپنا سکہ جاری کیتا۔ روپیہ اُتے ایہہ لیکھ لکھوایا۔

"سکہ زد در جہاں بفضل اکال ملک احمد گرفت جسّا کلال"

ایس مثل نے کپور تھلے نوں اپنی راجدھانی بنا کے جالندھر تے ہوشیار پور دے علاقے وچ لتاں پسار لئیاں۔ ستلج توں پار والا ملک مالوہ کہلاوندا ہے۔ سرہند تے دلی دے وچکار کئی سکھ لٹیرے سردار بن گئے۔ جیند، نابھہ، پٹیالہ، کلسیہ، کیتل، جگاوری، فرید کوٹ دے سرداراں نے رل کے پھلکیاں مثل بنا لئی۔

جس ویلے احمد شاہ ابدالی اخیری وار کابل نوں مڑ کے گیا۔ جاندا ہویا آہلا سنگھ پٹیالہ والے نوں راجہ بنا گیا۔ جس کر کے آہلا سنگھ پھلکیاں مثل دا سردار بن گیا۔

راجہ امر سنگھ دے ویلے پٹیالے والیاں نے سرسہ فتح آباد تے آس پاس دا مالک مار کے پٹیالہ دا بنا اک پاسے بہاولپور نال تے دوجے پاسے بیکانیر نال جا رلایا۔ جیند تے کیتھل والے سکھ رہتک تے ہانسی دا علاقہ مار کے دلی دے نیڑے اپڑ گئے۔ دلی نواں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ماریاں اپنے اپنے گھریں تُر گئے۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ : پہلاں ایہہ گل کھول کے دسنی ضروری ہے جو رنجیت سنگھ دے راج توں پہلاں پنجاب دی کیہ حالت سی تے ملک وچ کون کون تے رکتھے راج کردا سی۔

اسیں پہلے دس چکے ہاں جو اورنگ زیب دے بعد مغلاں دی بادشاہی دنو دن تھُردی گئی۔ احمد شاہ درانی نے سارا پنجاب سرہند توں لے کے اٹک تیکر مغلاں دے ہتھوں کھو کے کابل نال رلا لیا پر احمد شاہ لُٹ مار کرن جاندا سی۔ بادشاہی کرن تے راج قائم کرن دا اوس نوں بچ نہیں سی آوندا۔ احمد شاہ اپنے ولوں پنجاب نوں کابل دا صوبہ ای سمجھدا رہیا پر اودھروں اوس دی پٹھ موڑن دی دیر سی جو سکھاں نے مثلاں بنائیاں تے سارا ملک مار کے جمنا توں لے کے اٹک تیکر سکھی راج قائم کر لیا۔ وچ وچ مسلمان حاکم وی سن جیہڑے شروع شروع وچ تاں اپنے آپ نوں کابل دا ادھین (تحت) سمجھدے رہے پر پچھوں چپے کُھلم کُھلا خود مختار بن بیٹھے۔

اگوں پار ڈیرہ اسمٰعیل خان عبدالصمد خاں کول سی۔ ڈیرہ غازی خان نے بہاولپور داؤد پوتریاں دا راج سی۔ منکیرہ' کوہاٹ' بنوں وچ ہور مسلمان حاکم سن۔ پشاور اٹک تے کشمیر دا علاقہ بارک زئیاں ملیا ہویا سی۔ قصور تے ملیر کوٹلہ پٹھان نواباں کول سی۔ ملتان وچ مظفر خاں راج کردا سی۔ جھنگ چنیوٹ سیالاں دا حکم مندے سن۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں راج بناون لئی سکھ مثلاں توں تے مسلمان حاکماں دوہاں دھراں کولوں ملک کھون دی لوڑ سی۔ مہاراجہ نے سوچیا جو سکھ مثلاں دا پہلاں بندوبست کرنا چاہیدا ہے کیوں جو سکھ مثلاں دی فتح کرن نال سارے سکھ اک ہو جان گے' سکھی طاقت ودھ جاوے گی تے ایہناں دی مدد نال مسلمان حاکم دا چنگی طراں مقابلہ کیتا جا سکے گا۔ ایہہ منصوبہ سوچ کے رنجیت سنگھ نے جنگی حیل دا زور توڑن دے جتن سوچے۔ رنجیت سنگھ توں پہلاں جنگی لیڈے زوراں تے سن جو لوہناں دا زور ٹٹے بناں رنجیت سنگھ دا راجہ بننا مشکل سی۔ ایس مطلب لئی رنجیت سنگھ نے نکئی تے کنہیا مثلاں نال ساکا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

واری کیتی۔ پھر اوہناں دوہاں دشاں نوں نال رلا کے اوہناں دی مدد نال بھنگیاں دے دوالے ہویا۔

لہور شہر مُڈھ قدیم توں پنجاب دی راجدھانی ٹُریا آیا ہے جس دے ہتھ لہور شہر اوہو پنجاب دا حاکم منیا جاندا سی۔ لہور بھنگیاں دے قبضے وچ سی۔ رنجیت سنگھ نوں لہور لینا ضروری ہویا۔ شاہ زمان بادشاہ جد پنجابوں کابل مُڑ کے گیا' اوس نوں بڑیاں مشکلاں پیش آئیاں۔ رنجیت سنگھ نے اوکڑ ویلے اوس دی مدد کیتی۔ اوس دیاں توپاں تے اسباب جھناؤں پار لنگھایا۔ جیہڑیاں توپاں گاہن وچ پھس کے پچھے رہ گئیاں سن' اوہناں نوں کڈھوا کے شاہ زمان کول پچایا۔ شاہ زمان خوش ہو کے جاندا ہویا رنجیت سنگھ دے ناں لہور شہر دا پٹہ لکھ کے دے گیا۔ رنجیت سنگھ ایہہ گدڑ والا پروانہ لے کے لہور شہر دا دعویدار ہویا۔

لہور دے لوک بھنگیاں دے ظلماں توں اکے ہوئے سن۔ رنجیت سنگھ نے شہر دے چودھریاں تے درواناں نوں روپیہ چٹا کے اپنے نال گنڈھ لیا۔ جد سبھ تیاری ہو گئی تے اِک دن فوجاں لے کے گوجرانوالہ توں چڑھ کے راتو رات وزیر خان دی بارہ دری (۲۲) وچ شہر توں باہر آن اُتریا۔ درواناں ' لہوری دروازہ دا پھاٹک کھول دتا تے مہاراج شہر دا مالک بن گیا۔

بھنگی سردار لہنا سنگھ تے گوجر سنگھ قلعہ وچ بیٹھے شراباں پیندے تے کنجریاں دا ناچ تکدے رہے۔ ایہناں نوں خبر وی نہ ہوئی۔ سویر ہوندے سار تھاں تھاں جیکارے بولے گئے تے رنجیت سنگھ نے راج تلک متھے تے لایا تے سُکر چکیے مثل دار توں مہاراجہ رنجیت سنگھ ہیر پنجاب بن گیا۔ ایہہ گل ۱۷۹۹ء وچ ہوئی۔

رنجیت سنگھ بڑا سیانا آدمی سی۔ مہاراجہ تاں بن گیا پر سربت خالصہ دے خوش کرن لئی اپنے آپ نوں ہمیشہ سکھ پنتھ دا سیوادار کہندا رہیا۔ جو حکم جاری کردا اوس دے نال "اکال سہائی" لکھیا جاندا سی۔ جو راج قائم کیتا اوہ خالصہ پنتھ دا راج سی بلکہ پچھوں جیہے ۱۸۲۲ء وچ جد اپنا سکہ چلایا تے اوس دے اُتے لکھیا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymaniq.com©

دیگ تیغ و فتح و نصرت بیدرنگ
یافت از نانک گرو گوبند سنگھ

رنجیت سنگھ دا روپیہ نانک شاہی کھاوندا سی۔ لہور فتح کرن تے بھنگیاں دا زور توڑن دے بعد رنجیت سنگھ دا راہ صاف ہو گیا۔ ۱۸۰۲ء وچ اوس رام گڑھیاں کولوں امبرسر کھویا۔ ہُن کیہ سی۔ مہاراجہ دے ہتھ دو راجدھانیاں ہو گئیاں۔ اک پنجاب دیس دی راجدھانی لہور' دوجی سکھ پنتھ دی راجدھانی امبرسر۔ پنج سکھ مثلاں دے دل مہاراج دے حکم ہیٹھاں ہو گئے۔ سکر چکیئے' نکئی' کنہیا' بھنگی' رام گڑھیئے' جسا سنگھ کلال نوں پگ وٹا کے بھرا بنا لیا تے آہلو والیاں نوں وی اپنے نال رلا لیا۔ ایس طراں ہَکڑ دُکڑ کر کے سبھ سکھ مثلاں دا خاتمہ ہویا تے ماجھے دا سارا علاقہ مہاراجہ رنجیت سنگھ دے راج وچ آ گیا۔

ہُن باقی رہیا پھلکیاں مثلاں تے مالوہ دا علاقہ۔ ایہناں دناں وچ انگریزی راج دلی توڑی اپڑ چکا سی۔ اوس زمانے دیاں انگریزی لکھتاں توں معلوم ہوندا ہے جو سرکار انگریزی جمنا دریا نوں اپنی حکومت دی حد سمجھدی سی۔ جمنا توں پار مالوہ تے پنجاب ول ودھنا نہیں سی چاہوندی۔

۱۸۰۳ء تے ۱۸۰۴ء وچ ایسٹ انڈیا کمپنی دیاں ہُلکر تے سندھیا راجیاں نال لڑائیاں ہوئیاں۔ دوویں راجے بھانج کھا کے پنجاب ول نسے۔ اوہناں دے پچھے پچھے انگریزی فوجاں آئیاں۔

پنجاب دیس ویکھدیاں انگریزی افسر دیاں اکھاں کُھل گئیاں۔ اوہناں ویکھیا ملک مالدار ہے' زرخیز ہے۔ پنجاب دے لوک وڈے وڈے گھبرو ہن۔ لمبے جوان ہن۔ جے کسے طراں ایہہ ملک ہتھ آ جاوے' پنجابیاں دیاں فوجاں بھرتی کر لئیاں جان تاں دنیا دا کیہڑا ملک ہے جو اسیں فتح نہیں کر سکاں گے۔ رنجیت سنگھ نے ماجھا تاں مار لیا ہے جے مالوہ وی اوس اپنے ہتھ کر لیا تے پھیر اوس دے نال مقابلہ کرنا مشکل ہو جاوے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

انگریز اِتہاسک لکھدے ہن جو ۱۸۰۸ء وچ راجہ جیند تے پٹیالہ دا کسے گل توں آپس وچ جھگڑا ہو گیا۔ جھگڑے دا نیاں کراون لئی دوہاں دِھراں نے دِلی وکیل گھلے۔ سرکار انگریزی نے جھگڑے وچ پیَن توں انکار کیتا۔ ایس اِنکار کرن دے دو سبب ہو سکدے ہن۔ اک تاں ایہہ جو سرکار انگریزی جمنا توں پرے والا ملک اپنی حد توں باہر سمجھدی سی۔ دوجا ایہہ سبب ہو سکدا اے جو جھگڑا آپس وچ دو سکھاں دا ہے' جس طراں بنے آپو وچ فیصلہ کرن سرکار انگریزی کیوں وچ دخل دیوے' مُدا کیہ جو جھگڑے دا نیاں کرن لئے دوہاں دِھراں نے مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں اچیچا سد گھلیا۔ مہاراجہ نیاں کر کے کانگڑا ولوں ہوندا جوالا مکھی دا درشن کر کے لہور مُڑ گیا۔

ایسے سال مہاراجہ رنجیت سنگھ نے سرہند دے آس پاس دا علاقہ اپنے قابو کر لیا جس کر کے پُھلکیاں مِثل دے راجیاں دے دلاں وچ رنجیت سنگھ ولوں ڈر پے گیا۔ اوہناں نے سرکار انگریزی دی شرن (پناہ) لین دی خاطر وکیل پھیر دلی گھلیا۔ سرکار انگریزی نے وکیلاں نوں رُکھا جیہا جواب دے کے موڑ دتا۔ گل اصل وچ ایہہ سی جو سرکار انگریزی نوں اوہناں دناں وچ رنجیت سنگھ کوچرا مطلب سی۔ اوہنیں دنیں خبراں سُنیاں گئیاں جو نپولین بونا پارٹ مصر نوں فتح کر کے سلطان روم تے شاہ ایران نوں نال لے کے ہندوستان اُتے چڑھائی کرن والا ہے۔ سرکاری انگریزی نوں ایس گل دے پِچھو پئے جو رنجیت سنگھ کدھرے بونا پارٹ نال مل نہ جائے یاں جے ملے' نہ تاں تے اینا کر دیوے جو فرانسیسی فوجاں نوں اپنے ملک وچوں لنگھن دا راہ دے دیوے۔ ایس مطلب دی خاطر پھلکیاں راجیاں نوں شرن دے کے مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں ناراض نہیں سی کرنا چاہوندے بلکہ مہاراج نال گانڈھاں گنڈھن لئی مسٹر مٹکاف نوں ایلچی بنا کے لہور گھلیا۔

مہاراجہ انگریزاں دا مطلب سمجھ گیا پر جٹ ہویا۔ ملا خدا نوں لے گئے چور' مٹکاف آیا اس نوں لہور وڑن تک نہیں دتا' باہرو باہر قصور اتارا دتا۔ اوس دی جنگی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

رکھیا تے اوس دے نال نہ رلیا۔ نہ کوئی گل کتھ کیتی بلکہ چُپ کرتا مثکاف نوں جس طراں انھے نوں ماں مستی بہا جاندی اے، قصور وچ بیٹھا چھڈ کے آپ لدھیانے ول کھسک گیا، کدھرے ابنالہ، تھانیسر جا نکلیا۔ فرید کوٹ تے ملیر کوٹلہ نوں جا ماریا۔ مہاراج نے ایہہ سوچیا جو ہن ویلا ہے جنا ملک ہتھ آوے مار لئو۔ اک وار جو ہتھ آیا سو آیا پچھوں موڑیاں پچھنا ایں۔ سرکار انگریزی نوں وی مطلب سی پیاں بجھ کے اکھاں میٹی رکھیاں جو کجھ رنجیت سنگھ دا جی کیتا اوس نوں کرن دتا۔

سرکار انگریزی دے نصیب چنگے سن۔ نپولین بونا پارٹ مصر وچ ای رہیا۔ جد خبر آئی جو فرانسیسی ہندوستان تے چڑھائی نہیں کرن گے۔ ایس خبر دے سُندیاں سار سرکار انگریزی نے جھٹ اکھاں بدل لئیاں تے شیر ہو کے مہاراج نوں دھونساں دین لگے۔ جھٹ چھاتی ٹھوک پھلکیاں راجیاں دے حمایتی بن بیٹھے۔ مہاراجہ سیانا آدمی سی، اپنا وقت جاندا سی تے سرکار انگریزی دی طاقت پچھاندا سی، جو کجھ انگریزاں نے آکھیا اوہو مندا گیا۔ جیہڑا علاقہ ستلجوں پار ماریا ساس، اوہ سبھ چھڈنا پیا۔

۲۵ اپریل ۱۸۰۹ء وچ مہاراجہ رنجیت سنگھ تے سرکار انگریزی دا آپس وچ صلح نامہ لکھیا گیا۔ دوہاں سرکاراں دے وچکار ستلج دریا سرحد مقرر ہوئی۔ کھبے بنے انگریزی راج تے سجے بنے مہاراجہ رنجیت سنگھ۔ انگریزاں لدھیانا چھاؤنی پائی۔ رنجیت سنگھ نے اوہناں دے ساہمنے پھلور دا قلعہ بنایا۔

اُنج تاں دوہاں نوں صلح صفائی ہو گئی۔ دوستی یرانے دے قول قرار ہو گئے پر اندروں جس طراں نال بلی چوہے نوں تکدی ہے۔ اک دوجے ول ٹِک ٹکی لا کے تکدے رہے جو کیہڑا ویلا ہووے تے ہڑپ کر لیئے۔

صلح نامہ لکھے جان دے پچھوں ۳ مئی ۱۸۰۹ء نوں سرکار انگریزی ولوں اک اعلان نامہ چھاپیا گیا جو مالوہ تے سرہند دا علاقے ستلج دریا توں اُرے اُرے سرکار انگریزی دے ادھین (تحت) ہو گیا۔ سرکار لہور دا ایس علاقے نال کوئی واسطہ نہیں۔

ایس طراں ایس صلح نامے نال مہاراجہ رنجیت سنگھ مالوہ سے پاسے اپنا راج

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دوھلوں توں رد کیتا گیا۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ مُلتان ولوں وہلا ہو کے پنجاب دیاں مسلمان ریاستاں دے فتح کرن ول دھیان کیتا۔

مُلتان

مُلتان وچ مظفر خان پٹھان دا راج سی۔ رنجیت سنگھ توں پہلاں بھنگی سرداراں نے مُلتان اتے کئی وار چڑھائیاں کیتیاں پر شجاع آباد تے لانبھ چھانبھ دے علاقہ نوں لُٹن مارن دے سوا لوہناں توں ہور کجھ نہ کھٹیا۔ مُلتان فتح نہ ہویا۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ نے وی کئی حملے کیتے۔ آخری بلہ ۱۸۱۷ء وچ بڑیاں تیاریاں کر کے کیتا۔ توپاں، فوجاں، لڑائی دا سامان گجراتوں بیڑیاں وچ لد کے مُلتان گھلیا۔ اسباب گھلنا مائی سدا کور دے سپرد سی۔ دیوان بھوانی داس ہزار ساریاں فوجاں دا افسر سی۔ کئی بلے کیتے پر قلعہ بھوانی داس ہوراں دے ہتھ نہ آیا۔ گل ساری اینہہ سی جو مُلتان دا قلعہ بڑا پکا مضبوط بنیا ہویا سی تے سکھاں کول قلعہ توڑن والیاں توپاں نہیں سن۔ بڑے جتناں نال بھنگیاں والی توپ نوں لہوروں کھچ کے مُلتان پہنچایا۔ توپ دے تن فائیر کیتے جس دے نال قلعہ دی باہی ٹُٹی پر پھیر وی پٹھاناں نے سکھاں نوں قلعے دے اندر وڑن نہ دتا۔ اک رات سادھو سنگھ اکلا اکلا دھس مار کے قلعہ دے اندر جا وڑیا۔ پٹھاناں جاتا سکھاں دی ساری فوج اندر آ وڑی ہے۔ پٹھان قلعے دی باہی توں مورچے چھڈ کے قلعہ دے اندر نوں دوڑے۔ مورچے خالی ویکھ کے سکھ فوجاں دھاوا کیتا۔ دوویں پاسیوں سینکڑے آدمی مارے گئے۔ مظفر خان مردے دم تیکر لڑدا رہیا تے دو جوان پتراں سمیت لڑدا لڑدا ماریا گیا۔ سکھاں شہر نوں دل کھول کے لُٹیا۔ جد فتح دی خبر مہاراج نوں پہنچی تے بڑیاں خوشیاں منائیاں توپاں تے آتشبازیاں چھٹیاں۔ شہر وچ دیپ مالا ہوئی، جلسے کیتے گئے، مٹھائیاں ونڈیاں گئیاں، انعام دتے گئے۔

کشمیر

احمد شاہ ابدالی نے ۱۷۵۰ء وچ کشمیر نوں فتح کر کے کابل دا صوبہ بنا لیا تے عطا محمد

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نوں کشمیر دا صوبیدار مقرر کیتا۔ احمد شاہ دے مرن دے بعد اوس دے پُتراں دیاں آپس وچ لڑائیاں ہوئیاں۔ کدی کوئی بادشاہ بن بہندا کدی کوئی۔ ۱۸۱۳ء وچ احمد شاہ دا پُتر محمود کابل دا بادشاہ بنیا تے اوس دا بھرا شجاع الملک کابلوں بھانج کھا کے کشمیر دا راج لین لئی آیا۔ کشمیر آوندیاں عطا محمد نے اوس نوں قید چک کیتا۔

محمود نے عطا محمد کولوں کشمیر کھو لین لئی فتح خان نوں گھلیا۔ فتح خان مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں جا کے ملیا تے اوس دے نال متا پکیایا جو اسیں رل کے کشمیر اتے چڑھائی کریئے۔ گل اصل وچ ایہہ سی جو مظفر آباد والا کشمیر دا راہ برفاں نال بند ہویا ہویا سی جس کر کے فتح خان دیاں فوجاں مہاراجہ رنجیت سنگھ دے علاقہ وچوں لنگھے بناں کشمیر نہیں سی اپڑ سکدیاں۔ ایس مدد دے بدلے فتح خان نے مہاراجہ نوں اٹک دا قلعہ دین دا قرار کیتا۔

جد شجاع الملک کابلوں بھرا کولوں بھانج کھا کے نسیا سی تے اوس دا بال بچہ نال لے کے وفا بیگم لہور آ گئی سی۔ مہاراجہ نے اوہناں نوں خاطر نال رکھیا تے رہن واسطے اکبری دروازہ دے اندر اک وڈی حویلی دتی جو آج کل قزلباشاں کول ہے۔ وفا بیگم وچاری ڈردی سی جو شجاع کشمیر وچ قیدے پیا ہویا ہے۔ کتے اوس نوں اکھوں انھا نہ کر دین یاں جانوں نہ مار دین۔ ایس ڈر دے مارے اوس نے رنجیت سنگھ نوں سُنیہا گھلیا کہ جس طرحاں نال بنے شجاع الملک نوں جیوندا کشمیروں کڈھ کے لہور پچا تے میں اوس دے بدلے کوہ نور ہیرا تینوں دیواں گی۔ پٹھان تے سکھ فوجاں رل کے کشمیر نوں چڑھیاں۔ سکھ فوجاں دا جرنیل محکم چند سی۔ مہاراجہ نے محکم چند نوں جان دے ویلے کن وچ آکھیا جو ہور کجھ کشمیر وچوں بھاویں ملے' بھاویں نہ ملے شاہ شجاع نوں جس طراں نال بنے کڈھ لیا تے جیوندا لہور پچاوے۔ لڑائیاں ہوئیاں۔ پٹھانی فوجاں لٹن وچ رُجھ گئیاں۔ محکم چند سدھا شیر گڑھ دے قلعہ ول گیا تے شاہ شجاع نوں قید وچوں کڈھ کے اپنے نال لے کے سدھا لہور نوں ٹُردا ہویا۔ لہور پہنچدیاں وفا بیگم کولوں اقرار

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

مہاراج نے کوہ نور کڈھ کے ای اوس دا پچھا چھڈیا۔ اودھروں فتح خان کولوں اٹک دا قلعہ وی ماٹھ لیا۔ اٹک لین دا ایہہ فائدہ سی جو اٹک کابل تے کشمیر دے راہ وچ سی۔ رنجیت سنگھ نے ہُن آپ اکلیاں کشمیر لین دا خیال کیتا۔ کئی جتناں بعد ۱۸۱۹ء وچ کشمیر فتح ہویا۔ کشمیر دی مہم توں ویلھا ہو کے مہاراجہ رنجیت سنگھ نے منکیرہ دا قلعہ فتح کیتا جس دے نال ڈیرہ غازی خان، ڈیرہ اسمٰعیل خان، شکار پور، مٹھن کوٹ دا علاقہ مہاراج دے ہتھ آ گیا۔

پشاور

پشاور وچ عظیم خان تے محمد خان دی آپو وچ ہمیشہ لڑائی رہندی سی۔ رنجیت سنگھ نے ایہناں لڑائیاں دا فائدہ لے کے پشاور دی چڑھائی دیاں تیاریاں کیتیاں۔ ایہناں تیاریاں دا حال قادر یار نے اپنی سی حرفی وچ بڑی سوہنی طراں نال لکھیا ہے۔

ش
شوق دے نال تیار ہو کے، آئے سکھ سردار دلیر یارو
ثمن برج وچ آن کے بیٹھ جاندے، مہاراج دے چار چوفیر یارو
سنگھ سورمے چتریاں وانگ چاتر، مہاراج جھوے وچ شیر بارہ
قادر یار ہے شیراں نے ماس کھانا، گل سمجھو کرو نہ دیر یارو

ص
صاف ہے حال معلوم مینوں، مہاراج نے سخن الایا جی
تساں غازیاں سراں دیاں بازیاں لا، ساڈا ناما شوخ کرایا جی
مظفر خان پٹھان ملتان والا، ذرہ تاب نہ تساں دی لایا جی
قادر یار کشمیر نوں مار کے تے، ساڈا ملک پنجاب ودھایا جی

ض
ضرور ہے دل دی مراد میری، ذرا ہور اُچی گُڈی چاڑھیے جی
شاہ محمود پٹھان ہے تان والا، ذرا اوسنوں چل ونگاریے جی
رہسی وچ جہان دے نام یارو، مرن مارنوں مول نہ ہاریے جی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

قادر یار چل اٹک نوں لنگھ پار کے، سدھا جا پشور نوں ماریئے جی

ط طلب میتوں اک سورے دی، جیہڑا بیڑا پشور دا آن چکے
لے کے فوج دریا دی موج وانگوں، سدھا جا پٹھان نزدیک ڈھکے
بن جوان تے تیر کمان پھڑکے، وانگ نکلے دے وچ میدان ٹھکے
قادریار کرتار نوں یاد کر کے، مرن مارنوں ذرا نہ جان اکے

جد کونسل وچ چڑھائی دا فیصلہ ہو گیا تے فوجاں دا کٹھ گجرات وچ ہویا۔ توپ خانے، رسالہ، پیدل فوجاں دا کوئی انت نہ رہیا۔ مہاراج نے آپ وی اوتھے جا ڈیرے لائے۔ اوتھوں دے کیمپ دا حال قادریار لکھدا ہے:

ر رونق گجرات دی سنو یارو، اوتھے لتھی ہے آپ سرکار سائیں
تمبو خیمے قناتاں وچ فوج لاہی، جھنڈے جھولدی عجب بہار سائیں
ہاتھی نال عماریاں مست جھولن، ہور پڑتلاں کئی ہزار سائیں
قادر یار کیہ صفت مصاحباں دی سوہنا اک تھیں اک سردار
سائیں

ز زرو زر بانتی شامیانے، لٹکن موتیاں دے نال ہار یارو
گھوڑے عجب شنور خمار گردن ٹروے مٹکدے مور رفتار یارو
چمکن کاٹھیاں ہیریاں نال جڑیاں، پھل رکھڑے جیوں وچ گلزار یارو
قادر یار ہے واجے بہار لائی، کھڑکے ڈھولکی طبلہ ستار یارو

س سکھ اسوار تیار پھردے، ہتھ دے وچ نیزے چمکن وار یارو
پھل کنڈیاں کلغیاں خوبصورت، سر تے سرخ سفید دستار یارو
چمکن وردیاں رنگ برنگیاں جی، کس پٹیاں وی زری دار یارو
قادر یار تلوار دی دھار لشکے، جیویں بجلی دی لشکار یارو

گجراتوں کوچ کر کے فوجاں اٹک پہنچیاں۔ اٹک دریا بڑی زوراں نال وگدا سی۔
www.poetrymania.com©
مہاراج نے موتیاں تے جواہرات دا تھال بھر کے خواجہ خضر نوں نذر دتا تے رب دا ناں لے کے گھوڑے نوں دریا وچ پایا۔ ساری فوج مُسکے ہنے پار ہو گئی۔ توپخانہ بیڑیاں وچ تے ہاتھیاں اُتے چڑھا کے پار کیتا۔

اودھر پٹھاناں نے وی جہاد دے جھنڈے گڈے ہوئے سن۔ ہزاراں پٹھان خٹک یوسف زئی، علی علی کر دے مرن مارن نوں تیار کھلوتے سن۔ نوشہرہ وچ دوہاں فوجاں دا ٹاکرا ہویا۔ ہزاراں جوان دوویں پاسیوں مارے گئے تے زخمی ہوئے۔ پھولا سنگھ اکالی ایسے لڑائی وچ ماریا گیا۔ اوڑک نوں پٹھاناں نوں بھانج ہوئی۔ ایس لڑائی دا نقشہ قادر یار ہوراں ایس طراں نال کھچ کے دسیا ہے۔

ح حال سُنو مہاراج دا جنگ اندر، فوجاں لیاؤندا وچ میدان یارو
تیڑے آن کے بیڑے کھلار دیندا، جتھے کھلا سی لشکر پٹھان یارو
مارو موت دے واجڑے وج گئے، کمب گیا زمین اسمان یارو
قادر یار سرکار پکار اکھے، سُنو خالصہ کر کے دھیان یارو

خ خودی ہنکار نوں مار کے تے، نام رب دا لے کے لڑو سکھو
چٹی داڑھی سرکار دی لاج رکھو، ایہناں غازیاں کولوں نہ ڈرو سکھو
گرو ہرگوبند نوں یاد کر کے، ہتھ وچ شمشیر نوں پھڑو سکھو
قادر یار اکال اکال کردے، چل وچ پشور دے وڑو سکھو

د دل دی اکھیاں کھول دیکھو، کتھے تُسیں تے کتھے لہور سکھو
اگا روکیا کٹک درانیاں نے، پچھے اٹک دریا دا زور سکھو
ساتھی نہ کوئی بجھ بانہہ جیہا، بیلی رب دے باجھ نہ ہور سکھو
قادر یار بہادراں عاشقاں نوں، پئی کھلی اُڈیکدی گور سکھو

ذ ذوق تے شوق دے نال یارو، لڑو اپنا آپ سنبھال سکھو

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

کیہڑے مونہہ لہور دے وچ وڑسو کرن وچ پشور دے گل سکھو
اج رج کے گج کے تیغ مارو، اپنے گرو والی لج پال سکھو
قادر یار پٹھاناں نوں خوب سیکو، اج اگ لڑائی دی بال سکھو

ر رام دا نام دھیا کے جی، رکھو اج تلی اتے جان سکھو
سراں دتیاں باجھ نہ یار ملدا، ہیگی رسم مشہور جہان سکھو
دل جوش خروش دے نال بھر کے، تیغاں ماریاں جیویں ملتان سکھو
قادر یار تلوار چلاؤ ایسی، ڈبن خون دے وچ پٹھان سکھو

پھولا سنگھ اکالی دی لاش بڑی تلاش دے بعد مُردیاں دے ڈھیر ہیٹھوں نکلی اوس دی بابت قادر یار لکھدا ہے

www.urdubooks4download.blogspot.com

ل لاش پھولا سنگھ سورے دی ہوئی، بہت تلاش میدان اُتے
ہوئے ہکے بکے سارے لبھ تھکے، مہاراج دے خاص فرمان اُتے
یا اوہ غرق ہو وڑی زمین دے وچ، یا کہ برق ہو چڑھی اسمان اُتے
قادر یار نہنگ حیران کھلے، نہیں ٹھہرے کسے گمان اُتے

و وچ میدان دے مُردیاں دا، لگا آن سی وڈا اِک ڈھیر میاں
ایسی ہور قتلام گاہ خوف والی، نظر آوے نہ چار چوفیر میاں
ٹنگاں باہواں دا چنگا انبار لگا، سریاں لدیاں سی جیویں بیر میاں
قادر یار سرکار نے دیکھ کہیا، ہوسی ہیٹھ اس ڈھیر دے شیر میاں

ھ ہو ہوشیار تیار سارے، لگے پھولنے اوس انبار نوں جی
ہتھاں نال ہٹاوندا آپ مُردے، ایسا شوق سی خاص سرکار نوں جی

ب بہت تلاش دے بعد یارو، پئی آس سبھ دی آخر کار یارو

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

قادر یار نکالیا ڈیرہ پٹھوں پھولا سنگھ دلیر سردار یارو

ی یاد کر کے مرجیائی اس دی' مہاراج نے دتی دُہائی یارو
کر کے آہ زاری وچ فوج ساری' لاش گھٹ کے گلے لگائی یارو
سبھ گُھم سردار پے زار روندے' ندی ہمتو دی خوب وگائی یارو
قادر یار سرکار ارشاد کیتا' تُرت اوتھے سادھ بنائی یارو

نوشہرہ دی لڑائی وچ پٹھاناں نوں بڑی بھاری شکست ہوئی تے سکھاں پشور فتح کر لیا پر مہاراج رنجیت سنگھ نے پشور نوں اپنے راج وچ رلاوناں اوس ویلے مناسب نہ سمجھیا۔ یار محمد خان بارک زئی نوں آپنے ولوں حاکم بنا کے اوتھے چھڈ آیا تے آپ لہور مُڑ آیا۔

۱۸۲۶ء وچ اک شخص سید احمد نے پشور دے آس پاس فساد چک کھڑا کیتا۔ سید احمد اصل وچ بریلی دا رہن والا سی۔ پہلے اوس نے مکہ مدینہ جا کے حج کیتا۔ فیر پٹھاناں دے ملک وچ آ کے رہن لگا تے اوتھے پیری فقیری دی ہٹی کھول لئی۔

موڑھ (بے سمجھ) لوکاں وچ ولی یاں پیغمبر بن بیٹھنا کوئی بڑی گل نہیں ہوندی۔ غازیاں دا لشکر کٹھا کر کے سید احمد نے پشور اتے چڑھائی کیتی پر ہور تاں کجھ نہ بنیا کئی ورھے تیکر رولا فساد ضرور پائی رکھیا۔ اوڑک ۱۸۳۹ء وچ لڑائی وچ ماریا گیا۔

پشور نوں اپنے راج وچ رلاون توں پہلاں مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں اک دو لڑائیاں پٹھاناں نال ہور لڑنیاں پئیاں۔ اوڑک نوں ۱۸۳۴ء وچ پشاور پنجاب دا صوبہ بنیا۔ مہاراجہ نے کنور نونہال سنگھ نوں پشور دا حاکم بنایا تے ہری سنگھ نلوے تے جرنل ابو تبیلا نوں اوس دے ماتحت چھڈیا۔

پشور لین دے بعد سکھاں نے اپنا راج کوہاٹ' بنوں' ڈیرہ اسمٰعیل خان' ڈیرہ غازی خان توڑی ودھا لیا۔ ایس طراں اٹک پار دا علاقہ مارن نال ماراجہ رنجیت سنگھ دا راج سنپورن (پورا) ہو گیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

مالوہ

www.poetrymania.com©

اُتر ول پنجاب دا صوبہ کشمیر تبت تے چین نال لگدا سی۔ اوس پاسے پہاڑ سن' برفاں پئیاں سن۔ فوجاں دے لنگھن دا راہ نہیں سی جس کر کے اُتر ول راج دا ودھنا مشکل سی۔ کشمیر توں ہیٹھاں ستلج دریا دے ارار پہاڑی ملک چنبہ' منڈی کلو' سکیت' کانگڑہ' مہاراجہ رنجیت سنگھ نے ۱۸۰۹ء تے ۱۸۱۱ء وچ پنجاب راج دے اوھین بنا لئے سن۔

اوس توں ہیٹھاں ستلج تے جمنا دے وچکار دا ملک مالوہ کہاوندا ہے۔

مالوہ ریتلا' تھل' اجاڑ بیاباں ملک ہے۔ ایس ملک وچ گُرو تیغ بہادر تے گرو گوبند سنگھ دے ویلے سکھ زمیندار مغلاں دے ظلماں تے وِدھیکیاں توں جان بچاون لئی آ کے آباد ہوئے۔ احمد شاہ ابدالی دے ویلے اوہناں نے جنید' نابھ' پٹیالہ' کلیہ سکھ ریاستاں بنا لئیاں۔ ایہناں ریاستاں دا اکٹھا ناں پُھلکیاں جتل سی۔

مالوے دے پورب ول انگریزی علاقہ سی۔ انگریزی راج دلی توڑی اپڑ چکا سی۔ جمنا دریا دا کنڈھا انگریزی راج دی حد سی۔ مالوے ول سرکار انگریزی دا کوئی کم نہیں سی۔ ایسے کر کے جد جیند تے پٹیالہ دے راجیاں نے آپس دے جھگڑے دا نیاں کروان لئی دلی وکیل گھلے تاں سرکار انگریز نے اوہناں وچ دخل دین تے نیاں کرن توں انکار کیتا۔

مالوے دے پچھم ول دریا ستلج سی جس توں پار مہاراجہ رنجیت سنگھ دا راج سی۔ بلکہ مہاراجہ ستلج دے اوس پاسے وی ہتھ مار چُکا سی۔

پُھلکیاں سرداراں نے سوچیا جو اسیں چکّی دے دو پڑاں دے وچکار آ گئے ہاں۔ اک پاسے سرکار انگریزی تے دوجے پاسے مہاراجہ رنجیت سنگھ۔ ساہنوں اک نہ اک دن ایہناں دوہاں راجاں وچوں اک دے اوھین (تحت) ہو کے رہنا پوے گا۔

مالوے دیاں ریاستاں سکھ ریاستاں سن۔ مہاراجہ وی سکھ سی۔ آپس وچ بھاویں کنا وَیر ہووے فیروی نہواں کولوں ماس وکھ نہیں ہو سکدا۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ مالوے ول ودھنا تے پُھلکیاں جتل نوں پنجاب نال رلا لینا اپنا حق سمجھدا سی۔ مالوے دے سردار

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دی مہاراجہ نوں اپنا وڈا سمجھدے سن۔

پر فیر ایہناں سوچیا جے اسیں مہاراجہ رنجیت سنگھ نال رلنے ہاں تے ساہنوں اوس دا حکم ہر گل وچ منّنا پیندا اے' ملک منگے تے ملک دینا پیندا اے' نذرانہ دینا پیندا اے' معاملہ بھرنا پیندا اے۔

سرکار انگریزی ساڈا ملک نہیں کھوہندی' ساتھوں معاملہ نہیں منگدی بلکہ ساڈی رکھشا تے حفاظت کرن دا تے ساڈا کھسیا ہویا ملک واپس دواون دا قرار کردی اے۔ ایہہ سوچاں رگن، متھ کے پھلکیاں راجیاں نے سرکار انگریزی دی ادھینتا (ماتحتی) من لئی اتے آپس دے سمجھوتے دے بعد مہاراجہ رنجیت سنگھ تے سرکار انگریزی دا آپس وچ ۲۵ اپریل ۱۸۰۹ء عہد نامہ لکھیا گیا۔ ایس عہد نامے دے پچھوں ۳ مئی ۱۸۰۹ء نوں سرکار انگریزی نے اک اعلان نامہ چھپوا دتا جس دے موجب خالصہ راج دا ستلج توں پار مالوے ول ودھنا ہمیشہ لئی روک دتا گیا۔

سندھ

جس طراں نال درانی سلطنت دا دوجا علاقہ رنجیت سنگھ نے مل لیا سی اوسے طراں شکارپور دا علاقہ سندھیاں نے اپنے ملک نال رلا لیا۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے جس حق نال پنجاب دا ملک لے لیا سی اوہو حق اوس نے شکارپور اُتے کڈھنا چاہیا۔ مُدا کیہ جو سندھیاں تے سکھاں دیاں لڑائیاں ہوئیاں۔ سکھاں نے مٹھن کوٹ' رُجھان تے لین دا قلعہ سندھیاں کولوں کھوہ لیا۔ مہاراجہ نے کھڑک سنگھ تے نونہال سنگھ نوں فوجاں دے کے سندھ اُتے حملہ کرن لئی اوس پاسے گھلیا پر لڑائی ہون توں پہلاں سرکار انگریزی نے وچ پے کے لڑائی روک دتی۔

اوہنیں دنیں انگریزاں نوں خیال سجھیا جو پرانے سمیاں وچ اٹک دریا پردیسی سوداگری لئی شاہرہ دا کم دیندا سی' باہر لے ملکاں دا مال سمندر و سمندر کشتیاں وچ آوندا سی تے حیدرآباد توں اٹک دریا وچ پے کے سندھ' پنجاب' بلوچستان' افغانستان دے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ملکاں وچ جا کے وِکدا سی۔ ایس خیال دا اتہاسک ثبوت پیش کیتا گیا جو سکندر بادشاہ فوجاں سمیت لُٹ دا مال اسباب، گھوڑے، کھچراں دریاؤ دریا لے کے سمندر ول چلا گیا۔

۱۸۳۲ء وچ سر الگزنڈر برنز ایس پرچھاویں دے پچھے دریاؤ دریا اٹک وچوں کلّل دریا تیکر پہنچ گیا تے اپنی رپوٹ وچ دریا نوں کجھ کجھ کے تھاں تھاں دی ڈونگھائی چوڑائی تے شہراں دی آبادی لکھ کے دسی اتے ایہہ دسیا جو دریا دے کنڈھیاں تے مال دیاں دو منڈیاں بنیاں چاہیدیاں ہن۔ اک مٹھن کوٹ جتھوں مال پنجاب گھلیا جاوے دوسری کالا باغ یاں اوس توں ہور اتے کر کے جس توں مال افغانستان تے مدھ (سینٹرل) ایشیا ول جاوے۔

پھیر اوسے الگزنڈر برنز نے شاہ ولیم کولوں ولایتی گھوڑیاں دی سوغات دریاؤ دریا مہاراجہ رنجیت سنگھ کول لاہور پچا کے اپنی گل نوں پکی کر کے وکھا دتا۔ ایس دے بعد سرکار انگریزی نے مال اتے چنگی محصول مقرر کر کے مہاراجہ رنجیت سنگھ نال دو عہد نامے لکھے۔ اک ۲۶ دسمبر ۱۸۳۲ء وچ، دوسرا ۲۹ نومبر ۱۸۳۴ء وچ۔ ایسے سال سرکار انگریزی نے کرنل پاٹنجر نوں وکیل بنا کے حیدر آباد سندھیاں نال ایسے گل دا سمجھوتہ کرن لئی گھلیا۔ سندھیاں تے انگریزاں دے آپس دے میل جول توں رنجیت سنگھ دے دل وچ شک پیدا ہویا جو سوداگری مال دا انگریز بہانہ کردے ہن۔ ایس میل جول دا مطلب اصل وچ ایہہ ہے جو خالصہ راجہ دا پھلنا پھُلنا سرکار انگریزی دی اکھاں وچ رڑکدا ہے جس کر کے خالصہ راج دا سندھ ول ودھنا انگریز پسند نہیں کر دے۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ دا شک دور کرن لئی تے ایس گل دا یقین دلاون لئی جو سرکار انگریزی دا مطلب سوداگری دا راہ کھولن توں سوا ہور کجھ نہیں، کیپٹن ویڈ مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں ملن لئی لہور آیا۔ کیپٹن ویڈ نے لولو پوتو کر کے بتھیریاں لباں لیسیاں لائیاں۔ مہاراجہ نے وی بہت کجھ آکھیا دیکھیا جو خالصہ راج دی سرکار انگریزی نال اپنی سانجھ ہے، آپس دا گوانڈھ ہے، روز دا آونا جاونا، دوستی یاری دے عہد نامے ہو چکے،

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

چُنگی محصول دے اقرار نامے لکھے گئے' سرکار انگریزی دا علاقہ رکھتے' سندھ کیتے۔ ساڈے شکار پور لے لین نال سرکار انگریزی دا کیہ وِگڑدا ہے۔ مہاراجہ وچارا بسدھا سادھا آدمی سی اوہ کیہ جانے راج نیتی دے ول چھل کیہ ہوندے ہن۔

مُدا کیہ جو مہاراجہ نے بہت کجھ آکھیا پر کیپٹن ویڈ اکو گل اُتے اڑیا رہیا۔ جد کجھ نہ بنیا تے لڑائی دیاں دھمکیاں دین لگ پیا۔ سکھ سردار کیپٹن ویڈ دیاں دھونساں توں تنگ پا ہو گئے تے مہاراجہ نوں لڑائی کرن لئی اوسیک دتی پر مہاراجہ بڑی گمبھیرتا نال کیپٹن ویڈ دیاں دھمکیاں نوں کوڑا گھٹ کر کے پی گیا تے شکار پور دا کھہڑا چھڈ دتا۔

افغانستان

افغانستان تے کابل دا سمبندھ ہندوستان نال مدھ قدیم توں ٹُریا آیا ہے۔ محمود غزنوی دے ویلیاں توں پہلے کابل قندھار پنجاب دے راج وچ شامل سی۔ مغل بادشاہاں دے ویلے کابل ہندوستان دا صوبہ سی۔ نادر شاہ دے احمد شاہ ابدالی دے حملیاں نے الٹا پنجاب نوں کابل دا صوبہ بنا دتا۔ سکھاں نے پنجاب درانیاں دے ہتھوں کھوہ کے افغانستان تے کابل ول ودھن دے جتن کیتے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

مہاراجہ رنجیت سنگھ ۱۸۳۴ء وچ پشاور لے چکا سی۔ اوس دے پچھوں کوہاٹ' بنوں دا علاقہ وی سکھاں نے اپنے راج وچ رلالیا تے کروے کتردے ڈیرہ اسمٰعیل خان تے ڈیرہ غازی خان تیکر اپڑ گئے سن۔ احمد شاہ ابدالی دے مرن دے بعد کابل دے تخت پچھے جیہڑیاں لڑائیاں تے فساد احمد شاہ ابدالی دے پتراں نے آپس وچ پایا۔ اوس دا مہاراجہ رنجیت سنگھ دی تاریخ نال کوئی سرہندھ نہیں۔ ایس کر کے اوس دے لکھن دی کوئی لوڑ نہیں۔ جس سمے دا اسیں ذکر کر رہے ہاں' اوس ویلے کابل دے تخت دے دو امیدوار سن۔ اک دوست محمد خان دوسرا شاہ شجاع۔

دوویں ایس کوشش وچ سن جو کسے طراں نال مہاراجہ رنجیت سنگھ یاں انگریزاں دی مدد لے کے اِک دُوجے نوں شکست دے کے یاں مار کے کابل دا بادشاہ بن جاوے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

انگریزاں نوں روس دے ہووے دا ڈر لگا رہندا سی۔ ایس ہوّے دے پچھے مور کرافٹ ۱۸۱۹ء وچ پنجاب آیا تے اوتھے کجھ دن رہ کے لداخ دے راہ یارقند تے کاشغر پُہنچیا تے اوتھے ہی وچارہ سرگباش ہو گیا۔ انگریزاں دی ایہہ مرضی سی جو کابل دے دعوے داراں وچوں کوئی کاٹھ دا اُلوّ بل جاوے جس نوں کابل دے تخت اُپر بٹھا دِتا جائے تے جس ناچ نچائیے اوہو ناچ نچے تے روس نال کوئی تعلق نہ رکھے۔ ایس مطلب نال شاہ شجاع نوں لدھیانے رکھیا گیا۔ اوس نوں تنخواہاں دتیاں۔ سر الگزنڈر برنز تے الفنسٹن نوں کابل وکیل بنا کے گھلیا۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ تے سرکار انگریزی دیاں آپس وچ پٹھاناں نال صلاحواں ہوئیاں' چٹھیاں چُٹھیاں لکھیاں گئیاں۔

دوست محمد خان تھوڑا بہت اکھ والا آدمی سی۔ ایس پاسے مدد ملن توں نہ امید ہو کے اوس نے ایران تے روس نال چوری چوری گانڈھا گنڈھیا۔ ایہہ خبر سُن کے سرکار انگریزی نے شاہ شجاع تے مہاراجہ نال رل کے آپس وچ اک تگڑا صلح نامہ لکھیا۔ ایس صلح نامے وچ اک شرط ایہہ لکھی گئی جو رنجیت سنگھ کابل دا جیہڑا ملک لے چکا سو لے مُچکا' پر اگے نوں اوس پاسے ہتھ نہ پاوے۔

ایس عہدنامے دے بعد انگریزی تے خالصہ فوجاں دی مدد نال شاہ شجاع کابل دے تخت اُتے بیٹھا۔ کننگھم "ہسٹری آف دی سکھس" وچ لکھدا ہے کہ ایس صلح نامے دے بارے صلاح کرن لئی جد سر ولیم میکناٹن سرکار انگریزی ولوں آیا' اوس ویلے مہاراجہ اوینا نگر وچ سی۔ جد مہاراجہ نے صلح نامے دیاں شرطاں سُنیاں تے آکھیا جو ایہناں صلح نامیاں نے ساتوں ستلج' سندھ' افغانستان چارے پاسیوں پنجاب دے اندر ایس طراں بند کر دتا ہے جس طراں شیر پنجرے وچ۔ ایس توں مہاراجہ اینا کھجیا جو انگریزی وکیل نوں اوتھے ہی بیٹھا چھڈ کے آپ اوینا نگر توں ٹر گیا۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ تے انگریزی سرکار

مہاراجہ دا سرکار انگریزی نال سبھ توں پہلے ۱۸۰۵ء وچ میل ہویا جد ہلکر انگریزاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

توں نس کے پنجاب آ وڑیا تے لارڈ لیک اوس دے پچھے پچھے دریا بیاس اُتے آ اُتریا۔ انگریزاں نے پہلے ۱۸۰۶ء وچ مہاراجہ رنجیت سنگھ تے فتح سنگھ اہلو والیہ کولوں عہد نامہ لکھوا کے ہلکر نوں پنجاب توں باہر کڈھوایا۔ ڈاکٹر مرے مہاراجہ دے جیون چرتر (جیونی) دے ۶۸ صفحہ وچ لکھدا ہے جو مہاراجہ نے بھیس وٹا کے لیک صاحب دیاں فوجاں اپنی اکھیں جا کے ویکھیاں۔

۱۸۰۸ء توڑی انگریز مالوے دے علاقے نوں اپنی حدوں باہر جاندے رہے کیوں جو انگریز اتہاسک لکھدے ہن جو سرکار نے ایسے سبب جیند تے پٹیالہ دے جھگڑے وچ پین توں انکار کیتا بلکہ ایہناں ریاستاں دے وکیل سرکار دی شرن (پناہ) لین لئی جد گئے تے سرکار نے اوہناں نوں وی رُکھا جواب دے کے خالی ہتھ ٹور دتا۔

ایسے سال نپولین دے آون دی ہوائی اُڈی جس دے اُپائی سرکار نے پنجاب تے کابل نال یارانہ بناون لئی وکیل گھلے پر ایس گل توں چروکنا پہلاں مہاراجہ مالوے دا بہت سارا علاقہ مار چکا سی۔ اجے انگریزی وکیل مہاراجہ نال صلاحواں مشورے کر ہی رہیا سی جو بغیر کسے سبب دے جنرل اختر ونی نے جنوری ۱۸۰۹ء وچ جمنا لنگھ کے لدھیانے مہاراجہ رنجیت سنگھ دے سر اُتے فوجاں لیا چاڑھیاں تے فیر ۹ فروری ۱۸۰۹ء نوں اک اشتہار وی چھاپ دتا جو مالوے دا علاقہ سرکار انگریزی دے ماتحت آ گیا ہے۔ مہاراجہ دا اوس علاقہ نال کوئی واسطہ نہیں۔ ایس وچ شک نہیں جو سرکار نے ۱۴.۹.۳ تاریخ فروری ۱۸۰۹ دیاں لکھیاں ہوئیاں چٹھیاں وچ بے حکم دے اشتہار دین توں جنرل اختر لونی اتے ناراضگی ظاہر کیتی۔ اوس نوں جھاڑ وی پائی۔ ایتھوں توڑی جو اختر لونی استعفیٰ دین تے نوکری چھڈن نوں تیار وی ہو گیا پر سبھ کجھ کر کترکے پر انالہ اوسے تھے تے رہیا۔ سرکار نوں چاہیدا سی جو فوجاں لدھیانے توں ہٹا لیندے، مہاراجہ توں معافی منگدے تے اوس نوں ہرجانہ دیندے ایہہ تاں نہ کیتا بلکہ الٹا مہاراجہ دے گل پے کے ڈراوے تے دھمکیاں نال ۲۵ اپریل ۱۸۰۹ء دا عہد نامہ لکھوا لیا جس دے موجب مالوے دا علاقہ جیہڑا مہاراجہ نے ماریا ہویا سی اوہ وی اوس نوں واپس دینا پیا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

۱۸۰۹ء وچ نویں نویں ملاقات سی۔ مہاراجہ نوں انگریزاں دی تے انگریزاں نوں مہاراجہ دی بے اعتباری سی۔ ہُن دن رات واگرنڈھ ہون کر کے آپس وچ سانجھ بن گئی ۱۸۱۱ء وچ اک دوجے نوں سوغاتاں گھلیاں۔ انگریزاں نے مہاراجہ دی سواری لئی اک ولایتی گھوڑا گڈی دتی۔ کیپٹن اسبرن اپنے "کیمپ اینڈ کورٹ آف رنجیت سنگھ" وچ لکھدا ہے جو ۱۸۳۸ء وچ جد میں لوردین لُدھیانہ گیا تے مہاراجہ نے مینوں ایسے گڈی وچ بٹھا کے گھلیا۔ فیر ۱۸۱۲ء وچ کھڑک سنگھ دے ویاہ ویلے مہاراج نے اختر لونی دی بڑی خاطر کیتی تے اوس نوں اپنا سارا فوجی بندوبست وکھا دتا۔ جنرل اختر لونی نے ۲۷ فروری ۱۸۱۲ء دی چھٹی وچ خالصہ فوج دی پوری رپورٹ سرکار انگریزی نوں لکھ کے گھلی۔

دَونی دے قلعے اُتوں سرکار انگریزی نال مہاراجہ دی جھڑپ ہو گئی سی پر گل مُک گئی آئی ہو گئی۔ ۱۸۱۹ء وچ مور کرافٹ لہور آیا۔ مہاراجہ نے خاطر نال اوس نوں شالامار باغ وچ اتارا دتا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

۱۸۳۴ء وچ مہاراجہ رنجیت سنگھ نے گوجر سنگھ مجیٹھیا نوں انگلستان دے بادشاہ واسطے تحفہ نذرانے دے کے کلکتہ گھلیا۔ مہاراجہ نوں خیال سی جو سندھ دے معاملہ دی بابت شاید کلکتہ توں کوئی کنسو مل جائے۔

مارچ ۱۸۳۷ء وچ کنور نہال سنگھ دا ویاہ شام سنگھ اٹاری والے دی دھی نال ہویا۔ مہاراجہ نے انگریزاں نوں سدے گھلے۔ اوہناں وچوں اک سرہنری فین آیا۔ گوبند گڑھ دے قلعہ توں دو میل پرے میدان وچ جنج نوں اتارا ملیا۔ تمبو قناتاں کھڑیاں کیتیاں۔ شامیانے تان کے اک وڈا شہر وسا دتا۔ سڑکاں بن گئیاں۔ باغ بغیچے لگ گئے۔ اتارے توں اٹاری توڑی قندیلاں لٹکائیاں گئیاں۔ دیوے بالے گئے۔ رات ویلے تمبواں وچ رنگ رنگ دے جھاڑ فانوس قندیلاں لٹکا دیندے۔ مشالاں تے شاخیان دے چانن نال رات نوں دن بنا دیندے۔

مہاراجہ دا تمبو وچکار سی۔ سجے پاسے فین صاحب تے کھبے پاسے شہزادہ شیر سنگھ دا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تمبو سی۔ ساہمنے لال رنگ دا درباری شامیانہ تنیا ہویا' تناتاں لگیاں ہوئیاں' وچ کشمیری قالیناں وچھیاں ہوئیاں اتے چٹیاں چادراں تے گاؤ تکئے لگے ہوئے۔ رات ویلے اوتھے مجرا ہوندا' شراباں پیتیاں جاندیاں' کباب کھاوے جاندے' عطر گلاب چھڑکیا جاندا' باہر اتشبازیاں چھٹیاں' اتشباز اپنے اپنے ہنر وکھاوندے۔ چرکھڑی جلیبی' چک چوندراں پٹا کے' پھاٹویں گولے چھٹدے۔ ہوائیاں تے برج اسمان اُتے چڑھدے۔ مہتابی تے اناراں دے لال پیلے رنگاں نال ساون بھادروں دکھا کے اگ دا پانی بنا دیندے۔ خلقت دا اینا ہجوم سی جو تل مارن نوں تھاں نہیں سی لبھدا۔ فقیر' محتاج دوروں دوروں ہزاراں تے لکھاں کٹھے ہو گئے۔

جنج چڑھن ویلے سارے جانجی ہاتھی گھوڑیاں اُتے سوار ہوئے۔ ہاتھیاں اُتے لال پیلیاں بنات دیاں جھولاں پئیاں ہوئیاں' گھمن لٹکدے' گھنگھرو چھنکدے' متھے چترے ہوئے' گردن اُتے ہاتھی وان لال فتوئی پائی' سر تے چیرا بنھیا ہویا بیٹھا' ہاتھی دی پٹھ اُتے چترکار دی عماری لال ریشمی رسیاں نال کسی ہوئی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

گھوڑے کابل قندھار دے' دھنی دے' کاٹھیا واڑ تے عربستان دے' اُتے جڑاو کاٹھیاں کسیاں ہوئیاں' مونہہ وچ لال لگاماں پئیاں ہوئیاں' پیراں وچ چاندی دیاں جھانجھراں چھنکدیاں' لمیاں لمیاں گچیاں مورنی وانگر مڑیاں ہوئیاں' کنوتیاں کھڑوتیاں ہوئیاں' پاتلاں پاوندے ٹرے جاندے سن۔

براتیاں نے زرق برق کپڑے پائے ہوئے' سراں تے رنگ برنگیاں پگاں بدھیاں ہوئیاں' گل وچ تنگ باہواں دا ریشمی کرتا اُتے لال' ہرے نیلے' مخمل دا کھلی باہواں والا چوغہ' تیڑ تنگ کناویز دا گھٹنا' پیریں جانی جُتی' کناں وچ والے' گلاں وچ کینٹھے' ہتھاں وچ جڑاو سونے دے کڑے' انگلاں تے نچے نگاں دی مندریاں نال سجیاں ہوئیاں' مچھاں تاڑ کے' داڑھیاں کناں تے چاڑھ کے' سج کے' لاڑے بن کے بیٹھے ہوئے۔

مہاراجہ نے براتیاں دے ہو:باں وچ سوٹ کرن لئی دو دو ہزار روپے دیاں تھیلیاں تے پنج پنج سو روپے دیاں ہمیانیاں رکھا دتیاں سن۔ جد برات کُڑماں دے گھر گئی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تے راہ وچ چاندی سونا ورھلوندی گئی۔ مہاراج نے اِک بڑا سارا گھیرا بنوا دتا تے سارے فقیراں نوں اوس دے اندر واڑ دتا۔ گھیرے دے چار بوہے رکھے۔ اِک اِک فقیر نوں اِک اِک دو دو چار چار روپے دے دے کے باہر کڈھیا۔

فوج دے سارے سپاہیاں نوں گوٹیاں والی پگ تے جھولی بھر کے مٹھیائی ملی۔ کُتیاں نوں کھیراں کھوائیاں' ہاتھی گھوڑیاں نوں ملیدے دتے۔ ویاہ وچ مہاراج نے اپنا روپیہ لٹایا جو پنجاب بھروے سارے فقیر نہال تے مالا مال ہو گئے۔ کہندے ہن جو مہاراجہ دا ۲۲ لکھ روپیہ خرچا آیا پر نیوندرے وچ مہاراج نوں گھاٹا نہیں رہیا۔ راجے مہاراجیاں نے اپنے وتوں باہرا نیوندرا پایا۔ سر ہنری فین نے ۱۵ ہزار روپیہ نقد دتا۔ سرکاری نوکراں دی اِک اِک مہینے دی تنخواہ نیوندرے وچ کٹی گئی۔

جد کُڑماں داج وچھایا تے مہاراجہ سر ہنری فین نوں نال لے کے داج وکھاون گیا۔ فین صاحب اپنا مال اسباب ویکھ کے ہکا بکا رہ گیا۔

گہنیاں وچ پُھل' چونک داونی' بندے' ٹِکا' جھبا' نتھ' لٹکن' چُٹکی' مورنی' لونگ' بلاق' ڈنڈیاں' مُرکیاں' پپل وتری' جُھمکے' والا' ہس مالا' زنجیری' رام کلی' ہار تویت' ٹاڈاں' بازو بند' چوڑا گجرے' پونچیاں' کڑتے' مندریاں' آرسی' تراگی' کڑیاں پزیباں' توڑے' بانکاں گُھچے' جگمگ کردے سن۔

بھانڈیاں وچ پتل' تانبے' کانسی' چاندی' سونے دے ولٹوہے ولٹوہیاں' پرات' تھال' رکیباں' کٹوریاں' بھبکے کڑچھے' گنگا ساگر' گڑوے پتیلے' دیگچیاں' کڑاہیاں' توے' لوہ چمٹا' سنی رکھے ہوئے سن۔

رنگیلے چاندی دے پاویاں والے ریشم نال اُنے ہوئے پلنگ منجے' پیڑھے' کھٹولے جنہاں اُتے توشک نہالیاں' لیف تلائیاں' چدراں تکیے وچھے ہوئے' گلیچے' دریاں' کھیس' جاجماں تہہ کر کے رکھیا ہوئیاں۔

رنگ برنگے کپڑے تیور بنا بنا کے سجائے ہوئے سُتھناں' سلواراں' گھگرے گردے' کُرتیاں' انگیاں چولیاں' چنیاں' دوپٹے' سالو چھوپ بنوے' نالے' پراندے'

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

مَولی، سرمہ دانیاں، سُرمچو، سلائیاں، سہاگ پڑا، مِسی دانداسہ، سُرخی، مہندی، عطر، تیل، چھلیل، کنگھیاں، پکھیاں، سینکڑے تے ہزاراں رکھیاں سن۔

سرہنری فین کدی کِسے چیز ول تکے، کِسے نوں پُچھے، کِسے نوں ملے، کسے دا مُل پچھے۔ مہاراجہ دسدا جاندا۔ کرنل ویڈ نال نال ترجمہ کروا جاندا سی۔

جد مور کرافٹ ۱۸۲۱ وچ لداخ پُہنچیا تے اوس نوں رنجیت سنگھ دے ناں جنرل وک روسی افسر دی اِک چٹھی لکھی ہوئی ملی۔

۱۸۲۴ء وچ مہاراجہ بیمار ہویا تے ڈاکٹر مرے انگریزاں ولوں علاج کرن لئی آیا۔ ڈاکٹر ۸ ۔ ۹ مہینے مہاراج کول رہیا۔ مہاراج علاج تاں حکیماں توں کراوندا رہیا پر اوس نے ڈاکٹر مرے نوں بڑی خاطر نال رکھیا تے اوس دے نال بڑی کُھلی طراں نال گل بات کردا تے انگریزی انتظام دا حال پُچھدا رہیا۔

۱۸۲۷ء وچ لارڈ ایمرسٹ شملے آیا تے مہاراجہ نے اوس نوں جیو آئے دا سنیہا گھلیا۔ لاٹ صاحب نے اپنے ولوں کیپٹن ویڈ نوں مہاراجہ ول بھیجیا۔ مہاراجہ نے موقعہ دیکھ کے بہت ساریاں تھاواں جنہاں اُتے اپنا حق سمجھدا سی، سرکار انگریزی کولوں منگیاں۔ ایہناں وچوں چکور، انند پور، کھووال، دونی اوس نوں دے دتے گئے پر فیروز پور انگریزاں دبی رکھیا۔

۱۸۳۱ء وچ لارڈ ولیم بینٹنگ شملے آیا۔ اوس دے نال پھیر دوستی پرانے دے سُنیہے وٹے سٹے گئے۔ لارڈ صاحب نے کیپٹن ویڈ نوں مہاراجہ دی ملاقات دا بندوبست کرن لئی تے مہاراجہ نوں لیون واسطے لہور گھلیا۔

لاٹ صاحب تے رنجیت سنگھ دی ملاقات بڑی دھوم دھام نال روپڑ وچ اکتوبر ۱۸۳۱ء نوں ہوئی۔ اِک دوسرے نے نذرانے تے سوغاتاں دتیاں۔ ایسے سال دے اخیر وچ ولایتی گھوڑے انگلستان دے بادشاہ ولوں کیپٹن برنز دریاؤ دریا لہور لے کے آیا۔

اوہناں دناں وچ سرکار انگریزی دی سندھیاں نال خط و کتابت ہو رہی سی۔ ایس دی بابت مہاراجہ بتیرا پُچھدا رہیا پر لاٹ صاحب مچلا ہو رہیا تے مہاراجہ نوں بھید نہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

وتا۔

سندھ تے افغانستان دے بارے جو کجھ سرکار انگریزی تے مہاراجہ دے درمیان گذریا' اوس دے حال اسیں پہلے لکھے چکے ہاں' دوجی وار لکھن دی کوئی لوڑ نہیں۔

مہاراجہ سر ہنری فین دے نال بیٹھدا تے اوہدے کولوں فوج دیاں گلاں پُچھدا رہندا' لڑائیاں دا حال سُندا۔ ڈیوک آف ولنگٹن تے نپولین دی بہادری دیاں کہاناں سن سن کے خوش ہوندا۔ سر ہنری دے نال اک کرنل نارمن سی۔ اوس نے واٹر لو دی لڑائی دا حال سنایا۔ اس دی چھاتی اُتے واٹر لو دا تمغہ سی۔ ایس نوں ویکھ کے مہاراجہ نے پُچھیا' ایہہ کیہ ہے جد اوس نے دسیا جو ایہہ بہادری دی نشانی ہے تے مہاراجہ نے وی سٹار آف پنجاب دا تمغہ اپنی فوجاں لئی بناون دی تجویز کیتی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے سر ہنری فین دا بڑا آدر تے مان کیتا' جس دن سر ہنری نے ستلج لنگھ کے مہاراجہ دے علاقہ وچ پیر رکھیا۔ اوس دن توں سر ہنری اوس دا سٹاف' نوکر چاکر گھوڑے خچر سبھ نوں رسد پٹھا مہاراجہ ولوں دتا جاندا سی۔ شہزادہ شیر سنگھ سر ہنری نوں پھلور لین گیا۔ پھیر جد امرتسر دے نیڑے پُہنچیا تے راجہ دھیان سنگھ تے شہزادہ کھڑک سنگھ پنج کوہ تے اوس نوں لین گئے۔ امرت سر وڑدیاں گوبند گڑھ دے قلعہ توں توپاں دی سلامی ہوئی۔ مہاراجہ سر ہنری نال آدر نال ملیا۔ اوس نوں اپنے سجے پاسے بٹھایا۔

جد ویاہ ہو چکا تاں مہاراجہ سر ہنری فین نوں گوبند گڑھ نال لے گیا' قلعہ وکھایا۔ توپاں وکھائیاں سارا فوجی سامان کھول کھول کے دسیا۔ مہاراجہ بھولا بادشاہ سی۔ اوس دے دل وچ کھوٹ نہیں سی۔ سر ہنری فین تجربہ کار فوجی افسر سی۔ سبھ کجھ ویکھ چاکھ کے اوس نے دل وچ حساب لا لیا جو پنجاب نوں فتح کرن لئی سرکار انگریزی نوں گھٹ توں گھٹ ۶۷۰۰۰ فوج دی لوڑ پوے گی تے شاید فتح کرن نوں دو ورھے لگن گے۔

کننگھم لکھدا ہے جو سر ہنری فین دی رائے کر ......رے لکھی ہوئی، تاں نہیں ملدی پر ایہہ آپ کیپٹن ... ڈ کولوار ... نی جیہڑا اوس ویلے سر ہنری دے نال نال سی۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

فیر جد سر ہنری امرتسروں لہور گیا۔ لفٹنٹ کرنل گارڈن انگریزی فوجاں دا کوارٹر ماسٹر جنرل اوس دے نال سی۔کرنل گارڈن نے اوس علاقے دا نقشہ بنا لیا،جس نے انگریزاں نوں سکھاں دی لڑائی وچ بڑا کم دتا۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ تے ہور باہر دے راجے مہاراجے

۱۸۳۰ء وچ مہاراجہ رنجیت سنگھ دا اینا ناں مشہور ہویا جو باہروں دور دور دے راجے مہاراجے چٹھیاں لکھ لکھ کے مہاراجہ نال دوستی یارانہ بناون لگے۔ بلوچستان دے خان نے مہاراجہ نوں نذرانے وچ بلوچی گھوڑے گھلے۔ شاہ محمود ہرات دے حاکم نے دوستانے دیاں چٹھیاں لکھیاں۔

کیپٹن ویڈ اپنی چٹھی مورخہ ۷ اپریل ۱۸۳۰ء وچ لکھدا اے جو گوالیار دے راجے دا جدوں ویاہ ہویا اے اوس دی ماں باجی بائی نے مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں برات نال شامل ہون دا سدا گھلیا پر مہاراجہ نے منظور نہ کیتا۔ اوس آکھیا جو کھڑک سنگھ دے ویاہ ویلے گوالیار دا راجہ نہیں سی آیا' ایس کر کے میں وی نہیں آوندا۔

فیر کیپٹن ویڈ اپنی ۲۴ اگست ۱۸۳۰ء دی چٹھی وچ لکھدا اے جو مہاراجہ رنجیت سنگھ دی روس دے بادشاہ نال وی لکھت پڑھت ہوئی پر ایہہ ٹھیک معلوم نہیں جو ویڈ صاحب دا صرف شک سی یاں ایس دی کجھ اصل وی اے۔

جنرل ایلارڈ ۱۸۲۹ء وچ مہاراجہ توں چھٹی لے کے اپنے وطن گیا تے اوتھوں آون ویلے اِک چٹھی مہاراجہ دے نال فرانس دے بادشاہ کولوں لکھا کے لیایا۔ ایس چٹھی دے نال انگریزاں دے دلاں وچ بہت کجھ شک پیدا ہویا۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ دا فوجی انتظام

اسیں پہلے دس چکے ہاں جو اٹھارہویں صدی دے اخیر تے انیہویں صدی دے شروع وچ ساری دنیا تے تھرتھلی پئی ہوئی سی۔ سارے ملک وچ مغل راج دے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

بھیڑے دن آ گئے سن۔ دور نیڑے دے صوبے صوبیاں دے حاکم باغی ہو ہو کے تھاں تھاں راجے تے نواب بن بیٹھے۔ فساد مچ گئے' شہراں گراواں وچوں لُچے لفنگے لٹیربازیاں کرن لگ پئے۔ ٹولیاں بنا بنا کے دھاڑے مار دے سن۔ اک پاسے رو ہیلے تے مرہٹے' دُوجے پاسے جٹ لوکاں دیاں زمیناں دب کے' قلعے اُسار اُسار' راج کرن لگ پئے۔ اجکل دے راجے جیہڑے تیں مار خان بنے پھردے ہن' بہت کر کے ایہناں دھاڑویاں دی اولاد ہن۔

یورپ وچ ایسے طراں نپولین بونا پارٹ نے طوفان مچایا۔ لانبھ چانبھ دے ملکاں نوں کھوکھا کے اپنے چاچے تایاں تے بھراواں نوں راج گدیاں تے بٹھا دتا۔ نپولین نے اچیہہ آ کے ات چکے جو نکا وڈا اوس دے ناں توں تھر تھر کمبدا سی۔ اک پک کے سبھ نے ایکا کیتا تے اوس دے اچیہہ مگر پئے جو واٹر لو وچ اوس دا پورا پورا گو بدھا تے اوس دا مونہہ کالا نیلے پیر کر کے سینٹ ہلینا ٹاپو وچ لے جا کے قید کر دتا۔

جس زمانے دا اسیں ذکر کرنے ہاں اوہناں دناں وچ فرنگیاں دیاں کئی کمپنیاں بن بن کے سوداگری دے بہانے ہندوستان آئیاں۔ ایتھے آ کے کوٹھیاں کھولیاں' کارخانے چلائے۔ کارخانیاں دی راکھی دے بہانے' چوکیدار برقندار بھرتی کر کر کے چپ کریتے فوجاں دیاں فوجاں نوکر رکھ لئیاں۔ آس پاس دے چھوٹے موٹے راجیاں دے آپس دے جھگڑیاں وچ ٹنگ اڑا کے کدی ایس دی کدی اوس دی مدد کرن لگ پئے۔ جدواء لگدا تھوڑی بہت زمیناں وی دب گھٹ لیندے۔ ایہناں وچوں فرانسیسی تے انگریزی کمپنیاں مشہور سن۔

انگریزاں تے فرانسیسیاں دی مُدھ قدیم توں دشمنی ٹُری آئی ہے۔ ایس ملک وچ آ کے وی اوہناں دی کھڑپا کھڑپی لگی رہی۔ اوہناں نے کیہ کرنا جو دن دیہاڑے کھُلم کھُلا راجیاں نواباں نوں چُک چُکا کے تے ہلاشیریاں دے دے کے اک دوجے دے گل پوا دینا' اک نے اک دی دوجے دوجے دی مدد کرنا تے راجیاں دے اوہلے بہہ کے آپ اِک دُوجے نال لڑنا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

فرانسیسی جرنل ڈوپلے بڑی ڈونگھی سوچ والا آدمی سی۔ اوس ویکھیا جو ہندوستان دے لوک ویکھن چاکھن نوں چنگے بھلے ہن۔ لڑن مرن توں وی نہیں ڈردے۔ ایہناں وچ گھاٹا ہے تے ایس گل دا جو ایہناں وچ دیس بھگتی اُکی نہیں۔ ہندوستانی پیسے دے یار ہن۔ پیسے دے پچھے سبھ کجھ کرن نوں تیار ہن۔ پیسے پچھے اپنے دیس والیاں دا چھڈ اپنے ماں پیو دا سر وڈھن نوں تیار ہن۔

ڈوپلے نے ہندوستانی فوجاں بھرتی کیتیاں۔ ولایتی قواعد سکھا کے لڑن لئی تیار کیتا۔ جد فوجاں تیار ہوئیاں تاں فرانسیسی فوجاں کولوں کسے گل وچ گھٹ نہیں سن۔

فرانسیساں دی ریسو ریسی انگریزاں وی ہندوستانی فوجاں بنائیاں۔ رب دا بھانا اجیہا ہویا جو لڑائیاں وچ اوڑک نوں انگریزاں دی جت ہوئی تے فرانسیسی ہار گئے۔

ہن کیہ سی انگریز ہولی ہولی ودھن لگے۔ کِتے سادھی نال کِتے ہور ڈھنگ نال۔ کِتے لڑکے، کِتے وڈھیاں کھوا کے سارے ہندوستان دے مالک بن بیٹھے اتے ودھدے ودھدے پنجاب وچ ستلج توڑی آ اپڑے۔ اگ لین آئی سی گھر والی بن بیٹھی۔ سچ کہندے ہن جو لڑائی لڑن تے عشق بازی وچ سبھ قسم دیاں چالاں چلیاں جاندیاں ہن۔

پنجاب وچ ایس سمے مہاراجہ رنجیت دا راج سی۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ سُکر چکیئے مثلدار توں ودھ کے پنجاب دا مالک بن گیا پر مہاراجہ دیاں فوجاں اوہو مثلداری دل سن۔ سکھ دل وچ بہت کر کے گھڑ چڑھے سن، وچ وچ پیدل وی سن۔ گھڑ چڑھے بھاویں پیدل، سارے دے سارے لٹ مار لئی کٹھے کیتے ہوئے سن۔ نہ کوئی فوجی قواعد جاندا سی نہ کوئی آئین نوں مندا سی۔ کسے کول تیر کمان سی۔ کوئی ڈھال تلوار بدھی پھردا سی، کوئی برچھی نال لڑدا سی۔ کوئی ڈانگاں نال، بندوق کسے ٹاویں سپاہی کول سی۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے ایہناں فوجاں نال لڑکے پنجاب دا چپہ چپہ فتح کیتا۔ فوجاں نوں قابو رکھن لئی ایہہ گل ضروری ہے جو سپاہی نوں کسے آہرے لائی رکھیے۔ ویلھا نہ بہن دیئے۔ سپاہی دو طراں نال آہرے لگ سکدے ہن، یاں تاں اوہناں نوں ملکوں باہر لڑائی دے کم وچ لائی رکھیے یاں جے لڑائی نہ ہووے تے گھر وچ فوجی قانون

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

تے قواعد دی جکڑ بندیاں نال بنھ کے رکھیے۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ پنجاب سارا فتح کر چکا سی۔ باہر دیاں لڑائیاں ولوں سرکار انگریزی نے اوس دی ناکے بندی کر چھڈی سی۔ ایس کر کے فوجاں نوں قابو وچ رکھن لئی مہاراجہ رنجیت سنگھ نے سپاہیاں نوں قواعد سکھاون دے جتن کیتے۔

۱۸۰۴ء تے ۱۸۰۵ء وچ ہلکر انگریزاں توں بھانج کھا کے پنجاب آیا تے اوس دے پچھے پچھے انگریزی فوجاں وی آئیاں۔ مہاراجہ انگریزاں دا فوجی انتظام ویکھ کے حیران ہو گیا جو تھوڑی جیہی فوج نال ایہناں کس طراں مرہٹیاں دیاں لکھاں فوجاں نوں بھانج دے کے اگے لا لیا۔ ہلکر نے وی مہاراجہ نوں صلاح دتی جو سکھ دل نوں فوجی قواعد سکھا کے تیار کیتا جاوے۔ ہلکر دی گل مہاراجہ دے دل کھُب گئی۔ اوسے ویلے توں سکھ فوجاں نوں ولایتی قواعد سکھاون دیاں سوچاں کیتیاں۔ انگریزی فوجاں وچ ساری سپاہی ہندوستانی سن جنہاں وچ برہمن، راجپوت سنے ہور نِکیاں موٹیاں ذاتاں دے لوک رلے مِلے سن۔

ہندوستانی سپاہی اودھ، بیسواڑہ، بنوہ دے رہن والے سن جو پنجاب توں پُورب ول ہے۔ ایس کر کے ہندوستانی سپاہیاں نوں پنجاب وچ پُوربیئے آکھدے سن۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے ہندوستانی سپاہیاں نوں چنگی چنگی تنخواہاں دینیاں، خاطر کرنی، زمیناں دے کے آدر نال رکھنا، جس لالچ نال انگریزی فوجاں وچوں کئی ہندوستانی سپاہی نوکریاں چھڈ چھڈ کے، ناں کٹا کے پنشناں لے کے پنجاب آئے تے مہاراجہ کول فوجاں وچ بھرتی ہوئے۔ مہاراجہ نے بڑی مشکل نال دو تن پلٹناں سکھاں تے ہندوستانیاں دیاں بھرتی کیتیاں، جنہاں نوں ہندوستانی سپاہی قواعدا سکھاوندے سن۔

ایہناں ہندوستانیاں وچوں مشہور افسر دھونکل سنگھ، ہیرا سنگھ ٹوپی، رچپال سنگھ، میوا سنگھ، شب سنگھ، لال سنگھ، تیجا سنگھ ہوئے ہن۔ کئی ایہناں وچوں پوہل چھک کے سکھ بن گئے۔ پوربیئے سپاہی مہاراجہ دی نوکری کر کے پنجاب وچ ہی رہے پھیر مڑ کے اپنے گھریں نہیں گئے۔ ایتھے آپس وچ ویاہ شادیاں کر لئیاں۔ گھر بار بنا لئے، زمیناں مل

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

لے لیناں۔

پُوربیئے سپاہی پیشہ لوک سن۔ ونج ویار کرنا نہیں سی جاندے۔ لکھے پڑھے وی نہیں سن۔ جد سکھی راج دا خاتمہ ہویا تاں ایہناں وچاریاں نوں کوئی پُچھن والا نہ رہیا۔ ہولی ہولی مردے کھپدے گئے۔ ہُن تیکر ایہناں وچوں تھوڑیں گھر دوابہ وچ رہ گئے ہن۔ لہور وچ اکبری دروازے تے موچی دروازہ دے اندر دو پُوربیاں دے محلے ہن جنہاں وچ شائد اِک دو پرانے گھرانے رہ گئے ہن۔ اکبری دروازے دے اندر نواباں والی حویلی رچپال سنگھ کمیداں دی حویلی ہوندی سی۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے ہندوستانیاں دی طراں ڈوگرے تے نیپالی گورکھے وی نوکر رکھے۔ جنرل اختر لونی ۱۸۱۲ء وچ کھڑک سنگھ دے ویاہ جانجی بن کے آیا۔ اوہ لکھدا ہے جو اوس ویلے مہاراج کول سکھاں تے ہندوستانیاں دیاں رلیاں ملیاں دو ترتن پلٹناں سن۔ مسٹر مور کرافٹ ۱۸۱۹ء وچ لہور آیا۔ اوہ لکھدا ہے کہ میں مہاراجہ دیاں فوجاں ویکھیاں پر اوہناں وچ ہندوستانی تے گورکھے سپاہی بہت سارے سن۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں آئینی فوج بناون لئی اک نہیں کئی مشکلاں پیش آئیاں۔ اک ایہہ سی جو فوج لئی ہتھیار نہیں سی لبھدے۔ فوجی ہتھیار بناون دا پنجاب وچ کوئی کارخانہ نہیں سی۔ نہ کسے نوں ہتھیار بناون دا ول آوندا سی۔ کوئی تھوڑیں بندوق یاں تھٹا بھجا تمنچہ انگریزی علاقے وچوں وِکن آگیا تے آگیا پر فوجاں دیاں لوڑاں پوریاں کرن لئی ہتھیار ملنا مشکل سی۔ وڈی مشکل ایہہ سی جو آئینی فوج لئی آدمی نہیں سی لبھدا۔

ہندوستانی، گورکھے، ڈوگرے مسلمان تاں بتیرے ملدے سن پر سکھ آئینی نوکری پسند نہیں سن کردے۔ مشکداری دل لُٹن مارن دے ہلے ہوئے سن ۔ جدھر کسے دا جی کیتا اُٹھ ٹُریا، لُٹ پُٹ کے مال گھر لے آندا، آرام نال نوکری کرن، فوجی حکم منن، وردی پاؤن، قواعد کرن تے چھاؤنیاں وچ رہن توں ایہناں نوں پھٹ پیندا سی۔ آئینی نوکری وچ اپنی ہیٹی سمجھدے سن۔

ویسا سنگھ مجیٹھ نے مور کرافٹ نوں ٹیچنی نال آکھیا جو اساں سکھ گھڑچڑھیاں نال

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ملتان، کشمیر تے سارا پنجاب بناں قواعد سکھے تے وردیاں پائے فتح کیتا۔ سانوں نویں اُٹھک بیٹھک تے دوڑ بھج سکھن دی لوڑ نہیں۔ بڑی مشکلاں نال مہاراجہ نے سکھاں نوں سمجھایا، وڈیاں تنخواہاں دے لالچ دتے، آپ وردیاں پا کے دسیاں، موڈھے اُتے چک کے بندوق نال قواعد کر کے دکھائے، تاں کدھرے جا کے سکھ منے تے قواعد سکھن لگے۔

واٹرلو دی لڑائی وچ نپولین نوں شکست ہوئی۔ فرانسیسی فوجاں ٹُٹ گئیاں۔ جس کر کے ہزاراں تے لکھاں فوجی افسر بے روزگار ہو کے نوکری ڈھونڈن لئی کتھوں دے کتھے چلے گئے۔ کئی مراکو، مصر تے روم جا نوکر ہوئے۔ کئی وچارے ایران تے ہندوستان ول ٹُر پئے۔ ایہہ خبر چارے پاسے دور دور مشہور ہو چکی سی جو مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں فوجاں بھرتی کرن دا شوق ہے تے فوجاں دے سکھلون لئی اوس نوں فرنگی افسراں دی لوڑ ہے۔ ایہہ خبراں سُن کر دور دور ملکاں توں فرنگی آئے۔ اوہناں فرنگیاں وچ کئی کماں تے کئی ملکاں دے لوک سن۔

امریکن، اطالین، سپینرڈ، یونانی، روسی، آسٹرین، جرمن، انگریز، فرانسیسی سن۔ اوہناں وچ توپ خانہ رسالہ، پیادہ فوج دا کم سکھلون والے سن۔ ڈاکٹر سن تے چتر کار تصویراں بناون والے سن۔ اپنے آدمیاں دا وکھو وکھ حال لکھنا مشکل ہے تے لکھن دا کجھ فائدہ وی نہیں۔ اِک دو فرنگی افسراں دا حال ونگی دے طور تے لکھنا کافی سمجھنے ہاں۔

۱۸۲۲ء وچ جنرل ونتورا تے ایلارڈ لہور آ کے نوکر ہوئے۔ ایہہ وچارے لہور آون توں پہلاں ایران دے بادشاہ کول نوکر سن۔ بادشاہ مر گیا، پتراں دا آپس وچ بکھیڑا پیا فوجاں دے دھڑے پے گئے۔ ونتورا تے ایلارڈ دوویں بھلے مانس آدمی سن۔ اوہناں جھگڑیاں وچ پینا پسند نہ کیتا۔ نوکری چھڈ کے پنجاب ول سدھارے۔

اوہناں دناں وچ رستے کٹھن سن جو کجھ اوہناں دے ہتھ پلے سی، راہ وچ چوراں لُٹ پُٹ لیا۔ خالی ہتھ ٹکرے منگدے سوجتاں نال پشاور پہنچے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

رنجیت سنگھ دے دربار وچ جانا تے مہاراج دی ملاقات اسان کم نہیں سی۔ کئی مہینیاں بعد مہاراج توڑی اپڑن ہویا۔ مہاراج نے پہلے جنرل ونتورا نوں دو سکھاں دیاں کمپنیاں دتیاں تے پنج سو روپیہ اوس دی طلب مقرر کیتی۔ مہاراج سی تاں بے علم آدمی پر آدمی دی اوس نوں بڑی پچھان سی۔ تھوڑے دناں وچ اوہناں دا کم ویکھ کے ۲۵۰۰ روپیہ مہینہ تنخواہ مقرر کر کے جنرل ونتورا نوں پیادہ پلٹن تے ایلارڈ نوں رسالیاں نوں سکھاون دا کم سپرد کیتا۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نے ایہہ نیم (اصول) بنایا ہویا سی جو پردیسی افسر جیہڑے نوکر رکھدا سی' اوہناں نال پہلاں ایہہ شرطاں کر لیندا سی جو اک تاں گاں دا ماس نہ کھان' تماکو نہ پین' کپڑے وی پنجابی پاون تے جے جی کرے تے ویاہ وی ایسے ملک وچ کرن۔ ونتورا تے ایلارڈ نے ایہہ شرطاں منظور کیتاں۔

ایہناں دوہاں نوں رہن لئی انار کلی دا مقبرہ دتا گیا۔ اوس دے کول چھاونی پا دتی جتھے فوجاں نوں قواعد سکھائی جاندی سی۔

جنرل ایلارڈ ویاہ کر کے کڑی باغ جا رہیا۔ اس دے گھر اک دھی جمی جو چھوٹی عمر وچ مر گئی۔ اوس نوں اوسے باغ وچ دبیا گیا۔ جس کر کے باغ دا ناں کڑی باغ رکھیا گیا۔ جنرل ایلارڈ وی لہور وچ ای مویا تے اپنی دھی دے کول دبیا گیا۔ جنرل ونتورا اتے مہاراج بڑا خوش سی تے اس تے اعتبار وی بڑا کردا سی۔ کئی پردے دیاں گلاں جیہڑیاں ہور کسے نوں نہیں سی دسدا' جنرل ونتورا نال کردا سی۔ کہندے ہن جو ونتورا یہودی سی تے اوس دا اصل ناں ابن ثورا سی۔

سکھ سردار فرانسیسی افسراں توں بڑے سڑدے سن تے سپاہیاں نوں اس کر کے ایہناں دا حکم نہیں سان منن دیندے۔ کئی وار مہاراجہ نوں اوہناں وچ دخل دینا پیندا سی۔

پیدل تے گھڑ چڑھے فوجاں دا بندوبست تاں ہو گیا پر توپ خانہ خالصہ فوج کول نہیں سی۔ جنرل ونتورا نوں آکھ کے مہاراجہ نے ۱۸۲۷ء وچ جنرل کورٹ نوں منگوایا۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

جنرل کورٹ نے آ کے توپاں ڈھالیناں شروع کیتیاں' بروت (بارود) بنایا' بندوقاں تے پانویں گولے بناؤنا لہور دے مستریاں نوں سکھایا۔

توپاں ڈھالن تے برود بناون دے لہور وچ دو کارخانے سن۔ اک تاں شیراں والے دروازے دے اندر سبحان خاں دی لین وچ سی تے اک ہیرا منڈی وچ۔ جنری کورٹ دے نال جنرل ابو تبیلا وی آیا۔ ابو تبیلا اٹلی دا رہن والا سی تے نیپلز شہر دے کول اگر ولا پنڈا دا جم سی۔ نپولین دی فوجاں وچ نوکری کر کے توپ خانے دا افسر بن گیا سی۔ ایس دا پورا ناں سی پادلو سینرو مار ٹینوا وی رٹوبیلا۔

ابو تبیلا لہور آون توں پہلاں ایران دے بادشاہ کول نوکری۔ بادشاہ ابو تبیلا دے کم توں اینا خوش سی جو اس نوں امین الدولہ دلاور جنگ' دیانت پناہ خان دا خطاب دتا ہویا سی۔ بادشاہ دے مرن دے بعد ابو تبیلا نے نوکری چھڈ کے دوسرے فرانسیسی افسراں نال اگڑ پچھڑ ہو کے پنجاب آیا۔ ابو تبیلا و یکھن نوں قد دا لما تے پنڈے دا دوہرا سی۔ مونہہ تے ماتا دے داغ ساس۔ نک وڈا سارا اِک پاسے نوں ونگا سی۔ اک اکھ جھولا ماری ہوئی سی کھل نہیں سی سکدی۔ رنگ پکا سی' شکل دا اڑبھ تے گل بات کرن نوں کالھا سی۔ مونہہ دا کوڑا' گل کروا سی تے وڈھن نوں پیندا سی۔ سبھا دا بڑا رتکھا سی۔

مہاراجہ نے ونتورا دی سفارش نال ابو تبیلا نوں پہلے توپ خانے دا افسر بنایا۔ فیر اوس نوں صوبے دار بنا کے وزیر آباد گھل دتا۔ جد مہاراجہ نے پشاور فتح کیتا تے اوس نوں پٹھاناں نوں سدھیاں کرن لئی اک کرڑے جہے حاکم دی لوڑ ہوئی۔ کئی سردار گھلے تے کئی مارے گئے۔ اوڑک ابو تبیلا نوں ۱۸۳۴ء وچ پشاور دا حاکم بنا کے گھلیا۔ ابو تبیلا نے پشاور جا کے گورکھ کٹڑے ڈیرے لائے۔ اک بڑا بھارا محل بنایا تے بڑے ٹھاٹھ نال رہن لگا۔ پہلا کم ابو تبیلا نے ایہہ کیتا جو شہر دے دوالے ۵۰ پھانسیاں گڈوا دتیاں تے روز نیم (معمول) نال روٹی کھان توں پہلاں ۵۰ پٹھاناں نوں پھانسی چاڑھ چھڈدا سی۔ شہر دے جنے چور' اُچکے' بدمعاش سن۔ اک اک نوں چُن چُن کے پھانسی تے لٹکایا۔

تھوڑے دناں وچ اوس دے ناں دا اجیہا ڈر پے گیا جو ابو تبیلا دا ناں سُندیاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

پٹھانیاں بالاں نوں گھگریاں وچ لکا لیندیاں سن۔

ابو تبیلا نوں ویاہ کرن دا بڑا ٹھرک سی۔ کئی ویاہ کیتے، کئی کنجریاں رکھیاں۔ اک کنجری پری بیگم نال اوس دا بڑا پیار سی۔ اوس نوں ہر ویلے گھوڑے تے چاڑھی چاڑھی اپنے نال لئی پھردا سی۔ کھان پین نوں تکڑا سی۔ انگریزی، فرانسیسی، ایرانی، پنجابی کھانے طراں طراں دے تیار کروانداسی۔ دن رات اوس دے گھر اہونیاں دا کٹھ رہندا سی۔ محفلاں لگدیاں سن۔ ۱۸۳۹ء وچ جد انگریزی فوجاں کابل چڑھائی تے گئیاں۔ ابو تبیلا نے فوج دے افسراں دی بڑی خاطر کیتی۔ جد اہناں نوں لوڑ پئی تے باراں تیراں لکھ روپیہ وی اپنے کولوں اودھار دتا۔

مہاراجہ دے مرن دے بعد پنجاب وچ فساد پیا پر ابو تبیلا پشاور وچ ای رہیا۔ مشکلاں نال پچھا چھڈا کے شملہ ہوندا ہویا کلکتہ ولوں ۱۸۴۴ء وچ جہاز لے کے اٹلی چلا گیا۔ ابو تبیلا جد لہور ہوندا سی تے بدھو دے آوے اتے اوس اپنے رہن لئی بنگلہ بنوایا ہویا سی۔ اٹلی جا کے اپنے پنڈ وچ اک بڑا عالی شان محل بنوایا تے ست اٹھ ورھے دے بعد ۱۸۵۰ء وچ مر گیا۔ کہندے ہن جو ابو تبیلا جاندا ہویا پنجاہ ہزار پونڈ ایتھوں نال لے گیا۔ جنرل ابو تبیلا اپنے جیون چرتر وچ اک بڑی اچرج گل لکھدا ہے:

لکھدا ہے جد میں لہور وچ سی تے اک جوگی ہری داس نے دربار وچ آ کے کہیا جو میں سمادھی لے سکنا ہاں پر ساہنوں یقین نہ آیا۔ جوگی نے اپنا نک، مونہہ، اکھاں موم نال چنگی طراں بند کر لئیاں فیر اوس نوں اک تھیلے وچ پا کے تھیلے دا مونہہ سیتا، اتے مہراں لائیاں، تھیلے نوں ایک صندوق وچ بند کیتا۔ صندوق دا مونہہ میخاں نال جڑ دتا۔ صندوق نوں اک کوٹھی دے اندر ٹویا پٹ کے دبیا اتے جوں بیج دتے کوٹھے دا بوہا مار کے جندرا لا چارے پاسے پہرا کھڑا کیتا۔ میں آپ دوجے تیجے دن جا کے ویکھدا رہیا۔ چالھی دناں پچھوں بوہے دا جندرا کھولیا۔ ٹوئے اتے جوں اوسے طراں نال اُگے ہوئے سن۔ ٹویا پٹ کے صندوق باہر کڈھیا۔ صندوق اتے اوسے طراں میخاں لگیاں ہوئیاں سن۔ صندوق کھولیا تے تھیلا وی اوسے طراں سیتا ہویا تے اوسے طراں مہراں لگیاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

ہوئیاں سن۔

جد وچوں جوگی نوں کڈھیا تے بالکل مردہ جاپدا سی۔ ہتھ پیر ٹھنڈے سن نہ اوس دی ناڑ ای ہلدی سی نہ اوس نوں ساہ آوندا سی پر اوس دا تالو گرم سی۔

اساں اوس دیاں اکھاں مونہہ پونجھ کے جیبھ نوں کھچ کے باہر کڈھیا۔ اوس دے سر تے گرم گرم پانی پایا۔ گرم گھیو اکھاں نوں ملیا۔ تھوڑا جیہا گھیو مونہہ وچ چوایا۔ پلک پچھوں جوگی نے اکھاں کھول دتیاں تے ساہ لین لگ پیا۔ فیر تھوڑے چر پچھوں گلاں باتاں کرن لگ پیا۔

اُپر والے لیکھ توں معلوم ہویا جو سکھ فوجاں نوں سکھاون والے فرانسیسی جرنیل سان، فوجاں دے قواعد فرانسیسی بولی وچ ہوندے سی تے فوجاں دی بناوٹ فرانسیسی فوجاں دے نمونے تے سی۔

پیدل پلٹن دی نفری ۷۰۰ جوان تے رسالہ دی ۲۰۰ جوان ہوندی سی۔ پلٹن وچ اک کمیدان تے اک اجیٹن ہوندا سی۔ پلٹن ۸ کمپنیاں وچ ونڈی ہوئی سی۔ اِک اِک کمپنی وچ صوبیدار، جمعدار، حوالدار نائک وی مقرر سن۔ سپاہیاں دے سوا اِک بخشی تنخواہ ونڈن لئی منشی حاضری لکھن لئی تے اک گرنتھی گرنتھ صاحب سناون لئی سرکار ولوں مقرر سن۔ گرنتھ صاحب پلٹن دے جھنڈے دے نال رہندا سی۔ اک اک کمپنی دے نال دو دو لانگری سن۔ سپاہی اپنی اپنی رسد لیاوندے سن تے لانگری اوہناں نوں پکا دیندے سن۔

سفر واسطے تمبو تے بار برداری لئی خچر، اونٹ، ٹٹو پلٹناں نال رہندے سن۔ بہت کر کے سپاہیاں دے کٹھے رہن لئی بارکاں بنیاں ہوئیاں سن پر کِتے کِتے سپاہی وکھ وی رہندے سن۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ نوں اپنی فوجاں دا اینا فکر رہندا سی جو جد کدی اوس دا انگریزاں نال میل ہوندا تے ہمیشہ اوہناں کولوں انگریزی فوجاں دیاں گلاں پچھدا رہندا۔

۱۸۱۲ء وچ جنرل اختر لونی لہور آیا تے مہاراجہ نے ۵۰۰ بندوقاں سرکار انگریزی

www.urdubooks4download.blogspot.com

پاسوں لئیاں۔ فیر ۱۸۳۶ء وچ جد اوس نے لاٹ صاحب نال ملاقات کیتی تے مہاراجہ نے پنجاہ ہزار بندوقاں سرکار کولوں منگیاں پر سرکار نے شک کر کے ایس گل نوں کسے طراں ٹال دتا۔ فیر جد انگریزاں نے مہاراجہ نوں سوداگری ول دھیان کرن لئی آکھیا تے مہاراجہ بمبئی کشتیاں وچ لد کے مال گھلن نوں تیار ہو گیا پر ایس شرط تے جو مال دے مُل دیاں بندوقاں خرید کے لہور گھلیاں جان۔

مہاراجہ نے سکھ گولندازاں نوں انگریزی فوج وچ گولندازی سکھن لئی لدھیانے گھلن دا وی بندوبست کیتا۔ کئی سکھ منڈے ڈاکٹری سکھن لئی لدھیانے گھلن دی صلاح کیتی۔ مہاراجہ دا ارادہ سی جو ایہناں نوں ڈاکٹری سکھا کے پلٹناں وچ نوکر رکھیا جاوے۔

مہاراجہ نے بہت سارا روپیہ خرچ کر کے انگریزی فوجی قانون دیاں کتاباں میجر ٹیو کولوں ترجمہ کرائیاں (کیپٹن ویڈ دی چٹھی ۲۱ نومبر ۱۸۳۳ء دی گورنمنٹ دے ناں)

مُدا کیہ جو مہاراجہ نے سکھ فوجاں دے سکھاون تے تیار کرن وچ کوئی گل باقی نہیں رہن دتی۔ کیپٹن کننگھم لکھدا ہے جو رنجیت سنگھ توں پہلے پنجاب وچ کوئی راج نہیں سی۔ نہ سکھاں دا آپس وچ ایکا سی، نہ کوئی فوج سی۔ جد مہاراجہ نوں پنجاب دا راج ملیا۔ اوس ویلے اوس دے کول جیہڑی فوج سی، ایہناں کول نہ وردی سی، نہ توپ سی، نہ بندوق سی، نہ ایہناں نوں قواعد کرنی آوندی سی، نہ لڑن دا ول آوندا سی۔

مہاراجہ دی ساری عمر ملک مارن وچ لنگھی پر نال نال فوجاں بناون، ایہناں دے سکھاون تے ترقی کرن وچ اوس تے انتہاں ان تھک کوششاں کیتیاں جنہاں دا نتیجہ ایہہ ہویا جو مردے ویلے مہاراجہ رنجیت سنگھ پنجاہ ہزار پیادہ تے پنجاہ ہزار سوار تے ۳ سو توپاں دی فوج اجیہی تیار کر کے چھڈ گیا جیہڑی چنگی توں چنگی ولایتی فوجاں کولوں کسے گل وچ اونی نہیں سی۔

مہاراجہ رنجیت سنگھ دے فوجی افسر

اج کل سرکار دا تے عام لوکاں دا ایہہ خیال ہے جو ساڈے ملک وچ بعض ذاتاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

دے لوک لڑاکے ہوندے ہن تے دُوجیاں ذاتاں تے لوک لڑاکے نہیں ہوندے۔ جو لوک لڑاکے گنے جاندے ہن۔ اوہناں نوں فوجاں وچ بھرتی کیتا جاندا ہے۔ فوجی نوکریاں تے افسریاں دتیاں جاندیاں ہن تے دوجیاں نوں نہیں۔ مہاراجہ رنجیت سنگھ دی تاریخ ایس خیال نوں باکل غلط ثابت کر دی ہے۔ مہاراجہ دی فوج دے بہادر افسراں تے جرنیلاں وچوں' دیوان محکم چند' دیوان بھوانی داس' کرپا رام' کرم چند' ساون مل قوم دے کھتری سن۔

راجہ خوشحال سنگھ' اوس دا لڑکا' کشن سنگھ' اوس دا بھائی لال سنگھ' تیجا سنگھ' اجودھیا پرشاد تے دیوان چند باہمن سن۔ مسلمان افسران وچوں امام دین' غلام محی الدین' الٰہی بخش شیخ سن۔ ملور مستری' جواہرمل تے کمیداں سکھو دی لڑاکی ذاتاں وچوں نہیں سن۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

خاتمہ بھوگ

شہر لہور دے مضمون "سارنگ" وچ دو ورھیاں توں چھپدے رہے ہن۔ اسیں مسٹر ایس۔ ایل پراشر دا شکریہ ادا کرنے ہاں جو اوہناں نے مضموناں نوں کٹھا کر کے چھاپن دی سانوں اجازت دتی تے دو ورھیاں دا بھار پڑھیا ہویا ساڈے سروں لتھا۔

سانوں کئی دوستاں نے صلاح دتی جو شہر لہور نوں اردو یاں انگریزی وچ چھاپنا چاہیدا سی۔ سجناں دا آکھیا ساڈے سر متھے پر پنجابی وچ اساں اک دو فائدے دیکھے۔ اک تاں ایہہ خیال کیتا جو پنجاب دی تاریخ انگریزی یاں اردو وچ سانگ بن جائے گی، اوسے طراں نال جو جنج تاں ڈھکے جٹاں دے گھر، چھانگے مانگے تے جانجی سارے اوہنگ سُوٹ تے ٹاپ ہیٹاں پا کے جان۔ کرم اوس نوں سانگ سمجھن گے یاں جنج۔ دوجا اساں ایہہ سوچیا جو انگریزی یاں اردو ساڈی مات بولی نہیں۔ جس طراں سوکھ تے کھُل نال آدمی اپنی بولی ورت سکدا ہے تے اوس دے وچ قدرتی طریقے نال دل دی ہواڑ کڈھ سکدا ہے، اوپری بولی وچ نہیں کر سکدا۔

اوپری بولی بھاویں کنی سکھی ہوئے، کئی نکیاں نکیاں گلاں، کئی محاورے، کئی لفظاں دا تھاں کُتھاں ورتنا اجیہا ہوندا ہے جو مادری بولی والے بناں دوجا نہیں ورت سکدا۔ تیجا اساں ایہہ وی ویکھیا جو پنجابی دا علمی بھنڈار سُنج مُسان وسدا ہے۔ اوس دے وچ کوئی علم دیاں کتاباں نہیں دِسدیاں، جس توں آدمی کوئی لابھ لے سکے۔ وچ دا کوئی قِصہ کہانی نہیں جس نوں پڑھ کے آدمی دا دل پرچاوا ہو سکے۔ ہور تاں ہور امتحان واسطے منڈیاں دے پڑھن لئی کوئی کتاب نہیں لبھدی۔

پنجاب لٹریچر دا کال سبھ نوں دس رہیا ہے پر پنجابیاں نے اجیہی گوہ گالی ہے جو ویکھدے ہن پر اکھاں میٹی بیٹھے ہن۔ خدا تاں آکے نہیں لکھ جاندا کتاباں، لکھدے ہن لکھے پڑھے آدمی، ویکھو بنگالی، مدراسی، یو۔پی، سی۔پی والیاں نے کس طراں دا سوہنا

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

لٹریچر اپنیاں بولیاں وچ لکھ کے بنا لیا ہے۔ اِک ساڈے ول ویکھو' لکھے پڑھے پنجابی جد کتاب رکھن بہن گے تے انگریزی وچ جد لکچر دین کھڑون تے انگریزی وچ' پنجابی ورتدیاں اوہناں دی ہیٹھی ہوندی ہے۔

ان پڑھ یاں ادھ پڑھ لوکاں وچ تھوڑا بہت پنجابی دا شوق ہے پر اوہناں وچوں وی جیہڑا اُٹھدا ہے شاعر بنیا پھردا ہے۔ کِدھرے کوئی دربار ہووے' پنجابی شاعر برساتی کیڑیاں وانگر نکل کے ٹُر پیندے ہن۔ نثریاں سِرل لکھن دی کوشش کوئی نہیں کردا۔ نِری کوِتا نال بولی دا وادھا نہیں ہو سکدا۔

ساڈے لہور وچ ان گنت اردو اخبار نکل کے شروع کھپدے ہن۔ اوہناں اخباراں دے اڈیٹر تے پڑھن والے کیا ہندو کیا مسلمان سارے پنجابی ہن' سارے اردو لکھت پڑھ لیندے ہن۔ پنجابی اوہناں دی مادری بولی ہے۔ ایہناں بھلے لوکاں نوں پچھیا جاوے جو تہانوں اردو پڑھیاں بہتا سواد آوندا ہے جو اردو اکھراں وچ پنجابی دا سیں اک اخبار وی نہیں چلا سکدے۔

پنجاب دی آبادی وچ رتن دِھراں ہن' مسلمان' ہندو تے سکھ۔ مسلماناں نے اپنے ویلے پنجابی نال چنگی نبھاہی سی۔ فارسی' عربی دی مدد لے لے اوہناں پنجابی دی چنگی ٹہل کیتی تے اوس نوں مالا مال کر دتا۔ اسیں کہہ سکنے ہاں جو اج کل دی پنجابی مسلماناں دی بنائی ہوئی ہے۔ بڑے بڑے اُچے تے مشہور پنجابی لکھاری مسلماناں پیدا کیتے۔ پنجابی دے جنے شاعر ہوئے سوائے قادر یار تے دمودر دے' سارے مسلمان ہوئے اتے ہوندے وی کیوں نہ؟ پنجاب دے جم پل' پنجابی ماں دی گُھڑ کھیڈے' اوس دے دُدھ دیاں دھاراں پی کے پلے' اوس دے موڈھیاں تے ملھے۔

مسلماناں توں لہہ کے پنجاب وچ ہندواں دی آبادی ہے پر سانوں افسوس نال کہنا پیندا ہے جو ہندواں نے پنجابی دی کوئی سیوا نہیں کیتی۔ ہندواں وچ نہ تاں کوئی چج دا شاعر جمیا نہ اوہناں وچوں کسے کوئی کتاب لکھی۔

تیجی دھر پنجاب دی آبادی وی سکھ ہن۔ سکھ گُرُوواں دا بھلا ہووے جنہاں پنجابی

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

نوں سکھاں دی دھاریک بولی بنایا۔ سکھاں نے پنجابی نوں سوہنی طراں ودھایا پھلایا۔ دھرم دیاں پُستکاں لکھیاں، کوش کِوتا تے قصہ کہانیاں بنائیاں۔

سکھ گُرو اپنی بانی وچ عربی فارسی پر چلت بولیاں بغیر دو جانگی (دوج، فرق) وے ورتدے رہے۔ سکھ پنتھ نے فارسی عربی نوں اکا چھڈ کے سنسکرت تے ہندی دا لڑ پھڑیا۔ اپنی لکھت وی وکھری بنالئی۔

فیر جد پنجاب وچ انگریزی راج ہویا۔ ایس راج نال اردو پنجاب وچ آئی۔ سرکارے دربارے اردو پردھان ہوئی۔ اردو یو۔ پی توں آئی۔ سرمتی آوندی ہوئی اردو ہندی دا جھگڑا پلے بنھ کے نال لیائی۔ ہندواں پنجابی ول تاں گوہ نہیں سی کیتا۔ ویلے بیٹھے اُسل وٹے لیندے رہے۔ ہن اردو ہندی دا جھگڑا ویکھ کے ہندی دے چاچے بن بیٹھے تے لنگوٹا بنھ اردو والیاں نال گھلن نوں تیار ہو گئے۔ ہندو ہندی دے حامی تاں بندے ہن پر اپنے گریوان وچ مُونہہ پا کے دسن جو کنے ہندی دے اخبار تے رسالے ہندواں ولوں نکلدے ہن تے کنا کو ہندی لٹریچر پنجاب وچ بن رہیا ہے بلکہ جنے اردو اخبار پنجاب وچ چھپدے تے پڑھے جاندے ہن، اوہناں دے اڈیٹراں تے پڑھن والیاں وچ سبھ توں زیادہ ہندو ہن۔

ایس گل نوں ہندو وی جاندے ہن تے مسلمان وی جو نہ تاں ہندی نہ اردو پنجاب دی بولی ہے پر اڑی کر کے دوواں دھراں ایس جھگڑے اتے مذہب دا رنگ چاڑھ چھڈیا ہے۔ مدا کیہ جو ایس تکڑے پیچ وچ پے کے پنجابی نمانی نوں سبھناں نے بھلا دتا۔

چوتھی اک ہور گل اے جو بعضے لوکاں دا خیال ہے جو پنجابی بولن نوں چنگی ہے پر علمی مطلب دی، کم دی نہیں۔ کئی ساڈے دوست لٹریری لیگ وچ بہہ کے وڈے وڈے کاف تے عین سنگھ دی تھلیوں دی کڈھ کڈھ کے ہماتڑ ساتھ پنجابی ڈھکیاں نوں ڈراوندے رہندے نیں جو پنجابی وچ فلانی گل نہیں تے ڈھینگری گل نہیں۔

شہر لہور وچ اِتہاس، مذہب، راج نیتی (سیاست) سوشل، سبھ طراں دے مضموناں

www.urdubooks4download.blogspot.com

اُتے ماڑے موٹے لیکھ لکھے گئے ہن۔ فارسی کوتا دا ترجمہ کر کے وی پنجابی نال نال دتی گئی ہے۔

اسیں وتگار کے نہیں کہندے بلکہ ادھینتا (عاجزی) نال اوہناں دوستاں اگے بینتی کرنے ہاں جو شہر لہور نوں پڑھو تے آپے نیاں کر کے دسو جو پنجابی زبان ساڈیاں علمی لوڑاں پوریاں کرن دے لائق ہے یاں نہیں۔ اُپر لکھیاں سوچاں سوچ کے اساں شہر لہور نوں پنجابی وچ چھپوان دا فیصلہ کیتا۔ اساں شہر لہور نوں مہاراجہ رنجیت سنگھ دے راج دے ادھ وچکار چھڈ دتا ہے۔

مہاراجہ دے زمانہ توں لے کے ۱۸۸۹ء تیک ۵۰ ورھے ہوندے ہن۔ ایہناں پنجاہ ورھیاں وچ اپنے تاریخی واقعات بھرے ہوئے ہن۔

ایہہ زمانہ اینا دلچسپ ہے جو ایس دا حال ۵۰ - ۶۰ صفحیاں وچ لکھیا نہیں جا سکدا۔ خاص کر کے جد بہت ساریاں گلاں ایس زمانہ دیاں ساڈیاں اپنی اکھیں ڈٹھیاں ہوئیاں ہن۔ جے رب نے چاہیا اتے زندگی کوئی دن باقی ہے تاں ایس زمانے دے حالات لکھ کے اک وکھری جلد پیش کیتی جاوے گی۔

کرنل بھولا ناتھ

آئی۔ ایم۔ ایس (ریٹائرڈ)

سری نگر

۲۰ ستمبر ۱۹۳۳ء

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

فٹ نوٹ

(۱) لہور صوبہ توں مطلب ہے' باہر لہور شہر کدی نہیں آیا۔

(۲) الکامل

(۳) مسٹر ویڈ۔ ہسٹری آف میڈیول انڈیا۔

(۴) رادھا کمڈ' دی فنڈا مسل یونیٹی آف انڈیا۔

(۵) اطیعو اللہ و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم۔

(۶) ان احب الناس الی یوم القیامہ امام عادل رفیق من اطیع الامر فقدا طاعنی و من یغیض الامر فقد عصانی و عدل ساعۃ خیر من ستین سنۃ۔

(۷) ایہہ تزک جہانگیری وچ لکھیا اے۔ سیر المتاخرین دا کرتار لکھدا ہے جو بادشاہ کامران دے باغ وچ ٹھہریا۔

(۸) ایہہ کہانی منوکی دی تاریخ وچوں لے کے رکھی گئی ہے۔ کے مسلمانی تاریخ وچ اس دا ذکر نہیں۔ جہانگیر دے مرن ویلے شاہ جہان دکھن ول گیا ہویا سی۔

(۹) ایہہ جو مشہور ہے جو باغ دے کے زمانے وچ چھ تخت سن' صحیح نہیں۔ سید عبداللطیف نے اپنی لہور دی تاریخ وچ لکھیا ہے۔ جو اُپر والے تختہ دا کٹہرو سنگ مرمر دا سی تے آدمی جڈا اچا سی۔ ایس کٹہرے نوں سکھ لاہ کے لے گئے۔ ایہہ بیان تاریخاں توں صحیح نہیں ثابت ہوندا۔ سکھاں دے ویلے دیاں تے اوس توں پہلاں دیاں باغ دیاں تصویراں اجے تیک موجود ہن۔ ایہناں وچ کٹہرا اوسے طراں بنیا ہویا ہے۔ جس طراں نال اج کل ہے۔

(۱۰) نوٹ: (۱) جہانگیر دی سلطنت تے اوس دے جیون دے اُتے نورجہاں بیگم دا بُہتا اثر سی۔ شاہ جہان دے جیون اتے اوس دی پیاری بیوی ارجمند بانو بیگم ممتاز محل دا اثر گھٹ نہیں سی۔ ممتاز محل آصف خان دی دِھی تے نورجہان دی بھتیجی سی۔ ایس بیگم نے لہور دی تاریخ وچ کوئی حصہ نہیں لیا۔ ایس کر کے اس دا ذکر اساں نہیں کیتا۔

(۲) جہانگیر تے شاہ جہان دے زمانے کئی فرنگی سیلانی ہندوستان وچ آئے۔ پرتگالیاں

www.urdubooks4download.blogspot.com

نے اُلٹے پیر جما لئے سن۔ انگریزاں نے کارخانے چلاونے شروع کر دتے سن۔ رچرڈ سٹبل، فرانسیشن فارک، ٹریوریز، بریز، سر ٹامس رو ۱۶۲۱ء توں لے کے ۱۶۲۹ء دے وچکار ایس ملک آئے۔ ایس سمے دا حال اوہناں دے سفرنامیاں وچ ہلدا ہے پر اوہناں دیاں گلاں نوں سنبھال کے تے سوچ ساچ کے رکھنا چاہیدا ہے۔ اوہناں لکھتاں وچ کئی خرافتاں بھریاں ہوئیاں ہن۔ جہاں آراء بیگم دی بابت جو انہونیاں گلاں ٹریورنیر تے بریز نے لکھیاں ہن۔ اوہناں نوں جھوٹا طوفان سمجھ کے ساڈی قلم رکھن توں انکار کردی اے۔ لہور دے بزاراں دی سوشل تصویر فرنگی لکھاریاں دی رکھتاں توں لئی گئی ہے۔

(۱۱) ممتاز محل نے لہور دی تاریخ وچ کوئی حصہ نہیں لیا۔ ایس کر کے اوس دا ذکر اساں نہیں کیتا۔

(۱۲) مآثر عالمگیری

(۱۳) ستوریا ڈو موگور

(۱۴) مآثر عالمگیری وچ دو بھیناں دے ویاہ جان دا ذکر ہے۔ دیکھو اورنگ زیب دا حال۔

(۱۵) تاریخ محمدی۔

(۱۶) جس نوں عشق بیاکل کیتا، عاقل ناں دھراوے کیوں
بے عقلی دی گل جو کرواُ دانشمند کہاوے کیوں

(۱۷) نوٹ: عاقل خان دے بابت اسیں اک دو گلاں دسنیاں چاہوندے ہاں جو تاریخ نال تعلق رکھدیاں ہن۔

اکبر بادشاہ دے ویلے فتح اللہ شیرازی حکیم گیلانی تے طالب آملی بڑے فاضل بزرگ سن۔ ایہناں دی اک بھین سی، ستی خانم جس طراں دے بھرا عالم فاضل سن۔ اوسے طراں اوہناں دی بھین دی سی۔ ستی خانم جہاں آرا بیگم دی اُستاد سی۔

ستی خانم دا اپنا کوئی دھی پُتر نہیں سی۔ اوس نے طالب آملی دیاں دو دھیاں گودی لے لئیاں۔ ایہناں وچوں اک تاں عاقل خان نال ویاہی ہوئی سی تے دوجی دا ویاہ

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

مرحمت خان نال ہویا سی۔ ایہہ بُڈھی ۱۰۵۰ ہجری وچ موئی جد اوہدی یاں دِھیاں دے ویاہ ہوئے اوس ویلے اوس نوں موئیاں ویہہ ورھے ہو چکے سن۔ ہن جے ویاہ کرن ویلے عاقل خان دی عمر ۲۰۔ ۲۵ ورھے سی تے ایس حساب نال عاقل خان سنی خانم دے مرن ویلے ۳۵۔ ۳۶ ورھیاں دا ہونا ہے۔

زیب النساء دی پیدائش ۱۰۴۸ھ ہجری وچ ہوئی۔ ایس حساب نال جد زیب النساء بھر جوانی وچ لہور آئی تے اوس نوں عشق کدیا۔ اوس ویلے عاقل خان دی عمر سٹھاں توں اتے ہونی چاہیدی ہے۔ ایس توں سوچیا جا سکدا ہے' جو عاقل خان تے زیب النساء دیاں کہانیاں رکتھوں تیکر کچ دی ڈوری نال پروتیاں ہوئیاں ہن۔

ہور کسے دوجے عاقل خان دا ناں تاریخ وچ نہیں آوندا۔

منوکی نے اورنگ زیب دے حال وچ ہور بیگماں تے شہزادیاں دی بابت کئی چنگیاں مندیاں گلاں لکھیاں ہن پر زیب النساء تے عاقل خان دی بابت کُجھ نہیں لکھیا۔

(۱۸) طیعوری' کرخی' نقشبندی' چشتی' قادری' سہروردی وغیرہ ایسے مت دے فرقے ہن۔

(۱۹) بُلھے شاہ۔

(۲۰) کشف المحجوب۔

(۲۱) کنگھیم

(۲۲) جیہدے وچ اج کل پنجاب پبلک لائبریری ہے۔

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

تاریخ شہر لاہور

بھولا ناتھ وارث

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

بھولا ناتھ وارث ہوراں دا جنم 1867ء نوں لہور وچ ہویا۔ مذہب ولوں عیسائی تے نسل ولوں پنجابی راجپوت سن۔ مڈھلی تعلیم لہور توں لئی تے کنگ ایڈورڈ میڈیکل کالج توں 1887ء وچ ڈاکٹری دا امتحان پاس کیتا۔ مگروں انگلستان جا کے انڈین میڈیکل سروس وچ داخل ہو گئے۔ 1920ء وچ لیفٹنٹ ہوئے تے کرنل دے عہدے تائیں اپڑے۔ انگلستان توں مڑ کے اوہناں بی بی بھگوتی دیوی نال ویاہ کیتا۔ 31 جنوری 1936ء نوں موئے۔ اوہناں دی قبر لہور وچ اے۔

بھولا ناتھ وارث لکھاری تے شاعر سن۔ اردو وچ اوہناں دیاں دو کتاباں "علم و عمل" تے "جنسی امراض اور ان کا علاج" چھپیاں۔ پنجابی وچ اوہناں "پنجابی اکھان تے محاورے" تے "تاریخ شہر لہور" ناں دیاں کتاباں لکھیاں۔ پنجابی وچ مہینہ وار "سارنگ" جاری کیتا۔

"تاریخ شہر لہور" 1933ء وچ پہلی وار چھپی۔ ایہہ کتاب اوہناں کئی مضموناں دی شکل وچ لکھی جو "سارنگ" وچ چھپدے رہے۔ اوہناں دی ایہہ کتاب نری لہور شہر دی تاریخ ہی نہیں سگوں پنجابی زبان تے پنجاب دا اوہ مقدمہ اے جس دا فیصلہ اجے

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.urdubooks4download.blogspot.com

www.poetrymania.com©

بھولا ناتھ وارث ہوراں دا جنم 1867ء نوں لہور وچ ہویا۔ مذہب ولوں عیسائی تے نسل ولوں پنجابی راجپوت سن۔ مڈھلی تعلیم لہور توں لئی تے کنگ ایڈورڈ میڈیکل کالج توں 1887ء وچ ڈاکٹری دا امتحان پاس کیتا۔ مگروں انگلستان جا کے انڈین میڈیکل سروس وچ داخل ہو گئے۔ 1920ء وچ لیفٹنٹ ہوئے تے کرنل دے عہدے تائیں اپڑے۔ انگلستان توں مڑ کے اوہناں بی بی بھگوتی دیوی نال ویاہ کیتا۔ 31 جنوری 1936ء نوں موئے۔ اوہناں دی قبر لہور وچ اے۔

بھولا ناتھ وارث لکھاری تے شاعر سن۔ اردو وچ اوہناں دیاں دو کتاباں "علم و عمل" تے "جنسی امراض اور ان کا علاج" چھپیاں۔ پنجابی وچ اوہناں "پنجابی اکھان تے محاورے" تے "تاریخ شہر لہور" ناں دیاں کتاباں لکھیاں۔ پنجابی وچ مہینہ وار "سارنگ" جاری کیتا۔

"تاریخ شہر لہور" 1933ء وچ پہلی وار چھپی۔ ایہہ کتاب اوہناں کئی مضموناں دی شکل وچ لکھی جو "سارنگ" وچ چھپدے رہے۔ اوہناں دی ایہہ کتاب نری لہور شہر دی تاریخ ہی نہیں سگوں پنجابی زبان تے پنجاب دا اوہ مقدمہ اے جس دا فیصلہ اجے ہونا اے۔